

אלע ווערק פון שלום-עליכם

•

•

פון כתרילעווקע

Digitized by the Internet Archive
in 2026

אלע ווערק פון שלום-עליכם

פון כהרילעזוקע

שלום-עליכם פאלקספאנד אויסגאבע—ניו יארק, 1919

Joseph N. M. Co.

ביו'ם צוזאמענשמעלען די ערשטע פיער בענדער פון דער ניוער אויסגאבע פון שלום-עליכם'ס ווערק האבען די פערלעגער זיך נישט געהאלטען ביו'ם כראָנאלאָגישען סדר, לויט דער צייט, ווען די ווערק זענען געשריבען געוואָרען, נאָר געהאט מעהר אין זינען, ווי ווייט ס'איז מעגליך געווען, די אינהאַלטליכע גאַנצקייט פון יעדען באַנד בעזונדער, דאָס הייסט, צוזאַמענגעשטעלט די ביכער אַזוי, אַז יעדעס בוך, לויט זיין אינהאַלט, זאָל זיין אַ גאַנצע זאַך פאַר זיך, מעהר אָדער וועניגער פער-אייניגט דורך דעם כאַראַקטער פון די ווערק, וואָס קומען אין דעם אַרײַן. געטהאָן איז דאָס געוואָרען צוליב צוויי מעמים: ערשטענס, קאָן ביי אײַניגע פון די וויכטיגסטע שאַפונגען שלום-עליכם'ס נישט אָנגעווענדט ווערען דאָס כראָנאלאָגישע סיסטעם, בכדי דערמיט נישט צעברעקלען זייער אינערליכע גאַנצקייט, צום ביישפּיעל: די מעשיות פון „טביה דעם מילכיגען“ אָדער די ברױף פון „מנחם-מענדעל“ מוזען קומען אין בע-זונדערע ביכער, האַטש געשריבען זענען זיי געווען אין פערשיעדענע צייטען, אין אַ משך פון עטליכע צעהנדליג יאָהרען. צווייטענס, ווערד אין די דאָזיגע ערשטע פיער בענדער געגעבען אַיין אויסוואַהל פון שלום-עליכם'ס נױע ווערק, דאָס הייסט, פון די, וואָס זענען אין די פריהעריגע אויסגאבען נישט אַרײַן; און אַזוי ווי אַ טייל פון די ווערק איז גענומען געוואָרען פון גאָר די לעצטע שאַפונגען, און אַ טייל — פון די פריהעריגע, אין פערשיעדענע צייטען געשריבענע, דער-ריבער איז דאָ אַ שטרענג-כראָנאלאָגישער סדר געווען גאַנץ אונמעגליך אַנצווענדען.

Copyright 1917 by Olga Rabinowitz (Sholom-Aleichem), New York

1917	אויגוסט	ערשטע אויפלאגע
1917	דעצעמבער	צווייטע אויפלאגע
1918	יולי	דריטע אויפלאגע
1918	נאוועמבער	פערטע אויפלאגע
1919	מערץ	פינפטע אויפלאגע

פון כהרילעווסקע

אין די פיער בענדער געהען אַרײַן, ווי געזאָגט, נױע, אין ביכער
נאָך נישט געדרוקטע זאַכען. אַײַן אויסנאַם איז נור געמאַכט געוואָרען
פאַר דרױ ווערק: שױר-ה-שױר (אין באַנד „פון פסח ביז פסח“),
וואָס האַטש אײַניגע טױלען פון דעם זענען צעוואָרפֿען אין די ביכער
פון די פריהעריגע אויסגאַבען, איז דאָס אַבער אַלס גאַנצער ראָטאָן
נאָך ערגױס נישט ערשינענען, און דער לעצטער טױל פון דעם — „שבת
נאָך שבעות“ — איז בכלל אין קײן בוך נאָך נישט געדרוקט געווען;
וואָס איז חנוכה? (אײַנ'ם זעלבען באַנד), וועלכעס איז אין די
אַלטע אויסגאַבען, דורך אַ פערזעהען פון די פריהעריגע פערלעגער, געדרוקט
געווען אַלס אַ פערקירצטע אַמעריקאַנער וואַריאַציע, קומט דאָ אין
זײַן ערשטער פולער פאַרם, ווי עס איז לבתחילה געשריבען געוואָרען
פון שלום-עליכם פונ'ם רוסיש-אידישען לעבען; דױרויטע
אידלעך (אין באַנד „מעשיות און פאַנטאַזיעס“) איז אַרױנגענומען
געוואָרען אין דער אויסגאַבע צוליעב דעם נױעם צווייטען טױל,
וואָס איז געפונען געוואָרען צווישען שלום-עליכם'ס נאָכגעבליבענע מאַ-
נוסקריפֿטען.

אײַניגע זאַכען פון די פיער בענדער זענען געדרוקט לױט דער בע-
אַרבייטונג און תקונים, וואָס שלום-עליכם האָט אין זײַ געמאַכט פאַר
זײַן לעבען.

עס איז געלעגט געוואָרען אַכט דערויף, אַז אין דער דאָזיגער נױער
אויסגאַבע זאָל אָפּגעהױט ווערען שלום-עליכם'ס בעשטענדיגע סיסטעמאַ-
מישע אַרטהאָגראַפיע — פערשמעה זיך, ווי ווייט דאָס איז מעגליך גע-
ווען דורכצופיהרען בױ דעם כאַאָטישען צושטאַנד, אין וועלכען אונזער
אידישע בוך-זעצערײַ-און-דרוקערײַ געפונט זיך.

א' נה א' ל' ט

[illegible]

כתרילעווקער פראגראם

בעשרויבונגען, בילדער, פאקטען און מעשה'לעך.

געשריבען אין יאָהרען 1915 — 1914

כתרילעווקער פראַגרעס.

א.

ד י ש ט א ד ט .

נאָט'ס וואונדער — וואָס פון א שטאָרט קאן ווערען! כתרילעווקע, מיין אלטע היים, האָט זיך אזוי איבערגעביטען, אז ס'איז זי גאָר נישט צו דערקענען! נאָך אַ צייט פון אַ סך, א סך יאָהרען האָב איך מיך אַראָפּגעחאָפּט אין דער דאָזיגער שטאָרט אויף אַ פּאַר וואָ-כען און בין אַרומגעגאנגען אין איהרע גאַסען, געווערט מיט איהרע מענשען, געזוכט אלטע בעקאַנטע — ווער? וואָס? וועמען? דער גרעסטער טייל איז אויסגעשטאַרבן, דער קלענסטער טייל — אַרויס-געפּאָהרען קיין אמעריקא, און די נייע, די אויפגעקומענע, זענען גאָר-ניט די מענשען. איין איבערקעהרעניש! וואו זענען אַהינגעקומען די בעריהמטע קליינע מענשעלעך מיט די קליינע השגות? וואו זענען יענע אידען מיט בערר, וואָס האָבען אַלסדינג געוואוסט און פון אַלסדינג געמאַכט חזק? וואו זענען יענע יונגע לייטלעך מיט שטעקעלעך, וואָס פלעגען זיך אַרומדרעהן אין מאַרק, זוכען עפּים אַ טהעכץ און נישט געפינען, און פאַר גרויס עגמת-נפש האָט מען גענומען אַפ'לצ'עווען איינס פון דאָס אנדערע און אלע אינאיינעם פון דער גאַנצער וועלט? פראַנטען האָב איך איצט געזעהן אַרומ-שפּאַצירען אין די גאַסען, סאַלידע מענשען מיט קאָפּעלישען און מיט פענסנע אויף די נעזער. און פון די אַמאָליגע פערשלוּמפערטע ווייבער מיט די ווייסע זאַקען און מיט די רויטע זאַקענבענדלעך, און פון די אַמאָליגע מיידלעך מיט די פאַטשיילקעס — איז קיין שריד ופליט נישט געבליבען. דאַמען מיט היטעלעך זענען איצטער געגאנגען פאַרבײַ מיר. פריצעס מיט זאַנטיקלעך. מאַמעלען מיט הענטשקעלעך אויף די הענט. נייע מענשען. אַ נייע וועלט. און די

זענען מסוכן, — זיי זענען גרייט איינס דאס אנדערע דורס זיין מיט'ן קוק. צוויי אידישע טהעאטערס, וואס זיי זאלען ניט מורא האבען פאר גאט און פאר'ן קייסער, וואלטען זיי זיך איינס דאס אנדערע מיט פערגעניגען אין א שטילער נאכט אונטערגעצונדען. און ווייטער געהען צוויי ביכער-פערלאגען, וואס וואלטען אייני געשלאנגען איינס דאס אנדערע מיט די קאלאשען. היינט זענען פארהאן צוויי ליטערארישע געזעלשאפטען, צוויי דראמאטישע געזעלשאפטען, צוויי עמיגראנטע-געזעלשאפטען, און נאך און נאך א סך אנדערע מינים געזעלשאפטען — פון יעדען מין צו צוויי, צוליב דער וויסטער קאנקורענציע — די אלטע מכה פון כתרילעווקע. אזא טבע שוין ביי די כתרילעווקער פערבליבען פון קדמונים — אונמעגליך אויסצואווארצלען: לאז זיך איינער אפשניידען די נאז, קאנט איהר זיכער זיין, אז אויף מארגען האט איהר דאָרט צוויי אָפּגעשנייטענע נעזער. וואס איז דער שכל? א פראסטער שכל: אז יענעם לוינט זיך אפשניידען די נאז, לוינט זיך מיר אויך...

ב.

גאזעטעז.

אזוי ווי אלסדינג איז אין דעם מאָדערנעם כתרילעווקע צו צוויי, זענען דעריבער אידישע צייטונגען דאָרטען אויף פארהאן צוויי: „די יארמעלקע“ און „דער קאפעליש“. זעלבסטפערשטענדליך, אז „די יארמעלקע“ איז א פרומע אלט־מאָדישע גאזעט פאר אַרטאָדאָקסען, און „דער קאפעליש“ איז אַ מאָדערנע, ראדיקאלע צייטונג פאר די פאָרטגעשריטענע עלעמענטען. שוין פון די מאָטטאָס אליין איז גרינג צו פערשטעהן די ריכטונג פון די דאָזיגע צוויי קאנקורירענדע גאזעטען: „די יארמעלקע“ האָט

שטאדט אליין — חא-חא! — האט זיך אויסגעברוקירט די גאסען.
אנגעצונדען עלעקטרישע לאמפען, אוועקגעשטעלט גראמאפאנען.
סינעמאטאגראפען, אילוזיאנען — חי געלעבט!

דאס איז די אויסענוועניגסטע זייט, אזוי צו זאגען. אינוועניג
האט זיך כתירלעווקע נאך א סך מעהר איבערגעביטען — ממש עס
האט זיך מיר גאָר נישט געוואָלט גלויבען, אז איך בין איז דער היים,
אין כתירלעווקע. איך בין אַרומגעגאנגען און האב געזוכט האַטש
איין חברה פון די אלטע חברות. דאָ זענען געווען אַמאָל, געדענק
איך, א גוזמא חברות. איך רעד שוין ניט פון אזעלכע חברות, ווי די
„חברה תהלים“, אָדער „חברה משניות“. איך רעד פון אזעלכע חברות,
ווי, למשל, חברה „גמילות-חסדים“, „לחם-אביונים“, „בקר-חולים“,
„מלביש-ערומים“, „סומד-נופלים“, „רופא-חולים“, „מתיר-אסורים“...
די דאָזיגע אלע חברות זענען אוועק, אַפנים, אַהין, וואו עס זענען
אוועק יענע, וואס האָבען געגרינדעט די חברות, און וואו עס איז
אוועק דער גרעסטער טייל פון די קליינע מענשעלעך, און וואו ס'איז
אוועק דער אלטער עלענדער רב יוזיפּעל דער רב, א ליכטיגען גוֹרֶדן
זאָל ער האָבען — דער האָט אַרויסגערוּפּען ביי מיר א טרער אויף
די אויגען... אויפ'ן אָרט פון די אלע אַויסגערעכענטע חברות זענען
אויסגעוואכסען אין דעם מאָדערנעם כתירלעווקע גאנץ נייע חברות,
מאָדערנע חברות, אָדער געזעלשאַפטען, חברות פון „קונסט“ און פון
„קולטור“ און פון „שפראך“. אויסרעכענען זיי אלע איז אונמעגליך.
מיר קאנען נאָר פארבייגעהענדיג געבען איין איבערבליק אויף די,
וועלכע געפינען זיך אין דעם מאָדערנעם כתירלעווקע פון יעדען מין
צו צוויי, למשל, וואָס דער שפראך אנבעלאנגט, זענען פאַרהאַן דאָר-
טען אַ חברה „אירדישיסטען“ און אַ חברה „העברעאישטען“. און די
ביידע קאנען זיך ניט אַנקוקען, ניט הערען דעם נאָמען איינס פונ'ם
אנדערען. אָדער ס'איז פאַרהאַן אַ חברה „הזמיר“, וואָס האָט זיך
צעשפאלטען אויף צוויי: איינע הייסט די „פלייט“, די אנדערע —
דער „טראַמייט“, און ביידע „הזמיר'ס“ זענען צווישען זיך אויף
מעסערשטעך. היינט זענען פאַרהאַן צוויי „חדרים מתוקנים“, וואָס

דאס האָט געהאט אַ גוואלדיגען ערפאלג אין כתרילעווקע, און
 מע האָט דעם „קאפעליש“ צעחאפט. אלע האָבען זיך ארומגעטראָגען
 מיט'ן אלף־בית און אויסגע'חור'ט איהם אויף אויסוועניג. האט
 דאָס דער „יאַרמעלקע“, נאטירליך, פערדראסען, און זי איז אַרויס
 באלד אויף מאַרגען מיט אַ תשובה, אויך על־פי אלף־בית: „מיר
 האבען געלייענט אַט דעם אלף־בית פון אַט דעם אויס־
 וואורף, דעם באַד־יונג, דעם גנב, דעם דבר־
 אחר, דעם הולטיי, דעם וואָווקעלאַקע,
 דעם זשוליק, דעם חזיר, דעם טריפניאָק,
 דעם יונגאַטש, דעם כל־בו'ניק, דעם ליגנער,
 דעם ממזר, דעם נאָחאַל, דעם סקאַנדאַ־
 ליסט, דעם עזות־פנים, דעם פאַרד, דעם
 צורר־היהודים, דעם קריכער, דעם רשע,
 דעם תרח'ס אייניקעל, — נאָר מיר ענטפערען איהם
 נישט, דערפאַר וואָס מיר ווילען ניט מיאוס מאַכען אונזער פערדער“...

דער כתרילעווקער לעזער האָט דעם דאָזיגען מין ליטעראַטור
 ליעב דוקא בעסער ווי אלסדינג. ביי איהם ווערד עס אָנגערופען מיט'ן
 נאָמען „קריטיקע“, און ער איז זיך מחיה, בעת די רעדאקטוירען פון
 ביידע גאָזעטען „קריטיקירען“ זיך. דעם טאָג, וואָס ס'איז ניטאָ אין
 בלאַט קיין „קריטיקע“, געהען די גאָזעטען אין כתרילעווקע עפּים
 ניט אזוי פויגעלדיג. פלייסען זיך דעריבער די רעדאקטוירען אָפטער
 איבערוואַשען איינס דעם אנדערען דאָס קויטיגע גרעט, בכדי ס'זאָל
 זיין וואָס מעהר „קריטיקע“, און דער עולם זאָל האָבען פון וואָס צו
 לעקען די פינגער.

אוועקגעשטעלט מיט גרויסע אותיות אויבענאן: „ צו גאט און
צו ליט ! “ און דער רעדאקטאָר פונ'ם „קאפעליש“ האט
אוועקגעשטעלט אויך אויבענאן און אויך מיט גרויסע אותיות זיין
אייגענעם נאָמען און אונטערגעשריבען גאנץ בעשיידען: „ איה
בין דאָ — אלעס דאָ ! “

ווען זענען די דאָזיגע צוויי אָרגאנען געגרינדעט געוואָרען און
ווער פון זיי איז עלטער — דאָס איז שווער צו זאָגען, ווייל יעדער
פון זיי שרייבט אויף זיך, אז ער איז דער ערשטער און דער
איינציגער אידישער אָרגאן אין כתרילעווקע, און איגנאָרירט,
שליסט אויס דעם אנדערען, דערמאָנט, חלילה, קינמאָל דעם נאָמען
זיינעם נישט — אסור חזיר! סידען אונטער אַ נויט, אז מע קאָן שוין
אנדערש ניט און מע מוז, צום ביישפּיעל, אויסזידלען, אויסשעלטען,
מבזה זיין איינס דאָס אנדערע, דעמאָלט רופט אָן „די יארמעלקע“
דעם שכן איהרען „דאָס אָפּגעבארעטע קאפעלישעל“, און „דער קא-
פעליש“ רופט אָן זיין שכנה „די פערשימעלטע יאמפערקע“. נאָר
מעהרסטענטייל געהט עס צו ביי זיי פערשטעלט, און זיי מיידען אויס,
ווי ווייט מעגליך, צו דערמאָנען דעם נאָמען פונ'ם קאָנקורענט. למשל,
אז „דער קאפעליש“ וויל רעדען פון זיין שכנה און וויל איהר נאָמען
נישט דערמאָנען, וועט ער אנשטאט דעם וואָרט „יאַרמעלקע“ בע-
סער אויסרעכענען אַ גאנץ צעטעל מיט נעמען על-פי אלה-בית,
אט אזוי: „אט דער אביוו, דער בטלן, דער גרא-
בער יונג, דער דלפון, דער הונט, דער
וצדקתך, דער זולל-וסובא'ניק, דער חצופ,
דער טינטלער, דער יודלאק, דער כלב
שבכלבים, דער לעדיגגעהער, דער מסור,
דער נודניק, דער סוואָליטש, דער עס-
הארץ, דער פראָוואָקאטאָר, דער פויליאק,
דער צרעת, דער קבצן, דער רעטאָד, דער
שוטה, דער תרח, וואָס מיר ווילען ניט דערמאָנען זיין
נאָמען“...

פון צעהן טויזענד רובעל, ווער ס'וועט איהם דערווייזען שווארץ אויף ווייס, אז ס'איז פארהאן ערגיץ אויף דער גאנצער וועלט נאך אזא גאזעט, וואס ווערד אזוי געלייענט, ווי „דער קאפעליש“. און ער לאזט אויס גאנץ בעשיידען, ווי זיין שטייגער איז: „מיר האבען פיינט בעריהמען זיך מיט אונזער גאזעט. מיר האלטען ניט פון בע-ריהמעריי. בעריהמעריי איז א שלעכטער סימן, א סימן דלות. נאך מיר לעגען פאר דעם לעזער זעלבסט — זאל דער לעזער אליין פער-לייכען א גאזעט מיט א גאזעט און א רע-דאקטאר מיט א רעדאקטאר“...

פערשטעהט זיך, אז ווייל די קאנקורענציע איז אונגעהויער גרויס און קנאת סופרים תרבה חכמה, פלייסען זיך דעריבער ביידע גאזעטען צו איבעריאגען איינס דאס אנדערע, ארויסגעהן וואס פריי-הער פון דרוק, ארויסחאפען פון די גוי'אישע צייטונגען וואס מעהר נייעס און נאך אזעלכע זאכען. היטען זיי אבער איינס דאס אנדערע די טריט, קוקען נאך און ווייסען איינס ביי'ס אנדערען, וואס סע קאכט זיך, און לאז איין רעדאקציע עפּיס פערטראכטען, ווייסט מען דאס שוין איז דער אנדערער רעדאקציע מיט אלע פישטשעווקעס. אלס אילוסטראציע וועלען מיר אייך דערצעהלען א פאר מעשה'לעך, ווי מע האט דאס מיר איבערגעגעבען, בעת איך בין געווען אין כתרילעווקע.

ביי דער „יאַרמעלקע“ איז געווען א מנהג פון קדמונים — אלע ערב שבת איז זי ארויס מיט א בעזונדער בלעטעל אונטער'ן נאָמען „א גוט שבת“. „דער קאפעליש“, האָטש ער איז א ראדי-קאל, און האָטש ער זאָגט, אז ער איז ארויסגעגאנגען א סך פריהער פון דער „יאַרמעלקע“, האָט פונדעסטוועגען נעבאָד געמוזט נאָכ-טאָנצען דער „יאַרמעלקע“ און אויך אנהויבען ארויסצוגעהן אלע פרייטאג מיט א בעזונדער בלעטעל אונטער'ן זעלבען נאָמען „א גוט שבת“. קאנקורענציע — וואָס זאָל מען טהון? ... עפּיס איינמאָל איז איהם נמאס געוואָרען דאָס נאָכלויפּעניש, איז ער ארויס פרייטאג מיט איין ערקלערונג, אז אזוי ווי פיעלע פון זיינע

ב.

ק א נ ק ו ר ע נ צ י ע.

אז סע קומט אונטער א „נאָוויגאָד“ און די גאָזעטען הויבען
אז צו קאכען זיך, צו טראַמייטערען, אַרויסלאָזען איינס איבער דאָס
אנדערע ברייטע, שרייענדיגע פראָספעקטען צום נייעם יאָהר, ווי
אויף דער גאנצער וועלט, צעלאָזט זיך „די יארמעלקע“ מיט אַ בריי-
טען „המלך“, רעכענט אַלסדינג, וואָס זי האָט אויפגעטהאָן
אינ'ם פּערגאנגענעם יאָהר, וויל ניט רעדען, חלילה, קיין לשון-הרע
אויף איהר קאָנקורענט, מחמת לשון-הרע איז אסור מן התורה, נאָר
גלאַט אזוי, בדרך-אנב, דערמאָנט זי, אז „דאָס אָפגעבארעטע קאפּע-
לישעל“ איז נאָר געלעגען אין די ווינדעלעך, און איהר רעדאָקטאָר
איז נאָך אַרומגעגאנגען אָהן שטיוועל, בעת זי, „די יארמעלקע“, איז
שוין געווען, מיט גאָט'ס הילף, אַ יארמעלקע... און „דער קאפּעליש“
פון זיין גייט בעריהמט זיך אין זיין פראָספעקט, אויך גאנץ בעשיי-
דען, אז בעת „די פּערשימעלטע יאמפּערקע“ האָט זיך נאָך געוואָל-
גערט אויפ'ן מיסט פונ'ם שוהל-הויף, האָט ער, „דער קאפּעליש“,
שוין צעשפּרייט זיך מיט זיין גאנצער פראַכט און גלאַנץ איבער די
האַריוואָנטען פון כתרילעווקע, און ווען ניט ער, וואָלט כתרילעווקע
צ'רהיום נאָך געשלאָפען מיט'ן לעמאָרגישען שלאָף פונ'ם פינסטערען
פאָנאָטיזם...

און באמת, ווער פון די צוויי איז מעהר פּערשפּרייט — דאָס
איז ניט אזוי גרינג צו וויסען. „די יארמעלקע“ לעגט-איינ די וועלט
און שווערט זיך ביי גאָט, אַז אזוי פיעל ווי זי ווערד געלייענט, ווערד
איבערהויפט נאָך קיין אידישע גאָזעט אין דער וועלט ניט געלייענט.
ווער עס גלויבט ניט, קאן זיך מטריח זיין אין דער רעדאָקציע, וועט
מען איהם עפּים ווייזען...

דאָס אייגענע שרייבט אָבער אויף זיך „דער קאפּעליש“ אויך,
קריכט פון דער הויט און זאָגט-צו איטליכען בעזונדער אַ פּרעמיע

זיין צייטונג, איז צופריעדען, אז דער לעזער שרייבט איהם א בריי וועל, און ער לאזט ארויס דעריבער פערשיעדענע אנקעטעס, דאס הייסט, ער פרעגט זיך אן ביי די לעזער, זיי זאלען זיך מטריח זיין ארויסזאגען זייער מיינונג וועגען דער אדער יענער פראגע. וועגען דעם מין אנקעטעס געה איך איצט דערצעהלען א מעשה.

דערצעהלט האט דאס מיר טאקי א כתריילעווקער ליטעראט, וואס האט מיך צוליעב דעם ארויסגעפיהרט ווייט-ווייט הינטער דער שטאָרט. און אז מיר זענען געבליבען דארט אליין, האט ער זיך פריהער צעלאכט, און אז ער האט זיך גוט אויסגעלאכט, האט ער אנגעהויבען בזה הלשון:

— ווייסט איהר, ווען ס'איז די ערגסטע צייט ביי אונז אויף גאזעטען? — זומער. סיידען אז גאט העלפט א חלירע — דעמאלט איז עפּים אנדערש. דעם זומער, וואָס איך דערצעהל אייך, איז קיין חלירע ניט געווען — נאָר משוגע צו ווערען! וואָס טהוט מען? פאלט דער „קאפעליש“ אויף א שפיצעל (איך בין דעמאלט אקוראט געווען אנגעשטעלט אין „קאפעליש“) און טרעט ארויסעט אין מיטען דריי נען מיט א נייעס: „אזוי ווי א געוויסער טייל לעזער פונ'ם „קאפעליש“ איז ניט צופריעדען מיט'ן קעפעל פון אונזער גאזעט; זיי זאגען, אז די למ"ד פונ'ם „קאפעליש“ איז צו לאנג, זעהט אויס ווי א טשערנאָהו, און א געוויסער טייל זאגט, אדרבה, אז א לאנגע למ"ד איז א סך שענער ווי א קורצע, — על-כן גיט מען איבער די דאזיגע פראגע פאר די לעזער: אויב די מאיאָריטעט לעזער וועלען זאגען, אז זיי ווילען איין אנדער קעפעל, איז, ניט קוקענדיג אויף די הוצאות, גיט מען זיי איין אנדער קעפעל. ווער עס וויל זיך בעטייליגען אין דער דאזיגער אנקעטע, בעדארף זיך מעלדען מיט א בריעף אין דער רעדאקציע פונ'ם „קאפעליש“.

אָפּגעטהאָן דאָס דאָזיגע שטיקעל ארבייט, האָט זיך אונזער רעדאקטאָר געפריידט. „די בהמות, האָט ער געזאָגט, וועלען שוין האָבען וואָס צו קייען“. צום סוף לאָזט זיך אויס, מיר קומען אויף מאָרגען אין דער פריה אין דער

לעזער געפינען נישט קיין אינטערעס אין דעם ערב־שבת/דינען בלע-טעל. און אזוי ווי דער רעדאקטאר זעהט נאָר צופריעדען שטעלען דעם לעזער, על־כן געהט אַרויס „דער קאָפּעליש“ מהיום והלאה אַהן „אַ גוט שבת“. און ווי נבהל ונשתומם איז ער געוואָרען, אַז ער האָט אויפגעפּענט „די יאַרמעלקע“ און האָט איבערגעלייענט דאָרטען די זעלבע ערקלערונג כמעט וואָרט אין וואָרט: „אזוי ווי פיעלע פון אונזערע לעזער... על־כן געהט אַרויס „די יאַרמעלקע“ מהיום והלאה אַהן „אַ גוט שבת“...

איז זיך מיישב „דער קאָפּעליש“: אז יענער איז יאָ אזא מאַלפּע, וועלען מיר זעהן! און ער איז געפאלען אויף אַ שענער המצאה און געהט אַרויס איינמאַל אין אַ מיטען מיטוואָך אויף אַ טשיקאַ-וועסט נאָר מיט דריי זייטען, און די פיערטע — אַ גלאַטע, ווי אַ לאַקשענברעט. איז אָבער „די יאַרמעלקע“ ניט פויל און געהט אויך אַרויס דעם זעלבען מיטוואָך נאָר מיט דריי זייטען, די פיערטע — אַ גלאַטע, ווי אַ לאַקשענברעט. האָט דאָס שוין רעכט פערדראָסען דעם „קאָפּעליש“, און ער האָט גענומען קודם דייניגען די רעדאַקט-ציע פון די מענשען, וואָס „טראָגען אַרויס דאָס מיסט פון שטוב“. נאָר עס האָט ווינציג וואָס געהאַלפּען. ער האָט זיך איבערצייגט, אַז ס'איז ניטאָ קיין פערבאַרגענע זאך פאר דער „יאַרמעלקע“.

ד.

א נ ק ע ט ע ס .

די כתרי־לעווקער רעדאקטוירען האָבען פיינט בלאַזען פון זיך קעגען די לעזער, אָדער מאַכען פון זיך אַ גאנצען צימעס. אדרבה, אין כתרי־לעווקע איז צווישען רעדאקטאר מיט'ן לעזער פאַרהאָן אַ מין פאַדעם אַזעלכער, וואָס בינדט זיי צוזאַמען. אין כתרי־לעווקע האָט דער רעדאקטאר ליעב זיך שוואַל בעצה זיין מיט'ן לעזער וועגען

גאט — איך זאג אייך: דאס איז א שווארצער כח! א כשוף-מאכער! דער גוטער-יאהר ווייסט איהם!... נאך איהר ווילט דאך וויסען דעם סוף? א וויסטער סוף! אונזער רעדאקטאר פונ'ם „קאפעליש" האט זיך פערשלאסען ביי זיך אין קאבינעט און האט זיך אזש צעווינגט. פון וואנען איך ווייס עס? — מסתמא ווייס איך, אז איך זאג... דער-נאך, אז ער האט זיך אויסגעוויינט, האט ער צעטריבען אלע מיט-ארבייטער — און מיד בתוכם — און האט צוגענומען נייע. ער האט שוין אבער יענע אויך דורכגעטריבען און אויף זייער ארט צוגענומען צוריק די אלטע. נאך צו מיר איז עס נאך נישט אנגעקור מען. עס וועט מסתמא קומען. מע דארף האפען... ער איז א משוגע'נער, דער „קאפעליש" — ס'איז אמת; מע פערדיענט אבער ביי איהם א פאר גראשען... ביי דער „יארמעלקע" קאן מען דאס אויך ניט. די „יארמעלקע" איז נאך פיעל ערגער!...

ה.

סענסאציעס און ראמאנען.

ווי אין דער גאנצער וועלט, האלט זיך די כתריילעווקער פרעסע אויף די אויסערגעוועהנליכע נייעס פון טאג, אויף סענסאציעס. נישט מעהר, אויף דער גאנצער וועלט איז דאס מיט א מאס, אין כתריילעווקע ווייסט מען נישט פון קיין מאס — און אלץ צוליעב דער קאנקורענציע. למשל: ברענגט „דער קאפעליש" א נייעס, אז אין פראנקרייך האט א פרוי געבוירען א קינד מיט צוויי קעפ, — גע-פינט איהר אויף מארגען דאס זעלבע נייעס אין דער „יארמעלקע", נאך א ביסעלע צוגעפערט: אז אין פראנקרייך האט א פרוי גע-בוירען א קינד מיט דריי קעפ, דאס קינד לעבט און עסט מיט אלע דריי מילער... אדער דעם „קאפעליש" איז געראטען צו ברענ-

רעדאקציע, מיר טהוען א קוק — דער רעדאקטאָר זידט, ווי אַ סאָר מאַוואַר. וואָס איז? מיר מאַכען איהם אומגליקליך! מיר טראָגען אַרויס פון דער רעדאקציע אלע סודות! און ער נעמט און בעווייזט אונז „די יארמעלקע“ מיט דער זעלביגער מודעה, וואָס אין דעם „קאפעליש“: „באשר אזוי ווי ניט אלע לעזער פון דער „יארמעלקע“ זענען צופריעדען מיט'ן קעפעל פון אונזער גאָזעט; זיי געפינען, אז די למ"ד פון דער „יארמעלקע“ איז אַ ביסעל צו קורץ, זעהט אױס ווי אַ קאטשקע, בשעת זי שווימט; און אנדערע געפינען, אדרבה, אז אַ קורצע למ"ד איז אַ סך שענער פון אַ לאַנגער למ"ד, — עליכו גיט מען איבער די דאָזיגע פראגע פאר די לעזער: אויב דאָס רוב לעזער וועט זאָגען, אז זיי ווילען איין אנדער קעפעל, מעג עס אונז קאסטען מי יודע וויפיעל — געבען מיר זיי איין אנדער קעפעל. די לעזער פון דער „יארמעלקע“ זענען געבעטען, זיי זאָלען זיך מטריח זיין און זיך מעלדען מיט דער אנקעטע דורך פאָסט אין דער רעדאקציע אריין.“

דאָס איז געווען אַ טױדט־קלאַפּ פאר'ן „קאפעליש“! פונדעסט־וועגען האָט ער ניט אויפגעהערט טאָג־איין טאָג־אױס צו דרוקען די אנקעטע פונ'ם קעפעל, און „די יארמעלקע“ — אויך דאָס זעלבע: טאָג־איין טאָג־אױס מיט'ן קעפעל! און אַט אזוי האָט זיך עס ביי אונז אין כתרילעוו־קע כמעט דעם גאנצען זומער געקעפעלט און גע־קעפעלט, ביי „דער קאפעליש“ איז אין אַ שענעם פריהמאָרגען אַרויס מיט אַ בשורה: „מיר קאנען אָנזאָגען אונזערע לעזער, אז דאָס קעפעל פון אונזער „קאפעליש“ בלייבט איבער דאָס אייגענע, ווייל פון אונז זערע 20,000 לעזער זענען נאָר 187 ק ע ג ע ו אַלטען קעפעל, און די איבעריגע 19,813 זענען פ א ר ' ו אַלטען קעפעל“... זענט איהר פארטיג? אוראי איז דעם זעלבען טאָג „די יארמעלקע“ אַרויס מיט דער זעלבער ערקלערונג: „אזוי ווי פון אונזערע 20,000 לעזער זענען נאָר 187 ק ע ג ע ו אַונזער אַלטען קעפעל, און די איבעריגע 19,813 זענען פ א ר ' ו קעפעל, עליכו בלייבען מיר ביי'ם אל־טען קעפעל“... פון וואָנען „די יארמעלקע“ איז דאָס געוואוירע גע־וואָרען? — דאָ איז דאָך נישטאָ קיינער, נאָך איהר און איך און

דער גע'גנב'עטער כלה". ביים צווייטען האָט ער געהייסען: „דער גע'גנב'עטער קוש פון דער פערבאָטענער כלה“.

ווי מײן אויבענדערמאָנטער כתרילעווקער ליטעראט האָט מיר איבערגעגעבן, בסוד געוועהנליך, איז דער דאָזיגער ראָמאן אַרויס-גענומען פון איין אלטען רוסישען בוך דורך צוויי ליטעראטען, וואָס האָבען זיך גענומען צעשמירען די מעשיות ווי ווייט מעגליך לעגן גער, און בכדי צו האלטען דאָס פובליקום אין שפאָנונג, טראַכטען זיי צו אַלע טאָג נייע סענסאַציעס, לעגען אַוועק אין מיטען העלען טאָג אַ פרישען, אַ געזונדען העלד און מאַכען איהם אָבער באַלד לעבעדיג, פוילען זיך ניט אַראָפּברענגען פון יענער וועלט אַ פאַר ווייבער, אַבי עס פאַסט זיי צום רומעל. און אז איהר ווילט, הויבען זיי גאָר אַן נאָך אַמאָל פונ'ם אָנהויב — און טהוט זיי עפּים! מע מוז אָבער דעם אמת זאָגען, אז אין כתרילעווקע ווערד דער דאָזיגער ראָמאן געלייענט מיט גרויס חשק. דער עולם לעקט פון איהם די פינגער, קוקט אַרויס אויף איהם. קוים וואָס מע דערלעבט דעם פריהמאָרגען, טהוט מען זיך אַ וואָרף אויף דער „פערבאָטענער כלה“, מע וויל שוין וויסען, וואָס וועט זיין דער סוף.

אַ סוף וואָלט שוין, אייגענטליך, לאנג בעדארפט זיין. ס'איז שוין די פערפאַסערס אליין אויף נמאס זמאס געוואָרען צו ציהען די עצמות. זיי האָבען שוין לאנג אַוועקגעלעגט די העלדען פונ'ם ראָמאן: וועמען מע האָט אויפגעהאנגען, וועמען מע האָט אַוועקגע-סמ'ט און וועמען מע האָט געשאַסען. נאָר איבער דער וויסטער קאַנ-קורענציע פאַדערען די רעדאַקטוירען, מע זאָל ציהען ווייטער: קיינער פון זיי וויל ניט מאַכען קיין סוף, איידער דער אנדערער וועט עס טהון. אין דער צייט, וואָס איד בין געווען אין כתרילעווקע, האָט דאָס געהאַלטען דערביי, אז אייניגע העלדען פונ'ם ראָמאן זענען געווען שוין דעם דריטען מאָל געשאַסען, און די פערבאָטענע כלה איז שוין געווען צוויי מאָל גע'גנב'עט, פערפיהרט און געפייניגט; דערנאָך האָט מען זי געזוכט און געפונען און נאָך אַמאָל גע'גנב'עט

גען א נייעם, אז אין מיטען יולי אין אדעם אויסגעפאלען א מורא'דיגער שניי, ווי אין ווינטער, — האָט געהאפט אויף מאָרגען „די יארמעלקע“ און האָט געגעבען דאָס זעלבע נייעם, נאָר אַ ביסעלע שטארקער, אז אין אדעם איז אויסגעפאלען אין מיטען יולי א שניי אויף דריי קלאַפטער, עטליכע און צוואַנציג מאָן האָט מען געפונען געפרוירענע.

שענער פון אלץ איז די מעשה מיט'ן פיש. איינמאל אין א פרייטאָג איז „די יארמעלקע“ ארויס מיט אזא מין נייעם: אז אַ אידינע, אַ לעזערין פון דער „יארמעלקע“, האָט געקויפט פיש אויף שבת, אַ העכט פון עטליכע פונט. געבראכט דעם פיש אַהיים, האָט זי דעם פיש אָפגעשאַבען און אויפגעשניטען און געפונען אינ'ם פיש אַ פינגערעל מיט צוויי אויהערינגלעך, זעב טהור. מע שאַצט דאָס זעהר אַ סך געלד. ווער עס וויל אַנקוקען דאָס פינגערעל מיט די אויהערינגלעך, קאן עס זעהען אין דער רעדאקציע פון דער „יאר-מעלקע“.

האָט דאָס דעם „קאפעליש“ פערקאכט ביי'ם הארצען, און ער איז אַ גאנצען טאָג שבת ארומגעגאנגען אָהן אַ קאָפּ. קוים דערלעבט זונטאָג, האָט ער געלאָזט וויסען זיינע לעזער, אז אַ אידינע, אַ לע-זערין פונ'ם „קאפעליש“, האָט געקויפט אַ פיש אויף שבת, אַ שליען פון אַ פונט צעהן, און האָט איהם קוים געבראכט אַהיים. אין דער היים האָט זי דעם שליען אָפגעשאַבען און צעשניטען און ארויס-גענומען אַ גאנצען אוצר: אַ האַלב טויז עס-לעפעל, אַ טויז קליינע לעפעלעך, דריי בעכערלעך געגילטע, צוויי פאָדסטאָוקעס, אַ פאָר זילבערנע לייכטער — אַלסדינג 84 פרוף. ווער עס וויל עס זעהען, זאָל קומען אין דער רעדאקציע פונ'ם „קאפעליש“.

נאָר מעהר סענסאציאָנעל פון אַלסדינג איז דאָרט דער ראַמאַן. אין דער צייט, וואָס איך בין געווען אין כתרילעווקע, האָבען ביידע צייטונגען, „דער קאפעליש“ מיט דער „יארמעלקע“, געדרוקט אַ העכסט-אינטערעסאנטען און שפאנענדען ראַמאַן. ביי איינעם האָט ער געהייסען: „דער פערבאטענער קוש פון

אָט וועגען דעם לויפֿען נאָך אַנאַנסען דערצעהלט מען זיך אַז
אין כתרילעווקע אַ סך שענע מעשיות. מיר גיבען דאָ איבער מעהה
ניט אַ פאַר פון די דאָזיגע מעשה'לעך :

(1) אַ מעשה מיט אַ קרעמער.

נחום דעם באַקאַלייטשיק איז נמאס געוואָרען צו געבען אַנאַנ-
סען אין די גאָזעטען. איז ער אויפגעשטאַנען איינמאָל אין דער פריה,
געעפענט אַ גאָזעט און געהאַפֿט זיך ביים קאַפּ : אויף דער ער-
שטער זייט פון דער גאָזעט איז געשטאַנען שוואַרץ אויף ווייס מיט
גרויסע אותיות:

„היינטיגע נאַכט זענען אַנגעפאלען
מייז אין אַ היגער גרויסער באַקאַליינער
קלייט און געמאַכט אַ תל פון דער גאַנ-
צער סחורה. אַנגעפרעסען זיך מיט באַ-
קאַליי, האָבען די מייז גענומען פֿגר'ען
מאַסענווייז...“

אוראי האָט זיך נחום באַקאַלייטשיק נעבאָך געשמיצט און
געוואָרפען, געשוואָרען זיך, אז ער וועט מאַכען די גאָזעטען אַ „דיע-
לאָ“; נאָך געענדיגט האָט זיך עס דערמיט, וואָס אויף דער פיערטער
זייט פון ביידע כתרילעווקער גאָזעטען דרוקט זיך היינט אלע טאָג
מיט גרויסע אותיות איין אַנאַנס:

„גוטע פֿרישע סחורה כל הימים
באַקאַליי קאָז מען קריגען נור ביי נחום
באַקאַלייטשיק.“

אז מע בעצאָהלט רביגעלד, ווערד מען, אַפֿנים, קליגער.

(2) אַ מעשה מיט אַ פעסעל ווייז.

אידעל וויינשענקער האָט זיך צעקריעגט מיט'ן „קאפּעליש“ און
מיט דער „יאַרמעלקע“ און האָט געזאָגט : איין עק ! ער וויל ניט

און מערדערליך געפייניגט. עס האט גאר קיין שיעור ניט צו דער מערדעריי פון די דאזיגע מחברים — איך ווייס גאר ניט, וואס זיי טראכטען זיך!

ג.

ר ע ק ל א מ ע ס :

אודאי, ווען די כתרילעווקער גאזעטען זאלען דארפען ארויס-קוקען גאר אויפ'ן לעזער אליין, וואלטען זיי גרין בעשטאנען. דער גאנצער טומעל מיט'ן הוהא איז גאר צוליעב דער פיערטער זייט פון דער גאזעט — צוליעב דער רעקלאמע, צוליעב די אנאנסען, וואס אויף זיי, כידוע, האלט זיך די פרעסע פון דער גאנצער וועלט.

מע קאן זאגען, אז אינ'ם ענין פון רעקלאמע און אנאנסען זענען די כתרילעווקער גאזעטען אוועק אויפ'ן זעלבען וועג, וואס אין אמעריקא, גאר א סך ווייטער. אין כתרילעווקע איז די רעקלאמע שטארק אריין אין דער מאדע. ניטא שוין היינט אין כתרילעווקע דער סוחר, דער קרעמער, אדער דער בעל-מלאכה, אדער די קיך-אי דינע, אדער דאס דיענסטמיידעל, וואס זאל ניט געבען קיין אנאנס אין די גאזעטען. צי איהר ווילט, צי איהר ווילט ניט — אנאנסירען זיך מוזט איהר. מאכט איהר חתונה א קינד — דארפט איהר אנאנסירען. ווערד ביי אייך געבוירען א יונגעל — גיט איהר איין אנאנס. א מיידעל — אויך איין אנאנס. און פערקעהרט, זייט א חכם און פרובט ניט געבען קיין אנאנס, — איז דעמאלט א קלאג צו אייער קאפ! דאס הייסט, טהון טהוט מען אייך, חלילה, גארניט; מע שרייבט גאר דערנאך וועגען אייך אזעלכע זאכען אויף די גאזעטען. אז איהר בעט זיך ביי זיי: „קינדערלעך! נאט אייך איין אנאנס, צוויי אנאנסען, דריי אנאנסען, אבי ווערד אנשוויגען“...

וואס דאס פארפאלק האט איבערגעלעבט — בעדארף מען אליין פערשטעהן. דער יונגערמאן, דער פאטער פונ'ם „פענאמען“, איז נעכאך ארומגעלאָפֿען איבער כתרילעווקע, ווי א פער'סמ'טע מויו, אויסגערעכענט אלעמען אויף די פינגער, אז ס'איז ביי איהם נאך דער חתונה פונקט נייען חדשים מיט נייען טעג... נאָר געה שריי חי וקים! די שטאָרט האט איהם אויסגעהערט און געקייכט פאר געלעכטער. דער יונגערמאן האט געסטראשעט מיט א פראָצעס, נאָר אזוי ווי ס'איז ניט געווען ארויסגעשטעלט קיין נאָמען — איז פארפאלען, נישטאָ ביי וואס אַנצונעמען... די שטאָרט האט זיך געהאלטען ביי די זייטען פונ'ם „פענאמען“. דאס איז אויך פון די זאכען, וואס א כתרילעווקער לעזער האט לייעב צו לייענען. אַ כתרילעווקער לעזער האט פיינט אומעטיגע מעשיות. ער האט לייעב, ס'זאָל זיין פרייליך!

ז.

פאליטיק.

מע דארף נישט מיינען, אז די כתרילעווקער פרעסע איז אינ' לאַנצען איינגעטונקען נאָר אין דעם, וואס ווערד אַנגערופען אין אמעריקא ביזנעס, און אז די גאזעטען טרייבען נישט קיין שום פאליטיק. וואס וואָלט דאָס געווען פאר אַ פרעסע אַהן פאליטיק? וואס וואָלט דאָס געווען פאר גאזעטען, ווען זיי זאָלען זיך ניט אינ' טערעסירען מיט זאכען, וואס זענען נוגע דעם כלל? נישט נאָר די רעדאקטורען און די מיטארבייטער פון די צייטונגען, נאָר אויך די לעזער ווערען אריינגעצויגען אין דעם פאליטישען קאמפף, אז עס קומט די צייט. פארטייעס האלטען מלחמה. פארטייעס שלאָגען זיך. עס איז הימעל עפען זיך. א ברודער שטעהט-אויף אויף א ברודער. דאָס וואָרט „יושר“ עקזיסטירט ניט. עס שטאַרבט אָפּ דאָס געפיהל

מעהר רעקלאמירען זיך אין די גאזעטען — און טהוט איהם עפּים!
 ער האָט אָבער באלד חרטה געהאט, וואָרום אויף מאַרגען איז גע-
 שטאַנען אַ נייעם אין ביידע כתרילעווקער גאזעטען, אז ביי אַ היגען
 וויינישענקער האָט זיך געטראָפּען איין אומגליק. אַ פעסעל וויין איז
 געשטאַנען און געזייערט, און מחמת זויערקייט האָט דער וויין
 אָנהויבען אַיהרען און רייסען זיך אַרויס. האָט דאָס פעסעל
 געפלאצט, און דער וויינישענקער איז שיער ניט אומגעקומען...

אז אידעל וויינישענקער האָט דאָס איבערגעלייענט, איז ער באלד
 אוועק אין ביידע רעדאקציעס און איינגעגעבען איין אנאָנס:

„ווער עס וויל אַ פּריש גלעזעל וויין,
 זאָל ער זיך דערמאַנען, אז ס'איז דאָ אַ
 איד, וואָס הייסט אידעל וויינישענקער“...
 אז מע וויל ניט מיט גוטען, איז מיט בייזען!

(3) אַ מעשה מיט אַ פענאַמען.

ביי אַ פאַרפאַלק נאָך דער חתונה איז געבוירען געוואָרען אַ
 יונגעל. האָבען די פאָטער און מוטער געפראָוועט אַ ברית, ווי גאָט
 האָט געבאָטען. נאָר וואָס דעזשע? זיי האָבען פּערגעסען פריהער
 מיט אַ טאָג געבען איין אנאָנס און דרוקען אַ מזל טוב אין די גאָ-
 זעטען. אויף מאַרגען נאָכ'ן ברית איז אין די כתרילעווקער גאזעטען
 געווען צו לייענען אַ נאָטיץ מיט'ן נאָמען: „פּענאַמען“.
 אין דער נאָטיץ ווערד זיך דערצעהלט אַ מעשה, אז אין כתרילעווקע
 איז פאַרגעקומען אַ חידוש'ליכע זאָך, וואָס טרעפט איין מאָל אין
 טויזענד יאָהר. דהיינו: אַ יונג ווייבעל, איין ערשטלינג, איז אויפ'-
 געבונדען געוואָרען מיט אַ פענאַמען: צו פינף חדשים נאָך דער
 חתונה האָט זי בשלום געבוירען אַ יונגעל. דאָס יונגעל, דער „פּע-
 נאַמען“, לעבט און איז געזונד און שטארק אויף אלע אברים, און
 ערשט נעכטען איז געווען דער ברית“...

האָבען זיך עס אַ ביסעל דורכגעשמועסט צווישען זיך איינמאל אין
א פריהמאָרגען אויף זייער לשון:

„וויפיעל שוויים, וויפיעל ברוד, וויפיעל שמוץ עס האָט זיך
אַנגעקליבען אונטער דער אידישער יארמעלקע! וויפיעל פיון, וויפיעל
שפאָט, וויפיעל גנאָט מיר האָבען געהאט איבער דער היסטאָרישער
יארמעלקע! דער טאָג, וואָס מיר וועלען אינגאנצען בעפרייט ווערען
פון דער דאָזיגער יארמעלקע, וועט זיין אונזער צווייטער בעפרייאונגס-
יום טוב. דער טאָג, וואָס מיר וועלען אינגאנצען פטור ווערען פון
דער דאָזיגער יארמעלקע, וועט זיין אונזער צווייטער יציאת מצרים.
ניערער מיט דער יארמעלקע! עס לעבע דער קאפעליש! ניערער מיט
די יארמעלקיסטען! עס לעבע די קאפעלישיסטען! הוררא! —
איצטיגס מאל האָט די „יארמעלקע“ אָפגעענטפערט דעם „קא-
פעליש“ אין גאָר קורצע ווערטער בזה הלשון:

„דאָס אָפגעבארעטע קאפעלישעל האָט שוין וויעדער בעקומען
לשון. וואָס קריבען זיי, די קאפעלישיסטען, מיט זייער קאנדידאט?
שוין זשע ווייסען זיי ניט, אז כתרילעווקע איז אַ אידישע שטאָדט, אַ
עיר ואם בישראל, וואָס וועט נישט אויסקלויבען קיין ראַבינער אַ
קאנדידאט, וואָס פרעסט חזירים'לעך, געפרעגעלט אין פוטער, אין
די נייען טעג, אַהן אַ היטעל, פאַר'ן דאוונען, אומגעוואָשען?“ ...
מיט וואָס דער קאמפף האָט זיך דאָרט געענדיגט — ווייס איך
ניט. איך בין אוועקגעפאָהרען.

ח.

אַ מעשה מיט זיעבען שדכנים.

אַ צייטונג דארף זיך צופאַסען צו איהרע לעזער און צו זייערע
בעדערפענישען. דאָס האָט דער ערשטער פערשטאַנען דער רעדאַק-
טאָר פון דער „יארמעלקע“, און ער האָט ניט־לאנג איינגעפיהרט ביי

פון רחמנות — ס'איז עק וועלט! און דאָס ווערד איבערגע'חזר'ט אקוראט אלע דריי יאָהר — מע קלויבט אַ ראַבינער.

פאַרטייעס זענען פאַרהאַן אין כתרילעווקע אזוי פיעל, וויפיעל קאַנדידאַטען. צוויי קאַנדידאַטען — צוויי פאַרטייעס. איין קאַנדידאַט ווערד אונטערגעהאַלטען פון דער „יאַרמעלקע“ און פון איהר פאָר-טיע, וואָס מע רופט זיי דאָרט „יאַרמעלקיסטען“, דער אנדערער קאַנדידאַט ווערד געשטיצט פונ'ם „קאַפעליש“ מיט זיין פאַרטיע, וואָס מע רופט זיי די „קאַפעלישיסטען“. ביידע קאַנדידאַטען זענען שוין געזעסען אין כתרילעווקע אויף דער שטוהל, אָבער נאָר צו דריי יאָהר. מעהר פון דריי יאָהר איז נאָך קיינער פון זיי ניט אויס-געזעסען. און יעדער פון די קאַנדידאַטען האָט זיך, זעלבסטפער-שטענדליך, זיין פלאַטפאָרמע. צום ביישפּיעל: דער קאַנדידאַט פון די „יאַרמעלקיסטען“, אז מע קלויבט איהם אויס, קומט ער די ער-שטע צייט שבת אין שוהל אריין פריהער פון אלעמען, אין שטוב זיצט ער אין אַ יאַרמעלקע (א פערברענטער יאַרמעלקיסט!), און האָט אַ טבע דינגען זיך. וויפיעל מע זאָל איהם געבען — איז קאָרג. אַקעגען זשע אָבער דער קאַנדידאַט פון די „קאַפעלישיסטען“ געהט נאָר ניט אין שוהל אריין, סיידען אַמאָל אונטער אַ יום טוב, און אין שטוב זיצט ער דוקא אָהן אַ היטעל, און עסט, זאָגט מען, אַ קאַלבאַס אויף. זיין פרינציפ איז: „נאַפליעוואָט“. און וואָס ס'איז שייך צו דינגען זיך, דינגט ער זיך ניט, ווי יענער קאַנדידאַט. חס ושלום! ס'איז דאָ ביי איהם אַ טאַקסע, און אז איהר האָט ניט צו בעצאָהלען נאָך דער טאַקסע, מעגט איהר זיך אויסציהען און מעגט אויסגעהן אפילו — נאַפליעוואָט!

אין דער צייט, וואָס איך האָב געוויילט אין כתרילעווקע, איז געווען אקוראט, ווי עס הייסט אין אַמעריקא, „ערב עלעקשאַן“ — ערב וואַהלען הייסט עס. אַ היים שטיקעל צייט. און וועהרזעה, וואָס ס'האָט זיך געטהאָן אויף ביידע גאַזעטען! אַלסדינג, וואָס די צוויי האָבען געשריבען, איז אונגעגלייך איבערצוגעבען. מיר קאנען דאָ נאָר ברענגען אַ מאָדעל פון דעם, ווי אזוי די צוויי רעדאקטוירען

טען, ווען א שדכן א פינסטערלינג איז געקומען און האט אפגע-
געבען מזל-טוב חתן-כלה. ניין. די קינדער פון אונזער מאדערנער
צייט זענען שוין קליגער געווארען. זיי קאנען שוין אליין זייער
שטערטעל בעשטעחן. דאס הייליגע געפיהל פון דער הייליגער
ליעבע ברעכט דורך מויערען און שלאגט זיך דורך דורך אייזערנע
ווענט. הערצער בעגעגענען זיך. נשמות בעהעפטען זיך. מיר
עפענען אויף צוליעב דעם דאזיגען צוועק די טויערען פון אונזער
צייטונג, און אונטער דעם טיטעל „פון בחור צום מיי-
דעל און פון מיידעל צום בחור“ קאן יעדער
איינציגער מעלדען, וואס ער פערלאנגט, מעג עס זיין א בחור אדער
א מאמעל, איין אלמן אדער א וויטווע. — דער „קאפעליש“ איז
שטענדיג גרייט פאר זיי צו דיענען, ווייל דער דעוויו פון אונזער
צייטונג איז: „דאס וואהלאזיין פונ'ם פאלק“. —
און דער דעוויו פון דער דאזיגער נייער אפטהיילונג איז:
„פרייהייט און ליעבע“...

און עס האבען זיך געגעבען א שאט מעלדונגען וועגען שדוכים
אין ביידע כתרילעווקער גאזעטען: אין דער „יארמעלקע“, אונ-
טער'ן קעפעל „קול חתן וקול כלה“, זענען ארויסגעטראטען די על-
טערען פון חתנים און כלות, און איז „קאפעליש“, אונטער'ן קעפעל
„פון בחור צום מיידעל און פון מיידעל צום בחור“, זענען ארויס-
געטראטען די חתנים מיט די כלות אליין, און ס'איז געווארען אין
כתרילעווקע ליחודים. א קלייניגקייט, אז איהר קאנט שרייבען וואס
איהר ווילט און קיין געלד קאסט עס ניט!

וואלט געווען גוט, ווען אין כתרילעווקע זאל זיין נור איין גא-
זעט און קיין שדכנים זאלען שוין גאר אויף דער וועלט ניט זיין.
ווי זשע איז אבער דער דין, אז עס פיקט זיך אויס א שדוך דורך איין
גאזעט, נאך עס מיסט זיך אריין אויף די צווייטע, און א שדכן
שטעלט אויף אריין א פוס — דעמאלט ווערד א ויצעקן, אז מע מוז
אפטרעטען פון כתרילעווקע! גאר ניט לאנג פאר מיין אוועקפאהר
האט זיך דארט געטראפען א מעשה, וואס ס'איז כדאי זי צו בע-

זיך אין גאזעט א מין ביורא פון שרובים אונטער'ן נאָמען „ ק ו ל ח ת נ ו ק ו ל כ ל ה “, און האָט געגעבען צו וויסען זיינע לעצער דורך א מודעה, אזוי צו זאָגען:

„באשר אזוי ווי די שטאָרט כתרילעווקע ווערד גרעסער, און קינדער וואַכסען אונטער, און די שדכנים קאָנען זיך ניט צערייסען. — על־כן האָבען מיר צוגעטראַכט אַ מיטעל, אַז כתרילעווקער בעלי־בתים, וואָס זאָרגען פאַר'ן שיקזאַל פון זייערע קינדער, זאָלען ניט דאַרפען אַנקומען צו דער הילף פון שדכנים און זאָלען אַליין קאָנען פערזאָרגען זייערע חתנים מיט כלות און זייערע כלות מיט חתנים. דהיינו, ווי אזוי? גאָר פשוט: יעדער בעל־הבית, וואָס האָט אַ קינד אויף חתונה צו מאַכען, זאָל זיך ניט שעמען און מעל־דען עס אין אונזער „יארמעלקע“, אַז ער האָט אַזאַ און אַזאַ בחור, אָדער אַזאַ און אַזאַ בתולה, און נדן גיט ער אזוי פיעל און אזוי פיעל, און פערלאַנגען פערלאַנגט ער דאָס און דאָס. די אַלע מעלדונגען דרוקען מיר אַהן געצאָהלטס, ווייל מיר טהוען עס נור לשם מצוה און צוליעב טובת־הכלל...”

פערשטעהט זיך, אַז פאַר'ן „קאָפּעליש“ איז דאָס געווען אַ באַמבע. סטייטש, די „יארמעלקע“ זאָל ביי איהם אַזאַ זאָד אויסחאַפּען! תחילת האָט ער גערעכענט אַרויסגעהן מיט אַ פייעריגען אַרטיקעל קעגען דער „יארמעלקע“, שרייען גוואָלד — ווי ווייט אונזער זיך כתרילעווקער פרעסע איז געפאַלען און צו וואָס אונזער ליטע־ראַטור האָט זיך ערנידעריגט, אַז די „פערשימעלטע יאָמפּערקע“ איז שוין געוואָרען אַ שדכנ'טע אויף דער עלטער — און נאָך אַזעלכע שאַרפע ווערטער. צום סוף האָט זיך דער רעדאַקטאָר איבערגעלעגט און איז אַרויס אויף מאָרגען אין זיין „קאָפּעליש“ מיט אַזאַ מין מעלדונג:

„די וועלט שטעהט ניט. דער פראַגרעס טהוט זיינס. עס האָבען זיך שוין געפעהלט יענע צייטען, ווען פאַנאַטישע פאַטער און מוטער האָבען געצוואונגען זייערע קינדער, זיי זאָלען חתונה האָבען ניט מיט זייער גלייכען. עס האָבען זיך שוין געפעהלט יענע צייט-

ס'איז זעהר גוט, וואס איהר האט איינגעפיהרט דעם „קול חתן וקול כלה“. און דעריבער בעט איך אייך, איהר זאלט אפדרוקען, אז איך בין א כתרילעווקער בעלהבית פון פיינעם שטאנד, פון שלשלת היוחסין, און פערמאג איין טאכטער א בת יחידה, וואס איך דארף זי ניט לויבען, ווארום סע שטעהט געשריבען: יהללך זר ולא פיד—לאז דיד יענער לויבען. נאר אין קורצען וועל איך אויסרעכענען דא איהרע מעלות. זי איז: (1) א בתולה, (2) א יפתתואר, (3) א חכמה נפלאה, (4) א בריה אויף אלסדינג, (5) געבילדעט סכנות, (6) שפיעלט פיאנא, (7) עשרת אלפים נדו, (8) אויסגעקליידעט בגדי מלכות, (9) קען פראנצויז, (10) טאנצן אויך. ווער עס האט א זוהן, וואס האט גע'פטר'ט דעם פרייזיוו מיט א ווייסען בילעט און האט פראוועט, זאל זיך ווענדען אין דער „יארמעלקע“ אויפ'ן נאמען פון מ. ב. מ.

דאס איז נומער איינס. אין דער זעלביגער „יארמעלקע“ פונ'ם זעלביגען טאג האט איהר אייך אזא מין מודעה:

„געעהרטער הערר רעדאקטאר! כפי אזוי ווי איך בין א שטענדיגער לעזער פון אייער געהרטער „יארמעלקע“, געפין איך אויך, אז איהר האט זעהר גוט געטהאן, וואס איהר האט איינגעפיהרט ביי זיך אזא טהייערע זאך, ווי דער „קול חתן וקול כלה“. אלס בעזויז, ווי גוט דאס איז, קום איך אייך מעלדען, אז איך אליין בין א היגער, א כתרילעווקער. מיינע עלטערען און אור-אורעלטערען זענען געווען כתרילעווקער. איך האב דאנקען גאט א נאמען, און בין אליין א נגיד און א מיוחס, און טהו שרובים מיט די גרעסטע מיוחסים, און האב א זוהן אויף חתונה צו מאכען, וואס פערמאגט א שען ביסעל מעלות. און מחמת סע שטעהט געשריבען: יהללך זר ולא פיד, טייטש איך דעם פסוק אזוי: יהללך זר — לאז דיד לויבען א פרעמדער; ולא — אז ס'איז ניטא קיין פרעמדער? איז פיד — לויב זיך אליין. אט דא זענען די מעלות פון מיין זוהן: (1) א בחור, (2) א טאטענס א קינר, (3) א בייחיד, (4) האט א וויי-

שרייבען, ניט אזוי צוליעב דער מעשה אליין, ווי צוליעב דעם מוסר השכל פון דער מעשה. אז די געשיכטע איז איין אמת'ע, חלילה ניט קיין אויסגעטראכטע, — גארנאטירט אין דעם דער, וואס האט זי מיר דערצעהלט. און דערצעהלט האט דאס מיר טאקי יענער יונגערמאן, וואס האט מיר איבערגעגעבען בסוד-סודות די געשיכטע מיט די „קעפלעך“.

„אז איהר וועט האלטען אַמאָל ביי'ם בעשרייבען די דאָזיגע מעשה, זאָלט איהר איהר אַ נאָמען געבען: „א מ ע ש ה מ י ט ז י ע ב ע ן ש ד כ נ י ם“. — אזוי האט זיך אָנגערופען צו מיר דער יונגערמאן און האט זיך פערשטעלט דאס מויל מיט ביידע הענט און האט זיך פערגאנגען פאר געלעכטער. איבערשלאָגען איהם האָב איך ניט געוואָלט. מסתמא, אז ער אליין לאַכט, איז דאָס שוין גוט לעכעריג. האָב איך איהם געלאָזט, אז ער זאָל זיך אויסלאַכען. און אז ער האט זיך גוט אויסגעלאַכט, איז ער צוגעטראָטען צום גוף המעשה, וואָס מיר געבען דאָ איבער מיט זיין לשון:

— ווייסט איהר דאָך שוין, ווי אזוי אונזערע בעלי-טובות, סאָי די קאָנסערוואַטיווע „יאַרמעלקע“, סאָי דער מאָדערנער „קאָפּעליש“, טהוען נישט חלילה קיין זאך צוליעב זיך, נאָר צוליעב טובת-הכלל און נאָר צוליעב יענעם, און אז איהר לייענט וואָס זיי שרייבען, קומט אויס, אז זייער דעווין איז „שלי שלך ושלך שלך“. נאָר אז איך וועל אייך זאָגען, לַמַּשָּׁל, אז אונזערע ביידע רעדאָקטוירען זענען שדכנים, פשוטע שדכנים, וועט איהר ניט וועלען גלויבען, אַיז? וואָס זשע וועט אָבער זיין, אז איך וועל אייך בעווייזען שוואַרץ אויף ווייס?

ביי די ווערטער האט דער יונגערמאן אַרויסגעצויגען פון בועם-קעשעני אַ פאָק מיט גאָזעמען, פריהער די „יאַרמעלקע“, דערנאָך דעם „קאָפּעליש“, און האט גענומען לייענען:

„קוֹל חֵת זָוֹק וְקוֹל כֹּהֵן“.

„ווערטעהר הערר רעדאָקטאָר! היות אזוי ווי איך בין אַ שטענדיגער לעזער פון אייער ווערטעהר „יאַרמעלקע“, געפין איך, אז

בארקטער, נישט יונגער פון 22, וואס זאל זיין א מענטש און קאנען געבען א ווייב ברויט. טאמער האט ער נדו מאכט נישט אויס. ער וועט יעדענפאלס געפינען אין מיר א ליעבע פרוי. זיך ווענדען אין „קאפעליש“ צו דער „בעריהמטער קראסאוויצע“.

— על-פי שכל-הישר וואלט, דאכט זיך, בעדארפט זיין אזוי,

אז דער פאטער פון דער יפת-תואר מ. ב. מ., וואס זוכט א חתן מיט א ווייסען בילעט, האט בעדארפט זיך אפרופען אין דער „יארמעל-קע“ אויפ'ן נאמען פון נ. ב. נ., צוליעב'ן בן-יחיד, וואס האט א ווייסען בילעט און איז א מיוחס און שפיעלט פיעדעל און רעדט לשון-קודש, און אזוי ווייטער. דאס וואלט געווען באמת א כשר'ער טאפ מיט א כשר'ען לעפעל. וואס טהוט גאט? פערגלוסט זיך דעם פאטער, וואס לייענט די „יארמעלקע“, געבען א קוק אריין אינ'ם „קאפעליש“, אויף דער פיערטער זייט, זעהען, וואס טהוט זיך עפּים דארטען מכה דעם ענין פון חתן-כלה? איינגעלייענט זיך אין די מעלדונגען אויף דער פיערטער זייט, איז איהם אריין אין נאז אריין: וואס טויג איהם דער מיוחס דער בן-יחיד, וואס איז א כתבא רבה און רעדט לשון-קודש און שפיעלט אויפ'ן פיעדעל? ער בעדארף ניט קיין בעסערען חתן, ווי דער „וואוילער יונג“ פונ'ם „קאפעליש“, וואס האט א ווייסען בילעט און דערצו נאך פראוועס פון א פראוויזאָר. אי, וואס ער איז א לעזער פונ'ם „קאפעליש“? מילא, וואו שטעהט דאס, אז אלע אידען דארפען לייענען די „יארמעלקע“? סע שטעהט געשריבען: „וחי אחיד עמך“... בקיצור, ער האט געשיקט רופען א שדכן און האט איהם איבערגעגעבען אזוי און אזוי די מעשה: „איהר דארפט מיר אויפזוכען דעם אדרעס פונ'ם „וואויל-לען יונג“ דורכ'ן „קאפעליש“, און אויב מה' יצא הדבר, זאלט איהר איהם ברענגען צופיהרען, וועט ער זיך בעקענען מיט מיין טאכטער, וועט מען שרייבען תנאים, וזה כל שריר וקיים“...

אצינד לאזען מיר איבער דעם פאטער פון דער יפת-תואר און געהען אריבער צום פאטער פונ'ם בן-יחיד דעם מיוחס מיט'ן וויי-סען בילעט, וואס שפיעלט אויפ'ן פיעדעל, רעדט לשון-קודש און

סען בילעט, (5 א קענער, 6) א כתבא רבה, (7) שפיעלט פיעדעל. (8) רעדט לשון-קודש, (9) פרום, (10) האט נדן אויף. ווער עס האט א בתולה א יפת-תואר, זאל זיך אפרופען אין דעם „קול חתן וקול כלה“ פון דער „יאַרמעלקע“ אויפ'ן נאָמען פון נ. ב. נ.

— פיינע צוויי אנאנסלעך — איז ? דאָרף זיך טרעפן אזוי, אז אַקוראַט אין יענעם טאָג דרוקען זיך, ווי איהר זעהט אַטא, אינ'ם „קאָפּעליש“, אונטער'ן קעפּעל „פון בחור צום מיידעל און פון מיידעל צום בחור“, אויך צוויי אנאנסען, שוין נישט פון די עלטערען, נאָר פון א בחור מיט א מיידעל. אַט וואָס דער בחור שרייבט וועגען זיך: „ווערטעהער הערר רעדאקטאָר ! אַלס א שטענדיגער לעזער פון אייער ווערטעהער „קאָפּעליש“ קום איך אייך צו מעלדען, אז איך בין א שענער בחור פון 23 יאָהר, הויך געוואַכסען, און האָטש איך האָב א ווייסען בילעט, פון דעסטוועגען בין איך געזונד און שטאַרק. הלאַזי ווייטער נישט ערגער. געקאָנטשעט האָב איך זעכס קלאַסען און האָב פּראַוועס פון א פּראַוויזאָר. איך זוף א מיידעל א קראַסאָוויצע מיט היבשע-עטליכע טויזענד נדן און מיט א גוטען כאַראַקטער. אויב זי קאָן שפּיעלען פּיאַנאָ, איז דאָס ניט קיין חסרון, און טאָמער שטאַמט זי פון פיינע עלטערען — שאַרט אויך נישט. ווער עס וויל מיך, זאָל זיך ווענדען צום „קאָפּעליש“ אויפ'ן נאָמען פון דעם „וואַילען יונג“.

— אַט דאָס שרייבט דער בחור אין „קאָפּעליש“. אַצינד וועלען מיר זעהען, וואָס שרייבט דאָס מיידעל פונ'ם „קאָפּעליש“. זי שרייבט אזוי:

„געעהרטער הערר רעדאקטאָר ! אַלס שטענדיגע לעזערין פון אייער געהערטען „קאָפּעליש“ לאָז איך אייך וויסען, אז איך בין א מיידעל פון 21 יאָהר, מיטעלע וואַכס, שוואַרצע האָר, א ווייס פנים, מיט חז-גריבעלעך אין די באַקען און מיט זעהר א גוטען כאַ-ראַקטער. גאנץ בתרילעווקע האַלט מיך פאַר א קראַסאָוויצע. אַז סע קומט אויף א שמחה, זענען אַלע קאָוואַליערען נאָך מיר די כפרה. נאָר איך האָב זיי אין דער ערד. איך וויל א בחור מיט א גוטען

זענד אויף, האָט עס איהם געגעבען אַ טראַג אויף: סטייטש, ער האָט דאָך דעם אמת'ען ווייסען בילעט מיט די אמת'ע פראוועס! און נישט ווארטענדיג קיין איבעריגע מינוט, האָט ער זיך שוין צענויפֿ- גערעדט מיט אַ בעקאנטען אידען, וואָס זוכט אַ פערדיענסטעל, און יענער איז גלייך אַוועק צום בעל־הבית מ. ב. מ. און לעגט איהם פאַר אַ בחור מיט אַ ווייסען בילעט און מיט פראוועס. האָט זיך דער בעל־הבית דערפריידט און זאָגט צו איהם: „סטייטש, ער האָט נאָרוואָס אַוועקגעשיקט צום בחור מיט'ן ווייסען בילעט און מיט די פראוועס אַ שדכן!“ זאָגט צו איהם דער איד: „מילא, וועלען זיין צוויי שדכנים, אבי ס'זאָל זיין מיט מזל“. זאָגט איהם דער בעל־ הבית: „פון אייער מויל אין גאט'ס אויהערען“. ענטפערט איהם דער איד: „אמן“.

אַצינד בלייבט אונז נאָך איבער די קראסאוויע פונ'ם „קאָ- פעליש“ — און מיר ווערען פאַרטיג מיט אַלע שדוכים. די קראָ- סאוויע, אַז זי האָט איבערגעליענט אינ'ם קאפעליש“, אַז ס'איז דא אַ חתן מיט אַ ווייסען בילעט און מיט פראוועס, האָט זי אַ טראַכט געגעבען, אַז דאָס וואָלט אפשר געווען פאַר איהר אַ גלייך בער שדוך, נאָר ס'איז פאַרהאן אַ שטיקעל חסרון: ער זוכט אַ כלה מיט נדו, און נאָך היבשע עטליכע טויענד דערצו — היבשע עטל- ליכע מכות איהם! אונזערע קאפעלישיסטען, ס'זאָל זיי צו קיין חרפה ניט זיין, זענען טאַקי מאַדערן און ליבעראל און אַלסדינג. נאָר אַז עס קומט צו געלד, האַפט זיי אַוועק דער שוואַרץ־יאָהר. פאַר געלד וועלען זיי אייך פערקויפֿען דעם אייגענעם טאטען. אין בעלד־זאָכען זענען שוין די יארמעלקיסטען אַ סך פיינער. אַט לאָזט וויסען אין דער „יארמעלקע“, אינ'ם „קול חתן וקול כלה“, אַ איד אַ נגיד, אַז ער האָט אַ זוהן מיט אַלע מעלות און זוכט אַ יפֿת־תואר — אַ קראסאוויע הייסט דאָס, און פון נדו דערמאָנט ער נאָר אַפילו ניט. מעג ניט זיין דער בחור דער פראוויזאָר מיט די פראוועס אַ בפרה פאַר דעם אידען? נישמעהר, איין קליינעם חסרון האָט אַט דעם נגיד'ס זוהן: ער איז פרום און רעדט לשון־קודש. האַפט זי

אזוי ווייטער. איבערגעליינט אינ'ם „קול חתן וקול כלה“ פון דער „יארמעלקע“, אז ס'איז דא אזא יפת-תואר מיט אזוי פיעל מעלות, און האט נאך צעהנטוויזענר נרן אויף, האט ער זיך געטראכט, אז דער שרוד איז טאקי א פיינער שרוד. נאך וואס דען ? אט דא צעהנטוויזענר נרן שטעהט ווי א ביין אין האלז. א איד, וואס זאגט, אז ער גיט צעהן טוויזענר, גיט ער מסתמא די גרעסטע העלפט, הלואי דריי — מע קען זיי, די כתרילעווקער נגידים! הינט זאלען מיט זיי האנדלען. אמעהר, אט האט ער בעסער געלייענט היינט אינ'ם „קאפעליש“, מעלדעט זיך דארט א מידעל פון 21 יאהר, א קראסאוויצע, וואס זוכט א חתן מיט א גוטען כאראקטער. „מע דארף גיט האבען קיין בעסערען כאראקטער פון מיין זוה'ס כאר-ראקטער!“

אט אזוי האט זיך געזאגט דער איד פון דער „יארמעלקע“, ג. ב. נ. און האט געשיקט רופען צו זיך א שרדן און האט איהם איבערגעגעבען בסוד-סודות, ער זאל למען השם אויסגעפינען אינ'ם „קאפעליש“, ווער איז די קראסאוויצע מיט'ן גוטען כאראקטער, און ער זאל איהר פארלעגען זיין זוהן דעם בוי-יחיד מיט'ן ווייסען בילעט, וואס שפיעלט פיעדעל, רעדט לשון-קודש און אזוי ווייטער. און אז גאט וועט העלפען, ס'וועט געהן א גאנג, וועט אים ירצה שם זיין רעכט, אין א גוטער שעה, אין א מזל'דיגער — אמן.

אצינד וועלען מיר אריבערגעהן צום בחור פון „קאפעליש“, וואס האט געקאנטשעט זעכס קלאסען און האט פראוועס פון א פראוויזאר. דאכט זיך, אז א מינדעסט קינד וועט אייך זאגען, אז דער דאזיגער בחור איז אנגעמאסטען פאר דער קראסאוויצע פונ'ם „קאפעליש“, וואס אלע בחורים זענען נאך איהר די כפרה. צום סוף, וואס לאזט זיך אויס ? אז דער בחור איז א בעלז געבען א קוק אריין אין דער „יארמעלקע“, און ווי נאך ער האט איבערגעלייענט אינ'ם „קול חתן וקול כלה“ וועגען דעם אידען, דעם מיוחס, וואס פער-מאגט א בתי-חידה א יפת-תואר מיט צעהן מעלות, און זוכט א חתן מיט א ווייסען בילעט און מיט פראוועס, און גיט נאך צעהן טוי-

קאנטשעט זעכס קלאסען, ווארום יענע זוכט דאך א חתן מיט פרא-
וועס, און דער האט אלע פראוועס..."

און דער חבר-המאן האט נישט געמאכט קיין לאנגע שהיות —
למאי זאל איין אנדערער אויסהאפען? — און איז אין איין שעה
אויסגעווען ביי אלע פיער: ביי'ם נגיד און ביי'ם בעל-הבית פון דער
„יארמלקע" און ביי'ם בחור מיט'ן מיידעל פון דעם „קאפעליש".
נאך וואהיין ער איז געקומען, האט מען איהם געענטפערט: „שוין
א ביסעל שפעטליך, פעטער, האט איהר זיך אויסגעקראצט — נאך-
וואס געווען א שדכן און גערעדט דאס אייגענע, וואס איהר..." „וואס
געהער זיך עס אן מיט מיר? געווען א שדכן, ניט געווען קיין שדכן —
אבי דאס, וואס איך רעד, רעד איך גלייך. און אפשר איז דאס ניט
גלייך, דארפט איהר מיר זאגען נאך איין ווארט, מאך איך דאס קאלי,
ווארום אויף קאלי מאכען בין איך א בריה..." דערהערט אזעלכע
דבורים, איז זיי פרחת נשמתם געווארען. זיי האבען דערוועהן, אז
זיי האבען צו טהון מיט א שייגעץ, איין עזות-מחוצה-פנים. האבען
זיי געבעטען דאס אידעל, ער זאל נישט קאלי מאכען, ובשכר זה,
אז ס'וועט זיך עפיים דערפון אויספיקען און ס'וועט קומען צום
רח"ש, וועט מען שוין זעהען מסתמא, ער זאל אויף עפיים פער-
דיענען.

און גאט האט געהאלפן, ביידע שדוכים האבען זיך אויס-
געפיקט און ביידע קנס-מאָלס זענען געווען אין איין נאכט, און עס
האבען זיך א לאז געגעבען שדכנים פון דער וועלט. ערשטענס, די
צוויי שדכנים פון חתנ'ס צד. דערנאך די צוויי שדכנים פון כלה'ס
צד. דערנאך דאס אידעל, וואס האט געזאלט קאלי מאכען. איז אחת
לאחת האבען מיר א קיימאל'ן פון פינף שדכנים. היינט וואו זענען
די רעדאקטוירען פון ביידע גאזעטען? די „יארמלקע" און דער
„קאפעליש" זענען געקומען ביידע אויסגעפוצט, ווי מחותנים, האטש
קיינער האט זיי ניט געבעטען. נאך געקומען — מהכתיתי, זעהר
אנגעלעגט. האט מען זיי גאנץ פיין אויפגענומען, יעדען בעזונדער.
געשטעלט בראנפען, דערלאנגט לעקאד מיט איינגעמאכטס. האבען

אבער, אז קיין גרויסע שטעהרונגען וועט דאס נישט זיין. פרומקייט איז א פרוואט-זאך, און וואס ער רעדט לשון-קודש — איז דאס א קרענק, וואס געהט איבער. לאזען זיי נאך חתונה האבען, וועט ער שוין אויפהערען רעדען לשון קודש; ער וועט שוין רעדען ביי איהר, ווי א מענטש!...

אזוי האט אפגע'פסק'ענט ביי זיך די קראסאויצע און האט גע'פועל'ט ביי איהר אייגענעם פעטער, נעבאך א איד א יורד, ער זאל זיך ממתיך זיין צו יענעם נגיד פון דער „יארמעלקע“, וואס זוכט א קראסאויצע אהן געלד, און זאל איהם בעווייזען איהר בילד, וועט ער אייננעמען א מיתה-משונה. כך הוה — ס'איז טאקי אזוי געווען. וויבאלד נאך דער נגיד האט דערזעהן דאס בילד, האט ער אויסגעשריען: „אט דאס איז דאך די, וואס איד זוד פאר מיין זוהן! איד האב געשיקט ערשט היינט א שרכן צו דער דאזיגער יפת-תואר!“ רופט זיך אז דער פעטער פון דער קראסאויצע, דער יורד: „מעחק קיין דאנות זאלט איהר נישט האבען — וועלען מיר דעם רח"ש טיילען אויף דער האלב, וואס קאן דא זיין? ...“ „הלואי, פון אייער מויל אין גאט'ס אויהערען“. „אמן ואמן“.

מיינט איהר דאך, אז איהר זענט שוין פארטיג מיט אלע שרכנים? האט צייט א ביסעל. פערגעסט נישט, אז כתרילעווקע איז א שטאדט, און ארעמע לייט, ברוד השם, זענען דא גענוג. שטעהט זיך א אידעל אין גאס, נישטא וואס צו טהון, לייענט ער ביידע גאזעט-טען, די „יארמעלקע“ מיט'ן „קאפעליש“, פון דער ערשטער זייט ביז דער לעצטער זייט, לאזט נישט דורך קיין אות אפילו. דערזעהט ער אין ביידע גאזעטען די חתנים מיט די כלות און שפרינגט אונטער פאר התפעלות: „סטויטש, ס'איז דאך מן השמים! אט דאס מיידעל, די קראסאויצע פונ'ם „קאפעליש“, איז אנגעמאסטען פאר'ן נגיד'ס בן-יחיד פון דער „יארמעלקע“, וואס זוכט א יפת-תואר אהן נדו, און די בתולה, די יפת-תואר פון דער „יארמעלקע“, וואס איז געבילדעט סכנות, שפיעלט פיאנא און פערמאגט צעהנטוויזענדר נדו,

ט.

אינטערוויוערס:

אויף מאָרגען, נאָך דעם, ווי דער לאַכענדיגער יונגערמאן האָט מיר דערצעהלט די מעשה מיט די זיעבען שדכנים, איז ער געקומען צו מיר מיט אזא גרויסען פאָרטפּעל, אז איך האב מיך אַזש דער-שראַקען.

— איך וויל איך אינטערווירען. — האָט ער אָנגעהויבען און ארויסגעצויגען אַ לאנג ביכעלע פון אַ זייט־קעשעני און גענומען מיר דערצעהלען מעשיות, מיך נישט געלאָזט אַ וואָרט אויסריידען. — פרעגט מיך, וואו עס וועט זיין געדרוקט מיין אינטערוויו מיט איך — ווייס איך אַליון ניט. עס קאָן זיין אין „קאפּעליש“. און עס קאָן זיין אין דער „יאַרמעלקע“. אַלץ איינע שאַנסען. גיכער וואָלט מיך בער-דאָרפּט צונעמען דער „קאפּעליש“. פאָרט אַ פראָגרעסיווע גאָזעט. האָטש זיין גאנצער פראָגרעס בעשטעהט אין דעם, וואָס ער לאַכט אַפּ פון אידישע דינים און מאַכט חזק פון אידישע מנהגים. צום ביי-שפּיעל: איהם געפּעלט ניט דער מנהג פון פּאַסטען. קומט ערב תשעה באב, אָדער ערב יום־טובּ, אָדער ערב איין אנדער תענית — צע-לאָזט זיך דער „קאפּעליש“ מיט אַיין אַרטיקעל פון אַ דאָקטאָר. דער דאָקטאָר איז אַזוי אַ דאָקטאָר, ווי איהר זענט אַ גובערנאָטאָר. דאָס שרייבט ער אַליון. טאַקי דער רעדאָקטאָר בכבודו ובעצמו, און חתמ'ענען חתמ'עט ער זיך „דאָקטאָר מאַלינוס איינגעמאַכצוס“. אין זיינע אַרטיקלען צעשפּרייט זיך דער דאָקטאָר מאַלינוס איינ-געמאַכצוס וועגען די שעדליכקייט פונ'ם פּאַסטען און אָפּפּאַסטען און פייניגען זיך, ברענגט ראיות פון ספרים און ביכער, וואָס קיינער האָט זיי ניט געזעהען, ברענגט נעמען פון גרויסע געלעהרטע, אויס-געטראַכטע נעמען, למשל: דאָקטאָר פעפּערס, פראָפּעסאָר קנאַכע-לוס, פריעדריך פאַן ציבעלוס, טשאַרלז חריינוס, פיליפּ מוסטאַרדוס, ערואַרד לאַטקוס, לאַוידזשי פאַלירטשעקוס און נאָך אַזעלכע מינים

זיי זיך בעדאנקט און געגעבען אַנצוהערעניש, אז ניט צוליעב דעם זענען זיי געקומען. „צוליעב וואָס זשע דען?“ „צוליעב רח“ש“. „וואָס הייסט — צוליעב רח“ש?“ „אַט דאָס הייסט. זיי מאַנען נישט, נאָר מע דאַרף אַליין פערשטעהן... וואָרום ווען ניט זיי מיט זייערע גאָזעטען, פון וואַנען וואָלטען זיך גענומען די דאָזיגע שדוכים? דאָס הייסט, מאַנען מאַנען זיי נישט, נאָר מע דאַרף אַליין פערשטעהן“... אַזוי האָבען גע'טענה'ט אונזערע רעדאָקטורען, און ביי די מחותנים וואָלט מען דאָס אפשר גע'פועל'ט, וואָרום וואָס אַהרט דאָס זיי? קיין צוויי מאל רח“ש וועלען זיי נישט צאָהלען. האָבען זיך אַבער די חברה שדכנים אויפֿ־ געהויבען און האָבען געמאַכט אַ גוואָלד עד לב השמים: „וואָס פאַר אַ שייכות האָבען רעדאָקטורען צו שדכנות? און וואו איז דאָס גע־ הערט געוואָרען, אז ביי צוויי שדוכים זאָלען זיין זעבען שדכנים? צו דריי מיט אַ האָלבען שדכן אויף אַ שדוף?“... מעהר פון אַלע האָט איינגעלעגט די וועלט יענער אידעל, וואָס האָט געסטראַשעט, אז ער וועט קאָלי מאַכען. ער האָט מבטיח געווען ביידע רעדאָקטורען, אז ער וועט זיי „אריינזאָרפֿען יעדען איינציגען אַ בינטעל פינגער אין טשאַלענט־ברעטעל אריין“... און ער וואָלט זיין הבטחה מקיים געווען, וואָרום ער איז שוין גרייט געווען צו פערקאָטשען די אַרבעל אַפילו. האָבען זיך אַריינגעמישט די מחותנים פון ביידע צדדים און האָבען זיי צענומען — און אַט אַזוי, ווי איהר זעהט, זענען אונזערע רעדאָקטורען, דאַנקען גאָט, אַרויס טרוקען, אַהן פעטש.

דאָ האָט זיך דער יונגערמאַן וויעדער פערשטעלט מיט ביידע הענט דאָס פנים און האָט געלאָכט שטילערהייד, זיך אַזש גע־ טרייסעלט פאר געלעכטער. און אז ער האָט זיך גוט אויסגעלאָכט, האָט ער מיט אַ פרעג געגעבען, ווען איך בין פריי? אַזוי ווי איך האָלט ביי אַוועקפאַהרען, וויל ער קומען מיט אינטערווירען. איך האָב איהם געבעטען, ער זאָל קומען מאַרגען.

דאכט זיך, די „יאַרמעלקע“ בעדארפט שלאָגען מיט מיר בלאָט, איאָ?
לאָזט זיך אויס, אז מיין פוס טאָר דאָרט ניט זיין! איבער וואָס? וועט
איחר הערען אַ שענס, דאָס איז אָבער אַ לעבעריגע מעשה.
דאָ האָט זיך מיין אינטערוויער אויסגעדערהט מיט'ן פנים צו
דער וואַנד, זיך פערשטעלט מיט ביידע הענט און שטילערהייד גע-
לאַכט. דערנאָך, אז ער האָט זיך גוט אויסגעלאַכט, האָט ער גענומען
דערצעהלען די מעשה:

— דאָס איז געווען שוין לאַנג, נאָך פאַר די „קעפלעך“. איך
בין דעמאלט געווען כל-יוד בייס רעדאָקטאָר פונ'ם „קאָפּעליש“. איך
האָב זיך גערעכענט כמעט סעקרעטאר פון דער רעדאָקציע. אלע
מידות זענען געווען ביי מיר אין די הענט. נישט געווען קיין פער-
באָרגענע זאך פאַר מיר. אין דער „יאַרמעלקע“ איז אויך געווען אַ
סעקרעטאר, טאָקי דעם רעדאָקטאָר'ס איין אייגענער שוואַגער און
מיינער אַ גוטער פריינד, איין אוהב נאָמן. וואָס ביי זיך האָט
זיך געטהאָן האָב איך געוואוסט, און וואָס ביי אונז האָט
זיך געטהאָן האָט ער געוואוסט. דאָס הייסט, מיר האָבען זיך
אַרויסגעגעבען איינער דעם אנדערען אלע סודות פון דער רעדאָקציע.
זיך געביטען שטילערהייד מיט טעלעגראַמעס, געוויזען איינער דעם
אַנדערען געהיימע בריוולעך, און טאָמער עפּים איין עקסטראַ — האָ-
בען מיר געגעבען צו וויסען איינער דעם אנדערען דורכ'ן טעלעפאָן.
— ויהי היום, טרעפט זיך אַ מעשה, איך זיין איינמאָל אין דער
רעדאָקציע איינער אליין, שוין ווייט נאָך האַלבער נאכט, צוגע-
שפּאַרט אויף דער קושעטקע, און האָפּ אַ דרימעל. קלינגט מען מיר
אין טעלעפאָן איין מאָל און צוויי מאָל און דריי מאָל. איך דרימעל
אזוי געשמאַק, האַלט אין בעסטען שלאָף, און יענער דרעהט מיר אַ
מח: טער-טער-טער-טער! „קלינג, טראכט איך מיר, צעזעצטערהייד,
איך וועל זיך ניט ריהרען פונ'ם אָרט“. יענער וויל אָבער ניט אויפ-
הערען: טער-טער-טער-טער-טער! בקיצור, עס העלפט ניט. איך
שטעה אויף, נעם דאָס טרייבעל: „ווער איז דאָרטען?“ לאָזט זיך
אויס, ס'איז מיין פריינד פון דער „יאַרמעלקע“. „וואָס טהוטסטו דו,

נעמען פון דער הנדה. און טאמער איז ווינציג אַזעלכע אויטאָריטעטען, טהוט ער זיך אַ וואָרף אויף סטאַטיסטיק און טהוט אַ רעכענ־אויס, וויפיעל מענשען עס שטאַרבען אויס אַ יאָהר פון פערצעהרונג דורך תעניתים. עס קומט אויס, אז פון תעניתים שטאַרבען אויס אין כתרילעווקע דריי מאָל אזוי פיעל, וויפיעל עס ווערען געבוירען קינד דער דורכ'ן יאָהר. און צום שלום פיהרט ער אונטער אַ חשבון, אויס־גערעכענט מאַטעמאַטיש, ווי צוויי מאָל צוויי, אז באַם אידען וועלען פאַסטען אַלע תעניתים, ווי ביז אַהער, וועט אין כתרילעווקע אין עפֿף יאָהר מיט דריי חדשים ניט בלייבען קיין איין איד אפילו.

— דאָס איז וועגען תעניתים. היינט וואָס דער איד צעארבייט וועגען דעם געצענדיענערשען מנהג פון כפרות שלאָגען! און וועגען דעם ווילדען איינפיהר געהן צו תשליך! דער רעדאַקטאָר פונ'ם „קאַפּעליש“ דערצעהלט זיך אַ מעשה פון פאַרצייטען, אַ היסטאָרישע געשיכטע הייסט עס, וואָס האָט געטראָפּען טאָקי דאָ, אין כתרילעווקע, ווי אזוי אידען זענען געגאנגען צו תשליך, איז געפאַהרען אַ קאַרעטע מיט פיער פערד נאַשפּיץ. אין קאַרעטע איז געזעסען דעם גראַפ'ס טעכטערעל מיט איהר אַדיוטאַנט. האָבען די פערד דערזעהען אזוי פיעל אידען, האָבען זיי זיך ספּאַלאָשעט, צעטראָגען די קאַרעטע און אַרויסגעוואָרפען דעם גראַפ'ס טאָכטער מיט'ן אַדיוטאַנט. און אזוי ווי דער גראַף איז געווען דער בעל־הבית פון כתרילעווקע, צו איהם האָט געהערט די שטאָרט, האָט ער בעשטראָפּט די גאנצע שטאָרט מיט שמיץ און אַרויפגעלעגט אויף אַלע אידען אזא שווערען אַפּפּאַהל, אז זיי האָבען הונדערט יאָהר כסדר נישט געקאנט זיך אויסצאהלען.

— פאַר וואָס דער „קאַפּעליש“ איז אויף מיר ברוגז — שטויסט איהר זיך מסתמא, אז דער רוגז וואָכסט נאָך פון דער געשיכטע מיט די „קעפלעך“, וואָס כ'האָב אייד דערצעהלט. האָטש גאָט איז מין עדות, אז אייד בין אין דעם אזוי שולדיג, ווי איהר זענט שולדיג. נאָר גארנישט. ער רעכענט, אז דאָס האָב אייד אַרויסגעגעבען דער „יאַרמעלעך“ אַלע סודות פון דער רעדאַקציע. וויבאַלד אזוי, וואָלט.

ביי די ווערטער האָט זיך דערהערט א קלאַפּ אין טיר. איך האָב געבעטען אריין, און עס האָט זיך בעוויזען א יונגער פאַרשוין מיט אַ רויט בעשפּריינקעלט פנים, מיט אויך אַ גרויסען פאַרטפּעל. מיין לאַכעדיגער יונגערמאַן האָט דערזעהען דעם אַריינגעקומענעם פאַרשוין, איז גלייך ווי ער וואָלט דערזעהען עמיצען פון יענער וועלט. זיינע אויגען זענען איהם געוואָרען גרויס, און אלליין איז ער אויפגעשטאַנען, אַ חאַפּ געגעבען זיין פאַרטפּעל, זיך אין דער גיך אָפּגעזע- גענט מיט מיר און איז נעלם געוואָרען. געבליבען מיט'ן נייעם פאַרשוין אינצווייזען, האָב איך איהם געבעטען זיצען. ער האָט זיך בע- דאַנקט, ארויסגענומען פון פאַרטפּעל אַ בויגען פאפיער און פון דער זייטקעשעני אַ פולפּעדער און האָט זיך אוועקגעזעצט גרייט צו דער אַרבייט.

— האָט קיין פאַראיבעל ניט, — האָט ער אָנגעהויבען — איך האָב געהערט, אז איהר זענט דאָ, האָב איך אייך געוואָלט אינטער- ווירען. וואָס האָט געטהאָן ביי אייך אַט דער חלאַמידניק?
— וואָסער חלאַמידניק?

— אַט דער, מיט'ן פאַרטפּעל, וואָס האָט געחאַפט דאָס היטעל און איז אַרויסגעלאָפּען, ווי פון אַ שרפה? ער האָט אייך עפּיס דער- צעהלט אַ סך מעשיות? זאָל עס נאָר פאלען אין ים אריין, רבונגו של עולם, און אזוי ווי איך האָב עס ניט געהערט, אזוי זאָל עס מיר ניט שאַדטען!

— וואָס איז? ער איז דען אַ...?

— איהר ווילט זאָנען אַ ליגנער? חאַ-חאַ-חאַ! אַ ליגנער צו אַ ליגנער איז ניט גלייך! כל הוצא מפיו איז שקר וכזב! אויף איהם האָב איך אַמאָל געזאָגט און געשריבען אין אַ פעליעטאָן: פאַרהאָן, זאָג איך, צווייערליי מינים ליגנערס. פאַרהאָן, זאָג איך, אַ ליגנער, וואָס זאָגט אויף שוואַרץ ווייס און אויף זיס ביטער. דער, זאָג איך, איז אַ ליגנער, וואָס זאָגט, זאָג איך, אויף שוואַרץ, אז ס'איז זויער און אויף זיס—אַלטגעכאַקען. חאַ-חאַ-חאַ, גוט אַריינגעזאָגט? ער האָט נאָך אַ מעלה: אַז ער זאָגט אַ חכמה, לאַכט ער זיך פריהער גוט אוי-

פרענט ער מיך, דו שלאפטסט?" „חס ושלום, זאג איך, וואס הייסט איך שלאפט?" „וואס דען טהוסט דו?" „איך ארבייט". „וואס אר-בייטסט דו? פארהאן עפּים נייעס?" „נאך אַ מין נייעס!". „דהיינו?" „דהיינו, זאג איך, א פאגראם". „א פאגראם? וואו?" „וואס הייסט וואו, זאג איך, אנו טרעף, וואו דארף זיין א פאגראם?" „זאגט ער: „אוראי אין קעשעניוו?" זאג איך: „אזא יאהר אויף מיר, וואס פאר א חכם דו ביזט!" זאגט ער: „טאקי עפּים א רעכטער פאגראם?" זאג איך: „מיט אלע פישטשעווקעס". „עפּים פארהאן גע'הרג'עטע?" זאג איך: „צוויי הונדערט". „געשענדעטע פרויען?" „פינף און דרייסיג". „קינדער צעריסענע?" „אָהן א שיעור!"... מעהר האב איך פון איהם נישט געהערט, וואָרום ער האָט זיך געאייגלט איבערצורגעבען די טעלעגראמע פון קעשעניוו צום דרוק. און וואס מאַרגען האָט זיך געטהאָן, אז די „יאַרמעלקע" איז אַרויס מיט אַ דרייגאָרענ-דיג קעפּעל: „אָ נִי י ע ר פּ אָ ג ר אַם א י ז ק ע ש ע - נִ י ו ! (פון אונזער ספּעציעלען קאַרעספּאַנדענט) — דאַרף איך אייך ניט דערצעהלען. אונזער רעדאַקטאָר פּונ'ם „קאַפּעליש" איז שיער ניט משוגע געוואָרען — ניט פון דעם פאָגראַם, חלילה, נאָר פון דעם, וואָס אזא פּעטע נייעס איז אין דער „יאַרמעלקע" פארהאן און אין „קאַפּעליש" ניט! ער האָט אונז אַלעמען איבערגעטריבען אויף הרעטשקע, אַ גאַנצען טאָג גענעסען און געיאַדעט — ביז עס האָט זיך אַרויסגעוויזען, אז די מעשה איז אַ ליגען, ניט געשטויגען, ניט געפּלויגען. דעמאָלט האָט שוין דער רעדאַקטאָר פון דער „יאַרמעלקע" גענומען אַרבייטען מעשים, דערגרונטעווען זיך, פון וואָנען האָט זיך גענומען צו איהם אזא אומגעלומפּערטע טעלעגראמע, און עס האָט געהאַלטען, אז דער סעקרעטאַר, האָטש ער איז אַ שוואַגער, זאָל נעמען דעם וועג און זאָל נאָך זיין גוט אויסגעפּאַטשט אויך. אזוי לאַנג, אזוי ברייט, ביז ער האָט זיך נעבאָד געמוזט מודה זיין, פון וועמען דאָס וואַכסט. דעמאָלט האָט דער רעדאַקטאָר פון דער „יאַרמעלקע" בעפּוילען, אַז טאָמער בעווייז איך זיך פאַרביי דער רעדאַקציע, בין איך אַ טוידטער...

פערנומען דעם פארטפעל מיט'ן בויגען פאפיער, אין דער גיך זיך אָפגעזעגענט מיט מיר, צוגעזאָגט אריינקומען שפעטער, און אין ארויסגעשוואומען פון מיין חדר. אויף זיין אָרט איז געשטאנען אַ יונגערמאן א דאָרער, א הויכער, א טרוקענער, מיט א קליין שיטער בערדעל און מיט גרויסע טראַגישע אויגען אונטער זילבערנע בריי לען — אַ מיין דאָן קיכאַט פון אונזערע צייטען. אַריינגעקומען איז ער אויך מיט אַ גרויסען פארטפעל און גענומען זיך ארומצוקוקען אויף אלע זייטען. איך האָב איהם געבעטען זיצען. ער טהוט זיינס — ער קוקט און קוקט, ווי ער וואָלט עפּים געזוכט.

— וואָס זוכט איהר ?

— איך זוך ניט, איך קוק נאָר, וואָס האָט דאָ געטהאָן אַט דער

חברה־מאַן ?

— וואָסער חברה־מאַן ?

— אַט דער, וואָס איז נאָרוואָס געווען ביי אייך. איך קוק, צי

האַט ער עפּים ניט אַוועקגע'לקח'ענט ביי אייך ?

— וואָס איז, ער איז דען א... ?

— אַ גנב! אַ נאָטקע! ביי איהם איז רעכט אַלסדינג: אַ זייגערעל

איז אַ זייגערעל, אַ לעפעל איז אַ לעפעל. ער האָט אויף זיין לעבען נאָך קיין צוויי שורות ניט ארויסגעגעבען, זיי זאָלען זיין זיינע. אלע ווייסען דאָס. אַנומעלטען האָב איך אַנגעשריבען אַ פּאָעמאַ — איך בין אַ פּאָעט מיט גאָט'ס הילף און שרייב לייערער, פּאָעזיע שרייב איך. מיין נאָמען איז אַט דאָ, אין דעם קארטעל, און געקומען בין איך אייך צו אינטערווירען, ווייל איך האָב געהערט, אַז איהר זענט דאָ, וועט איהר אונז דערצעהלען נייעס — נאָר האָט קיין פאַראיבעל ניט, איך האָב אָנגעהויבען צו דערצעהלען אייך די מעשה פון מיין פּאָעמאַ, מוז איך אייך שוין דערצעהלען ביז'ן סוף. אַלזאָ, האָב איך אַנגעשריבען אַ פּאָעמאַ. איין אויסגעצייכענטע זאָך. אַז איהר וועט וועלען, וועל איך אייך זי איבערלאָזען, איהר זאָלט זי לייענען, אדער איך וועל אייך זי אליין איבערלייענען פון אָנהויב ביז'ן סוף, וועט איהר זעהען, וואָס דאָס איז פאַר אַ סחורה. איהר וועט אליין זאָגען.

סעט און דערנאָך ערשט דערצעהלט ער אַ נאַרישקייט. אויף איהם האָב איך אמאָל געזאָגט און געשריבען אין אַ פעליעטאָן, אז ס'איז פאַר-האַן, זאָג איך, דרייערליי חכמים. איין חכם זאָגט אַ חכמה און לאַכט אַליין. דער אַנדער חכם זאָגט אַ חכמה, לאַכט יענער. דער דריטער חכם, זאָג איך, זאָגט אַ חכמה, און קיינער לאַכט ניט. חאַ-חאַ-חאַ, ווי געפעלט דאָס אייך? שאַט! איהר זענט נאָך ניט פאַרטיג — ער איז נאָך טויב אויך. טויב ווי די וואַנט. איך האָב אמאָל געזאָגט אויף איהם, אז איך בין איהם מקנא: ער הערט ניט די וועלט, חאַ-חאַ-חאַ! און דאָס האָט אַ השגה צו רופען זיך ליטעראַט. האַטש ער געהער זיך אַזוי אַז מיט ליטעראַטור, ווי איך געהער זיך אַז מיט דער איינגעלשער מלכה אַ גליעד-געשוועסטערקינד, חאַ-חאַ-חאַ! איהר וואונדערט זיך, וואָס איך בין פרייליך? דאָס איז דער כאַראַקטער פון מיין טאַלאַנט. איך בין מיט אייך פון איין חדר. דאָס הייסט, איך בין אויך אַ הומאַריסט, און מיינע שרייבעכצען איז נאָר סאַטירע און סאַטירע און סאַטירע. איך האָב אַנומעלטען אַנגעשריבען אויף אַ יונג פאַרפאַלק אַ סאַטירע, האָב איך עס געמוזט דערנאָך פער-ברענען. נעמען דעם מאַנוסקריפט און פערברענען אויפ'ן פייער. פאַר וואָס? וואָרום אַזאָ שטאַרט איז ביי אונז. נימאָ קיין סוד אין כתרי-לעווקע. איך האָב מיין סאַטירע געלייענט פאַר אַ פאַר מענשען בסוד-סודות, בעשוואוירען זיי, אז קיין פויגעל זאָל ניט וויסען. זענען זיי זיך מיישב און צעטראַגען עס איבער דער גאַנצער שטאַרט. האָב איך געהאַט פונ'ם פאַרפאַלק אַפגעשניטענע יאָהרען! דאָס ווייבעל האָט געזאָגט, אַז זי וועט זיך נאָר אַ מעשה אַנטהון, און דער יונגער-מאן האָט געשוואוירען ביי גאָט, אז ער וועט מיר אריינשטעכען אַ מעסער אין האַרצען. וואָס זאָגט איהר אויף דעם באַנדיט? געה שרייב סאַטירעס אויף אזעלכע לייט! וואָס דארפט איהר מעהר, איך וועל אייך דערצעהלען אַ שענערע מעשה...

עס האָט זיך דערהערט אַ פרישער קלאַפ אין טיר. איך האָב געבעטען אַרײַן, און ווי נאָר דער נייער פאַרשוין האָט זיך בעוויזען אויף דער שוועל, האָט דער הומאַריסט זיך געגעבען אַ חאַפּ-אויף.

כתרילעווקער ליטעראטען און שריפטשטעלער. זיי האבען געפונען, אזוי ווי ביידע פאָעמעס זענען נאָך זייער מיינונג געשריבען גע- וואָרען יאָקבי אויף דער זעלבער אַרט ווי ביי פּושקיןען, דאָס הייסט, פּושקין האָט, זאָגען זיי, אויף בעאַרבייט די זעלביגע טעמאַ אַסד פריהער, על-כּן... וואָס האָפט איהר זיך אַוועקצוגעהן? און וואָס וועט זיין מיט אונזער אינטערוויו?...

י.

א מ ע ש ה מ י ט א י ו ב י ל ע א ו ם .

„איהר זענט געבעטען צו קומען אויף דעם אָווענט, וואָס ווערד היינט אַראָנזשירט לכבוד דעם גרויסען שריפט- שטעלער און דראַמאַטורג קאַפּעל בן צבי „נאָדעלמאַן המכונה ק'ב'צ'ן', צו זיין פינף-און-צוואַנציג-יעהריגען יובילעאום. דער אָווענט וועט פאַרקומען אין דעם גרויסען כתרילעווקער רעס- טאָראַן פון אַלטער פּאָגאַטש, געווע- „זענער יאַנקעל קוואַטשקע“.

אַט אַזא מין איינלאָדונג האָב איך בעקומען פון דער פּאָסט. גע'חתמ'עט אויף דער איינלאָדונג איז געווען ניט קיינער, נאָר : „די קאַמיטע“.

קוים דערלעבט דעם אויפדערנאָכט, האָב איך מיך איבער- געטהאָן, גענומען אַ פּוהרעל און געהייסען זיך צופיהרען צום גרוי- סען כתרילעווקער רעסטאָראַן פון אַלטער פּאָגאַטש, געוועזענער יאַנקעל קוואַטשקע.

דער בנהוג שבעולם איז, אַז מע דערצעהלט אַ מעשה און מע קומט-צו צו אַ שטוב, הויכט מען אָן צו בעשרייבען פריהער די שטוב, ווי זי זעהט אויס פון דרויסען, דערנאָך פון אינוועניג. נאָר

אז א פאָעט איז שטארקער פון איינעם, אז ער האלט זיך איין איז
אזא אַרט, זוי כתרילעווקע, פארברענט זאָל דאָס ווערען! שטעלט אייך
פאַר, איך קום מיט מיין פאָעמא אין דער רעדאקציע פון דער „יאר-
מעלקע" און בעט, מע זאָל דאָס איבערלייענען, האַטש איבערלייענען.
זאָגט מען מיר, אז זיי האלטען נישט פון קיין לעדער. קום איך אין
דער רעדאקציע פונ'ם „קאפעליש". שוין כלומרשט א ראדיקאלער
ארגאָן, א פרייע צייטונג. זאָגען זיי: ס'איז קיין פלאץ נישטא. זאָג
איך: אָבער איבערלייענען מעגט איהר דאָך! זאָגען זיי: ס'איז קיין
צייט נישטא. און אַט אזוי זענען זיי אלע: דער האַט קיין פלאץ ניט,
דער האַט קיין צייט ניט. געהט שרייבט פאָעמעס! וועט איהר פרע-
גען: ווער הייסט אייך שרייבען? — וואָס זאָל איך טהון, אז סע
שרייבט זיך פאַרט? אלע טאָג מוז איך שרייבען. אלע וואָך ווערד ביי
מיר פאַרטיג א פאָעמא, און א מאָל צוויי... נאָר איך האָב אייך
אָנגעהויבען צו דערצהלען פון יענעם חברה־מאן, מוז איך אייך
שוין דערצהלען ביז'ן סוף. האָב איך מיין פאָעמא געלייענט פאר
א פאַר פריינד, האָבען זיי געלעקט די פינגער, געזאָגט, אז זיי האָ-
בען שוין לאָנג אזא אַנטיק נישט געלייענט. איז גוט? איז זיך מיישב
יענער חברה־מאן און שרייבט אויך אַן א פאָעמא מיט'ן זעלבען נאָ-
מען און מיט'ן זעלבען אינהאַלט, אָבער וואָרט אין וואָרט, און טראָגט
זיך ארום מיט איהר איבער דער שטאָרט און לייענט זי פאר איי-
ליכען בעזונדער און גיט זי ארויס פאר זיין אייגענער פאָעמא. זאָל
איך שווייגען? האָב איך געמאַכט א גוואָלד — איך וויל איהם רופען
צו מענשען. וויל ער נישט געהן. האָב איך אָנגעבאָטען גוטע פריינד,
מע זאָל איהם גויטען. בקיצור, מע האַט איהם געבראַכט, דעם
חברה־מאן, צו מענשען, און מענשען, לויטער ליטעראַטען און
שריפטשטעלער, האָבען אויסגעהערט אונזערע ביידענס טענות און
די ערות פון ביידע צדדים, דערנאָך האַט מען דורכגעקוקט ביידע
פאָעמעס, און ס'האָט זיך ארויסגעוויזען, אז ס'איז טאָקי וואָרט
אין וואָרט, ווי ביי מיר. מיינט איהר דאָך אוראי, אז מע האַט
איהם גע'קנס'עט מיט מי יודע וואָס? קענט איהר ניט אונזערע

נישט נאָר ניט אַרויסגערעדט צווישען זיך קיין איינציג וואָרט — זיי האָבען אפילו נישט געקוקט איינס אויף דאָס אנדערע, אַרומ-געשפּאַצירט מיט די הענד אין די קעשענס פראַנק און פריי, אָדער געקוקט אין פענסטער אריין און געפויפט, גלייך ווי יעדער פון זיי וואָלט דאָ געווען דער איינציגער אין זאָל. ביז גאָט האָט געהאַלפּען, עס האָבען אָנגעהויבען צו קומען פאַרשויןען נאָך און נאָך, און צווישען זיי מיין גוטער בעקאנטער, מיין לאַכענדיגער אינטערוויר-ער, — האָט ער מיר שטיל אויפ'ן אויהער איינגערוימט אַ סוד, אַז דאָס זענען לויטער קאַללעגען, און ניט נאָר קאַללעגען — איי-ניגע פון זיי אַרבייטען שוין פון ווייס איך ווען אַז אין איין גאַזעט.

— למאי זשע רעדען זיי ניט צווישען זיך, אַז זיי זענען קאַללעגען?

— טאַקי דערימאָך רעדען זיי ניט צווישען זיך, ווייל זיי זענען קאַללעגען. זעהט איהר אַט-אַ-יענעס-אַ, מיט די שוואַרצע קורלעס? — דאָס איז אַ דיכטער, וואָס שרייבט לייערע, און זעל-טען-זעלטען שרייבט ער אויף פראַזע, נאָר רעדען רעדט ער נישט מיט קיינעם, אפילו מיט זיין אייגען ווייב — סע שטעהט איהם ניט אַז. ער האָלט זיך גרעסער פון דער גאַנצער וועלט, און אפילו פון זיך אליין... פושקין איז אַ הונט. לערמאַנטאָוו — אַ יונגעל. מיט היינע'ן האָט מען איהם אַמאָל פּערגלייכט, איז ער געוואָרען אָנגעצונדען: וואָס איז היינע? אַ לע! אַ ברחן! ... אויף איהם דערזעהלט מען אַ שענע מעשה: ער געהט נישט אין באַד אַריין. ער איז געווען אַ מאָל אין באַד און דערזעהען זיך אַ נאַקעטען, איז ער געוואָרען מלאַ-כעס וחמה: אַזאַ גרויסער דיכטער — זאָל מען איהם זעהען אַ נאַקעטען!

דערביי האָט זיך מיין פריינד פּערשטעלט דאָס פנים מיט ביידע הענד און האָט זיך צעלאַכט מיט זיין שטילען געלעכטער. און אַז ער האָט זיך גוט אויסגעלאַכט, האָט ער זיך גענומען מיט אונטערהאַלטען ווייטער.

ווייל דער בנוהג שבעולם איז אזוי, דעריבער טהו איד אקוראט פערקעהרט און געה אריבער גלייך צו דער מעשה.

ווייזען ווייזט אויס, אז איד האב מיד א ביסעל צוגעאיילט, ווארום דער זאל איז געווען נאך כמעט פוסט. עס האבען זיך ארומגערעהט די „מענטשען“, אָנגעטהאָן אין אָפּגעבאַרעטע פּראָ-קען מיט פּאַפּיערענע, ניט איבעריג ווייסע מאַנישקעס, צעשטעלט דאָס געפּעס אויף דעם געגרייטען לאַנגען טיש און שטאַרק גע-קלונגען מיט די גאַפּעל-מעסער. אַ שאַרפּער אַראַמאַט פון איינגע-האַקטע הערינג מיט ציבעלעס האָט זיך געלאָזט הערען איבער דער גאַנצער שטוב, און אַ קול פון אַ קליין עופּה'לע פון אַ זייטיגען חדר האָט געגעבען צו ווייסען, אַז אַט דאָ אין דעם הויז איז ניט לאַנג געבוירען געוואָרען אַ נפּש'על אויף גאָט'ס וועלט. ווער איז געווען די גליקליכע געווינערין — צי די בעלה'בית'טע אליין, צי איהר טאכטער, אָדער איהר שנור, אָדער אפשר גאָר אַ ווילד־פרעמדע, איין אורח'טע, — דאָס ווייס איד ניט. אַ פאַקט איז, אַז דאָס עופּה'לע האָט געשריגען מיט די לעצטע כחות, שיער ניט צעריסען געוואָרען שרייענדיג. אין אַזאַ פאַל איז גוט באַבולע פאַפּיער, איינ-געטונקען אין ספירט, אָנגעצונדען מיט אַ שוועבעלע און צולעגען דאָס צום בייכעל; אָדער אַ טיכעלע, איינגעטונקען אין בראַנפּען און בעשאַטען פון אויבען מיט פעפּער; אָדער פון דער אָפּטייט פאַר צוויי גראַשען „פּערעגאַרעק“ איז זעהר גוט; אָדער אַז ניט — איז גאָר געבען דעם קינד זויגען. דאָס איז דאָס בעסטע פון אלע מיטלען.

אויסער די „מענטשען“ אין פראַקען, וואָס זענען געווען בע-שעפטיגט מיט'ן גרייטען צום טיש, איז געווען צו בעמערקען עמ-ליכע יונגע לייט, וואָס נאָך זייערע לאַנגע האָר און נאָך די ברילען אויף די אויגען בין איד געווען כמעט זיכער, אַז דאָס זענען שריפט-שטעלער און ליטעראַטען, וואָס זענען געקומען גלייך מיט מיר צום יובילעאום. איין זאך נאָר איז מיר געווען אַ ביסעל קשה: די יונגע לייט זענען געווען שוין צופּרעמד איינער צום אנדערען און האָבען

געטהאָן דעם קאפּעליש, דערלאנגט אַ וואונק צו דער פּערזאָנלונג און געזוכט איין אָרט אויף אוועקצועצן זיך. און דער אנדערער, דער פּעמפּיק מיט'ן בייכעל, האט אויסגעטהאָן דאָס היטעל, אָנ-געטהאָן אַ זיידען יאַרמעלקעלע און אויף גענומען זוכען איין אָרט אויף צו בעזעצען זיך. אין דער צייט האט מיר מיין לאַכענדיגער פריינד איינגערוימט דערווייל אַ סוד אויפ'ן אויהער, אַז דאָס זענען זיי, די כתרילעווקער רעדאַקטוירען, פונ'ם „קאפּעליש“ און פון דער „יאַרמעלקע“.

— איהר וואָלט זיך בעדאַרפט מיט זיי בעקענען, נאָר איצט איז אונגעגלייך. — אַזוי זאָגט צו מיר מיין פריינד. פּרעג איך איהם:

— פאַר וואָס?

— ווייל טאַמער בעקענט איהר זיך מיט איינעם פריהער, וועט דער אנדערער אויף אייך זיין אש להבה!

— וואָס זשע טהוט מען?

— גאַרנישט. עלעהיי איהר זענט געשטאַרבן.

— אַ דאַנק.

— נישטאָ פאַר וואָס.

און דער עולם איז געגאנגען און געגאנגען, דער זאַל איז גע-וואָרען פֿול געפאַקט, און דער יוביליי האט זיך אָנגעהויבען.

דער יובילאַר אליין, אַ איד שוין אין די יאָהרען, מיט אַ בלאַס הונגעריג פנים, נאָר אין אַ נייער שבת'דיגער קאַפּאַטע, איז זיך געזעסען די גאַנצע צייט זעהר בעשיידען אַז אַ זייט. מע האט איהם נישט געהערט און נישט געזעהען. ערשט דעמאָלט, אַז ס'איז גע-קומען די צייט, האט מען איהם ארויפגעפיהרט און אוועקגעזעצט אויבענאָז, און ער האט אויסגעזעהען, ווי איין אלמן צו דער צוויי-טער חופּה.

די קאַפּאַטע, זאָג איך נאָך אַ מאָל און שטרייך עס אונטער, איז געווען אַ שבת'דיגע און אַ נייע. נאָר איין חסרון האט זי גע-האַט — זי איז געזעסען אויף איהם, ווי אַ ווילד-פּרעמדע, און גלייך ווי מיינע געדאַנקען וואָלטען געווען אָנגעשריבען אויפ'ן שטערן.

— און אַט-אײענעם זעהט איהר, וואָס מיט די בלויע ברילען
און מיט'ן קורצען ווייטיקעל? דאָס איז אַ דראַמאַטורג, וואָס באַקט
דראַמעס, ווי מע באַקט בייגעל. וויפיעל וואַכען אין יאָהר, אזוי
פיעל דראַמעס. מיינט איהר, ער האָט עפּים דערפון? צרות האָט ער.
ער האָט אַ ווייבעל, ווערד זי אַלע יאָהר געלעגען. וויל ער נישט
ליידען: „אַלע יאָהר אַ קינד!“ זאָגט זי: „ווייסט דו וואָס? לאַמיר
זיך בייטען: האָב דו קינדער און איד וועל שרייבען דראַמעס.“
דאָ האָט זיך מיין פריינד וויעדער פערשטעלט דאָס פנים און
וויעדער שטיל געלאַכט. און אז ער האָט זיך אויסגעלאַכט, האָט
ער גענומען דערצעהלען ווייטער מיט זיין שטיל קול, וואָס מע קאן
נעכען איהם אַנשלאָפּען ווערען:

— און אַט-אײענעם אירען זעהט איהר, וואָס מיט די קאָלי
אויגען? דאָס איז אַ ראַמאַנען-שרייבער. ער שרייבט ראַמאַנען.
אַנאָנע טעג מיט גאַנצע נעכט זיצט ער און שרייבט ראַמאַנען. נישט
אומזיסט זענען איהם קאָלי געוואָרען די אויגען. צוליב וואָס ער
שרייבט ראַמאַנען — ווייסט קיינער נישט. בסך-הכל האָט ער אויף
זיין לעבען אָנגעשריבען עפּים אַ מעשה, און די „יאַרמעלקע“ האָט
זי אָפּגעדרוקט. פון דעמאָלט אָן האַלט אַט דער איד אין איין שריי-
בען ראַמאַנען. קיינער דרוקט זיי נישט. קיינער לייענט זיי נישט.
נאָר ס'איז נישט זיין עסק — ער שרייבט. דערצו האָט איהם גאָט
געבענשט מיט אַ ווייב, האַלט זי אַ קלייטעל פון שרייבגעצייג, נישט
ער איהר צו לייענען געלט, דאָס הייסט.

דאָ איז מיין פריינד מיט אַ מאָל אַנשוויגען געוואָרען און
געבליבען סטאַטעמטשע, ווי אַ סאַלדאָט, אז ער דערזעהט איין אָפּיר
צער. עס זענען אריינגעקומען צוויי נייע פאַרשוניען. איינער אַ
הויכער איז אַ קאפּעליש, דער אנדערער אַ נידעריגער פעמפּיק מיט
אַ פיין בייכעל. אריינגעקומען זענען די צוויי דורך איין טהיר, נאָר
שטאַרק אָנגעדורדעלט איינס אויף דאָס אנדערע, געקוקט דער אַהין,
דער אַהער. יענער, דער לאַנגער, וואָס מיט'ן קאפּעליש, האָט אויס-

— א ביסעלע א גוזמא. — האָט איהם אונטערגעהאַלטען דער דראַמאַטורג מיט די בלויע ברילען.

— נישט קיין גוזמא, נאָר א חוצפה. — האָט זיך אָפּגערוּפּען דער ראַמאַנען־שרייבער מיט די קאָלי אויגען, און דער דיכטער מיט די שוואַרצע קודלעס האָט אונטערגעהאַפּט אויף א קול:

— א גרויסע חוצפה! א חוצפה און א איד־אַטסטווע!

— איהר זענט אליין א איד־אַט! — האָט שוין דער פרעזידענט נישט געקאָנט אַריבערטראָגען מעהר, און דער דיכטער מיט די שוואַרצע קודלעס האָט אַזש אָנגעהויבען צו ציטערען פאַר כעס. מיינע אויגען האָבען זיך אוועקגעשטעלט אויפ'ן יובילאַר נעכאַר אין דער געליהענער קאַפּאַטע. זיין בלאַס פנים איז געוואָרען נאָר מעהר בלאַס; זיינע אויגען האָבען ווי גערעדט, געבעטען זיך: „אידען! האָט רחמנות! פערשטעהרט מיר ניט מיין שמחה!“... ס'איז אָבער געווען צו־שפּעט. סטייטש, מע האָט גענומען דעם בעריהמט־סטען פון אלע דיכטער, וואָס פּושקין איז אַקעגען איהם א הונט, לערמאַנטאָוו — א יונגעל און היינע — א לץ, א בדיח, און מע האָט געזאָגט אויף איהם, אז ער איז א איד־אַט! אויב אַזוי, טאַ נאָט זשע אייד!...

— אַצינד איז די בעסטע צייט, אז מיר זאָלען זיך אוועק־מאַכען...

אַזוי האָט מיר מיין גוטער פריינד איינגערוימט א סוד גלייך אין אויהער אריין, און מיר האָבען זיך אוועקגעמאַכט.

ע פ י ל א ג .

אויף מאָרגען אין דער פריה בין איך געוואוירע געוואָרען. טאַקי פון מיין גוטען פריינד, אז מיר האָבען געטהאָן גאנץ גלייך. וואָס מיר האָבען זיך בעצייטענס „אוועקגעמאַכט“.

האָט מיין פריינד מיר אַרױנגעשושקעט אין אױהער אַרױן:
— ס'איז ניט זיין קאַפּאַטע. ס'א געליהענע. מחמת ער איז,
לא עליכם, א גרויסער אביון. און דער יוביליי, וואָס מיר מאַכען
איהם, איז נאָר מצד רחמנות.

— וואָס הייסט מצד רחמנות?

— אַזוי. אַ מענטש פּלאַנט זיך כל ימיו. געלט פון זיינע שריי-
בעכצען האָט ער ווײַנציג-וואָס געהאַט. כבוד — נאָך ווײַנציגער. לאַז
ער האָטש אױף דער עלטער האָבען א ביסעל נחת-רוח, א שטיקעל
יוביליי.

— רבותי! איך בעט אלע זאַלען פערנעמען די ערטער! — אַזוי
האָט אויסגערופען א געלער יונגערמאַנטשיק מיט גאַלדענע ברילען
און מיט אַ געמבע, וואָס גאָר ניט נאָך די יאָהרען.

דאָס איז געווען דער פרעזידענט פון דער קאָמיטע, און ער
האָט גענומען אַנווייזען פלינק און געשיקט יעדען אױף זיין אָרט;
און אז ס'איז געקומען צום חתן-היובל, האָט ער איהם גענומען אונ-
טער אַ האַנד און האָט איהם בעזעצט גאנץ אויבענאָן, און ביי
ביידע זייטען האָט ער בריה'ש, אין איין און דער זעלבער צייט,
אוועקגעזעצט ביידע רעדאקטוירען, דעם „קאַפּעליש“ מיט דער
„יאַרמעלקע“, וועלכע האָבען זיך אויסגערעהט איינער צום אנ-
דערען, מחילה, מיט'ן הינטערשטען חלק און האָבען אויסגעזעהען,
ווי צוויי אונטערפיהרער, וואָס זענען צווישען זיך פייער מיט וואַ-
סער, אױף מעסערשטעך.

— רבותי! — האָט דער געלער פרעזידענט אָנגעהויבען זיין
ערשט וואָרט. — רבותי! מיר האָבען זיך צענויפגעזאַמעלט דאָ
היינטיגע נאַכט צו פייערען דעם יוביליי פון דעם עלטערען און
גרעסערען פון אונזערע שריפטשטעלער...

— דעם „גרעסערען“? — האָט זיך אויפגעחאַפּט דער דיכטער
מיט די שוואַרצע קודלעס. — דעם „עלטערען“ פערשטעה איך נאָך.
אַבער דעם „גרעסערען“? וואָס פאַר אַ „גרעסערען“?

אבער דער חסרון, וואס דערצו דארף מען האבען געלד, און קיין געלד איז ניטא — די אלטע כתריילעווקער צרה! אלסדינג האט שוין דאס מאדערנע כתריילעווקע, נאר איין זאך פעהלט דעם נאך — געלד. עה, ווען כתריילעווקע, צו איהר חכמה און צו איהר פראגראם, האט נאך די מטבע אויך — טעטעטע!

ראשית, וואלטען נישט געווען דארטען אזוי פיעל ארעמע לייט, און דאס וואלט שוין געווען, מיין איד, א גרויסע טובה פאר דער שטאדט, ווארום מיר דאכט, אז ס'איז גלייכער איין נגיד אייך דער פופציג ארעמע לייט. איז איינס. והשנית, פון וואנען וואלטען זיך גענומען אזוי פיעל לעדיגעהער, אלערליי פוסטעפאסניקעס, שקצים ורמשים און טונעיאדצעס, וואס ווייסען נאר שטארבען פון הונגער און אויסגעהן פון קעלט? אד, ה ו נ ג ע ר און ק ע ל ט! ווען וועט שוין קומען די צייט, וואס די צוויי מכות וועלען אויפהערען צו פייניגען די ארעמע מענשהייט בכלל און אונזערע אומגליקליכע כתריילעווקער אחינו בני ישראל בפרט?... פערטיעפט איז אזעלכע אלטראיסטישע און הומאניטארע מחשבות וועגען דער ארעמער מענשהייט און וועגען די אומגליקליכע כתריילעווקער אידען, האב איד דערווייל פערשפעטיגט צו דער פערזאמלונג אין דער נייער שוהל צום אנדענקען פונ'ם פערשטארבענעם שריפטשטעלער אברהם יצחק ווינגארטען המכונה א'ב'י'ו'ן, ווארום אז איד בין געקומען, האב איד שוין געטראפען די שוהל פולגעפאקט מיט מענשען, די פערזאמלונג איז שוין לאנג געווען געעפענט, און איינער, א שריפטשטעלער, געוועהנליך, איז געשטאנען און האט גע'דרש'עט.

דאס איז געווען זעהר א שענע, א ריהרענדע רעדע, א ריהרענדע ביז טרערען. דער רעדנער האט מעהר נישט נאר דערצעהלט, ווער דער נפטר איז געווען און ווי אזוי ער האט געלעבט. דאס הייסט, ווי אזוי ער איז געשטארבען, ווארום געלעבט האט ער, אייך גענמליך, גארניט.

יא.

א מ ע ש ה מ י ט א ל ו י ה .

איינמאל אין דערפריה עפען איד אויף ביידע כתרילעווקער צייטונגען, דערזעה איד אויבענאן, אויף דער ערשטער זייט, מיט א געדיכטען שווארצען ראם ארומגענומען, אפגעדרוקט אט וואס :

פאריגע נאכט האט כתרילעווקע געהאט איין אונגעהויער גרויסען שאַדען. עס איז געשטארבען צו 52 יאהר דער בעריהמטער שריפטשטעלער א ב ר ה מ י צ ה ק ו י י נ ג א ר ט ע ז ה מ כ ו נ ה א ' ב ' י ' ו ' ז ' . די לויה וועט זיין היינט 12 א זייגער. אלע שריפטשטעלער און ליטעראטען זענען געבעטען צו קומען אין דער נייער שוהל צום הספד, און דארטען וועט בעשלאסען ווערען, ווי אזוי ס'זאל זיין די לויה, און אויך ווי אזוי צו בעוואהרענען די ארעמע אלמנה און די אומגליקליכע יתומים.

דארף מען, אפנים, זיך אַנטהון און געהן אין דער נייער שוהל אריין. די „נייע שוהל“ רופט מען זי נישט דערפאר, ווייל זי איז זעהר ניי, נאך דערפאר, ווייל די אלטע שוהל איז שוין צו אלט, צו בייכיג און צו איינגעבויען. איד בין זיכער, אז ניט היינט איז מאַרגען — וועט זי געבען א פאל אום, און עס וועט חלילה זיין א קאטאסטראַפּע. ווען איד בין א כתרילעווקער תושב, ניט קיין גאסט, וואס „קומט אויף א ווייל און זעהט אויף א מייל“, וואָלט איד געזאגט, מע זאל די שוהל אומוואַלגערען. נאך אזוי ווי קיין שוהל וואַלגערט מען ניט אום, וואָלט איד געהייסען, מע זאל איבערשייטען די ווענד, ארייפּשטעלען א נייעם דאָך — און פאַרטיג. איז

האט איבערגע'חור'ט כמעט אלסדינג, וואס דער דריטער רעדנער
האט געזאגט, און אזוי ווייטער, און דער עולם האט זיי געפאטשט.
שוואכליך אפילו, נאך דאך געפאטשט בראווא. ביז ס'איז געקומען
צו אדיסקוסיע: וואס זאל מען טהון מיט דער
ארעמער אלמנה און מיט די אומגליק-
ליכע יתומים? און דא האבען זיך אנגעהויבען הייסע
דעבאטעס. איינער, זעהר א שענער רעדנער, האט פארגעלעגט, מע
זאל מאכען א פאנר, דאס הייסט, דורך די גאזעטען זאל מען זאגן
לעז געלד, און פאר'ן געלד זאל מען מאכען דער אלמנה עפּיס א
געשעפט, וועט זי האבען פון וואנען צו לעבען. דאס איז דעם עולם
געפעלען און מע האט דעם רעדנער פאר זיין פראיעקט געפאטשט
בראווא. נאך ס'איז אויפגעשטאנען איין אנדערער, אויך א רעדנער,
און געזאגט: ניין, א געשעפט איז ניט גוט, ווארום די אלמנה איז
א פרויענציעמער און טויג ניט צו א געשעפט. אין צוויי יאהר וועט
זי אויפגעסען דאס גאנצע געלד — און וואס וועט זיין נאכדעם?
ניין, עס וועט זיין בעסער, נאך זיין מיינונג, מע זאל פאר'ן צע-
נויפגעזאמעלטען געלד ארויסגעבען אלע ווערק פונ'ם פערשטאר-
בענעם פערפאסער אברהם יצחק וויינגארטען המכונה א'ב'י'ו'ן.
דער פלאן איז נאך מעהר געפעלען, און מע האט דעם צווייטען
רעדנער שטארק געפאטשט בראווא. איז אבער אויפגעשטאנען א
דריטער רעדנער און האט געזאגט, אז דאס טויג אויך ניט. ס'איז
דא אזוי אויך גענוג ביכער אויפ'ן כתרילעווקער ליטערארישען
מארק, וואס ליגען ווי א שטיין, קיינער קויפט זיי נישט.

— ביי אונז אין כתרילעווקע איז א מנהג, — האט ער געגעבען
זיין ארגומענט — א מנהג פון קדמונים, אז קיין בוך קויפט מען
ניט, נאר מע לייט אים איינס ביי דאס אנדערע און
מע לייענט. כתרילעווקע ווייסט ניט פון קיין קויפען. דא ווייסט
מען נאך לייגען, אויסלייגען...

דער דאזיגער ארגומענט האט ארויסגערופען נאך א שטארקען
אפלוז, און מע האט דעם רעדנער געפאטשט כמעט נאך אהן איין

— רבותי! — מיט די ווערטער האָט דער רעדנער פערענדיגט זיין דרשה — רבותי! צוויי און פופציג יאהר נאָכאַנאַנד איז אַ מענטש געשטאָרבען. אין גיהנם האָט ער זיך געפונען. אין גיהנם האָט זיך געפונען אונזער פערשטאָרבענער חבר אלע צוויי און פופציג יאהר פון זיין לעבען, און גע'חלומ'ט האָט ער פון א גו'ערן, וועלכען ער האָט כשר פערדיענט, נאָר ער האָט איהם ניט געהאט. אויך בין זיכער, אַז ער וועט אַריין גלייך אַהין, אין גו'ערן אַריין. דעריבער דארפן מיר איהם אָפגעבען זיין לעצטען כבוד, ווי עס פאַסט פאַר אַ מאַן, וואָס געהט אין גו'ערן אַריין. דעריבער בע'דארפן מיר פּעראַייביגען זיין נאָמען, ווי עס פאַסט פאַר אַ מאַן, וואָס געהט אין גו'ערן אַריין. דעריבער בע'דארפן מיר פּערוואַרגען זיין אָרעמע אלמנה מיט די אומגליקליכע יתומים נעבאָד, וואָס זענען געבליבען ווי אויפ'ן וואסער, ווי עס פאַסט פאַר אַ מאַן, וואָס געהט אין גו'ערן אַריין.

די רעדע, ווייזט אויס, האָט ביי'ם עולם שטארק אויסגענומען, און מע האָט דעם רעדנער לאַנג-לאַנג געפאַטשט בראַוואָ. און דער רעדנער איז אַ פּערשוויצטער אַראָפּ פון דער בימה, און ס'איז באַלד אַרויף אַ צווייטער רעדנער, וואָס האָט איבערגע'חזר'ט כמעט אַלס-דינא, וואָס דער ערשטער רעדנער האָט געזאָגט. נישמעהר ער האָט דאָס געזאָגט אַ ביסעל אנדערש און אַ סך ערגער, און דערמיט קאָל געמאַכט דעם גוטען איינדרוק, וואָס דער ערשטער רעדנער האָט געמאַכט. פון דעסוועגען האָט מען דעם רעדנער אויך גע'פאַטשט בראַוואָ גאנץ נישקשה'דיג, און עס איז אַרויף אַ דריטער רעדנער און האָט איבערגע'חזר'ט כמעט אַלסדינא, וואָס דער צווייטער רעדנער האָט געזאָגט. נישמעהר, ער האָט דאָס געזאָגט אַ ביסעל אנדערש און אַ סך ערגער, און דערמיט קאָל געמאַכט דעם איינדרוק, וואָס דער צווייטער רעדנער האָט געמאַכט. פון דעס-וועגען האָט מען איהם אויך געפאַטשט, שוין ניט אזוי שטארק, ווי די ערשטע צוויי רעדנערס, נאָר דאָך געפאַטשט בראַוואָ. און אַז דער דריטער האָט געענדיגט, איז אַרויף אַ פּערטער רעדנער און

א'ב'י'ו'ו' פון זיינע דאנקבארע חברים".
 דער דאזיגער אויפטהו האט, אפנים, נאך שטארק אויסגענו-
 מען ביי'ם עולם, און מע האט דעם רעדנער לאנגלאנג געפאטשט
 בדאווא. נאך איינעם איז דער פראעקט נישט געפעלען, שטארק
 נישט געפעלען. דאס איז געווען דער דיכטער מיט די שווארצע
 קודלעס. ער איז אויפגעשטאנען און האט צעגליעדערט דעם פלאן
 פונ'ם מאנומענט, געשאטען פער און שוועבעל אויפ'ן ערשטען
 רעדנער, געמאכט פון איהם אש און צעקלאפט זיין פראעקט אויף
 פיץ-פיצלעך. „ערשטענס, האט ער גע'טענה'ט, וואו וועט מען נעמען
 אין כתרילעווקע אזוי פיעל געלד? געלד, געלד און געלד! דער
 אלמנה געלד, די יתומים געלד, אויף א דענקמאל געלד! איז איינס.
 און צווייטענס, וואס פאר א נייעס פלוצים ביי אידען א דענקמאל
 נאך? ביי אונז זענען געווען גרעסערע מענשען, און מע האט זיי
 קיין מאנומענטען ניט געשטעלט. א סך מאנומענטען געפינט איהר
 עפנים אין דער אידישער היסטאריע? איז צוויי. און דריטענס, ווער
 וועט אייך לאזען אין מיטען דרינען אוועקצושטעלען אין כתר-
 לעווקע א סטאטוע? מע וועט אייך געבען א סטאטוע, אז ס'וועט
 אייך פינסטער ווערען אין די אויגען!..."

האט זיך אויפגעהאפט נאך איינער, און דוקא פון די יונגע
 שרייבערס, מיט א געפינטעלט פנים און מיט איין אלטען פידושאק,
 און האט זיך אנגערופען:

— אונזער דיכטער איז גערעכט, און איך ווייס אפילו פאר
 וואס אונזער דיכטער איז קעגען א מאנומענט (די ווייטערע ווער-
 טער האט ער שטארק צעצויגען): ווייל ער רעכענט,
 אז אויף א דענקמאל איז ער פארלאנד,
 און אז דער ערשטער מאנומענט קומט
 איהם, ווייטער קיינעם ניט!...

מעהר האט מען נישט בעדארפט. דער דיכטער מיט די שוואר-
 צע קודלעס איז געווארען אזש בלוי פאר כעס און האט אויסגע-
 שריגען: „חצוף! שייגע! קבצניוק! אלטער פידושאקעל!..." —

אויפהער, ביז דער פארזיצענדער האט נעמוזט איינשטילען דעם
עולם דורך רעכטע עטליכע קלעפ אין טיש אריין און ער האט אויף
זיין שטארקער געמבע אויסגערופען:

— רבותי! א סוף צו דער דיסקוסיע וועגען פערזארגען די
אלמנה מיט די יתומים פונ'ם פערשטאָרבנעם! איד אנערקען, אז
די דעכאָטען וועגען דער פראַגע זענען געשלאָסען. האָבען מיר שוין,
הייַסט עס, די אלמנה מיט די יתומים גע'פטר'ט. אַצינד לאָמיר
זיך קאַרשט אַ נעם טהון צום נפטר אַליין: ווי אַזוי,
אויף וואָסער אופן זאָלען מיר פער אַיי-
כינען דעם אנדענק פון אונזער פער-
שטאָרבנעם חבר? ווער עס האָט וואָס צו זאָגען, כעט
איד, ער זאָל זיך מעלדען צום וואָרט.

האָבען זיך כמעט אלע אַנוועזענדע פערשריבען, און דער ער-
שטער, וואָס האָט געקריגען דאָס וואָרט, איז אויפגעשטאַנען, האָט
זיך אויסגעהוסט און אָפּגעהאלטען אפילו אַ ביסעלע צו אַ לאַנגע,
דערפאַר אָבער זעהר אַ שענע דרשה וועגען דער ביטערער לאַגע
פון שריפטשטעלער בכלל און פון אידישע שריפטשטעלער אין
כתריִלעווקע בפרט, און האָט געגעבען צו ערקלערען, ווי שווער און
ביטער עס איז צו זיין אַ שריפטשטעלער ביי אידען אין כתריִלעווקע,
וואָס האָט ביי'ם לעבען ניט קיין כבוד און ניט קיין געלד, — פער-
דיענט ער דעריבער, לכל הפחות, נאָכ'ן טוידט, מע זאָל איהם אָפּ-
געבען כבוד. על-כן געפינט ער, אז דאָס בעסטע וואָלט געווען, מע
זאָל פונ'ם צענויפגעזאַמעלטען געלד, וואָס פאַר דער אלמנה, אַראָפּ-
נעמען אַ בעזונדערע סומע געלד אויף אַ דענקמאַל, אויף אַ מאָנור-
מענט. דעם מאָנומענט זאָל מען אוועקשטעלען אויפ'ן שוהל-הויף,
און אויפ'ן שפיץ פונ'ם מאָנומענט זאָל זיין אויסגעהאַקט דער
ביוסט פונ'ם פערשטאָרבנעם, פון מאַרמאַר, אָדער אויסגעגאַסען
פון בראָנז, און אונטער'ן ביוסט זאָל שטעהן מיט גרויסע גאָלדענע
אותיות אויסגעקריצט: „דעם אונפערגעסליכען
חבר אברהם יצחק וויינגארטען המכונה

ערנסטע, א ביסעל איבערגעשראקענע אויגען און א זאג געגעבען
אין אויהער אריין:

— אצינד איז די רעכטע צייט אויפצושטעהן און ארויסגליי-
טשען זיך פון דאנען...

און איך האב איהם געפאלגט: איך בין אויפגעשטאנען און
האב מיך ארויסגעגליטשט פון דארטען, און, ווי איך פערשטעה,
האט אין דעם ארויסגליטשען זיך געשטעקט א גרויסער שכל...

ע פ י ל א ג .

דער מנהג צו בעעריגען א מענשען באַלד ווי ער שטאַרבט,
ניט אַפּלעגען אויף מאַרגען, אָדער איבערמאָרגען, איז אינ'ם מאָדער-
נעם כּתּרילעווקע פּערבליבען פון אלטע צייטען עד היום הזה. דער-
ריבער, אז חברה קדישא האָט דערזעהען, אז דער נפטר ליגט און
ליגט, און זיינע חברים האָבען זיך פּערזאמעלט אין דער נייער שוהל
און מע ליאַרעמט און מע פילדערט און מע קאן צו קיין טאַלס נישט
קומען, — האָבען די שמישים דערווייל דעם ברמנן צוגענומען,
אוועקגעפיהרט איהם אויפ'ן נייעם בית-עולם, געטהאן איהם זיין
רעכט און כּעהאַלטען. די יתומים האָבען געזאָגט קדיש, די אלמנה
האָט עטליכע מאָל גע'חלש'ט, אַלץ ווי עס געהער צו זיין, און...
ת'נ'צ'ב'ה.

יב.

„ איד שייסטען " און „ העברעאייסטען ".

אז ס'האָט אַ בלאָז געגעבען אַ ווינטעל אין כּתּרילעווקע און
דער עולם האָט אָנגעהויבען געהן פאַרווערטס און פאַדערען מאָדער-
ניזם, אַלץ ווי אין דער גרויסער שטאָדט, איז געבליבען, מע זאָל

און האט זיך א לאז געגעבען מיט ביידע הענד גלייך צום יונגען שריי-
בער מיט'ן געפינטעלטען פנים און מיט'ן אלטען פירזשאק. א גליק,
וואס דער פארויצענדער האט איהם אפגעהאלטען, ניט דערלאזט
צו קיין סקאנדאל און האט געזאגט:

— געהערטע פערזאמלונג! איך וואלט געזאגט, אזוי ווי די
צייט איז שפעט, שוין נאך צוועלף, און מיר האבען דאך די לויף
בעשטימט אויף צוועלף, עליכן זאל מען די דיסקוסיע וועגען א
מאנומענט, אדער וועגען איין אנדער זאך, צו פעראייביגען דעם
אנדענקען פון אונזער פערשטארבענעם חבר, אפגעגען אויף איין
אנדערס מאל, און אצינד זאלען מיר בעסער זיך פערנעמען מיט
דער פראגע וועגען דעם פאראד פון דער לויף — מי ומי החולכים?
ווער זאלען זיין די ערשטע, וואס זאל-
לען ארויסטראגען דעם ארון מיט'ן
נפטר? ווער זאל געהן פון פריהער, און ווער פון הינטען, און
אזוי ווייטער? ווער עס וויל אנטהיל נעמען אינ'ם פאראד, זאל זיך
פערשרייבען!

האט זיך אויפגעהויבען א טומעל מיט א ליארם עד לב
השמים! אלע האבען זיך א לאז געטהאן אויף צו פערשרייבען זיך.
אלע האבען געוואלט זיין פון די ערשטע, וואס זאלען ארויסטראגען
דעם ארון מיט'ן נפטר, אלע האבען געוואלט געהן אויף צו פריהער
און קיינער ניט פון הינטען. אומזיסט האט דער פארויצענדער גע-
בעטען דעם עולם, מע זאל זיך בערוהיגען, אומזיסט האט ער גע-
קלאפט אין טיש, געסטרעשעט, אז טאמער ווערד ניט שטילער, אזוי
שליסט ער די פערזאמלונג. דער טומעל איז געווארען וואס ווייטער
אלץ שטארקער. דער עולם האט זיך געהיצט, געקריעגט זיך, געזי-
דעלט זיך, און די אטמאספערע האט אנגעהויבען צו ווערען שוין
צו געריכט. פלוצים דערפיהל איך, ווי עמיצער ציהט מיד ביי'ם
ארבעל. איך דרעה מיד אויס און דערזעה מיין פריינד, וואס האט
א טבע לאכען נאכדעם און פאר זיך. ער האט געקוקט אויף מיר מיט

פון דעסטוועגען איז מען געקומען אלע, קיינער האט, חלילה, נישט געפעהלט, און די פערזאמלונג האט זיך געעפענט אפילו שפעטליך, נאך געעפענט האט זי זיך, און געעפענט האט די פערזאמלונג נח, אונזער אלטער בעקאנטער נח רב יאסעלס, פון די „קליינע מענשעלעך“, דער געוועזענער איינציגער קארעספאנדענט אין כתריילעווקע און דער פארשטעהער פון די אמאליגע חובבי-ציון און פון די שפעטעריגע ציוניסטען, דער גרינדער פון א סך — א סך אלטע און נייע חברות.

נח רב יאסעלס, האטש ער איז שוין ניט קיין יונגערמאן, האטש אין בארד זענען שוין ביי איהם פארהאן מעהר גרויע האר ווי שווארצע, האטש ער איז שוין א זיידע (וועה-וועה, ווי די זעלט לויפט! מיר האבען געקענט נח'ן נאך אלס בחור און דערנאך אלס איידעם אויף קעסט), — פון דעסטוועגען איז נח געבליבען דער זעלבער נח וואס אמאל, נישט געמינערט אויף א האר, א יונגע נשמה און א אידעאליסט. איין עהרליכער מענש, א כשר הארץ, איין עולה תמימה — איהר קאנט מיט איהם טהון וואס איהר ווילט, ווארום ער גלויבט אלעמען אויף נאמנות, מיט לייב און לעבען איז ער איבערגעגעבען צו כתריילעווקע און צו איהרע חברות און געזעלשאפטען. ווי אמאל, אזוי אויך איצט, האט ער קיין מאל נישט אין זינען ניט זיך, ניט קיין ווייב, ניט קיין קינד, נאך די שטאדט און נאך איהרע חברות און נאך טובת הכלל, כדאי זיך בעקענען א ביסעל האטש מיט זיין ביאגראפיע, נח האנדעלט מיט פלעשער, פלעשער זענען זעהר א וואויל געשעפט, נאך עס געהט איהם ניט, אלע מענשען, וואס האנדלען מיט פלעשער, פערדיענען געלד — ער דערלעגט, מיט ווייבער געהט איהם אויך ניט, מיט'ן ערשטען ווייב האבען איהם אפגע'נט שווער און שוויגער, דאס אנדערע ווייב האט זיך אליין מיט איהם גע'נט, מיט'ן דריטען האט דאס אויך געהאלטען ניט ווייט פון א גט, איז שוין געווען צורשפעט, און אלץ איבער דעם, וואס ער קהל'ט זיך און גיט אוועק דער וועלט זיין גאנצע צייט, ס'איז נאך א סברה, אז די אלע דריי מאל נדו,

גרינדען א חברה, מיין איד א געזעלשאפט, מיט'ן נאָמען „הומיר“, דערפאר וויל יעדע לייטישע שטאָרט פערמאָגט א געזעלשאפט, וואָס טראָגט דעם דאָזיגען נאָמען. דאָס איז דעם עולם געפעלען. איבערהויפט — דער נאָמען „הומיר“. א שטענער נאָמען, א שטענער וואָרט, שטאָמט פון שיר-השירים. און מע האָט באלד אויסגעארבייט א פלאַן, צענויפגעשטעלט איין „אוסטאָו“ מיט אלע נויטיגע סטאָטוסען, און ס'איז געבליבען מעהר ניט צענויפרופען א פערזאָן לונג — און דאָס איז אין כתרילעווקע פון די קליינע זאכען. מע דרוקט אָב אין ביידע גאָזעמען איין אויפרוף: „היינט אויף דער נאכט, אכט א זיגער פרעציו, איז א פערזאָמלונג דאָרט און דאָרט, איהר זענט געבעטען צו קומען“ — קומט מען. און געקומען זענען ניט נאָר די קארפּענקע, ניט נאָר די אויבערשטע סמעטענע, נאָר די גאנצע כתרילעווקער אינטעליגענץ מיט די רעדאקטוירען פון ביידע כתרילעווקער גאָזעמען בראש.

פערשטעהט זיך, אז נישט אלע מיט א מאָל זענען געקומען, און ניט אזוי פרעציו, ווי מע האָט געשריבען. איטליכער איז זיך געקומען דעמאָלט, ווען ער האָט געקאָנט. ווער ס'איז געקומען זיגער אכט, ווער זיגער נייען, ווער זיגער צעהן און ווער זיגער עלף אויך. פארהאן פערשידענע סבות און אומשטענדען, וואָס לאָזען אייך ניט קומען צו דער צייט, איהר מעגט ווי אזוי וועלען. צום ביישפּיעל, אז איהר האָט א קלייט און די שפּע האָט זיך אייך א לאָז געגעבען אקוראט אויף דער נאכט, ביי'ם פערשליסען די קראָם. אדער איהר קומט אהיים און טרעפט נישט דאָס ווייב, און די קינדער שרייען וועטשערע, און איהר האָט נישט קיין געפרעסט העמד. אדער עס האָט זיך אייך צעריסען א שוך אקוראט אויף אַזאָ אַרט, וואָס מע זעהט ארויס דעם גראָבען פינגער. אדער א צאָהן האָט אייך גענומען רייסען, און איהר דראַפּעט זיך אויף די גלייכע ווענט. ווער איז דאָס אימשטאָנד אויסצורעכענען אלע אומגליקען, וואָס טרעפען זיך אקוראט דעמאָלט, ווען איהר זענט איינגעלאָרען אויף א פערזאָמלונג?

קהל'שע זאך, א שיקעניש, א לויפעניש, איין איילעניש אין איין אטעהעם — איז מען מכבד דערמיט נח'ן. און נח פאלגט, טהוט פאר דריי. ער פרעגט גאָר ניט איבער דאָס אנדערע וואָרט, פאר וואָס עפּים ער, פאר וואָס ניט קיין אנדערער? ער ווייסט אליין, אַז טהון בעדארף ער, נישט קיינער. און די איבעריגע חברה-לייט זענען מיט איהם מיינסטענס צופריעדען. און אַז עס מאַכט זיך אַ מאָל, מען איז ניט אַזוי צופריעדען, זאָגט מען איהם, און אַפּטמאָל מיט איין אַנצוהערענישעל, מיט אַ שטעכווערטעל און מיט גלאַט אַזוי זיך אַ מעשה, אַ משל, אָדער אַ ווייז, ווי דער מנהג איז אין כתרילעווקע, אַז מע וויל יענעם דערגעהן די יאָהרען. עס טרעפט אַ מאָל, אַז מע פאלט אָן אויף איהם גאָר מעשה שייגען און מע „רייכט איהם אַ קאָלנער“. פאַרהאַן איז כתרילעווקע, ברוד השם, אַזעלכע לייט, וואָס יענעם פערדיענסטען ביי קהל מיט יענעם ווייסע האָר אין באָרד שפּיעלען ביי זיי אַ גאַנץ קליינע ראָלע. גאָר ווער רעדט פון שקצים, עזות-מחוצה-פּנימ'ער? מיר קעהרען זיך אום צוריק צו דער ערשטער פערזאָנלונג פונ'ם ערשטען „הזמיר“.

אויסגעהערט נח'ס פאַרשלאָג וועגען אויסקלויבען אַ פרעזידענט, איז ארויס אַ שטיקעל סכסוך: עס זענען געווען אַ סך בעלנים, נאָר וועמען אויסצוקלויבען איז ניט געווען. איז כתרילעווקע איז תמיד אַזוי: ביי איין ארבייט, למשל, איז ניטאָ קיינער אין דער היים, אַלע אויף נח'ן. קומט אָבער צו אַ התמנות, אָדער אַזוי עמיצען אַנ-טהון אַ כבוד, ווערד אַ טומעל: „מי שמך?“ פאר וואָס קומט איהם? און וואָס עפּים יענער, ניט איך? — מע פערניגט ניט! אַפּטמאָל ענדיגט זיך עס נור מיט שטעכווערטער, און אַפּטמאָל מיט אַ סקאַנ-דאַל. און אַ מאָל מאַכט זיך, אַז עס דערגעהט צו פעטש אויך.

איצטיגס מאָל איז דאָס געשטאַנען אַזוי, אַז עס וואָלט דערצו ניט דערגאנגען. וואָרום עס האָט זיך געפונען אַ קלוגער, וואָס איז געפאלען אויף אַ גלייכער המצאה: „דארפט איהר זיך, ברידערלעך, שפּאַרען און קריעגען איבער'ן „מי שמך“ — אַמעהר אַט בין איך שוין אויבענאָן אייער פרעזידענט — און טהוט מיר עפּים!“

וואָס ער האָט גענומען פאר זיינע ווייבער, זענען אריין אין די חברות אריין, און א ירושה האָט ער געהאט בעקומען פון א פעטער א בעזעטניק (דער איינציגער בעזעטניק אין כתרילעווקע). האָט ער די ירושה אויך אריינגעבראַקט אין זיינע קהל'שע זאַכען. בקיצור, נח איז אַ מענש, וואָס לעבט פאר יענעם, נישט פאר זיך. אַז דער נייער גייסט האָט זיך אריינגע'גנב'עט קיין כתרילעווקע, האָט דאָס נח'ן פערזאָפּט מעהר ווי אלעמען, ווי אַ מין קרענק. עס האָט איהם גאָר דעם קאַפּ פערדרעהט, לחלוטין פער'שכור'ט. ער האָט זיך אַ געם געגעבען צו דער ארבייט מיט אזא אימפעט, גלייך ווי איהם וואָלט דאָס געגאנגען אין לעבען, אָדער, לכל הפחות, גלייך ווי איהם וואָלט דאָ געשטאַנען גליקליך צו ווערען!... דערהערט, אַז שטאַדט וויל האָבען א „הזמיר“, האָט נח פערקאָטשעט די אַרבעט, זיך אוועקגעזעצט, אליין אין איין נאכט אויסגעארבייט דעם „אוסטאַוו“ מיט אלע סטאַטוטען און פאַראַגראַפּען, אליין בעשטעלט א פער-זאַמלונג, אליין צעשריבען בריעף אין די רעדאקציעס און טאַקי אליין מחילה זיי אָפּגעטראָגען (נח איז קיין גרויסער איבערקלײַבער, און קיין פּוילער אודאי נישט), און אַז דער עולם איז זיך צענויפגע-קומען, האָט נח געעפענט די פערזאַמלונג און פאַרגעשלאָגען, מע זאָל אויסקלײַבען א פאַרזיצענדען. נח יאָגט זיך נישט, ער זאָל פער-נעמען דעם אויבענגאָן, זיין דער פאַרזיצענדער. ער האָט דאָס פיינט. ער איז, ווי געזאָגט, נישט קיין רודף אחר הכבוד. און דאָס איז דאָך בעוואוסט פון זינט די וועלט שטעהט, אַז כָּל הַרודף אַחר הַכבוד — ווער עס יאָגט זיך נאָך כבוד, איז הַכבוד דער כבוד פון איהם דער ווייסער פעפער וואַכסט; און פערקעהרט זשע וויעדער צוריק, אַז כָּל הַכבוד מַפְרִיד הַכבוד — ווער עס אנטלויפט פון כבוד, איז הַכבוד רודף אַחריו — יאָגט איהם דער כבוד נאך פון הינטען און בעט זיך ביי איהם: „שומע, וואָס אַנטלויפסט דו? האָב האַטש אַ ביסעלע כבוד!“... דעריבער איז קיין חרוש נישט, וואָס נח האָט אין כתרילעווקע כבוד מעהר פון אלעמען. וואו ערגיץ איין ארבייט, אַ

קעל, און אויף אליין, אויך נישט געווארט אויף כבוד בין מע וועט
איהם אמאל אויסקלויבען, אויף א זעץ געגעבען מיט דער האנד
איבער'ן טיש און אנגעהויבען אויף העברעאיש :

— „רבותי!“ — און ניט רבותי ווי מיר זאגען, נאר טאקי
„ראבאטאי“, אזוי ווי מע זאגט דארטען, אין ארץ־ישראל... א קול
האט דער יונגער שרייבער מיט'ן אלטען פירוששעקל דוקא א פיל-
כיגס, האט זיין „ראבאטאי“ אפגעקלונגען ווי א גלאס. נאר וואס
דען ? ווייטער פון אט דעם ווארט איז ביי איהם ניט געגאנגען, מע
האט איהם נישט געלאזט.

דא זענען שוין די כתרילעווקער „אידישיסטען“ ארויס מיט א
דעמאנסטראציע קעגען העברעאיש. אפנים, אויך צוגעגרייט פון
פריהער און אויך מיט די זעלבע כלים, דאס הייסט, מע האט גע-
נומען ליארעמען און פילדערען און קלאפען מיט די פיס און
שרייען אויף קול־קולות — איין אמת'ע אבסטרוקציע! די קולות
האבען דערגרייכט ביז'ן הימל. עס האבען געציטערט די ווענד,
געקלונגען די פענסטער: „מיכנאטאים! לאקשענקוילעטש! אידיש!
אידיש! אידיש!!“

האט גאט אריינגעגעבען איינעם פון די העברעאישטען, ער
זאל צווישען די אלע אנדערע קולות געבען א ווארף ארויס א
באמבע, אויסשרייען אויף א קול: „ט ש ע ר נ א ו ו י ז !“ ...
דאכט זיך, וואס, אייגענטליך, שטעקט אזעלכעס אינ'ם ווארט
„טשערנאווויץ“ ? טשערנאווויץ איז נישט מעהר ווי א שטעדטעל אין
דער בוקאווינע, אין עסטרייך, וואס צוויי מלוכות שלאגען זיך
איצטער איבער דעם און טרייבען ארויס איינס דאס אנדערע, —
היינט געהערט עס צו איינעם, מארגען צו איין אנדערען. איז
אבער פאר די כתרילעווקער אידישיסטען. אז מע דערמאנט זיי דעם
נאמען „טשערנאווויץ“, טויזענד מאל, צעהנטוויזענד מאל ערגער, ווי
אין טאטען אריין געשאלטען ! איהר קאנט זיי אויסווארפען די
שענדליכסטע עבירה, איהר קאנט זיי זאגען וואס איז דער קארט,
אבי ניט „טשערנאווויץ“. אט אזא טבע ביי די כתרילעווקער אידי-

ווער איז דאס געווען? דאס איז געווען נישט קיין אנדערער.
נאָר דער בעריהמטער דיכטער מיט די שווארצע קודלעס, מיט
וועלכען מיר האָבען זיך שוין אַ פּאַר מאל בעגעגענט אין אונזערע
כתרילעווקער מעשה'לעך. דער דיכטער האָט זיך אוועקגעזעצט
אויבענאָן, גאַנץ סטאַטעטשנע, טאַקי מעשה פרעזידענט, און
דערלאנגט אַ זעץ מיט דער האַנד איבער'ן טיש:

— חברים און חבר'טעס!

מעהר אָבער ווי די צוויי־דריי ווערטער האָט ער נישט גע-
קאָנט אַרויסרעדען. מע האָט איהם נישט געלאָזט. ווער? די, וועלכע
זענען קעגען אידיש. זיי האָבען פיינט אידיש, וואָרום אידיש איז
„זשאַנגאָן“ און זשאַנגאָן איז — פּע! זענען זיי אַרויס דעריבער מיט
אַ פּראָטעסט:

— עברית! העברעאיש!...

דער דיכטער מיט די שווארצע קודלעס איז אפילו ניט פון די
איבערגעשראָקענע יונגלעך, וואָס האָבען מורא פאַר אַ פּראָטעסט,
פון דעסוועגען איז ער געבליבען אַ ביסעל ממושטש. דערנאָך האָט
ער זיך אַ גלעט געגעבען דאָס בייכעל, צורעכט געמאַכט דעם זשיי-
לעט און אַ זאָג געגעבען נאָך אַמאל, גלייך ווי גאָר ניט איהם מיינט
מען, נאָר שוין העכער מיט אַ טאָן:

— חברים און חבר'טעס!...

איז געוואָרען אין זאָל נאָך אַ גרעסערער געפילדער מיט אַ
קלאַפּעריי, אַ פייפּעריי מיט אלערליי געשרייען און קולות ביו'ן
הימעל אַרײַן:

— איבריט! איבריט! איבריט!

אַפּנים, דאָס איז געווען איין אָנגעשטעלטע זאָך פון פריהער.
דאָס האָבען די כתריילעווקער העברעאישטען צוגעגרייט אַ דעמאָנ-
סטראַציע קעגען אידיש. און עס האָט ניט געהאַלפּען קיין שמע
ישראל. דער דיכטער האָט נעבאָך מיט בזיון געמוזט פערלאָזען דעם
אויבענאָן, און זיין אָרט אויף דער טריבונע האָט פערנומען דער יונג-
גער שרייבער מיט'ן געפינטעלטען פנים און מיט'ן אלטען פּירזשאַ-

אנטלויפט פון כבוד, איז ה כ ב ו ד ר ו ד פ א ח ר י ו — יאָנט
איהם דער כבוד נאך פון הינטען פוסטריט...

ע פ י ל א ג .

אזא סעקרעטאר, ווי נח רב יאסעל'ס אין כתרילעווקע, איז צו
זוכען. אויף אלסדינג פיהרט זיך ביי איהם א פראטאקאל און אלס-
דינג ווערט ביי איהם פערשריבען. ער לאזט ניט דורך קיין זאך.
דער אמאליגער היסטאריקער, אז ער וועט וועלען וויסען, וואס האט
זיך געטהאן אין כתרילעווקע, וועט ער געבען א קוק אריין אין נח'ס
פראטאקאל-בוך, וועט ער דארט געפינען א גאנצען אוצר... וועגען
יענער היסטארישער פערזאמלונג פון די אידישיסטען און העברע-
איסטען נעמען מיר ארויס די סאמע נויטיגסטע, ווי די געשיכטע
פאדערט עס: „...נאך זעהר קורצע רעדעס פון די אראטאקערן האבען
זיך אנגעהויבען היציגע, לעבהאפטע דעבאטען, וואס האבען נישט
געקאנט ברענגען צו קיין אלגעמיינע אפשליסונג, איבער די חלוקי-
דעות און רייבונגען, וואס הערשען צווישען פערשיעדענע פאר-
טייען, און ווייל ס'זענען ארויס חלוקי-דעות און רייבונגען וועגען
שפראך, און ווייל די שפראך-פראגע איז אונפערמיידליך, איז גע-
פונען געווארען איין איינציגער אויסוועג — מע זאל אנשטאט איין
הומיר גרינדען צוויי הומיר'ס — איינעם א אידישען הומיר פאר
די אידישיסטען, און דעם אנדערען א העברעאישען הומיר פאר די
העברעאישטע...“

יג.

ר ע פ ע ר ע נ ט ע ו א ו ו פ א ר ל ע ז ע ר .

כתרילעווקע האט ליעב ליטעראטור, קונסט און מוזיק. נישטא
די נאכט, וואס ס'זאל דארט ניט זיין וואו צו פערברענגען. ובפרט

שיסטען. דאס אייגענע איז אויך ביי די דארטיגע העברעאישטען. ווילט איהר זאטשעפען א כתרילעווקער העברעאיסט, איהם דער-לאנגען ביז דער זיעבעטער ריפ, זאלט איהר איהם מעהר ניט נאך א זאג טהון איין ווארט: „מיכנאטאים“ (עס וואכסט פון „מכנסים“ — הויזען). נאך וואס דען? איהר זאלט זיך היטען פאר איהם, ווארום ער קאן אייך פלעטען דעם מח... מאדנע מענשען דער נייער כתרילעווקער דור. מורא'דיגע האנאראווע פארשויןען, גרויסע קאפ-ריזניקעס און ווילדע בעל-כעסנ'ס — „ספילשלווע נאטורען“...

הכלל, דערהערט דאס ווארט „טשערנאָוויץ“, האט איינער פון די אידישיסטען, דוקא א שוואכער, א הוסטענדיגער, נאך א היציגער פארשוין, ניט לאנג געטראכט, אראפגעצויגען פונ'ם לינקען פוס א שטיבלעט און א ווארף געגעבען פון זיך איינעם פון די העברעאיש-טען גלייך אין פנים אריין און געטראפען סאמע דארט, וואו עס הויבט זיך אן די נאז, ביי דער אונטערשטער זייט פונ'ם לינקען אויג. א גליק, וואס ער טראגט ניט קיין ברילען, ער וואלט געקאנט בלייבען אהן איין אויג. האבען זיך עטליכע העברעאישטען, זעלבסט-פערשטענדליך, אנגענומען די קרוודע פון זייער בעלעדיגטען חבר און זענען אנגעפאלען אויפ'ן שוואכען, הוסטענדיגען אידישיסט מיט פערקאטשעטע עלענכויגענס און האבען איהם אוועקגעגעבען אזא גאב, אז ווען עס מישען זיך ניט אריין די איבעריגע אידישיסטען, וואלט מען זייער שוואכען חבר בעדארפט ארויסטראגען אויף א לייליך. פערשטעהט זיך, אז צוליעב דעם דאזיגען אינצידענט מיט'ן אידי-שיסטישען שטיבלעט איז שוין במילא אויסגעבראכען א גאנצע מלחמה, איין אלגעמיינער געשלעג, אין וועלכען עס האבען זיך ניט גענארט ניט די העברעאישטען און ניט די אידישיסטען. נאך מעהר פון אלעמען האט געקראגען אונזער עהרליכער קהל'ס-מאן און געניא-לער גרינדער פון חברות און געזעלשאפטען — נח. איהם איז אריי-געפלויען פון הינטען, נאך אומגעריכט, א היבשע פארציע. און אלץ איבער'ן פסוק: כל הבורח מפני הכבוד — ווער עס

לויפט הערען דעם אנדערען. מע האפט א וואָרט פונ'ם פאָרלעזער און מע לויפט הערען א ביסעל פונ'ם רעדנער. דורכלאָזען האָט מען פיינט אין כתרילעווקע. דאָס לעבען איז אזוי קורץ, אז א מענש בעדארף פון אלסדינג געניסען. ווער סע זאָל ניט קומען צופאָהרען קיין כתרילעווקע, קאן ער זיכער זיין, אז ער וועט, אם ירצה השם, האָבען אַ שען אוידיטאָריום און אז דער זאָל וועט זיין געפאָקט, נאָך מעהר ווי מע בעדארף, און אז ער וועט אַרויס פון דאָרט ווי פון אַ שווייץ-באָד. כתרילעווקע קוקט-נאָך דער גרויסער שטאָדט און שטעהט ניט אַפ, חלילה, פון דער מאָדע אויף אַ האָר. אין דער גרויסער שטאָדט איז אַ מאָדע, אז נאָך אַ רעפעראַט, אַ לעקציע, אָדער אַ פאָרלעזונג בעדארף זיין אַ באַנקעט. אין כתרילעווקע איז אויך אזוי. קוים האָט זיך געענדיגט דער רעפעראַט מיט דיסקוסיעס, — עס מעג זיין העט-העט נאָך האַלבע נאָכט — נעמט מען דעם מחותן, דעם רעד-פערענט הייסט עס, און מע שלעפט איהם אוועק אין אַ גארקיד, און מע זעצט איהם אוועק אויבענאָן, און מע פראַוועט איהם דאָרט אַ באַנקעט.

כמעט, קאן מען זאָגען, איז דער באַנקעט אין כתרילעווקע מעהר חשוב ווי דער רעפעראַט אָדער די פאָרלעזונג. דער גאנצער עיקר איז דער באַנקעט. אויף באַנקעטען מאַכען זענען די כתרילעווק-קער אינטעליגענטען די ערשטע אין דער וועלט. ווי נאָר מע קומט זיך צענויף נאָכ'ן לייענען, אזוי ווערד געקוילעט אַ הערינג און אוועקגעשטעלט ביער : דער עולם פילט אַז די גלעזלעך, און עס הויבען זיך אַז טאָסטען מיט לחיימ'ס לכבוד דעם גרויסען גאָסט, וואָס ציהען זיך אוועק אַפּטמאָל ביז'ן ווייסען טאָג אַרײַן. אין די טאָסטען ווערען, אײַגענמליך, איבערגע'חזר'ט און איבערגעקײעט נאָך אַמאָל פון אָנהויב אַלע פריהעריגע דיסקוסיעס, און דער גרוי-סער גאָסט מוז עס אלסדינג נעכאָך נאָך אַמאָל אויסהערען און אַלע 'מען' וויעדער אַמאָל ענטפערען על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון. אַ מאָל, מאַכט זיך, זאָל מען דעם גרויסען גאָסט אויפ'ן באַנקעט נעמען לויבען אין אַאָג אַרײַן, הויבען אויף דרוקעס, אוועקשטעלען

נאך ווינטער. די נעכט זענען גרויס, נישט אלע שפיעלען אין קאך טען (וועגען קארטען וועלען מיר רעדען איין אנדערס מאל), ווילט זיך הערען א פריש ווארט. איז ניט קיין טהעאטער, איז א קאנצערט, איז אזוי איין אבענד, איז א פערזאמלונג, א פארלעזונג, א רעפערט מיט דיסקוסיעס, אדער אהן דיסקוסיעס.

מעהר פון אלסדינג האט מען דארט ליעב רעפערטען מיט דיסקוסיעס, ווארום א רעפערט אלליין, אז יענער לייענט, איז נישט אינטערעסאנט. ער לייענט, און איהר דארפט זיצען און קוקען איהם אין מויל אריין. וויבאלד אבער א רעפערט מיט דיסקוסיעס, קאנט איהר זיך אריינמישען, קאנט איהר אויך עפס זאגען א ווארט, ווייזען, אז איהר זענט אויך ניט קיין מלומדים-קינד. און ווייל אין כתרילעווקע אלליין זענען דא ווינציג לעקטאָרס, רעפערענטען און לייענער, און ווייל אויף א כתרילעווקער לעקטאָר, רעפערענט אדער לייענער לעגט מען דארט ווינציג-וואָס כבוד, איז מען זיך דעריבער נהג, אז מע בעציהט די סחורה פון דרויסען, דאָס הייסט, מע שרייבט אויס לעקטאָרס, רעפערענטען, ארטיסטען און פארלעזער פון דער פרעמד.

אין דעם ענין פון קאנצערטען, רעפערטען, לעקציעס און פאָרלעזונגען קאנקורירען ביידע כתרילעווקער „הומיר'ס" מיט סכנת נפשות! שרייבען אויס די אידישיסטען א וועלט-בעריהמטען פאָרלעזער, ברענגען אראפ די העברעאישטען א וועלט-בעריהמטען רעדנער. מע שמיסט זיך ווי ווייט מע קאן. אפטמאל טרעפט, אז אין איינעם און דעם זעלבען אבענד זאלען אין כתרילעווקע זיין צוויי שמחות: א פארלעזער מיט א רעדנער — און די שטאדט נעבאד ווייסט אלליין ניט, וואוהין פריהער צו געהן, האָטש נעם און צעריס זיך אויף צווייען! דאָס, וואָס די אידישיסטען מיט די העברעאישטען זענען צווישען זיך צעריסען, מאַכט ניט אויס. מילא, אז מען איז ברוגז אויפ'ן חזן, דעריבער דאָרף מען קיין קרוש ניט שפרינגען? און אגב איז מען אין כתרילעווקע זעהר להוט נאָך א פריש וואָרט. טהוט מען וואָס מע קאן — מע הערט אפ א ביסעל דעם און מע

ומעשה שהיה כך היה :

איינמאל אין א שענעם טאג האָבען די העברעאישטען אַראָפֿ-געבראַכט פון דער גרויסער שטאָרט אויף איין אבענד מיט דיסקר-סיעס א בעריהמטען דאָקטאָר־פּילאָזאָף, ער זאָל זיי לייענען א רע-פּעראַט מיט דיסקוסיעס. דער בעריהמטער דאָקטאָר־פּילאָזאָף איז געקומען קיין כתרילעווקע, אָפּגעלייענט דעם רעפּעראַט, אויסגעהאַל-טען די דיסקוסיעס, איבערגעלעבט דעם באַנקעט אויך בשלום און הלך לעולמו — אוועק צוריק אהיים, וואָלט געווען גוט. וואָס טהוט נאָט ? געהען די כתרילעווקער גאָזעטען און צעלענען אויף זיעבען טעלערלעך דעם רעפּעראַט פונ'ם בעריהמטען דאָקטאָר־פּילאָזאָף און שרייבען זיך יעדע איהר מיינונג. פערשטעהט זיך, וואָס איינער זאָגט — זאָגט דער אנדערער קאָפּויר. ווייל די „יאַרמעלקע“, דער אָרגאַן פון די העברעאישטען, האָט אָפּגעלויבט דעם גאָסט אין טאָג אַרײַן, איהם אָנגערופען מיט'ן נאָמען געניאַלער שריפטשטעלער, גע-זאָגט, אז דענקען דענקט ער אזוי ווי קאָנט און שפינאַזאָ און רעדען רעדט ער אזוי ווי בעבעל און זשאָרעס, האָט דער „קאָפּעליש“, דער אָרגאַן פון די אידישיסטען, אַקוראַט פערקעהרט, געמאַכט איהם צו אַש און צו בלאָטע, איהם געקרוינט מיט אזעלכע שענע נעמען, ווי „בטלן“, „שטאַמלער“, „פלאַפלער“, „באַנק־קוועטשער“, „צבועק“, וכדומה. „צבועק“ האָט ער אָנגערופען דעם רעפּערענט דערפאַר. וואָס ער האָט אין זיין רעפּעראַט געזאָגט מוסר דעם עולם, למאי מען איז ניט אידישליך גענוג, למאי כתרילעווקער בחורים זיצען אין קינעמאַטאָגראַף אָהן אַ היטעל און כתרילעווקער מיידלעך טראָגען אום שבת זאָנטיקלעך, טיכעלעך, הענטשקעלעך און נאָך אזעלכע זאַכען בפרהסיא... האָט דאָס מסתמא רעכט פערדראָסען די העב-רעאישטען, און זייער אָרגאַן, די „יאַרמעלקע“, איז ארויס מיט א „קריטיקע“ אויף די אידישיסטען און געפּרעגט א קלאַזיקשיאָ: פון וואָנען ווייסען דאָס עס־הארצים, גראַבע יונגאַטשעס, באַד־יונ-גען, שטיוועל־פּוצער, בעל־עגלה'ס און בעהעלפּערס, וואָס קאָנען ניט קיין צלם פאַר קיין אַלף, צו זאָגען מבינות אויף אזא גרויסען גע-

העכער פון שלמה המלך און גרעסער פון שעקספיר'ן, להבריל, אזוי אז דער קאפ זאל זיך איהם פערדרעהען אויף צו חלש'ען. און א מאל, ווידער צוריק, זאל מען דעם רעפערענט אויפ'ן באנקעט אזוי צעגליעדערען זיין רעפערענט אויף שטיק-שטיקלעך, מכבד זיין מיט אזא מין „קריטיקע“, מיט אזא מין „אנאליז“ און מיט אזעלכע מינים „פאפוליס“, אז סע זאל איהם פינסטער ווערען אין די אויגען פון אזא „כיבוד“, און ער זאל ניט וויסען, וואו די טיר עפענט זיך... און א מאל זאלען זיך די בעלי הבאנקעט צווישען זיך אליין צעאמט פערען, פערפיהרען א נייע דיסקוסיע מיט נייע דעבאטען און נאך אומגערעכט אריינפאלען אין א פייעריגע מלחמה, אזוי אז דער גרויסער גאסט פאָהרט אַוועק פון דאָרט אַ גאַנצער, איז ער איינער אַ גליקליכער און מעג בענשען גומל... מע מיינט ניט, חלילה, עמיצער זאל איהם דאָרט שלאָגען אָדער אזוי בעלעדיגען. ניין, דאָס ניט. נאָר מחמת די אַרטיגע אידישיסטען מיט די העברעאישטען פיהרען צווישען זיך א קאנקורענציע, טרעפט זיך אַמאָל, אז דער גאסט זאל ווערען געשעדיגט. דאָס הייסט, ער זאל אריינפאלען אומזיסט-אומנישט אין א בלאטע און זאל ניט קאנען זיך אַפּוואַשען נאכדעם מיט קיין צעהן וואַסערען.

אַלס אינסטרעציע צו דעם, וועלען מיר אייך דערצעהלען אַ מעשה, וואָס האָט געטראָפּען אַט-דאָ ניט לאנג אין כתרילעווקע מיט איינעם א געלעהרטען העברעאישט און א דאקטאר-פילאָזאף, וואָס איז נעבאָד גאָט די נשמה שולדיג, וואָס האָט צוליעב קאנקורענציע פון די צוויי פארטייעס און איבער אַ אינטריגע פון די צוויי כתרילעווקער גאזעטען, אריינגעחאָפּט זיך אין אַ מיאוס'ען עסק. מע האָט אויסגעטראַכט אויף איהם אַ ליגען, אַ בלבול, וואָס האָט זיך מאַקי אויסגעלאָזט נאכדעם, אַז ס'איז ניט געשטויגען, ניט גע-פלויען, נאָר ביז עפּיס-וואָס האָט איהם די כתרילעווקער פרעסע רעכט איבערגעוואשען די ביינער, געלייטערט די נשמה און גע-מאַכט מיט דער בלאַטע גלייך, און די גאנצע שטאָרט האָט איהם אַ צייט געהאלטען אין מויל — עס איז געווען בוזי-בויונות!

ט ע ר". נעהט וויעדער אוועק א טאג און צוויי, און עס קומט אן איין ענטפער: „איד האב ניט קיין שוועס-ט ע ר". פוילען זיך ניט די העברעאישטען און קלאפען אוועק א דריטען מאל א דעפעש: „א פ ש ר ז ע נ ען א י י ע ר ע ש ו ו ע ס ט ע ר ג ע ש ט א ר ב ע ז ?" קומט אן איין ענטפער, ווייזט אויס, מיט בייזען שוין: „וואס ווילט איהר? איד האב קיינמאל ניט געהאט קיין שוועסטער! איד בין א איין און איינציג-נ ע ר".

דאס איז געווען איין אפפרישונג פאר די העברעאישטען. ווי א גוטער רעגן אין א טרוקענעם זומער. עס איז זיי אראפ א שטיין פונ'ם הארצען. קודם כל האבען זיי אפגעדרוקט אלע דע-פעשען אין דער „יארמעלקע" און צוגעגעבען א רעכטען פירוש צו די טעלעגראמען — לאז די וועלט וויסען, אויף וואס איד-שיסטען זענען פעהיג. און חוץ לזה האבען זיי צענויפגענומען אלע בלעטער, וואו ס'איז געווען געדרוקט די מעשה מיט די שוועס-טער, און האבען עס אוועקגעשיקט צום רעפערענט. איז דער רע-פערענט, א היציגער פארשוין און א האנאריסט, געווארען שטארק אויפגעבראכט און האט אוועקגעווארפען האק און פאק און איז געקומען צופאהרען קיין כתרילעווקע און האט איינגעגעבען אויפ'ן „קאפעליש" און אויף אלע אידישיסטען איין „איסק", ארויסגעריר-פען צום געריכט א מאסע עדות, געוואלט אריינפאקען די חברה אין חרדיא אריין פאר רכילות און פאר לשון-הרע און פאר פער-זענליכע בעלעדיגונג. און בכדי צו בעווייזען, אז ער איז ריין, אז ער האט ניט קיין שוועסטער, ניט קיין משומדת'טע, ניט קיין גנב'טע, און אז ער האט בכלל קיין שוועסטער קיינמאל ניט געהאט, האט ער ארויסגעפאדערט פון זיין שטאדט די מעטריקעס פון זיין גאנצער משפחה, וואס האבען ארויסגעוויזען, אז נישט נור ער איז ביי זיין טאטע-מאמע א בוי-היד — אפילו זיין טאטע האט אויך קיין שוועסטער ניט געהאט! דאס אלסדינג האט אבער וויי-

לערהרטען, אויף אזא בעריהמטען דאקטאר-פילאזאף און אויף אזא געניאלען רעפערענט ? האט זיך מסתמא דער ארגאן פון די אידן-שיסטען, דער פראגרעסיווער „קאפעליש“, ניט געפולט און האט אויף מארגען אפגעענטפערט דעם ארטאדאקסישען קאנקורענט מיט א „קריטיקע“ און האט געפרעגט א קשיא אויפ'ן גרויסען גאסט, ווי אזוי שטעלט זיך דאס אוועק א איד, ער מעג זיין א גרויסער גע-לעהרטער און בעריהמטער דאקטאר-פילאזאף און א געניאלער רע-פערענט, צו זאגען פאר איין עולם מוסר, למאי מע זיצט אהן א היטעל אין קינעמאטאגראף, און למאי מיידלעך טראגען זאנטיקלעך, מיט טיכעלעך, מיט הענטשקעלעך אום שבת, בשעת ער אליין, דער גרויסער געלעהרטער, דער בעריהמטער דאקטאר-פילאזאף און גע-ניאלער רעפערענט, האט בסך-הכל צוויי שוועסטער, איז איינע א משומדת'טע און די אנדערע גלאט א גנב'טע ? . . .

פאר די העברעאישען איז די דאזיגע אונערווארטעטע קריי-טיקע פונ'ם אידישיסטישען „קאפעליש“ געווען א מין באמבע, און זיי האבען זיך די ערשטע צייט פערלירען. דערנאך האט מען אפגעהאלטען א פערזאנלונג מיט'ן רעדאקטאר פון דער „יאר-מעלקע“ בראש, און ס'איז געבליבען, מע זאל אוועקלאפען א דע-פעש צום רעפערענט און אנפרעגען זיך ביי איהם גאנץ אויפריכ-טיג אויף זיינע שוועסטער. נאך ווי אזוי פרעגט מען יענעם גלאט אזוי ? ווארום טאמער איז דאס איין אמת — אפשר האט ער טאקי צוויי שוועסטער, איינע א משומדת'טע, די אנדערע א גנב'טע, — הייסט דאך עס דערלאנגט א פאטש אין פנים ! איז גע-בליבען, מע זאל ביי איהם אנפרעגען סתם טעלעגראפיש און בע-צאהלען פאר איין ענטפער : „ו א ס מ א כ ע ז א י י ע ר ע ש ו ו ע כ ט ע ר ?“ איז אוועקגעגאנגען א טאג און צוויי — נישטא קיין ענטפער ! ערשט אויפ'ן דריטען טאג קומט אן א טעלעגרא-מע פון צוויי ווערטער : „ו א ס ע ר ע ש ו ו ע ס ט ע ר ?“ גע-מען די העברעאישען און קלאפען אוועק נאך א טעלעגראמע און אויך מיט איין ענטפער : „א י י ע ר ע צ ו ו י י ש ו ו ע ס -

זיט. און אויב זיי האָבען דאָס אויך נישט, געהט מען אַרויס איבער דער שטאָרט מיט אַ פעטשיילע און מע מאַכט זיי אַ גרבה — וואָס זאָל מען טהון? מע וועט דאָך נישט לאָזען מענשען אויסגעהן פון הונגער; מען איז דאָך עפּיס אידען, צי ניין? און אז זיי פאָהרען אוועק, געבען זיי זיך דאָס וואָרט, אז ווייל זיי וועלען לעבען זאָלען נישט זיי, נישט זייערע קינדער, נישט זייערע קינדס-קינדער נישט נישט אַריינשמעקען מעהר קיין כתרילעווקע, עס מעג אויף דעם קומען אַ שרפה, אַ מגפה און וואָס אין דער קאָרט! דאָכט זיך, גוט אָנגעשאַלטען, איז? קומט איבער-איאָהר — ויבאָהמו — זיי זענען וויערער דאָ! אַזאָ טבע שוין ביי די אירישע אַרטיסטען. עס ציהט זיי קיין כתרילעווקע. אַ קשיא אויף אַ מעשה — טאָמער וועט זיך אויסגעבען אַ סעזאָן, וואָס וועט אומ-קעהרען דעם פאַראַיאָהריגען פערלֹסט נאָך מיט פראַצענט? „איהר קענט נישט דאָס טהעאָטער-געשעפט — האָט מיר אַמאָל געזאָגט אַ אירישער אַקטיאָר, אַ פערשלעפטע קרענק: — היינט איז שלעכט, מאָרגען קאָן זיין נאָך ערגער“...

און ווייל דאָס אירישע טהעאָטער קומט קיין כתרילעווקע נאָר אויף גאָסטראַלען, און בעגעהן זיך אַהן אַ טהעאָטער קאָן מען נישט, דעריבער זענען אין כתרילעווקע פאַרהאָן אַ סך אַמאָטערען פון קונסט, ליעבהאָבער פון אירישען טהעאָטער.

איד האָב מורא צו זאָגען, ס'זאָל נישט אויסקומען שוין צו גוזמא'דיג, צו איבערטרעבען — נאָר אַ פאַקט איז עס, אז כמעט די גאָנצע יוגענד פון כתרילעווקע זענען „ליעבהאָבער“. וואו ערגיץ אַ דער-וואַכסען בתור'על, וואו ערגיץ איין אונטערגעוואַכסען מיידעל, אַ חתן אָדער אַ כלה — זענען זיי „ליעבהאָבער“. נישט נור בחורים און מיידלעך — פאַרהאָן יונגע לייט מיט בערדלעך שוין, אָדער ווייבלעך, מאַמעס פון קינדער, וואָס זענען „ליעבהאָבער“ און שפּיעלען טהעאָטער. וואָס מיינט איהר? איז טאָקי אז אַד און וועה צו יענעם ווייבעל, וואָס איהר מאַן איז אַ „ליעבהאָבער“, און אַ קלאָג צו יענעם יונגען-מאָן, וואָס זיין ווייבעל איז אַ „ליעבהאָבער“

ציג וואָס געהאַלפֿען צום משפּט. די העברעאָיסטען האָבען פֿער-
לירען. די ריכטער האָבען אַרויסגעטראָגען אזאָ מיין רעזאָלוציע:
„אז דער בעשולדיגער זאָל האָבען שוועסטער, און יענע זאָלען האָ-
בען אויסגעטראַכט אויף זיינע שוועסטער אַ בלבל, און דער בלבל
וואָלט זיך אַרויסגעוויזען פֿאַר אַ ליגען, — וואָלטען די בעשולדיג-
טע בעקומען זייער שטראַף לויט'ן געזעץ. נאָר אזוי ווי דער בע-
שולדיגער אַליין האָט בעוויזען, און די צוגעשטעלטע פּאַפּיערען בע-
שטעטיגען, אז ער האָט קיין שוועסטער קיינמאָל נישט געהאַט, —
קומט אויס, אז די בעשולדיגטע האָבען גערעדט לשון-הרע אויף
אזעלכע, וואָס זענען קיינמאָל נישט געבוירען געוואָרען: נמצא,
אז ס'איז נישטאָ קיין בעלעדיגמער. וויבאַלד אזוי, זענען נישטאָ
קיין בעלעדיגטע און קיין בעלעדיגער — און דער משפּט איז בטל“.

ע פ י ל א נ .

יענעם טאָג האָבען די העברעאָיסטען מיט דער „יאַרמעלעקע“
אָפּגעהאַלטען איין עקסטראַ-פֿערזאַמלונג, און די אידישיסטען
מיט'ן „קאַפּעליש“ בראַש האָבען געמאַכט אַ קערמעשעל און גע-
האַלטען דרשות אַ גאַנצע נאַכט, געטרונקען, געזונגען און געטאַנצט
ביז'ן ווייסען טאָג אַרײַן. ס'איז געווען דער אַמת'ער „ליהודים“.

יד.

ל י ע ב ה א ב ע ר פ ו ז ט ה ע א ט ע ר

טהעאָטערס זענען פֿאַרהאָן אין כּתרילעווקע צוויי: אַ טהע-
אָטער פון אידישיסטען און אַ טהעאָטער פון העברעאָיסטען. אָס-
טיאַרען אָבער — נישט איינער. סײַדען עס קומט אַראָפּ פון יעהו-
פֿעץ אַ אידישע טרופּע, אַ מאָל צוויי טרופּעס, שפּיעלען אָפּ אַ
פֿאַר וואָכען און, אויב זיי האָבען מיט וואָס, פֿאַהרען זיי אַוועק
אַהײַ, פון וואָנען זיי זענען געקומען, און אז נישט, פֿערזעצען זיי
די זייגעלעך, די מלבושים, די דעקאַראַציע מיט'ן גאַנצען רעקוויר-

נאך דער חתונה, האבען שוין געהאט א קינד אויף (א יונגעל). פלוצים האבען זיך אנגעהויבען צווישען פאָרפאלק מחלוקת'ען. וואס איז? באַשר ער וויל ניט, אָז זי זאל געהן שפיעלען אינ'ם טהעאטער פון די בעלי־לאקשענקוילעטש. „וויסטו שפיעלען, זאגט ער, קאָן איד, זאגט ער, בעשטעהן, זאלסט שפיעלען מיט מיר אינ' איינעם, זאגט ער, אינ'ם טהעאטער פון אונזערע אידישיסטען.“ קוקט זי איהם אָן, ווי אַ משוגענעם: „וואָס עפּים אין מיטען דריי־נען? די גאַנצע צייט בין איד געווען אַ העברעאיסטקע — און גאָר ניט, דו האסט זיך ניט דערוואָרגען. איצט איז דיר מיט אַ מאָל געוואָרען ביטער. וואָס איז דער שכל?“

לאָזט זיך אויס אַ מעשה, אָז דער שכל איז אַ פראָסטער שכל: דער מאָן, דער אידישיסט, איז געוואָהרע געוואָרען על־פי נס, דורך עפּים אַ צעטעלע פון אַ העברעאיסט, אָז זיין ווייבעל, די העברע־איסטקע, האָט געפיהרט אַ ראָמאַן נאָך מיידעלווייז, פאַר דער חתונה, טאַקי מיט איינעם אַ העברעער. האָט זיך אַנגעצונדען אין איהם אַ פייער, און ס'איז געווען הימעל עפען זיך! די גאַנצע שטאָדט האָט זיך געוועיגט. ס'איז אוועק דערערייען, שושקערייען, פליאָטקעס. ס'איז אַרויסגעטראָגען געוואָרען אויף דער גאַס, אין מאָרק, און סוף־כל־סוף אריין אין דער פרעסע, אין די כתרי־לעווקער גאָזעטען הייסט עס, אינ'ם „קאפּעליש“ מיט דער „יאָרמעל־קע“ — און ווי באַלד ס'האָט זיך אַריינגעמישט די כתרי־לעווקער פרעסע, האָט איהר שוין ניט וואָס זיי מקנא צו זיין.

וואָס פאַר אַ ראָלע, למשל, האָט דאָ געשפּיעלט די פרעסע? גאַנץ פשוט: אַזוי ווי דער אידישיסטישער „קאפּעליש“ האָט זיך אַנגענומען די קריוודע פונ'ם אידישיסטישען מאָן, איז איינמאָל אין אַ שענעם פריהמאָרגען דער רעדאַקטאָר אַרויס מיט אַ פער־ביסענעם אַרטיקעל אונטער אַ שרייענדיגען נאָמען: „אויף כפרות דאָרוויי! “ מיר געבען דאָ איבער אַ גאַנצען שטיק פונ'ם דאָזיגען העכסט־אינטערעסאַנטען אַרטיקעל, טאַקי מיט'ן לשון, ווי ס'איז אַפֿ־געדרוקט אינ'ם פראַגרעסיווען „קאפּעליש“: „אַבי די געלעהרענ־

רין! דער יונגער-מאן נעבאד קומט אהיים פון קלייט א מיעדער, א הונגריגער, מדעפט ער ניט קיין וועטשערע, ניט קיין סאמאד וואר, דאס קינד ווערד צעריסען שרייענדיג, וואס איז די מעשה? — דאס ווייבעל איז א „ליעבהאבערין“, איז זי דאס אַוועק אויף פרא-בע, מע מאכט רעפעטיציע. אדער פערקעהרט דאס אייגענע: דער מאן איז א „ליעבהאבער“, פלאנטערט זיך מיט'ן טהעאטער, פער-ברענגט זיך די צייט גאנץ פרעהליך. אז ניט קיין ספעקטאקל. איז א רעפעטיציע, אז ניט קיין רעפעטיציע, איז גלאט א פערזאנל-לונג פון ליעבהאבער — מע לייענט א נייע שטיק פון א כתרילעוו-קער דראמאטורג, טיילט מען פונאנדער צווישען זיך די ראלען. עכט מען דערנאך וועטשערע אלע אינאיינעם, מע נעמט צו גלעז-לעד ביער, מע רויכערט פאפירעסלעך — ס'איז הי געלעבט! און דאס ווייבעל נעבאד דארף זיצען אין דערהיים, וועגען דאס קינד, אדער ליגען אין בעט א פערשמאכטע און ארויסקוקען א גאנצע נאכט, ווען וועט ער שוין קומען, דער געטרייער מאן, דער „ליעבהאבער“?

ערגער פון אלץ איז, אז ביידע, סיי דער מאן, סיי דאס ווייבעל, זענען „ליעבהאבער“; און נאך ערגער איז (דעמאלט איז שוין טא-קי גאר א צרה!) אז דער מאן מיט'ן ווייב זענען קידער-ווידער, דאס הייסט, אז דער מאן איז א ליעבהאבער א העברעאיסט און דאס ווייבעל — א ליעבהאבערין א אידישיסטקע, אדער פערקעהרט, אז דער מאן איז א ליעבהאבער א אידישיסט, און דאס ווייבעל — א ליעבהאבערין א העברעאיסטקע. קומט ארויס דערפון א מאל א קאנפליקט, וואס ענדיגט זיך מיט א סקאנדאל און מיט בזיונות. ניט לאנג האט זיך געטראפען א מעשה מיט א פאר-פאלק, טאן און ווייב, ביידע „ליעבהאבערס“, ער — א פערברענטער אידישיסט, א „קאפעלישיסט“, זי — א פערברענטע העברעאיסטקע, א „יארמעלקעליסטקע“.

דאס דאזיגע פאר-פאלק איז זיך געווען א גאנץ נישקשה'דיג פאר-פאלק. האבען געלעבט בשלום ושלום כמעט א גאנץ יאָהר

ווערד ווינציגוואס נתפע'ל פון אזא קאכען זיך. ער ווייסט, אז דאס גאנצע קאכען זיך איז ניט ווערטה איין אויסגעבלאזען איין. איז דאך אבער פארהאן נאך א גאנצע איין כתרילעווקע, מיט'ן נאמען די „יאַרמעלקע“, און זי, די „יאַרמעלקע“, זייט זיכער, וועט שוין ניט דורכלאזען קיין ווארט אפילו פונ'ם „קאפעליש“. זי, די „יאַרמעלקע“, בעדארף מעהר ניט נור האכען א פריטשעפּקע, ביי וואס אַנ-צוחאפען דעם „קאפעליש“, וועט שוין זיין סחורה מיט א מ"ם! און כך הוה. ניט שפעטער ווי אויף מאַרגען אין דערפריה איז דער אַרטאדאקסישער רעדאקטאָר פון דער אַרטאדאקסישער „יאַרמעלקע“ אַרויס מיט א ברענענדיגען לייט-אַרטיקעל, אויף אונטער א שריי-ענדיג קעפּעל און אויף מיט גרויסע אותיות: „הינמישע פאליטיק“. אינ'ם דאזיגען אַרטיקעל גיט אַוועק די „יאַרמעלקע“ א רעכטע פאַר-ציע איהר ביטערען קאנקורענט, דעם „קאפעליש“, און בעווייזט, ווי צוויי מאל צוויי איז פיער, אז דער גאנצער מיין פונ'ם כלומרשט-געלעהרמען קאך איז געווען מעהר ניט נור צוליעב דעם, מע זאל ווארפען א חשד אויף א פאַרפאַלק, טאקי פון היע, פון כתרילעווקע גופא, האַטש דער יעזואיט פונ'ם ראדיקאלען בלאַט זאָגט זיך כלומרשט, אז דאס האַט זיך געטראפּען ניט ביי אונז אין כתרילעווקע, קע, נאָר אין יעהופּעץ. „א מינדסט קינד — זאָגט די „יאַרמעלקע“ — א מינדסט קינד ווייסט ווער דאס פאַרפאַלק איז, און נור א בהמה וועט נישט טרעפּען, אז דאס האַט מען געמיינט מעהר ניט אז צו קאמפּראַמענטירען נעבאָד איין אומשולדיגע פרוי, א כשר'ע נשמה, איין עהרליכע „ליעבהאבערין“, פאַר וואס זי איז ניט קיין אירישיסטקע!“ ...

עס פערשטעהט זיך פון זיך אַליין, אז דערמיט האַט זיך די דאזיגע „פאליטיק“ נאך ניט געענדיגט. עס איז ערשט אַוועק א שרייבעניש אויף טיש און אויף בענק. ס'האָט זיך ערשט אָנגע-הויבען אַט דאס, וואס דער כתרילעווקער לעזער רופט אן מיט'ן נאמען „קריטיקע“, און וואס דער כתרילעווקער לעזער האַט אַזוי ליעב. דערווייל אבער האַט דאס פאַרפאַלק נעבאָד געהאט צו

טע, די אזוי גערופענע דאָרווייניסטען, ווילען אונז איינשמועסען אַ קינד אין בויך — אַז ס'איז פאַרהאָן כלומרשט אין דער נאַטור אַ כּה, וואָס הייסט אַטאָוויזם, וואָס לויט דעם דאָזיגען כּה מוז אַ קינד זיין עהנליך צו זיינע עלטערען. עס הויבט זיך גאָר ניט אָן! מיר קאָנען דאָס בעווייזען מיט פאַקטען. מיר האַלטען נישט פון פּוסט טעטאַריעס! מיר האָבען ליעב פאַקטען. אַט, למשל, האָט זיך גערטראָפּען ניט לאַנג אַ פאַקט (ניט ביי אונז אין כּתרילעווקע, חלילה — אין איין אַנדער אַרט, אין יעהופּעץ, האָט עס זיך געטראָפּען). עס איז זיך געווען אַ פאַרפאַלק, ביידע ליעבשאַפּער פון אידיש טהער אַמער, ער — אַ פייעריגער אידישיסט, זי — אַ פּלאַמפּיעריגע העברעאישטקע. ויהי היום, איז ביי זיי געבוירען געוואָרען אַ קינד (אַ יונגעל), האָט מען זיך אין אַ יאָהר אַרום אַרוםגעקוקט, אַז דאָס קינד איז ניט נור קיין האָר נישט עהנליך צום פאַטער דעם „ליעבשאַפּער“, דעם אידישיסט, גאָר אדרבה, דאָס קינד איז צוויי טראָפּען וואָסער עהנליך צו אַ פּרעמדען מאַנספאַרשויז, אויף אַ „ליעבשאַפּער“, און דוקא אַ העברעאישט. און האָטש דער דאָזיגער „ליעבשאַפּער“ דער העברעאישט איז געווען אַ פּרינציפּיעלער געגנער פון אידיש, פונדעםטוועגען איז ער געווען אַ גאַנץ אַפּטער איינגעהער צום ווייב פונ'ם אידישיסט... דעריבער איז גאַנץ מעגליך, און כּמעט גאָר אַהן אַ שום ספק, אַז די עהנליכקייט פונ'ם קינד, וואָס דעם ליעבשאַפּער דעם אידישיסט'ס ווייב האָט געבוירען, זאָל זיך נעמען דערפון, הייסט עס, וואָס די ליעבשאַפּערין די העברעאישטקע האָט זיך פּער-קוקט אויפ'ן ליעבשאַפּער דעם העברעאישט... אויב אזוי, איז דאָס נאָך מעהר בעווייז, אַז די געלעהרענטע דאָרווייניסטען, וואָס שמיר-עסען וועגען אַטאָוויזם, הויבען נישט אָן צו וויסען ווער ס'האָט זיי געשלייערט. זיי פּערהאַקען אויף נור דעם קאַפּ מיט זייערע נאָר-שע טעאַריעס און ווילען נישט מטריח זיין זיך אַ קוק טהון, וואָס ביי זיי אונטער דער נאָז טהוט זיך“...

וואָלט עס אפשר אַפּגעלאָפּען גלאַט. וואָרום וועמען געהט עס אָן, וואָס אַ רעדאַקטאָר קאָכט זיך דארטען? אַ כּתרילעווקער לעזער

זומערדיגע ראַמאָנען

געשריבען אין יאָהרען 1915 — 1914

זינגען און צו זאגען. בעקאנטע און אומבעקאנטע האבען זיי אפֿ-
געשטעלט, געפרעגט, וואָס הערט זיך? שכנים זענען אַריינגעקור-
מען אַנקוקען דאָס קינד, אין וועמען ס'איז געראַמען... גוטע
פריינד האָבען געגעבען עצות, זיי זאָלען אַיינגעבען אויפ'ן „קא-
פעליש“ פאַר רכילות, לשון-הרע און בעלעד־גונג. אַנדערע האָבען
בעדויערט דאָס פאַרפאַלק. אַנדערע האָבען אַ סך מעהר בעדויערט
דאָס קינד. „וואָס האָט מען צום קינד? נעבאָד איין עופּה'לע! אַ
גאט'ס בעשעפעניש!“...

ע פ י ל א ג .

דאָס פאַר פאַלק האָט זיך גע'גט, און איז אַ קורצע צייט אַרום
האַט דאָס ווייבעל די העברעערין חתונה געהאַט טאַקי פאַר יענעם
יונגעז-מאָן, דעם ליַעבהאַבער דעם העברעאִיסט, וואָס איהר קינד
איז אזוי עהנליך געווען צו איהם, טאַקי ממש ווי צוויי טראָפּען וואַ-
סער.

זומערדיגע ראמאנען.

1.

„אדזשישראל" און „פאלעסטינא".

פון זינט איך גערענק כתרילעווקע איז די שטאָרט געווען אַ שטאָרט, ווי אַלע שטערט. ווינטער איז מען געזעסען ביי פּערהאַקטע פּענסטער, זומער — ביי אַראָפּגעלאָזטע פאַרהענגלעך און פּער-מאַכטע לאָרען, און אַז ס'איז געווען שטאַרק הייס, און די זונן האָט שטאַרק דעקוטשעט, האָט מען זיך בעהאַלטען אין די קעלערס, ביינאַכט געשלאָפּען אין דרויסען, געפאַכעט מיט דער נשמה — און גאַר נישט. מען איז ניט געשטאַרבּען. דאָס הייסט, שטאַרבּען איז מען געשטאַרבּען, נאָר ניט פון דער זונן, ניט פון דעם, וואָס ס'איז הייס אין דרויסען. איצט, זאָלט איהר אָנקוקען, אַז עס קומט זומער, איז אַ בהלה אויף די כתרילעווקער אידען. עס ווערט זיי הייס אין שטאָרט, הייס און דושנע, און מע רעדט שוין גאַר וועגען לופט, וועגען „וואַזדוך", וועגען אַרויספאַהרען אויף אַ „דאָטשע". און פאַהרען דאַרף מען דאָרט ניט גאָט ווייסט וואָר-היין. זיי, די כתרילעווקער, האָבען די דאָטשע, ברוך השם, ביי זיך אונטער דער נאָז, טאַקי אין כתרילעווקע. דאָס הייסט, ניט איז שטאָרט גופא, נאָר נישט ווייט פון שטאָרט — אויף דער „סלאַב-באָדקע". דאָס איז די אַלטע כתרילעווקער סלאַבאָדקע, וואו מיר, חדריונגלעך, פלעגען אַמאָל, אָנגעוואָפּענט מיט הילצערנע שווער-דען און מיט געפאַרבטע ראָדביקסלעך, אַרויסגעהן מלחמה האַלטען, אַז ס'איז געקומען ל"ג בעומר. היינט איז די סלאַבאָדקע גאַר-נישט צו דערקענען. פריהער האָט דאָס געהערט צו די גוים, היינט געהערט עס שוין צו די אידען. דאָס הייסט, געהערען געהערט דאָס היינט אויך צו די גוים, מחמת עס רעכענט זיך שוין מחוץ

שוין די אַרעמערע, די סאַמע הישמשע; און ס'איז געוואָרען אויס
גווישע סלאָבאָדקע, נאָר אַ אידישער ישוב, און מע האָט דאָס
דעריבער אַ נאָמען געגעבען „ארץ-ישראל“. וואָס ווייטער האָבען
כתרילעווקער אידען אָנגעהויבען פאַהרען שטאָרקער און שטאָר-
קער, „ארץ-ישראל“ איז געוואַכסען, און עס האָט אָנגעהויבען ווע-
רען ענג. האָבען זיך די נגידים גענומען אַפרוקען פון דער סלאָ-
באָדקע אַלץ ווייטער און ווייטער, טיעפער אין דאָרף אַרײַן, העכער
אַרויף, אויף יענער זייט באַרג, און מיט דער צייט איז פון דער
סלאָבאָדקע געוואָרען צוויי סלאָבאָדקעס: די אַלטע סלאָבאָדקע,
וואו די קבצנים זיצען, „ארץ-ישראל“, און די נייע סלאָבאָדקע, וואו
די אַריסטאָקראַטען, די נגידים הייסט עס, זיצען, וואָס מע האָט
דאָס געקרוינט מיט'ן נאָמען „פאַלעסטינא“. דאָס הייסט, טאַקי
ארץ-ישראל, נאָר פאַרט ניט ארץ-ישראל, „פאַלעסטינא“ איז מעהר
מאָדערן, מעהר אַריסטאָקראַטיש.

פערשטעהט זיך, אז אין „פאַלעסטינא“ איז אַ סך שענער,
ווי אין „ארץ-ישראל“. אין „פאַלעסטינא“ זעהט איהר שוין נייע
היילעך, הויפּען מיט געפאַרבטע שטאַכעטען, רייכע סעדער, גרינע
גערטנער, שמעקענדיגע בלומען — מעשה דאָטשע. אין „ארץ-ישראל“
איז דאָס שוין נישטאַ. אַ גוויש שטיבעל, מיט שטרוי געדעקט,
פון אינוועניג און פון אויסוועניג אויסגעשמירט מיט גרויען לעהם,
און סע שמעקט מיט מיסט און מיט קוה און מיט זויערטייג, אַ הוי-
פּעל, ווי אַ זשמעני די גרויס, אַ שטעלכעל פאַר חזירים, אַ האָהן
שפּאַציערט אַרום מיט הײנער, און קראַפּיווע מיט שטעכעלעקעס
מיט בוריאן, הויך געוואַכסען — אַט דאָס איז דער גוֹ-ערן פּונ'ם
כתרילעווקער דאָטשניק אין „ארץ-ישראל“. און מען איז צופריעדען
פונדעסטוועגען, — אַבי גאָט העלפט, מע קאָן בעצאָהלען דעם גוי
פאַר דער דאָטשע און ס'איז נאָך דאָ וואָס צו עסען אויף, שעפט
מען תענוג און מע טהוט זיך אָן כל הפּערנגעניגענס שבעולם:
די ווייכער קאָכען אָפּ דעם קאַלטען באַרשט, „שטשאַוו“ רופט
מען עס, און שטעלען דעם סאַמאָואַר מיט שטעקלעך, מיט שפּענדר-

לעיר, פון יענער זייט שטאָרט, טאָר דאָך דאָרט אַ איר ניט זיין. נאָר וואָהנען דאָרט זומער ביי'ם גוי אויף דער דאָטשע — דאָס מעג מען. דאָס הייסט, מעגען מען ניט, נאָר אז איהר בעצאָהלט דעם פריסטאָו און אז איהר נעמט אַרויס פון אַ דאָקטאָר אַ פאַר פיער, אז איהר זענט קראַנק און אז איהר בעדאָרפט האָבען „וואָרד דוך“, לאָזט מען אייך אַרײַן אין דעם פערבאָטענעם גורדן.

געבליבען אין כתרילעווקע איבער'ן גאנצען זומער און דער-זעהען, ווי דער עולם פאקט זיך אין וועג אַרײַן, עס שלעפען זיך פוהרען און פוהרלעך, גאנצע קאראוואנען, פון אויבען ביז אַראָפּ מיט כל טוב: בענקלעך און טישלעך, בעטען און בעטלעך, טעפּלעך און פאָקרישקעס, קוימענס פון סאַמאָוואַרען, אויבערשטע פון שטויטלעך, קישענס און פערײַנעס, אלטע ווייבער און פיצלעך קינדער — דער גאנצער כתרילעווקער סקארב, — האָט מיד אויף אַנ-גענומען אַ יצירה: איך וויל אויך פאָהרען אויף אַ דאָטשע. האָב איך געדונגען אַ פוהרעל און בין אַוועק אויף דער סלאָבאָדקע. פאָהרענדיג, פרעגט מיד אפרים דער בעל-עגלה, יאָנקעל בול-גאָטשעס אַיין אייניקעל, אַ בחור מיט אַ ווייסער מאַנישקע און מיט שטיוועלעטען, וואוהין וויל איך פאָהרען: קיין „אַרץ-ישראל“, אָדער קיין „פאַלעסטינאַ“?

— פריהער קיין „אַרץ-ישראל“, דערנאָך קיין „פאַלעסטינאַ“...

דאָ מוז מען איבעררייסען און געבען צו דערקלערען דעם לע-זער, וואָס איז דאָס פאַר אַ מין „אַרץ-ישראל“ און וואָס פאַר אַ „פאַלעסטינאַ“? — דאָס איז אזוי פשוט, אז נאָכדעם, ווי מע וועט עס אייך געבען צו פערשטעהן און איהר וועט דאָס צעקײַען, וועט איהר אַלײַן זאָגען, אז אַנדערש האָט עס ניט געקאָנט הייסען. אזוי איז געווען די מעשה: פריהער האָבען אָנגעהויבען אַרויסצופאָהרען אויף דער סלאָבאָדקע זיך בעזעצען אויפ'ן זומער, געוועהנליך, די רייכערע, די „פּני“, די אַזויגערופענע כתרילעווקער אַריסטאָ-קראַטען; דערנאָך — די מיטעלמעסיגע בעל-ביתים, און דערנאָך —

און אידישע קינדער האפען זיך אָנצוטהון, ציטערען, ווי די אָנגעשראָקענע שעפּלעך. דער מאמעס מילך ווערד ביי זיי פער-
 קיהלט אינוועניג אין די בייכלעך.

זיצען זומער אויף אַ דאטשע, אַחוץ וואָס ס'איז אַ תענוג, איז דאָס נאָך אַ גרלות אויף: „וואוהין רעכענט איהר היינטיגען זומער, אם ירצה השם, אז גאט וועט שענקען דאָס לעבען, אַרויס-פאָהרען אויף דער דאטשע, שרה־ברכה קרוין?“ — „איך רעכען היינטיגען זומער, אם ירצה השם, אז גאט וועט שענקען דאָס לעבען, זיך באַזעצען ביי מיקאַלע חזיר אין „אַרץ־ישראל“. און איהר, חנה־מירעל סערדצע, זאָלט איהר מיר געזונד זיין, וואו רעכענט איהר זיך באַזעצען היינטיגען זומער, אם ירצה שם, אז גאט וועט שענקען דאָס לעבען?“ — „איך רעכען, שרה־ברכה קרוין, היינטיגען זומער, אם ירצה שם, אז גאט וועט שענקען דאָס לעבען, זיך באַזעצען אויף אין „אַרץ־ישראל“, ביי האַוורליכע די שכור'טע — זי האָט זעהר אַ וואוילע דאטשע“...

אַט אַזוי שמועסען זיך אויס צוויי בעל־הבית'טעס אין כתר־לעווקע און טאפען זיך ביי די גוידערס און קוקען איינס אויף דאָס אנדערע מיט גרויס גרלות, גלייך ווי דאָס וואַלטען געווען צוויי יעהור פּעצער דאמעס, וואָס האָבען אַלסדינג און עס געהט זיי מעהר ניט אָפּ, נאָר אַ דאטשע.

2.

ווער זענען זיי?

פּרייטאָג איז געווען די געשיכטע, אין סאַמע ברען פון דאָ טשעסעוואָ. די היץ איז געווען מיט סכנת־נפשות. כתר־לעווקער אירען האָבען זיך געאיילט קיין „אַרץ־ישראל“ אויף שבת,

לעך און מיט פערטריקענטע בוזשיקעס, מע פערשפארט קוהלען. און די מאנסבילען ווארפען אראפ די קאפאטעס, זעצען זיך אוועק גאנץ שען אויף דער הוילער ערד, מע קוקט ארויף אין אָנגעגליהטען הייסען הימעל אַרײַן און מע פיהלט עפּים אַ מאָדנעם ריח, אַ ריח, וואָס מע האָט איהם קײַנמאָל אין שטאָרט נײַט געפּיהלט נאָך. היינט די קינדער? פון קינדער שמועסט מען נײַט. פאַר אידישע קינדער עפענט זיך דאָך גאָר אַ נײַע וועלט, אַז עס קומט זומער אויף דער דאָטשע. און נישט אײַן וועלט, נאָר טאַקי אַלע דריי הונדערט צעהן וועלטען! אַ קלײַניגקײַט גראָז! אַ ווערטעלע קראָ-פיווע! אַ שפּיעלעכעל קנאַקעלקעס! און בעזומער? און בוזשי-קעס? און גרינע אַגרעסען? און רײַטע וײַמפּערלעך? און געלע סאַנישניקעס? און וײַסע פליטערלעך? און וואָס איז ווערטע אַנצוקוקען קלײַנע הײַנדעלעך, נאָר-וואָס אױסגעפּיקטע פון די אייער? און יונגע קאָטשקעלעך, אַ שטײַנער, וואָס אַז זײ געהען. קאָטשען זײ זיך, ווי אַ כתּרילעווקער נגידת'טע און מײַוסתּ שבת בײַטאַג, אַז זי געהט אױפֿ'ן שפּאַציער? און דאָס, מײַנט איהר, איז גאָר נײַט, וואָס מע קאָן אין מיטען גאָס אָנגעמען פולע זשמע-נים מיט שטױב און מאַכען „חושך של מצרים“? און דער טעם פון נאָכלױפּען נאָך אַ פולען וואָגען מיט נאָר-וואָס אָפּגעשניטען ברויט און אַרױסשלעפּען אַ פאַר זאָנגען פון הינטען — אַ מכה זאָל דער גוי וויסען? היינט די סאָזשעלקע, וואָס מע קאָן דארטען טהון עטליכע זאַכען מיט אַ מאָל: אי פיש חאַפּען, אי באָדען זיך, אי שווימען, אי עפּים נאָך? ... דער עיקר איז דאָס באָדען זיך. מע וואָלט זיך געקאָנט דארטען באָדען און באָדען, פּאַליאַסקען זיך גאַנצע טעג, ווען נײַט די שקצײַם'לעך, ימח שמם, וואָס קלױבען זיך צענויף אַקוראַט דעמאָלט, ווען אידישע קינדער האָבען אַראָפּ-געוואָרפען פון זיך די אַרבע-כּנפות'לעך, האָלטען שוין כּמעט בײַ די הױזלעך, — הױבען אָן די שקצײַם'לעך צו לאַכען און צו וואָרפען מיט שטײַנדלעך און הוקען אין טױקען און שרײַען: „העי, זשי-דאָטשקי! לײַבסערדאַקי! ציצעלע! העי!“

וואלטען געווען ניט קיין לעבעדיגע מענשען. נאָר טוידטע זעקלעך קארטאָפּליס, חריון אדער מעהרען. גאָר ניט זיין עסק — איהר מענט איהם זידלען, איהר מענט איהם שעלטען. וואָס הערט ער אייך? דאָ איז ער בעל־הבית. און ניט נור בעל־הבית, ער איז דאָ קייסער. און ניט נור קייסער אליין, נאָר אַ „קאמאָדער־זשען“ — אַ זעלבסט־הערשער. וואָרום ער איז איינער. די „קאָליקע“ — דאָס איז זיין אידעע. ער האָט דאָס צוגעטראַכט און דורכגעפיהרט, און ער האָט פאר קאנקורענץ קיין מורא ניט, וואָדאָם — אַנאָ, לאָז עמיצער פרובען איהם נאכמאַכען! קיינער וועט ניט וואַגען זיך זאטשעפען מיט אַזאַ שייגעץ, ווי אברהמעל. איז איינס. און צווייטענס, וואָס וועלען טהון צוויי „קאָליקעס“, אַז איין „קאָליקע“ געהט אויף אַ גאַנצע וואָך לעדיג, אויסער ערב־שבת? דעריבער איז זיך אברהמעל פעסט מיט זיין פרנסה, האָט פאר קיינעם קיין מורא ניט, סיידען פאַר גאָט. נאָך אַ מינוט — און אברהמעל דער קאנדוקטאָר איז שוין ביי זיך אויף דער קעלני. אַ ציה מיט די לייצעס, אַ שמיץ מיט דער בייטש, אַ קנאק מיט דער צונג — און די שטאַרק בעזעצטע „קאָליקע“ געהט שוין. פאַר־פאלען. די איבערגעבליבענע פאסאזשירען נעבאָד וועלען מסתמא־מווען ווארטען, ביז ער וועט זיך אומקעהרען צוריק נאָך אַ מאָל פון „אַרץ־ישראל“ קיין כתרי־עווקע, און די, וואָס האָבען נישט קיין געדולד צו ווארטען, וועלען אַ ברירה האָבען נעמען די פיס אויף די פלייצעס און — מאַרש צו פוס קיין „אַרץ־ישראל“ אויף שבת. און אַט סאַמע אין דער מינוט, וואָס די שטאַרק־בעזעצטע „קאָליקע“ האָט זיך געריהרט פון אַרט, זענען אויסגעוואַכסען, ווי פון אונטער דער ערד, נאָך אַ פאַר פאסאזשירען, אַ אידנע מיט אַ מיידעל. די אידנע — אַנגעלאָדען פון אויבען ביז אַראָפּ מיט קווישלעך און מיט פעקלעך. דאָס מיידעל — איז אַ היטעלע מיט אַ זאָנטיקעל און מיט אַזשורנע הענטשקעלעך אויף די הענד. די אידנע — פערשוויצט און פערשלומפערט, פערטאַרעראַמט און צעטראָגען. מיט אַ רויט פערברענט פנים, ווייסט ניט אויף

זיך געשטופט און געשפארט און געקוועטשט און געריסען זיך צו אברהמעל דעם קאלייטשיק אין פורגאן אריין, געקראכען קאפ אויף קאפ און ממש געשלאגען זיך פאר די ערטער. אברהמעל'ס „קאלייט-קע“ — דאס איז א פראדוקט פון כתרילעווקער פראגרעס, פון כתריל-לעווקער מאדערניזם. בעצם אבער איז דאס א פראסטער וואגען, א געוועזענע בויד, וואס מע האט ארונטערגעריסען דאס ביידעל, אונגעשטעלט אין דער לענג פונ'ם וואגען, איינע אקעגען דער אנדערער, צוויי לאנגע בענק און — ויקרא שמו בישראל „קאלייקע“. דאס איז געווען טאקי אברהמעל'ס אויפטאן. ער האט דאס אויס-געטראכט און ער עקספלאטירט עס ער היום הזה — ביי היינטיגען טאג.

אברהמעל אליין, דער קאנדוקטאר און דער בעלי-הבית פון דער „קאלייקע“, איז זיך געשטאנען תחילת ביי דער זייט, מיט א פאר-פיראסעל אין מויל, גאנץ רוהיג און מיט פערגעניגען צוגעקוקט. ווי אזוי אידען שלאגען זיך איבער זיין „קאלייקע“. פונ'ם פער-רוקטען היטעל ארויף האט ארויסגעקוקט זיין ברייטער, געקנייטש-טער, רויטער, שטארק-פערשוויצטער שטערן. איין האנד האט ער פערלעגט אהינטער, איין אויג איז ביי איהם געווען צו, דאס אנדערע האלב געשמייכעלט, גלייך ווי ער וואלט וועלען זאגען אויף בעל-עגלה-שפראך:

— שטופט זיך, אידעלעך, שלאגט זיך, רייסט זיך, בייסט זיך. לאס איד נור אקארשט אויסרויכערען אט דאס דאזיגע פאפירא-סעל, וועט שוין א רוח אין אייער פארענט און מיטען אריין און ס'וועט קומען א גוטע חלירע אויף אייער טאטען!

און כך הוה. אויסגעשפיגען דאס לעצטע שטיקעל פאפיראס, האט ער פערקאטשעט די ארבעל און א נעם געגעבען זיך צו די פאסאזשירען — מאכען א „פאראנדעק“ אין דער „קאלייקע“. שטיל, אהן ווערטער און גאר אהן שום צערעמאניעס, האט ער גענומען שלעפען וועמען פאר א האנד און וועמען פאר א פוס פון דעם פורגאן ארויס, ווארפען זיי אראפ פון דער „קאלייקע“, גלייך ווי דאס

איינגעגעסענער אידינע איבער דער האנד, געגעבען איהר אנצוהער-
רעניש, זי זאל אפלאזען דעם „פורגאן“.

דערמיט וואלט זיך אפשר דער אינצידענט געווען געענדיגט.
האט זיך אבער אין דער „קאליקע“ געפונען א „קאוואליער“, א יונג-
גערמאן אין ווייסע הויזען מיט א ברייטען געלען פאס, פון וועלכען
עס האט זיך ארויסגעבאמבעלט א לעדערן קייטעל מיט א שטאלע-
נער פאדקאווע; אויף די פיס ווייסע שיד, אויפ'ן קאפ א קליין
שטרויען קאפעלישעל, און דאס פנים אינגאנצען געראזירט, ווי ביי
אין ארטיסט, און מורא'דיג פערשוויצט. אין איין כהרף-עין האט
דער דאזיגער יונגערמאן בריה'ש געגעבען א שפרונג-ארויס פון
דער „קאליקע“, מיט גרויס מסירת נפש ארויפגעשטופט אויף דער
„קאליקע“, גלייך צו די איבעריגע פאסאזשירען אויף די פיס,
פריהער די אידינע, דערנאך דאס מיידעל. דערנאך האט ער אליין
אויך געוואלט ארויפזעצן זיך, האט אברהמעל דער בעל הקאליקע
איהם אפגעהאלטען. דער בעל-עגלה איז געווען אזוי אויפגערעגט
אויף דער עובדה פונ'ם גענאלטען קאוואליער מיט די ווייסע הוי-
זען און מיט דער שטאלענער פאדקאווע, אז ער האט נישט געקאנט
אינזיצען מעהר אויף דער קעלני. האט ער מיט א שטארקען
„ספרדו“ אפגעשטעלט די פערדלעך, האסטיג אראפגעשפרונגען פון
דער „קאליקע“ און איז צוגעגאנגען גלייך צום יונגענמאן מיט דער
שטאלענער פאדקאווע, און בשעת מעשה האבען איהם די אויגען
געברענט, דאס פנים געפייערט און דער פערשוויצטער שטערן איז
געווארען נאך מעהר פערשוויצט.

דער יונגערמאן, דער העלד, האט, אפנים, פערשטאנען, אז דאס
וועט איהם גלאט ניט אפלויפען, האט ער זיך גייציג אוועקגעשטעלט
אקעגען דעם בעל הקאליקע, גרייט אנצונעמען דעם ארויסרוף.
אויף די פארשווינען פון דער „קאליקע“ האבען ארויסגעזעהן, אז
דא וועט עפּים פארקומען א שענע זאך, האבען זיי זיך צוגעגרייט
צו אלסדינג און דערווייל בעטראכט די צוויי העלדען, דעם בעל-עגלה
מיט דער ביימזש און דעם יונגענמאן מיט דער פאדקאווע, ווי זיי

וואסער וועלט זי איז. דאס מיידעל — אויסגעפוצט, ווי א פאניענ-קע, געהט שמאלע טריטלעך, איבער איהר שמאל קליידעל, פון וואנען עס זעהען זיך ארויס די לאקירטע קאמאשען אויף אזעלכע הויכע אבצאסען, אז ס'איז שווער צו פערשטעהן, ווי אזוי זי האלט זיך אויף די פיס.

נישט קוקענדיג דערויף, וואס די „קאליקע“ האט געריהרט פונ'ם ארט, האט זיך די פעהאוועטע פערטארעראמטע אידי-נע מיט איין האנד אָנגעהאַפּט אינ'ם געהענדיגען וואַגען, און ניט גענוג, וואס זי אליין איז געשטאַנען אין אַ סכנה אויף דער'הרג'עט צו ווערען, האט זי נאך מיטגערופען דאס אויסגעפוצטע מיידעל, נאכגעשריען צו איהר פון דער ווייטען:

— גיכער, אסת'ר'על, גיכער! האפ זיך אן מיט דער האנד אן דער „קאליקע“, ווארום מיר קאנען נאך פארשפעטיגען!
און צום בעל-עגלה האט זי זיך אָנגערופען:

— רב אברהמעל! גאט איז מיט אייד! וואס פליהט איהר אזוי? בין שבת איז נאך ווייט — איהר'ס נאך איינפאהרען!
אברהמעל דער בעל-קאליקע האט ניט נור קיין חשק געהאט אפצושטעלען דעם וואגען — אדרבה, ער איז נאך אריין אין אמ-ביציע — בעל-עגלה'שע אמביציע איז געפעהרליך! — און ער האט א ציה געגעבען ביי די לייצעס, און די אידינע האט ער מכבד גע-ווען מיט א פיינעם יברכה, אויסגעגאסען כל חמתו אויף גאנץ כתרלעווקע:

— בראש האפט זיי אוועק דער רוח, אז עס קומט פרייטאג!
א גאנצע וואך קוקט מען ניט אן קיין פארשוין אין די אויגען!
א שטאדט — ברענען זאל זי אויפ'ן פייער! וויא, מאאי ווארא-בייטשיקי, קומען זאל א גוטע חלירע אויף אייער טאטען!

און ער האט דערלאנגט מיט דער בייטש די „וואראבייטשי-קעס“, זיי זאלען מאכען פיס, און טאקי מיט דער אייגענער בייטש, וואס ער שמייסט די „וואראבייטשיקעס“, האט ער דערלאנגט דער

אברהמעל בעל-הקאלליקע: אט דאס, וואס
דו הערסט! אַניט זאָל איך איינגעמען אַ מיטהע משונה אַט דא
אויפ'ן אָרט, אָדער ס'זאָל קומען אַ גוטע חלירע אויף דיין טאַטען!
יונגערמאַן פון דער פאָדקאווע: בשום

אופן וועט איהר ניט ריהרען פון דעם אָרט, זאגט איהר?
אברהמעל בעל-הקאלליקע: בשום אופן ואופן!
יונגערמאַן פון דער פאָדקאווע: פאר
קײן געלד איז דער וועלט?

אברהמעל בעל-הקאלליקע: אפילו פאר
קײן מיליון!

יונגערמאַן פון דער פאָדקאווע: און
פאר צוויי מיליון?

אברהמעל בעל-הקאלליקע: אפילו ניט פאר
קײן צעהן מיליון!

יונגערמאַן פון דער פאָדקאווע: פאר
קײן צעהן מיליון אויך ניט? זײט זשע מיר געזונד און שרייבט
בריוולעך!

און איידער דער בעל-הקאלליקע האָט בעוויזען צו עפענען
דאָס מויל, איז שוין דער יונגערמאַן פון דער פאָדקאווע געזעסען
אויף דער קעלני פון דער „קאלליקע“, געגעבען אַ נעם די לייצעס צו
זיך אין די הענד אַרײן און מיט אַ חוק און מיט אַ פיף און מיט
אײן אויסרוף: „וויא, וואַראַבייטשיקי, פאַשאַל, פאַשאַל!“
האָט די „קאלליקע“ זיך געגעבען אַ טראַג פון כתרילעווקע קײן
„אַרץ-ישראל“ מיט אַזא אימפעט און מיט אַזא טרייסלעניש און
טראַסקעניש, אַז די פאַרשוניען האָבען זיך געמוזט אָנהאַפּען בײַ
די פערענטשעס פון דער „קאלליקע“, און די ווייבער האָבען אויפֿ-
געהויבען אַ קוויטשעריי מיט אַ געלעכטער אינאיינעם.

געקוויטשעט האָבען די ווייבער פאַר שרעק, זײ זאָלען, חלילה,
ניט אַרויספאַלען, און געלעכט האָט מען פון אברהמלען דעם בעל-
הקאלליקע, ווי ער לויפט עס נאָכ'ן וואַגען, מאַכט מיט דער בײַטש

שמעהען דאס אזוי אנגערודעלט איינס אויף דאס אנדערע, ווי די העהנער, און שמועסען זיך אויס אין קורצע, נאר אין שארפע ווערטער.

דער דאזיגער שמועס איז אזוי הויך-אינטערעסאנט און פאסט זיך שטארק צו א ראמאן, אז דער גאנצער דיאלאג מוז איבערגעגעבען ווערען פינקטליך, סטענאגראפיש:

א ב ר ה מ ע ל ב ע ל - ה ק א ל י י ק ע : זאג מיר נאָר, יונגערמאן פון דער ציעג, ווער ביזט דו דאס, וואס איך קען זיך ניט? יונגערמאן פון דער פאדקאוו ע: וואס געהט עס אייך אן, ווער איך בין?

א ב ר ה מ ע ל ב ע ל - ה ק א ל י י ק ע : וואס הייסט, וואס געהט עס מיר אן? דו ווייסט, מיט וועמען דו רעדסט? יונגערמאן פון דער פאדקאוו ע: פאר וואס זאל איך ניט וויסען?

א ב ר ה מ ע ל ב ע ל - ה ק א ל י י ק ע : וויבאלד אן דו ווייסט יא, ווער איך בין, פרעג איך זיך, וואס ביזט דו דא פאר א מונדערפעצער, וואס דו נעמסט מיר ארויף פארשווינדלעך אויף דער „קאליקע“ אהן מיין וויסען? און וואס פאר א מחותן ביזט דו מיט אט די ווייבער?

יונגערמאן פון דער פאדקאוו ע: וואס פאר א מחותן איך בין — איז ניט אייער עסק. איחר זעצט זיך אוועק אויף אייער ארט, מוחט א שמיים די פערדלעך און פאָהרט קיין „ארץ-ישראל“!

א ב ר ה מ ע ל ב ע ל - ה ק א ל י י ק ע : אזוי זאגסט דו? און איך זאג דיר, אז איך וועל ניט ריהרען פונ'ם ארט, בין אט די דאזיגע אידינע מיט אט דעם דאזיגען מיידעל וועלען מיר ניט אראפ פון דער „קאליקע“!

יונגערמאן פון דער פאדקאוו ע: וואס רעדט איחר?

פון יעהופעץ. נאָר אַז מע האָט זיי אַרויסגעטריבען, האָט כּתרי-
לעווקע געהעכערט דעם מקח פון דירות און קלייטען. און איהרע
דאָטשעס זענען געוואָרען מיט גאָלד גלייך. בעזונדער האָבען זיך
געגעבען אַ הויב־אויף די דאָטשעס, וואָס אויף דער זייט באַרג,
אינ'ם אידישען טייל, וואָס הייסט „ארץ־ישראל“. מע האָט אָנגע-
הויבען אַרויסצופאַהרען אהין אויף זומער פון יעהופעץ און פון
בויבעריק און פון דער גארער וועלט. כּתרי־לעווקער אידען, די בע-
ריהמטע וועלט־עקספּלאַטאַטאָרס, האָבען עס פערשטאַנען און האָ-
בען בעוויזען אויסצונוצען די לאַגע על צד היותר טוב. מע האָט
אָנגעהויבען אַפּדינגען גויישע שטיבלעך און עפענען געשעפטען,
צום מיינסטען קלייטלעך פון באַקאַליי און פון עסענזאָרג, קיאָס-
קען פון סאַדע־וואַסער און פון אַלערליי געטראַנקען, און עפענען
אכסניות, האַטעלען און פּאַנסיאָנען. דערהויפּט — פּאַנסיאָנען. אויף
פּאַנסיאָנען האָבען זיך די כּתרי־לעווקער אידען אַ וואָרף געגעבען,
ווי די הייזער־יקען, און אַרויסגערופען אַ מורא־דיגע קאָנקורענציע.
דערווייל פערמאַגען מיר אין „ארץ־ישראל“ אויף די דאָטשעס, איי-
גענטליך, נור צוויי פּאַנסיאָנען. נאָר מע שמועסט שוין פון אַ דריי-
טען און פון אַ פיערטען און פון אַ פינפטען — די אַלטע כּתרי־לעו-
קער מכה: אַז יענעם לוינט זיך אַ פּשניי-
דען די נאָז, לוינט זיך מיר אויך.

וויפיעל עס וועלען אַמאָל, מיט דער צייט, זיין אין „ארץ-
ישראל“ פּאַנסיאָנען — קאָז מען פאַראויס ניט וויסען. נאָר די
צוויי פּאַנסיאָנען, וואָס „ארץ־ישראל“ פערמאַנט דערוויילע, זענען
ווערטה צו בעשריבען ווערען אין אַ בוך, און, אויב ס'איז אַ
בעשערטע זאך, זאָלען זיי פּעראייביגט ווערען.

דער ערשטער פּאַנסיאָן געפינט זיך אין עק שטאָרט, ניט
ווייט פונ'ם נייעם אידישען בית־עולם, אויף יענער זייט בריקעל,
אַקוראַט וואו עס הויבען זיך אַן די גויישע הייזער, און הייסען
הייסט ער מיט אַ שענעם ראַמאַנטישען נאָמען: „דער קווי-
קעניש“, און די בעל־הבית'טע, וואָס האַלט דעם פּאַנסיאָן, הייסט,

און שרייט, מע זאל אפשטעלען די פערדלעך, און שעלט, אז א גוטע חלירע זאל קומען אויף עמיצענס טאטען, נאך קיינער הערט איהם ניט — „א ריינע קאמעדיע!“ גאנץ „ארץ-ישראל“ איז ארויס אויף די דאטשעס, בעלגערט די „ווארענדעס“, צוגעקוקט די דא-זיגע „קאמעדיע“, ווי די „קאליקע“ טראסעט, און עפּיס א פרעמדער יונגערמאן זיצט אויף דער קעלני און בראקט די פערדלעך, אידען האלטען זיך צו, ווייכער קוויטשען, און אברהמעל אליין, דער בעל-הבית פון דער „קאליקע“, לויפט נאכ'ן פורגאן גאנץ ווייט, מאכט מיט די הענד, ווי א משוגענער — וואס זאל דאס בע-דייטען?

* * *

איצט פרעגט זיך: ווער זענען דאס געווען די אידענע מיט'ן מיידעל? און דער יונגערמאן פון דער פאָדקאווע? און וואס פאר א מחותן איז ער מיט זיי, וואס ער האָט מיט אזוי פיעל מסירת נפש איינגעשטעלט פאר זיי דאס לעבען? די צו-ענגע גרענעצען פון א קאפיטעל געבען ניט, ליידער, די מעגליכקייט אויסצודער-צעהלען אלסדינג אויף א מאָל, און דעריבער מוז דער פריינד לעזער זיך אָננעמען מיט געדולד, צו לייענען די ווייטעריגע קא-פיטלעך, ביז ס'וועט איהם אלסדינג קלאר ווערען.

3.

דער „פורים“ מיט'ן „תשעה באב“.

ווער וואָלט דאס געקאנט גלויבען, אז צוליבע די גזירות, וואס מע וועט טרייבען אידען פון די דערפער, וועט כתרילעווקע ווערען א כרף און די כתרילעווקער דאטשעס, „ארץ-ישראל“ און „פאלעס-טינא“, וועלען ווערען איבערפילט מיט אידען און בעריהמט אויף דער גאנצער וועלט? ס'איז תמיד אזוי: פון יענעמ'ס חורבן ווערד דער געבויט, פון איינעמ'ס מפלה ווערד דער צווייטער נתגדל און פון אייער אומגליק ווער איד געהאלפען. ס'איז א גאט-זאך, און קיינער איז אין דעם ניט שולדיג. כתרילעווקע — אודאי און אודאי ניט. כתרילעווקע האט ניט געוואלט, מע זאל טרייבען די אידען

ניטשקע" זאגט אויפ'ן „גזערן", אז דאָרט האָדעוועט מען די אורחים מיט „וואָזדעך", און דער „גזערן" זאגט אויפ'ן „דערקוויקעניש", אז איבער דעם, וואָס דאָרט בייסט מען זיך, שלאָפען די פּאַנסיאָנערען אַ גאַנץ זומער אין דרויסען... ס'איז אָבער נישט אמת: נישט אין „גזערן", נישט אין דעם „דערקוויקעניש" אין פאַרהאַן דער מין, וואָס ווערד אנגערופען אויף זייער לשון „וואָזדעך": און בייסען בייסט מען זיך אין ביידע פּאַנסיאָנען אַזוי געשמאַק, אַז מע פער-שעלט זיך דאָס געביין. אין דעם איז אָבער קיינער ניט שולדיג. דאָס איז אַ גאַטזאָך. ווי וועמען ס'איז בעשערט. אַ מאָל מאַכט זיך, זאָלט איהר פערפאַהרען אינ'ם גרעסטען רייכסטען האַטעל אין דער וועלט, און איהר שלאָפט אַפּ אַ גאַנצע נאַכט ביז אין דער פריה — און קיינער טשעפעט אייך ניט. און אַ מאָל זאָלט איהר זיך אַפּשטעלען אין אַ וויסטער פינסטערער אכסניה, אין אַ חדר'על די גרויס ווי אַ געהיץ, און פונדעסטוועגען זאָל מען אייך דארטען בעפאלען פון אַלע זייטען, און איהר בעוואונדערט נור, פון וואָנען האָבען זיי זיך גענומען אַזוי פיעל? די חדרים אין ביידע דער-מאַנטע פּאַנסיאָנען זענען נישט איבעריג גרויס און נישט איבעריג ליכטיג. דערפאַר קאָסט אייך אָבער דארטען דאָס לעבען ניט טהייר-ער. מע קאן זאָגען — וואָלוועל, טאַקי בזיל-הזול. פאַר איין דריי-ערעל אַ וואָך, למשל, האָט איהר אייך אַלסדינג: אַ דאָטשע און אַ „וואָרענדע" און „וואָזדעך" און עסען. דאָס הייסט, עסען איז גלייך-כער איהר זאָלט דאָרט ניט עסען. וואָרום איהר וועט מוזען אָנ-קומען: זאָגט מען, דערנאָך צו די כתרילעווקער דאָקטוירים, וואָס האָ-בען אויך אַ טבע פון בייסען זיך... זיי, די דאָקטוירים, וועלען אייך האָדעווען מיט אַפטיק און מיט קרייטעכצער און מיט פראַש-קעס און מיט פילען, און סוף-כל-סוף וועלען זיי אייך אַפשיקען אָדער קיין קאַרלסבאָד, אָדער קיין עמס, אָדער נאָך ווייטער — אין אַזאַ אָרט, וואו מע פערשפאַרט אַ גובערנאַטאַרסקי פּאַס און מע בעדאַרף נישט גנב'ענען די גרעניץ... ער כאן כתרילעווקער פאַנ-

אייגענטליך, אלטע, נאר רופען רופט מען זי: „דער קוויטע-ניטשקע“. אז איין כתרילעטשקע, למשל, פרעגט ביי דער אנהער: „וואו וואוינט איהר, פערעל קרוין?“ ענטפערט זי איהר מיט א ניגון: „וואס הייסט וואו וואוין איהר?“ איהר וואוין ביי דער דערקוויטשקע וואוין איהר.“ דער נאמען איז אפילו א ביסעל צו א לאנגער און קלינגט עפּים נישט אזוי פּיין, און ניט איערער וועט דאס אזוי גרינג קאנען ארויסרעדען: א סימן האט איהר — פּרובט אקארשט זאגען עס ניד, אין איין אטמהעם: „אינ'ס דער-קוויטעניש ביי דער דערקוויטשקע“, — וועט איהר זיך געוויס פערפלאנען. דערפאר אבער האט דאס „דערקוויטעניש“ א מעלה — די דאטשע צייכענט זיך אויס מיט איהר „ווארענדע“. א גרויסע ברייטע „ווארענדע“. א פעלד, ניט קיין „ווארענדע“. אויף דער דאזיגער „ווארענדע“, אז מע טראגט ארויס דעם סאמא-וואר און מע זעצט זיך אוועק טרינקען וויסאצק'ס טיי — איז דאך א חיות פון גאט! דריי מנינים אירען קאנען דארט טיי טרינקען. פערשטעהט זיך, ניט אלע אינאיינעם, נאר ביסלעכווייז, איינס נאך דאס אנדערע. זעהט איהר, דער פאנסיאן, וואס שטעהט אקור דאט אקעגען דעם „דערקוויטעניש“ און הייסט מיט א וואזשנעם נאמען: „גזע-דז“, האט שוין מחילה א פייג, ניט קיין „ווארענדע“. דערפאר האט אבער דער „גזע-דז“ א גארטען, וואס בע-שטעהט קעגען צעהן „ווארענדעס“. אינ'ס דאזיגען גארטען וואכט סעז איהר פון כל טוב: ציבעלעלעך און רעטאכלעך, קנאבעל און חריון, און בוריאן און קראפיווע, און „סאנישניקעס“, וואס געבען „סעמעטשקעס“ אויף א גאנץ ווינטער ביז פסח. און אז גאט העלפט, עס גיט זיך אויס א גערעט, דערגרייכט דער בוריאן מיט דער קרא-פיווע כמעט ביז דער הויך פון א מענשען, און די „סאנישניקעס“ — נאך העכער פון א מענשען.

פערשטעהט זיך, אז ביידע פאנסיאנען פיהרען צוליעב קאנ-קורענציע א ביטערען קאמפף, און וואס איינער רעדט אויס אויפ'ן אנדערען — מעג עס פאלען אין ים אריין. למשל, די „דערקוויטשקע“

מאכטס, און מחמת זיי זענען שוין געזעסען א זומער אין „ארץ ישראל“ אויף א דאטשע, האבען זיי אנגעשמעקט ביי א בעקאנ-טען גוי, אקוראט אקעגען דעם „דערקוויקעניש“, א הויף מיט א גארטען, אועקגעדונגען ביי איהם דעם הויף מיט'ן גארטען, אויס-געשמירט די שטוב פון אינוועניג און פון דרויסען מיט ווייסען לעהם, אויפגעהאנגען א ברעטעל און אנגעשריבען מיט גרויסע אותיות אויף אידיש:

„שרה-משה-פורים'ס-גן-עדן. כשר“.

האט דאס מסתמא די בעלי-בתים פונ'ם ערשטען פאנסיאן „דערקוויקעניש“ רעכט פערדראסען, האבען זיי געשלעפט שרה משה פורים'ס צום רב מיט א דין-תורה. זיי האבען גע'טענה'ט, אז זיי האבען אזוי אויך קיין פרנסה ניט, נאר איצט איז געקומען אט די שרה משה פורים'ס מיט איהר „גן-עדן“ אקוראט אקעגען זייער „דערקוויקעניש“ און וויל זיי גאר אינגאנצען צעברעכען מיט זייער פרנסה! האט אבער משה, שרה משה פורים'ס מאן, גע'טענה'ט, אז ער איז אויך א איד און זוכט אויך א שטיקעל ברויט — און ווער קאן איהם זאגען א דעה, וואו און פון וואנען ער זאל זוכען פרנסה? אורדאי, ווען דער אלטער רב רב יוזיפעל, עליו השלום, זאל לעבען, וואלט ער שוין געפונען א סגולה, ווי אזוי אויסצוגלייכען די צדדים. חבל על דאברין דלא משתכחין! ניטא אזא רב, ווי רב יוזיפעל איז געווען! איצט זענען דא צוויי רבנים אין כתרילעווקע, און ביי-דע קאנען זיי ניט הויזען צווישען זיך. זיי זאלען מיר מוחל זיין — צוויי קעץ אין איין זאק לעבען א סך שענער און א סך לייטשער, ווי די צוויי רבנים. און דער עולם האט פאר זיי קיין ברעקעל דרף ארץ ניט. נאר מיר האבען געהאלטען ביי די העלדען פונ'ם ראמאן, און פערקראכען זענען מיר צו די רבנים, דער לעזער וועט מסתמא זיין אזוי פריינדליך און וועט אונז מוחל זיין.

הקיצור, ביידע ווייבער, שרה משה פורים'ס און אלטע די „דערקוויקענישקע“, האבען זיך בעגעגענט אין כתרילעווקע אין א שמאל געסעל — דאס איז געווען בארד נאך פסח, איידער דער

סיאנען אין „אריזשראל“. איצט געהען מיר אריבער צו די העלדען פון אונזער זומערדיגען ראמאן.

* * *

די פעהאוועטע, די פערטארעראמטע אידינע, וואס דער יונגערמאן פון דער פאדקאווע, אויב דער לעזער קאן זיך דערמאנען, האט זי אזוי העלדיש ארויפגעזעצט צו אברהמלען אויף דער „קאליקע“, — דאס איז געווען ניט מעהר און ניט וועניגער, ווי די בעליהבית'טע פון דעם אויבענדערמאנטע „גו'עדן“; און דאס שער נע מיידעל מיט'ן נאמען אסתר'על, אויב די לעזערין האלט קאפ, — דאס איז איהר טעכטערעל; און דער העלד אליין, דער יונגערמאן פון דער פאדקאווע — דאס איז זייער אורח, זייער „פאנסיאנער“. די בעליהבית'טע פונ'ם פאנסיאן „גו'עדן“ איז אליין א כתרילעטש'קע פון כתרילעווקע און הייסט מיט א מאדנעם נאמען. הייסען הייסט זי שרה, נאך רופען רופט מען זי שרה משה פורימ'ס. איבער וואס? ווייל איהר מאן הייסט משה פורים. און זייער טעכטערעל רופט מען הינטער די אויגען „אסתר'על שרה משה פורים'ס“. עפיו נישט אזא פאעטישער נאמען, אמת. עס דארף אייך אבער קיין חרוש ניט זיין. פארהאן אין כתרילעווקע א סך ערגערע נעמען. למשל, אט האט איהר א צעמעל פון כתרילעווקער בעליבתיים, ארויסגענומען פון א רייסטער ביי א ציוניסטישען פערזאן: יענקעל צע-ריסענער, דוד ליב וויימפערלעך, חיים נעכטיגערטאג, מענדעל אסארעדעבריי, בעני פאטשא, איהמאויס, זלמן בארגאראפ, נפתלי חאפאטענצעל — און נאך א סך, א סך אזעלכע מאדנע נעמען, וואס מע קאן גאר אזוי קלוג ניט זיין און פערשטעהן, פון וואנען זיי ווארבען זיך גענומען?

אט דער שרה משה פורימ'ס מאן, דאס הייסט, משה פורים אליין, איז בטבע א איד א שניידער, נאך ווייל ער האט אין כתרילעווקע ווינציג פרנסה, און אזוי ווי זיין ווייב שרה איז א גרויסע בריה'טע אויף קאכען פיש, באקען לעקאך און פרעגלען איינגע-

העלדן, שרה משה פורימ'ס טעכטערעל, איז א מידעל, וואס איז מלא חן, א מאמעל, וואס האט געענדיגט פיער קלאסען גימנאזיע, לייזט ארציבאשעוון און רעדט רוסיש, קיין ווארט אידיש, און טהוט ניט פון דאנען אהין. דעם גאנצען „גורדן“ האלט אויס שרה משה פורימ'ס נעכאך אליין אויף איהרע פלייצעס. זי אליין קאכט און באקט און רוימט, און דער מאן, משה שרה משה פורימ'ס, בעדיענט די אורחים, די פאנסיאנערען, שטעהט אויס אלע זייערע קאפריזען. חלילה וחס זייער טעכטערעל זאל זיי מיטהעלפען מיט וואס ניט איז! אסת'רעל שרה משה פורימ'ס וועט בעסער געהן אנגעטהאן נאך דער לעצטער מאדע, זיין אויסגעפוצט ווי א כלה, לייז ענען ארציבאשעוון, טאנצען „טו סטעפ“ און „טאנגא“ און אלע אנדערע מאדערנע טענץ. היינט איהר רעדען רוסיש? מיט איהר רוסיש רעדען וועט זי אייך פערדרעהען דעם קאפ אלע כתרילעווקער בחורים, זיי פיהרען ביי דער נאז. און מעהר פון אלעמען האט זי פערדרעהט דעם קאפ און געפיהרט ביי דער נאז זייער פאנסיאנער, דעם יונגענמאן מיט דער פאדקאווע. דער דאזיגער יונגענמאן איז אליין איין אגענט פון נעהימאשינעס, ניט קיין בעווייכטער, און הייסען הייסט ער מיט א מאדנעם נאמען: „תשעהבאב“ — א ר א ז ס א ל א מ א נ א ו ו י ט ש ט י ש ע ב א ו ו.

געוואוירע געווארען, אז ער איז איין אגענט פון נעהימאשינעס און אז ער הייסט „תשעהבאב“ און אז ער איז נאך ניט קיין בעי ווייכטער, האט „ארץ-ישראל“ גע'פסקנ'ט אין איין קול, אז דאס איז פאר'ן בעליהבית פונ'ם „גורדן“ איין אויסגעצייכענטער שדוך, איין אמת'ער זונג מן השמים, א באשערטע זאך פון גאט: „ד ע ר פ ו ר י מ ' ס מ י ט ' ז ת ש ע ה - ב א ב — ח א - ה א ! ז י נ ט ד י וועלט שטעהט, איז נאך אזא גלייך פארעל ניט געווען!“ — און ווער שמועסט פון יענעם פרייטאג אן, וואס ער איז נעקומען מיט אברהמעל'ס „קאליקע“ קיין „ארץ-ישראל“, איז דער „פורים“ מיט'ן „תשעהבאב“ נישט אראפ פון דער צונג. דער יונגענמאן פון דער פאדקאווע זאל, אשטייגער, געווען ארויסהעלפען שרה משה

זומערסעזאן האט זיך אָנגעהויבען—און ס'איז אַרויס צווישען זיי, זאָגט מען, זעהר אַ מיאוס'ער סקאַנדאַל... דאָס האט אַבער אויך ניט געהאַלפֿען, ביז איינמאל איז אַ שענעם פֿריהמאַרנען — דאָס איז גע'ווען סאַמע אין אָנהויב סעזאָן — האָבען זיך בעווייזען אין „גזערו“ דער גאָספּאָדן „אוראַדניק“ מיט צוויי סאַלדאַטען און האט אַרונד'טערגעריסען, מחילה, דאָס ברעטעל מיט דער אידישער אויפֿשריפט און האט זיי נאָך געשטראָפֿירט מיט אַ דרייערעל, דערפֿאַר, וואָס זיי האָבען זיך ערלויבט אויסצוהענגען אַ אידיש'ן שילד, שוה משה פֿורימ'ס האָט גאָנץ גוט פֿערשטאַנען, אַז דאָס איז דער „דערקוויקעניטשקע'ס“ אַרבייט, האָט זי בעצאהלט דעם אוראַדניק דאָס דריי'ערעל מיט נאָך אַ פינפֿערעל און זי האָט אויסגעפֿירט איהרם: זי האָט דאָס ברעטעל אויפֿגעהאַנגען, און עס הענגט דאָרטען עד היום הזה. און אַז ס'איז בעשערט, אַז אַ מענטש זאָל האָבען פֿרנסה, מעגען שונאים צעזעצט און צעשפּרונגען ווערען, וועט זיך זיי ניט העלפֿען. די „דערקוויקעניטשקע“ האָט נעבאָך געמיינט צוועהען, ווי אַקעגען, ביי שרה משה פֿורימ'ס אין „גזערו“, איז שטענדיג פֿול געפּאַקט מיט אורחים און מיט פּאַנסיאָנערען, און נאָך מיט וואָס סערע פּאַנסיאָנערען! אַמ, למשל, נעמט דעם פּאַרשויז מיט די וויי'סע הויזען און מיט דער פּאַדקאווע — „דער גראַשען איז ביי איהם אַ ממזר; ביי אַזאַ פּאַנסיאָנער קאָן מען אַפֿלעקען אַ ביינדעל, אויס'קרענקען זאָל זי איהם, רבּונו של עולם!“ — אַזוי האָט די „דער'קוויקעניטשקע“ געבענטשט איהר קאַנקורענטין — און איז געווען גערעכט. שטעלט אייך פֿאַר, אַז דער יונגערמאַן פֿון דער פּאַדקאַ'ווע איז געווען פֿריהער אַ י ה ר אורח. דאָס הייסט, ער האָט גע'האט זיך אָפֿגעשטעלט אין דעם „דערקוויקעניש“, נאָר דער רוח האָט איהם אַריבערגעטראָגען אַהין, אין „גזערו“ אַריין. צוליב וואָס, מיינט איהר? „צוליעב שרה משה פֿורימ'ס טעכטערעל, דער הולמייקע, פּאַרברענט זאָל זי ווערען!“ — מיר דריקען זיך אויס מיט'ן לשון פֿון דער „דערקוויקעניטשקע“, פֿון וועלכער עס דערט אַרויס די קאַנקורענציע. דער אמת איז אַבער ניט אַזוי, אונזער

4.

די חתונה אין „גן-עדן“.

זינט כתרילעווקע איז א שטאדט און „ארץ-ישראל“ א קור-ארט איז דארט נאך קיינמאל אזוי לעבעדיג און פרייליך ניט גע-ווען, ווי יענעם טאג, ווען שרה משה פורמ'ס האט חתונה גע-מאכט איהר טעכטערעל, עספיר מאיסעוונא פורים, פאר'ן פאנ-סיאנער, אראן סאלאמאנאוויטש טישעבאוו.

א טאג האט זיך אוועקגעשטעלט דעמאלט איין אויסגעצייכענ-טער. איינער פון יענע אויסדערוועהלטע זומערדיגע טעג, ווען אלס-דינג רוהט זיך אפ, ווערד אנשלאפען; ווען די זון בראט און גיסט מיט פייער, נאר א קליין ווינטעלע, מע ווייסט ניט פון וואנען, בלאזט פערביי און קיהלט אפ די ברענענדיגע שטראהלען, מאכט זיי ווייך און אנגענעהם. ווי די סאלדאטען מיט קאלירענדיגע קאסעס, שמעהען די הויכע סאנישניקעס אויסגעצויגען, קוים-קוים וואס זיי ריהרען זיך פונ'ם קליינעם ווינטעלע, וואס גלעט זיי מיט ליכטשאפט איבער די געלע סאמעטענע בלעטלעך. אלץ רוהט. אלץ שלאפט. נאר ווען-ניט-ווען בעווייזט זיך א פוהר, אנגעלאדען הויך מיט סנאפעס ברויט פון פעלד. די רעדער פון דער פוהר קרעכ-צען-אונטער שטילערהייך. דער גוי מיט'ן שווארץ-פערברענטען גלאנצענדיגען פנים געהט אויף-צו-פריהער א בארוויסער, מיט א צעהראסטעט הארץ, דרעהט מיט דער בייטש פאר די אכסען און שמועסט מיט זיי אויף זייער לשון: „היי! סאב-סאב, סאלאווי!“ און די אכסען, פערטיעפט אין זיך, געהען איהם נאך פיס-טריט. הינטער'ן וואנען לויפען א פאר בארוויסע יונגלעך, אידישע קינד-דער, רייסען ארויס א פאר זאנגען פון די סנאפעס און ווילען נאך. נאר פלוצים בלייבען זיי שמעהן פער'כשוף'ט. וואס איז די מעשה? אקוראט אקעגען זיי טראגט זיך אברהמעל'ס פורגאן, די „קאלייקע“, אנגעפאקט פול און פול מיט מאדנע פארשוניען, און די מאדנע פארשוניען האלטען מאדנע אינסטרומענטען אין די הענד. דאס

פורימ'ס טעכטערעל פון איין אומגליק — למשל, ארויסשלעפען זי פונ'ם טייד, אדער אראפנעמען פון דער תליה, אדער ארויסרא-טעווען פון גולנים'ס הענד, אדער גלאט מיציל זיין פון א זיכערען טוידט, — וואלט דאס ניט געקאנט האבען בשום אופן דעם חז מיט דעם עפעקט, וואס ס'האט געהאט זיין ארויפזעצען זי מיט איהר מאמע צו אברהמלען אויף דער „קאליקע". און דערנאך זיין אריינפאהרען יענעם פרייטאג מיט'ן גאנצען טראסק קיין „אריז-ישראל", דאס זיצען זיינס אויף אברהמעל דעם בעליהקאליקע'ס ארט, און אברהמעל'ס נאכלויפען פון הינטען נאך דער „קאליי-קע" — דאס אלץ אינאיינעם גענומען האט אנגעמאכט אזא רעש אין „אריז-ישראל" און ארויסגערופען אזא געלעכטער צווישען די דאטשניקעס, אז ניט ווילענדיג איז דער יונגערמאן פון דער פאד-קאווע געווארען ביי זיי א העלד, און שרה משה פורימ'ס טעכטע-רעל — א העלדין. און ס'איז אוועק א רעדעניש מיט א שמועסער ריי, א מאכעניש מיט די אויגען און א סמארעניש מיט די נעז פון „אריז-ישראל" ביז כתרילעווקע, און עס האט שוין געהאט שיער-שיער דערגרייכט צו דער כתרילעווקער פרעסע. דער „קאפעליש" מיט דער „יארמעלקע" וואלטען שוין געהאט שטאף און זיי וואל-טען שוין געמאכט דערפון א גאנץ פיינעם פירוש... האט מען אבער פערחאפט בעצייטענס מיט די אנאנסען, וואס מע האט געלאזט אפדרוקען אויף ביידע גאזעטען אויף דער ערשטער זייט:

עספיר מאיסעיוונא פורימ
אראםאמאנאוויטש טישעבאו
פערלויבט!

און דא הויבט זיך ערשט אן און עס ענדיגט זיך דער רעכטער ראמאן.

שונאים! די מעשה איז גאנץ פשוט: א פאָר טעג פאַר דער חתונה האָט שרה משה פּוּרִימ'ס זיך מיישב געווען: צו וואָס טויג איהר שונאים? מע זאָגט: ס'איז גלייכער צעהן גוטע פריינד איידער איין שונא. איז זי אוועק צו דער „דערקוויקעניטשקע“ אַהיים, און גלייך ווי זיי האָבען זיך קיינמאל אויף זייער לעבען נישט גע- קריעגט, קיין שלעכט וואָרט, קיין צונג נישט איבערגעקעהרט, האָט שרה די מהותנ'טע זיך אָנגערופען צו אַלטע דער „דערקוויקע- ניטשקע“: „גוט מאָרגען אייד, אַלטע לעבען! איך האָב צו אייך אַ בקשה“. „דהיינו, וואָס פאַר אַ בקשה, שרה'ל קרוין?“ איהר ווייסט דאָ, אַלטע לעבען, אַז איך מאָך חתונה מיין אסתר'על. „זאָל זיין אין אַ גוטער שעה, אין אַ מזל'דיגער. איהר ווייסט דאָ, שרה'ל קרוין, אַז איך בין אייך אַ גוטער פריינד. לאָז עס מיר אָנגעהן, וואָס איך וויל נישט אייד“. „אַמז. האָב איך אייך געוואָלט בעטען, אַלטע לעבען, איהר זאָלט מיר אָנטהון דעם כבוד און זיין ביי מיר אויף דער חתונה, איהר און אייער מאָנן און אייערע קינד דערלעך“. „מיט'ן גרעסטען כבוד, שרה'ל קרוין, מיר האָבען זיך דען אַ מאל געקריעגט, חס ושלום? געהט אַהיים, מיר'ן מירטשעם קומען אַלע זיך משמח זיין מיט אייד, גאָט זאָל נור געבען, ס'זאָל זיין מיט גליק און מיט הצלחה, וואָרום אַזאָ יאָהר אויף מיר, וואָס פאַר אַ חתן אייער טאָכטער נעמט“. „אַמז. מיר זאָלען דערלעבען ביי אייערע קינדער ניט ערגער, בעסער האָט קיין שיעור ניט“. פאַר גרויס ליעבשאַפט האָבען זיך די ווייבער אַזש צעקושט אין די פּיסקל לעך און האָבען שוין אַרויסגעקוקט אויף דער מינוט, וואָס נאָך דער חופּה, ווען מע וועט זיך נעמען ביידע פאַר די הענד און מע וועט איינס אַקעגען דאָס אַנדערע האַפען אַ פרייליכס. דערווייל איז דער טאָרעראָס נאָך גרויס און עס הערען זיך שוין געשרייען, אַז די זון זעצט זיך — שוין צייט, שוין צייט צו דער חופּה געהן! אמת, חתן'כלה פאַסטען ניט. ס'איז ניט דער חתן און ניט די כלה, וואָס האַלטען פון אַזעלכע „אידישע זאָכובאַנעס“ — גאָר פאַס- מען! ס'איז שוין אַבער באַלד נאָכט. דער גאַנצער הויף איז פול

זענען די כתרילעווקער כליזמר געקומען קיין „ארץ-ישראל“ צו
שרה משה פורימ'ס אויף דער חתונה.

— די כליזמר פאָהרען! די כליזמר פאָהרען!

און די באַרוויסע יונגלעך לאָזען זיך פאר דער „קאָליקע“
מיט איין אימפעט צוריק אַהיים אַנזאָגען אַ ביסור: די כליזמר
פאָהרען! די כליזמר פאָהרען!

און ביי שרה משה פורימ'ס איז שוין אַלסדינג גרייט צו דער
חתונה. דער גאַנצער פאַנסיאָן איז פּערוואַנדעלט אין אַ שאַלאַש
צוליעב די צענויפגערופענע געסט פון „ארץ-ישראל“. אינ'ם בע-
ריהמטען גארטען פון „גורדן“ שטעהען לאַנגע טישען, געדעקט
מיט בל טוב, בראַנפּענס און לעקאַכער און איינגעמאַכטען. ביים
לעכווייז הויבען אַן צענויפקומען זיך משפּחה און גוטע פריינד
פון בל'ה'ס צד, אַלע אַנגעטאָזן, ווי מחותנים, און סתם געסט —
דאָטשניקעס און דאָטשניצעס פון „ארץ-ישראל“. די דאָטשניקעס
איז שבת'דיגע קאַפּאָטעס און יום-טוב'דיגע קאַשקעטען, און די
דאָטשניצעס איז זיידענע קליידער מיט זייער גאַנצער ציערונג. יונגע
ווייבלעך און מיידלעך, אויסגעפּוצט נאָך דער לעצטער מאָדע, די
פּנימ'ער בעצייטענס פּערוויטעלט און פּערשוויצט, זענען גרייט חאַ-
פּען אַ טענצעל. לאָזען נור די כליזמר אויפהערען רימפּלען און
שקרימפּלען, אַנצושטעלען די אינסטרומענטען, און שוין געבען עפּיס
אַ מאָל אַ שפּיעל. חתן-כלה זיצען אויסגעפּוצט; ער איז אַ גלאַנצעדי-
גען צילינדער, זי איז אַ ווייסער פאַטאַ — אַ פּרינץ מיט אַ פּרינצעס-
סין, דער „תּשעה-באב“ מיט'ן „פורים“! און די מחותנים — משה
פורים מיט'ן ווייב, שרה משה פורימ'ס — זיי לויפּען אַרום, ווי
די פּער'סמ'טע מיין, שטאַרק פּערטאַרעראַמט און פּערטראַגען.
ווי געווענהליך טאַטע-מאַמע, וואָס האָבען דערלעבט אַזאַ שמחה, זיי
מאַכען חתונה אַ קינד. און וואָס איז מעהר וואונדער פון אַלסדינג —
צווישען די מחותנים פון בל'ה'ס צד איז צו בעמערקען אויף די
בעליבתים פונ'ם פאַנסיאָן „דערקוויקעניש“. ווי קומען זיי
אָהער? אַזעלכע ביטערע קאַנקורענטען און אַזוינע געפּעהרליכע

ליארעמט, געיאמערט און געשאלטען, איבערשלאגענדיג איינע דער אנדערער:

— שטעהט, אידישע קינדער!
 — גיט איהם גיט קיין חופה וקידושין!
 — פארהאפט זאל ער ווערען!
 — דער שלאק זאל איהם טרעפען!
 — אט דער שארלאטאן! אט דער הולטיי! אט דער ממזר!
 — קוקט איהם אן אינ'ם קאפעליש! ער איז דאך מיינער א מאנן!
 — איך האב דאך פון איהם א קינד, האבען זאל ער א וויסטען סוף!

— און מיך האט ער מקדש געווען ערשט היינטיגען נאך פסח!
 צוגענומען אכט הונדערט קארבען, ווי איין גראשען, אכט הונדערט מכות זאלען זיך איהם אויסזעצען, רבונן של עולם, אויפ'ן פנים און אויף דער צונג און אויפ'ן גאנצען לייב, ער זאל גיט דערלעבען מעהר צו פאהרען, באגראבען אידישע טעכטער, פארוויסטען און פארפינסטערען זייער לעבען!

— גיט איהם אהער, דעם ננב, אט פאהר איך איהם אריין מיט מיינע נעגעל און ריים איהם אויס די אויגען!
 — אין קייטען זאלט איהר איהם קאווען! אין אייזערנע קייר טען! מיינע אכט הונדערט קארבען, אכט הונדערט מכות, רבונן של עולם!...
 — — — — —
 — — — — —

ע פ י ל א ג .

פאר די כתרילעווקער גאזעטען, פאר'ן „קאפעליש“ מיט דער „יארמעלעקע“, איז די דאזיגע שרעקליכע געשיכטע, וואס האט זיך פערלאפען אין „גורען“ אויף דער דאטשע, געווען איין אמת'ער יום טוב. עטליכע טעג דורכאיינאנדר האבען זיי גיט אויפגעהערט

מיט געסט. נאנץ „אריישראל“ האט זיך צענויפגעקלויבען אויף דער חתונה. די גאנצע גאס איז בעלאגערט מיט שיקסעס און שקצים, וואס זענען געקומען אנקוקען א „זשידאווסקע סווארבע“. די שקצים זאגען ווערטלעך, די שיקסעס שיסען אויס אלע מינוט א ווילדען געלעכטער, מיט א הילף און מיט א קוויטש. א שמחה, א גדולה איז „אריישראל“! שוין. מע האט שוין אוועקגעשטעלט די פיער שטאנגען מיט דער רויטער חופה, וואס איז מיט גאלדענע קאטעסען פון אלע פיער זייטען. און די בלייזמר מיט'ן קעסעל-פויק האבען געגעבען א חאפ-אפ דעם זיסען אומעדיגען ניגון, און די מחותנים מיט די אונטערפיהרערס, אנגעטאן איז די אויבער-שטע בגדים און מיט אנגעצונדענע הבדלות איז די הענד, האבען געגעבען א נעם דעם חתן מיט דער כלה, און די צערעמאניע האט זיך אנגעהויבען. די א ל ט ע ש ע נ ע א י ד י ש ע צ ע - ר ע מ א נ י ע.

דערזעהען אידען דרעהען זיך מיט דער אויסגעפוצטער כלה איז סאמע ווייסען אונטער דער חופה, ארום דעם חתן מיט'ן גלאז-צעדיגען צילינדער, האבען די צענויפגעלאפענע שקצים זיך אנגע-רופען מיט א געלעכטער: „א-הא-הא, דיוויטסיא, יאק זשידי קרר טיאטסא!“ (אוי-אוי, זעהט נור ווי די אידען דרעהען זיך!) דאס האט אבער גארניט געשמעהרט. דער רב איז שוין געווען גרייט צו נעמען דעם כוס אין דער רעכטער האנד אריין. דער חזן האט שוין צורעכט געמאכט דעם האלז אויף צו זינגען דעם „שוש תשיש“. דער שמש האט שוין געהאלטען גרייט דאס קידוש-פינגערעל אי-בערצוגעבען דעם חתן, ער זאל זאגען דעם געוויסען „הרי את“. פלוצים האט זיך דערהערט פון דרויסען א „טפררר!“ מיט א ירגון איז צוגעפאהרען אברהמעל'ס „קאליקע“, און פון דארטען זענען ארויסגעשפרונגען צוויי יונגע ווייבלעך און געלאזט זיך מיט אויס-געשטרעקטע ארעמס גלייך צו דער חופה. עס איז געווען אונ-מעגליך צו זעהען זייערע פנים'ער אין דער פינסטער. מע האט נור ניט. כתרילעווקע האט ניט געוואלט, מען זאל טרייבען די אידען געהערט זייערע ווייבערשע קולות, ווי ביידע אינאיינעם האבען גע-

הלאוי! מיר ווינשען איהר גליק און הצלחה און אלדאס
גוטס — אמן.

5.

„אונזערע בראצקיס“ מיט „אונזערע רויט-
שיידס“.

אין א הייסען זומער-טאג, סאמע אין רעכטען ברען פון דא-
טשע-סעזאן, איז פון כתרילעווקע קיין „פאלעסטינא“ געגאנגען איי-
בער „ארץ-ישראל“ אונזער בעקאנטע „קאליקע“ כמעט א לעדיגע,
ווייל ס'איז געווען ניט קיין פרייטאג, נאר א געוועהנליכער וואכע-
דיגער טאג, דעמאלט, ווען די כתרילעווקער דאטשניקעס, וואס וואה-
נען אין „ארץ-ישראל“, זענען ניט קליין צו געהן צופוס. אין דער
„קאליקע“, ער זאל אזוי גוט און מוחל זיין אפשטעלען די פערד-
עלטערע, די אנדערע א יונגערע, און ביידע האבען געשמאק געגעה-
ניצט און געפאכעט מיט דער נשמה פאר גרויס היין. אברהמעל דער
קאנדוקטאר האט געדרימעלט, די פערדלעך האבען זיך געמאכט
ווי זיי פאָהרען, און די „קאליקע“ קוים-קוים וואס זי האט גע-
שלעפט זיך. פלוצים איז אויסגעוואכסען, ווי פון אונטער דער ערד,
א פראנטעוואטע ציקאווע אריסטאקראטיש בחור'על פון א יאהר
צוויי און צוואנציג, מיט א ווייס אריסטאקראטיש קאפעלישעל און
מיט שווארצע אריסטאקראטישע וואַנסילעך, האט א מאך געגע-
בען מיט'ן אריסטאקראטישען שטעקעלע צום קאנדוקטאר פון דער
„קאליקע“, ער זאל אזוי גוט און מוחל זיין אפשטעלען די פערד-
לעך, און האט געגעבען א שפרונג-אריין אין דער „קאליקע“, אבער
אזוי אריסטאקראטיש, אזוי בריה'ש, אזוי פלינק, אז עס האט גע-
האט דעם זעבעטען חזן. דערנאך האט ער זיך געגעבען א זעץ
אוועק אויף דער צווייטער באַנק, פונקט אקעגען דער מאדאם מיט

צו שרייבען און צו שרייבען. די ערנסטע פובליציסטען, די מוסר-זאגער, האָבען נישט אויפגעהערט צו שטאָפּען דעם עולם מיט מוסר און לערנען שכל, ווי אזוי מע דארף זיין געהיט היינטיגע צייטען ביי חתונה מאַכען אַ טאָכטער פאַר אַ מאַנן מיט אַ רוסישען נאָר מען „טישעבאָוו“; און די וויצלער האָבען זיך געוויצעלט און גע-ווערטעלט גאָר אַהן איין אויפהער: „ווי קאָן אַרויסקומען גוטס פון אַ פורים מיט אַ תשעה-באב?“ — און אויסגעלאָזט האָט זיך עס דערמיט, וואָס ביידע צייטונגען, סאָי דער פראָגרעסיווער „קאָ-פעליש“, סאָי די אַרטאָדאָקסישע „יאַרמעלקע“, האָבען אנגעזאָגט זייערע לעזער אַ פרייליכע בשורה מיט מורא'דיג גרויסע אותיות, אז גאָר אין גיכען הויבען זיי אָן צו געבען דעם עולם אַ מתנה — אַ נייעם מאָדערנעם, זעהר שפּאַנענדע און הויך בעלעהרענדען ראָ-מאַן פון איצטיגען אידישען לעבען מיט אַ מוסר-השכל. ביים „קאָ-פעליש“ וועט דער ראָמאַן הייסען:

„דער מאַן פון די דריי ווייבער“

(א הויך-אינטערעסאַנטער ראָמאַן אין 4 טייל מיט איין עפילאָג)

און כיי דער „יאַרמעלקע“ וועט ער הייסען:

„דער דריי ווייבער די גערמאַן“

(א מערקווירדיגער ראָמאַן אין 4 טייל מיט אַ פראָלאָג און מיט

איין עפילאָג).

אַ שאָד! מע וועט נעמען אזא שטענעם מאַטעריאַל און מע וועט דאָס צעשמירען אויף דריי הונדערט בלעטער, מאַכען פון דעם אַ תל. און אַ רחמנות נעבאָד אויף דער העלדין, שרה משה פורימ'ס טאָכטער, אַסתר'על. נאָך דעם, ווי די כתרילעווקער גאָזעטען וועלען זי בעארבייטען, מעג זי זיך שוין אָפגעזעגענען. זי וועט שוין דאָר-טען קיין חתן ניט קריגען ווייל זי וועט לעבען. סייידען זי זאָל פערלאָזען „ארץ-ישראל“ מיט כתרילעווקע און אַריבערפּעקלען זיך היין אמעריקא.

— אַ או וואָס נאָ דאָטשע טאָקזשע חאַראַשיי וואָזדוד? — איז

ביי אייך עפּים אויך אַ גוטע לופט אויף דער דאָטשע?

האַט די מאַדאַם פונדעסטוועגען ניט דערלאָזט, אַז די טאָכטער זאָל איהם ענטפערען און האָט זיך בעסער אַליין אַרויסגעשטעלט (פאַרט אַ מאַמע!) און האָט זיך אָנגערופען צום יונגענמאַן וויעדער אויף רוסיש און מיט אַ ניגון:

— נאָ טשטאָ נאָם וואָזדעד, קאָגדאַ או נאָם יעסט דיענגי? —

צו וואָס דאַרפען מיר לופט, אַז מיר האָבען געלד?

דערמיט האָט זי איהם, אַפנים, געוואָלט אַפהאַקען די פליע-געל, ער זאָל זיך אַזוי ניט איבערנעמען. נאָר אַרויסגעקומען דער-פון איז נאָר עפּים אַנדערש: ביידע קינדער, דער יונגענמאַנטשיק און דאָס מאַמעלכעל, האָבען זיך איבערגעקוקט און אויסגעשאַסען מיט אַנאַ געלעכטער, אַז דער קאַנדוקטאָר פון דער „קאַליקע“, אַברהאַמעל דער בעל-עגלע, האָט זיך געמוזט אויסדרעהען צו זיי מיט'ן פנים, האַפען אַ קוק: „וואָס לאַכען עפּים די אַריסטאָקראַטען, אַ גוטע חלירע אויף זייער טאַטען?“ דער שפיץ איז געווען, אַז מען איז צוגעקומען צו איינער פון די שענסטע און רייכסטע דאָטשעס איז „פאַלעסטינאַ“, האָט מען זיך גאַנץ וואַרעם אָפּגעזעגענט און שטאַרק-שטאַרק געקוועטשט די הענד, און די מאַדאַם האָט האַלב-אַפּיציעל פערבעטען דעם אַריסטאָקראַטישען יונגענמאַנטשיק צו זיך: „פאַזשאַלעסטע, בעז צערעמאַני!“ און דאָס שענע מאַמעל-כעל האָט אַזוי ליעב געשמייכעלט און האָט בעשענקט דעם יונגען קאַוואַליער מיט אַזעלכע וואַרעמע בליקען פון איהרע שענע חנ'עוור-דיגע אויגען, אַז ווען דער יונגער בחור, דער אַריסטאָקראַט, זאָל זיין פון אייזען און זיין האַרץ פון שטיין, וואָלט עס אויך בעדאַרפט צעשמאָלצען ווערען, אַזוי ווי וואָכס.

אַצינד בעדאַרפען מיר דערצעהלען, ווער איז געווען אַט דער יונגער אַריסטאָקראַט און וואָס איז מיט דער מאַדאַם געווען אַזוי די גדולה, וואָס איהר טעכטערעל האָט זיך מיט איהם בעקענט?

איהר טעכטערעל (די עלטערע איז געווען די מוטער, און די יונגער-
רע—איהר טעכטערעל), און א לעג אריין איין האנד אין דער לינקער
הויזען-קעשעני און מיט דער אנדערער האנד א דרעה די רעכטע
אריסטאקראטישע וואנסע, און בעת מעשה געגעבען אזא אריסטא-
קראטישען קוק אויף דער יפהפיה, אויף דעם שענעם מאמזעלכין,
אז א מיידעל, וואס איז נאך ניט שטארק פערליעבט אין קיינעם,
דארף זיין שטארקער פון אייזען, זי זאל זיך ניט פערליעבען תיכף
ומיד אין אזא בראווען אריסטאקראטישען בחור. פאר דער מאדאס איז
דאס דאזיגע אומגעריכטע בעגעגעניש געווען איין „אצבע אלהים“,
א פאטאלע בעגעגעניש, און איהר מוטערליך הארץ האט באלד אנ-
געהויבען צו קלאפען און נביאות צו זאגען, אז ס'איז ניט אומזיסט,
אז ס'איז א גאט-זאד... און האטש איהר טעכטערעל איז שוין כמעט
א כלה, טאקי מיט איהרען א גליעד-געשוועסטערקינדעל, ווי מיר ווער
לען דאס איז גיכען געוואהרע ווערען, פון דעסטוועגען איז זי געווען
העכסט צופרידען, וואס דער אריסטאקראטישער יונגערמאנטישק
שיסט מיט אויגען אויף איהר טעכטערעל, נעמט זי דורך און
דורך... נאר ווי אזוי מאכט מען, אז ער זאל זיך בעקענען מיט איהר
טעכטערעל, אז זי איז נאך אליין מיט איהם ניט רעכט בעקענט?
איז זי געפאלען אויף איין עצה (א מאמעס הארץ): זי האט גענומען
זיך פאכען מיט'ן פעכער און א זאג געגעבען, ווי צו זיך אליין, און
דוקא אויף רוסיש, אויף דעם כתרילעווקער רוסיש, וואס האט א
שם אויף דער וועלט:

— אה, קאקאי גאריאטשע דיען סעוואדני! — סארא הייכער
טאג היינט איז!

האט די טאכטער א קוק געגעבען אויפ'ן אריסטאקראטישען
ינגענמאן און האט פערריכט דער מוטער'ס גריין:
— דא, אטשען זשארקוי דיען!

האט שוין דער אריסטאקראטישער יונגערמאן געהאט א גע-
לעגענהייט אריינצומישען זיך מיט א ווארט און אויך אויף רוסיש
געווענדט זיך צו דער מאמזעל:

מיליאָרדערען, איד מיין אונזערע כתרילעווקער בראַצקיס מיט אונז-
 זערע כתרילעווקער רויטשילדס, זענען אויף געווען אַמאָל
 גאַנץ קליינע מענשעלעך, און זייער שבת מוז געזאגט
 ווערען. זיי האָבען זיך אַליין מיט זייערע אייגענע כחות
 דורכגעשלאָגען און מיט דער צייט שטאַרק-שטאַרק אַרויפגעאַרבייט
 זיך, געוואַכסען און אויסגעוואַכסען און גענומען איבערשטייגען און
 אַריבערשמייסען איינס דאָס אַנדערע הן אין עשירות, הן אין צדקה,
 הן אין שענע שדוכים, און מי יודע, וואָס פון זיי קאָן נאָך אַמאָל
 אויסוואַכסען! די גאַנצע וועלט, למשל, ווייסט דעם יחוס פון די
 אמת'ע רויטשילדס, אַז זיי שטאַמען פון פראַנקפורט און אַז זייער
 עלטער-זיידע איז געווען פריהער אַ חלפּן, דערנאָך אַ מלוה, דערנאָך
 אַ באַנקיר, וואָס פערלייהט געלד. אונזערע כתרילעווקער רויט-
 שילדס שטאַמען ניט פון פראַנקפורט. שטאַמען שטאַמען זיי טאַקיי
 פון כתרילעווקע גופא, נאָר ווייל זייער עלטער-זיידע איז אויף כל
 ימיו געווען אַ חלפּן, געשטאַנען מיט אַ טישעל אין כתרילעווקער
 מאַרק און געביטען קערבלעך אויף צעהנערס און צעהנערס אויף
 גראַשענס, האָט מען דעריבער זיינע קינדער און קינדס-קינדער גע-
 קרוינט מיט'ן נאָמען „די רויטשילדס“. זיי, די קינדער, זענען
 שוין קיין חלפּנים ניט געווען, מיט קיין טישעל אין מאַרק ניט גע-
 שטאַנען, נאָר מיט הלואה האָבען זיי זיך פערנומען, מיט הלואה
 פערנעמען זיי זיך נאָך היינט און מיט הלואה וועלען זיך פערנעמען
 אויף זייערע קינדער און קינדס-קינדער — כל זמן עס וועט עקזיסט-
 טירען אויף דער וועלט אַט דאָס פאַסקודנע מין, וואָס מע רופט דאָס
 „געלד“, און כל זמן עס וועלען זיך געפינען אַזעלכע מענשען, וואָס
 וועלען אויף פערזעצען, איד בעט איבער אייער כבוד, די הויז-
 זען, אַבי איהר זאָלט זיי לייהען געלד... אַז ס'וועט זיך מאַכען.
 איהר וועט קומען איצט אין דאָס בענייעטע מאַדערנע כתרילעווקע,
 וועט איהר אויף דער „געבריקעוועטער גאָס“ דערזעהן אַ צוויי גאָס-
 רענדיגען מויער מיט אַ גרויסען שילד איבער דער גאַנצער וואַנד,
 מיט גרויסע גאָלדענע אותיות: „יעפים אי באַריס גינגאָלד. באַנקיר“

די גרויסע שטאדט יעהופעץ לעבט אין מעות. זי מיינט, אז נור זי פערמאגט אריסטאקראטען-מיליאנערען. די גרויסע שטאדט פארזי מיינט, אז נור זי פערמאגט אריסטאקראטען-מיליאנערען. א סברה, אז אין כתרילעווקע האבען מיר זיך אונזערע אייגענע אריסטאקראטען, אונזערע אייגענע בראצקיס מיט אונזערע אייגענע רויטשילדס. נאך וואס דענו? אזוי ווי אלסדינג, וואס כתרילעווקע פערמאגט, פערמאגט זי אין קלענערען מאסשטאב, על-כן זענען אונז זערע בראצקיס קליינע בראצקעלעך און אונזערע רויטשילדס — קליינע רויטשילדעך, און זיי זענען ווערטה בעשריבען צו ווערען מיט זייערע ביאגראפיעס, פונקט ווי עס ווערען בעשריבען אלע מי-ליאנערען און אלע מיליאנערען פון דער גאנצער וועלט.

דאס איז א כלל — און עס ווייסט א מינדסט קינד, — אז אלע גרויסע מענשען פון דער וועלט זענען אמאל געווען קליין, דערנאך ערשט זענען זיי אויסגעוואכסען און נתגדל געווארען. די אמע-ריקאנער גרויסע מיליאנערען, למשל, האבען ליב צו בעריהמען זיך צעהן מאל א טאג, ווי קליין זיי זענען אמאל געווען. ביי איין אמעריקאנער אריסטאקראט איז א כבוד און א גדלות צו דערצעהן לען פאר יעדען אינטערוויער, אז אין דער יוגענד האט ער גע-טראגען זעק אויף די פלייצעס, אדער גאזעטען צו פערקויפען, אדער געהאנדעלט מיט „מעטשעס“. אונזערע כתרילעווקער אריסטאקראטען האלטען נישט פון דער דאזיגער מדה. אדרבה, א כתרילעווקער מיליאנער, אז איהר וועט איהם א פרעג טהון וועגען זיין יחוס, וועט ער אייך דערצעהלען גוזמאות, אז זיין זידע איז געווען א רב און זיין עלטער-זיידע — א גאון, און זייער גאנצע משפחה — לויטער רבנים, גאונים און נגידים, גבירים מפורסמים. זיי פערהאקען אייך אזוי דעם קאפ מיט זייער יחוס און שרעקען אייך אזוי שטארק אן מיט זייער אריסטאקראטיזם, אז עס פאלט אן אויף אייך א פחד, און איהר קלערט זיך: „ווייסט זיי דער גוטער יאחר — אפשר קומען זיי טאקי ארויס דער רוח ווייסט זיי פון וועמען?“... אונזערע אריסטאקראטען, מיליאנערען און

זיסטירען דער נאָמען שטרעמבאַרדניצקי. און ווי דער מנהג העולם איז, האָבען דאָך מסתמא די יורשים פונ'ם גראַף שטרעמבאַרדניצקי זיך פערשפיעלט אין קאַרטען און פערקויפט, געמאַכט אַ תל פון אַלע סוכאַליעסיער וועלדער, און אהרן'ס קינדער האָבען גע-מוזט אַריבערפּעקלען זיך פון וואַלד אין שטאָדט אַרײַן, זיך בעזעצט אין כתרילעווקע. און ווייל ניט זיי און ניט זייערע קינדער האָבען נישט געוואוסט קיין זאך, אַ חוץ וואַלד און אַ חוץ געהילץ, איז זייער געשעפט געוואָרען נור וואַלד און געהילץ — עד היום הזה. און עס האָט זיי מצליח געווען, און זיי זענען געוואכסען אַלץ העכער און העכער, און מיט זיי איז געוואכסען אויך זייער נאָמען. תחילת האָט מען זיי גערופען „די וואַלד-מענשען“, דערנאָך — „די הילצער-נע אירען“, „די דעמבעניאטעס“, דערנאָך — „די ברידער דעם באַ“, דערנאָך — „די נייע נגידים“, „די מיליאַנטשיקעס“, און ערשט דערנאָך, אַז זיי האָבען אָנגעהויבען אויספיינען זיך, אַרויס-געהן מיט אַ שענער נדבה, טהון גרויסע שדוכים, שמיסען און אַרי-בערשמיסען די רויטשילדס, — האָט זיי די שטאָדט געקרוינט מיט'ן נאָמען: „אונזערע בראַצקיס“. עס איז שווער צו זאָגען, ווער פון זיי איז רייכער: „אונזערע רויטשילדס“, צי „אונזערע בראַצקיס“? זייער געלד האָט נאָך קיינער ניט געזעהלט. נאָר מיר דאָכט, אַז וואָס זיי פעהלט צו די אמת'ע בראַצקיס מיט די אמת'ע רויטשילדס, וואַלט עס געמעגט אונז אַלעמען צוקומען. זייער רייכ-קייט איז ווי אַמאָל. אַמאָל זענען „אונזערע רויטשילדס“ רייכער, אַמאָל — „אונזערע בראַצקיס“. עס ווענדט זיך, ווער עס שטעלט זיך אויס שענער פאַר דער שטאָדט. און ווייל יעדער פון זיי וויל אַריבערשטייגען אין אַריסטאָקראַטיזם, אַריבערשמיסען אַיינס דאָס אַנדערע, דעריבער קאָנקורירען אונזערע כתרילעווקער מיליאַנערען און מיליאַרדערען און שמיסען זיך אויף וואָס די וועלט שטעהט. למשל, זאָגט אַ רויטשילד, אַז ס'איז איהם שווער אידיש רעדען — בעריהמט זיך אַ בראַצקי, אַז ער פערשטעהט ניט קיין וואָרט אי-דיש. און דאָס איז אין כתרילעווקע אַ סימן פון אַריסטאָקראַטיזם.

ספאציא קאנטארט". אויף אונזער אידיש לשון וועט דאס הייסען אזוי שען, ווי „חיים און ברוד גינגאלד. באנק-געשעפט". זאלט איהר וויסען, אז דאס זענען אונזערע כתרי־עווקער רויטשילדס. אי, די קשיא: פון וואנען האט זיך צו זיי גענומען דער נאָמען רויטשילד, אז הייסען הייסען זיי נאָר גינגאלד? קאן מען דאס אייך פערענטפערען מיט א וויעדעראנאנד, ווי דער שטייגער איז: למאי וואָס וועט איהר זאָגען דערויף, אז אַקוראט אַקעגען די רויטשילדס שטעהט נאָך אַ שענערער מויער מיט נאָך אַ שענערען שילד, מיט נאָך גרעסערע גאלדענע אותיות אַנגעשריעבען כפּירוש, און אויך אויף רוסיש: „ליעסנאָיאַ טאַרגאָווליאַ בראַטיעוו דעמבאַ"; דאָס הייסט: „האַלץ-געשעפט פון די ברידער דעמבאַ"; — פון דעסטוועגען טהוט אַ פּרעג אַ מינדסט קינד: „יונגעלע, ווע-מענס שטוב איז דאָס?" — וועט אייך אַ מינדסט קינד ענטפערען: „אט די שטוב וועמענס? — בראַצקי'ס".

אויב אייך אינטערעסירט די ביאָגראַפיע פון די דאָזיגע בראַצקי, וואָס הייסען דעמבאַ, אָדער דער יחוס פון די ברידער דעמבאַ, וואָס רופען זיך בראַצקי, קאן עס דאָ דערזעהלעט ווערען אין קורצען אַט אזוי: אין סוכאַליעסיע, אין אַ שטעדטעל נישט ווייט פון כתרי־לעווקע, וואָס האָט אַמאָל געהערט צום גראַף שטרעמבאָ-רודניצקי, איז געווען אַ איד אַ שאַפּער, איין אויפזעהער אויף די פּריצישע וועלדער, וואָס געהייסען האָט ער אַהרן, נאָר גערופען האָט מען איהם דעמב, ווייל ער איז געווען, נישט אויסגערעדט זאָל זיין, אַ איד אַ פראַסטאָק, אַ דאָרפסמאן, אַ הויכער, אַ געזונדער, אַ דעמב, געטראָגען אַ גראַבען, אַ גויישען כּגד, מיט אַ שטריקעל אַרומגעבונדן דען, און אַ פאַר הויכע שטייוואַלעס, געקענט אויף אויסוועניג אַלע בוימער פון אַלע סוכאַליעסיער וועלדער, געהיט דעם גראַף'ס גוטס, ווי אַ געטרייער הונד, און איז געווען ביי'ם גראַף אַזאָ חשוב, אַז ער האָט אַנגעזאָגט אין זיין צוואה די קינדער, אַז דער איד אַהרן און דעם אידענס קינדער זאָלען בלייבען ביי זיי שאַפּערס כל־זמן עס וועלען שטעהן די וועלדער פון סוכאַליעסיע און כל־זמן עס וועט עק-

און אויף א משפחה — א גרויסע לעפעל, אויב מע האט בעווויזען צו ברענגען א פאפיער פונ'ם רב, אז די משפחה כעשטעהט ניט ווייני ציגער ווי פון פינף נפשות.

פון שטאדט איז די קאנקורענציע מיט'ן שמייסען זיך אריבער-געשמייסען געווארען אין דאָרף, אויף דער דאטשע. „פאלעסטינא“ האט געעפענט פאר „ארץ-ישראל“ איהרע טויערען, און די פער-שמאכטע ארץ-ישראל'דיגע דאטשניקעס האבען אָפּגעלעבט. ווי אזוי איז דאס געשעהן? אט ווי אזוי: איינמאל איז א זומער האבען „אונזערע“ רויטשילדס אויסגעבויט אין „פאלעסטינא“ איין איי-גענע דאטשע (אויף א גוי'ס נאמען, געוועהנליך). אבער א דאטשע! מיט א וועראנדע און מיט שטאכעטען, געפארבטע גרינע שטאכעטען, און א גארטען האבען זיי געפלאנצט, געזעצט אנרעסען און וויימפערלעך און וויינשעל און קארשען. און האבען געעפענט דעם גארטען פאר אלע כתרילעווקער דאטשניקעס, וואס אויף דער זייט בארג, פראנק און פריי — גאנץ „ארץ-ישראל“ קאן קומען שבת בייטאָג שפאצירען אין גארטען! אבער נור שבת. אין מיטען וואך — אזאס!... זענען זיך מיט „אונזערע“ בראצקיס, טאקי באלד אויפ'ן אנדערען זומער, און געהען און שטעלען אוועק נאך א שענערע דאטשע מיט נאך א שענערער וועראנדע און מיט נאך א גרעסערען גארטען, אויף אין „פאלעסטינא“ און אויף אויף א גוי'ס נאמען, און אויף מיט אנרעסען און מיט וויימפערלעך און מיט וויינשעל און מיט קארשען, און האבען גענומען און האבן בען בפירוש געלאזט אויסרופען אין שטאדט, אין אלע בתי-מדרשים, אז דער גארטען זייערער איז אָפּען פאר אלע אידען ניט נור דעם טאָג שבת — אלע טעג פון א גאנצער וואך, נאר בתנאי — מע זאל זיך צו די בוימלעך ניט צוריהרען, די פירות ניט רייסען און אויפ'ן גראז ניט טרעטען... ווי מיינט איהר אבער, אז מע לאָזט אַרײַן, א שטייגער, „ארץ-ישראל'דיגע“ דאטשניקעס אין א גארטען, און זיי דערוועהן גראז, — זאל מען ניט אראפּווארפען די קאפאטע און ניט אוועקזעצען זיך אויף דער ערד? צי, א שטייגער, אירישע סיג-

אדער עס האט זיך געטראפן א מעשה ביי די רויטשילדס, א זונה-
דעל האט זיך פערשפיעלט אין קארטען און גע'פטר'ט, זאגט מען, א
גאנצען הונדערטער — האט ביי די גבירים, ביי די בראצקיס,
א זונהדעל פערשפיעלט צוויי הונדערטער. אדער עס האט זיך גע-
טראפן נאך א מעשה: ביי די רויטשילדס האט א שונר „גע-
פלירטעוועט" אין אויסלאנד אין די בעדער מיט עפיק א ווילד-
פרעמדען יונגענמאן בפרהסיה, און עס האט געקאכט דערמיט די
וועלט — האט ביי די נייע אריסטאקראטען, ביי די בראצקיס,
אויך אין אויסלאנד אין די בעדער און אויך בפרהסיה „געפלירטע-
וועט" א שונר מיט צוויי ווילד-פרעמדע יונגע לייט... אריסטא-
קראטען אז זיי שמייסען זיך, איז פאר דער שטאדט א כעלה, וואס
רום אז מע האלט אין שמייסען זיך, שמייסט מען זיך שוין אין אלס-
דינג. למשל, כתרילעווקע וועט קיינמאל נישט פערגעסען יענעם ווין-
טער, בשעת עס האבען געבושעוועט די גרויסע פרעסט, ארעמע לייט
נעבאך זענען געפאלען, אזוי ווי פלעגען, — איז געווארען א ויצעקן:
„סטייטש, וואו זענען אונזערע גבירים? אונזערע רויטשילדס מיט
אונזערע בראצקיס? וואס שווייגען זיי?!" האבען זיך די רויט-
שילדס דערבארעמט און האבען אריינגעשיקט פון מארק עטליכע
פוהרען שטרוי אויף צו בעהייצען די געפרוירענע. וואס זשע האבען
געטהאן, מיינט איהר, די בראצקיס? — האבען זיי גענומען און
האבען אריינגעשיקט, פון זייערע אייגענע וועלדער טאקי, עטליכע
גאנצע פוהרען מיט האלץ און געטיילט האלץ אומזיסט פאר די ארע-
מע לייט פון שטאדט, וועמען א פונט און וועמען צוויי פונט. אדער
וואס האט געפעהלט יענעם פסח, בשעת די רויטשילדס האבען זיך
צעלאזט און האבען, א חוץ מעות'חטים, אריינגעשיקט א האלבע
מאה זעקלעך קארטאפלים פאר ארעמע לייט אויף פסח? זענען זיך
מיישב די בראצקיס: „איהר גיט קארטאפלים? מיר וועלען גע-
בען שמאלץ צו די קארטאפלים!" און מען איז געגאנגען און מע
האט געעפענט גרויסע טעפ מיט שמאלץ און מע האט געטיילט די
ארעמע לייט שמאלץ. כל דכפין — איטליכען א לעפעלע שמאלץ.

נאר פשוט. ווייל זיי האלטען זיך גרעסער פון אלעמען און האבען זיך איינגערעדט און זענען איבערצייגט, אז צו זייער יחוס איז נישטא קיין גלייכען אויף דער גאנצער וועלט. ניט אומזיסט זאגט כתר-לעווקע אויף זייערע אריסטאקראטען א ווערטעל, אז זיי זע-נען אזעלכע גרויסע מיוחסים, אז ס'ע שטעהט זיי נישט אז די מחותנ'שאפט מיט זיך אליין ... ס'איז געווען א צייט, וואס די אויפ-געקומענע כתרילעווקער אריסטאקראטען, „אונזערע בראצקיס“, האב-בען אפילו אין חלום נישט געוואגט צו טראכטען פון אזא כבוד, ווי מתחתן זיין זיך מיט די אלטע כתרילעווקער אריסטאקראטען, מיט „אונזערע רויטשילדס“. נאך אז „אונזערע בראצקיס“ האט א שיין געגעבען דאס מזל, זיי האבען אנגעהויבען וואכסען, געווא-רען גרויס און האבען בעקומען כמעט אזוי פיעל געלט, ווי די רויט-שילדס, איז ביי זיי געזעסען טיעף אין הארצען פערבארגען נור איין וואונש: א שדוך מיט די רויטשילדס. ארויסזאגען דעם דאזיגען וואונש הויך האט מען נישט געוואגט פונדעסטוועגען. איין מאל נור, מעהר נישט אז איין מאל, האט זיך געטראפען א מעשה, די „אויפגעקומענע אריסטאקראטען“ האבען צוגעשיקט א שדכן צו די רויטשילדס — דעם בעריהמטען כתרילעווקער שדכן סאלאווייטשיק. סאלאווייטשיק דער שדכן, מוזט איהר וויסען, איז נישט פון די אמא-ליגע כתרילעווקער שדכנים. סאלאווייטשיק איז א שדכן פון דעם איצטיגען מאדערנעם כתרילעווקע, און ער הייסט שוין נישט „שדכן“, נאך „פערמיטלער“. סאלאווייטשיק איז בעריהמט, נישט אזוי מיט זיינע גרויסע שדוכים, וואס ער פיהרט דורך, ווי מיט זיין מויל, מיט זיין רעדען. ער קאן אייך איבעררעדען די גאנצע וועלט. ס'איז נאך נישט א מענש, וואס זאל קאנען ביישטעהן קעגען סאלאווייטשיק דעם פערמיטלער, אז ער הויבט אן צו רעדען. ס'איז אשליחבה! סאלאווייטשיק דער פערמיטלער איז טאקי דעם אלטען רב שלום שדכו'ס א זעהן, און איז א איד פון היינטיגער וועלט, טראגט שוין, פערשטעהט איהר מיד, א קאפעליש אויפ'ן קאפ און א ווייסע מא-

דער האָבען דערזעהען פאר זיך גרינע אנרעסען, רויטע וויימפערלעך, דערשמעקט קארשען — וועט מען קוקען און מע וועט שווייגען? ... האָט מען דעם גאָרטען אַרומגעגרייזט מיט אַ פאַרקאָן, אויף די שטאַכעטען אָנגעשלאָגען צווייטקעס, אויפ'ן טויער אָנגעהאַנגען אַ שלאָס, און עס איז אַרויס אַ „פּריקאַז“, אַז מ'היום והלילה, טאָמער וועט זיך דערוועגען עמיצער פון „אַרץ-ישראל“ אַריינצוטערעטען צו זיי אויף דער דאָטשע, וועט מען איהם איבערברעכען הענד און פיס, אַרויסשלאָגען אַ צאָהן און אַנגרייזען אויף איהם די הינד... באַמת, זענען די הינד געווען נור אַ פאַנטאַזיע, אַ סטראַשידלע אויף אַפצושרעקען דעם עולם; נאָר דאָס האָט געהאַלפּען מעהר פון אַלסדינג: כ ת ר י ל ע ו ק ע ר א י ד ע ן ה א ב ע ן פ י י נ ט ה א ב ע ן צ ו ט ה ו ן מ י ט ה י נ ד ...

6.

מע קאָן נישט ווייסען וועמענס מאַרגען
ס'איז.

דאָס ווייסט איהר דאָך מן הסתם, אַז ביי די אַמת'ע, ביי די פראַנקפורטער, רויטשילדס איז אַ מנהג פון קדמונים, אַ מין טראַג-דיציע אַזעלכע בירושה פון זייערע זיידעס, וואָס ווערד שטאַרק אַפ-געהויט, — אַז שדוכים זאָל מען טהון נור צווישען אייגענע, בכדי די משפּחה זאָל, חלילה, נישט פערפרעמדט ווערען; ס'ידען עס האָפט זיך אונטער אַ גראַף, אָדער אַ מאַרקז, אָדער אַ פרינץ, און פער-ליעבט זיך אין זייערער אַ טאָכטער — דעמאָלט איז אַנדערע ווער-טער. דעמאָלט, פערשטעהט איהר מיד, איז שוין דער יצר הרע צו גרויס און מע קאָן נישט ביישטעהן קעגען אַזא נסיון... ביי די כתרילעווקער רויטשילדס איז אויך די זעלבע טראַג-דיציע. נישט מחמת זיי האָבען דאָס בירושה פון זייערע זיידעס,

באָרר, פריש אונטערגעשוירען דעם אָרט, וואו ס'איז אמאל געווען פאָות, און איז אוועק צו די רויטשילדס — און האָט נור געקאנט אויסרעדען די ערשטע עטליכע ווערטער אויף זיין געמישטער שפראך: „איזדראַסטאַיטע! איד האב פאר זיי אַ פארטי — טשטאָ ניכוד אַסאַבענע!“ — וואָרום אַז מע האָט איהם אַ פרעג געטהאָן, ווער איז די „פארטי“ און וואָס פאַר אַ „טשטאָ ניכוד אַסאַבענע“, און ער האָט נור אויסגערעדט די ווערטער „אינזערע בראַצקיס“, — האָט ער געהאַפּט אַזאַ מיאוס'ען פעטשאַטעק, אַז ס'איז איהם פינר סטער געוואָרען אין די אויגען. ער וועט שוין פערזאָגען קינדס'קינד דער! מע האָט איהם מבטיח געווען, אַז דאָס אַנדערע מאָל, טאָמער לעגט ער פאַר אַזאַ „פארטי“ מיט אַזאַ „טשטאָ ניכוד אַסאַבענע“, וועט ער עפענען מיט'ן קאָפּ די טהיר. בקיצור, מע האָט דעם שדכן געגעבען דעם וועג. אויף פראַסט אידיש וועט דאָס הייסען: מע האָט איהם דורכגעטריבען. דערפאַר, שטעהענדיג שוין ביי דער טהיר, האָט סאַלאָווייטשיק דער פערמיטלער בעוויזען וואָס ער קאָן. ער האָט זיי אַ זאָג געגעבען: „געדענקט, דאָס זאָגט איד סאַלאָווייטשיק: מע ווייסט ניט וועמענס מאַרגען ס'איז!“... און כך הוה. סאַלאָווייטשיק'ס וואָרט איז, אַפּנים, אין אַזאַ שעה אַרויסגערעדט געוואָרען. די רשעים האָבען געהאַט זייער מפּלה. די אייגענע רויטשילדס, וואָס האָבען איהם אמאל דורגעטריבען. האָבען געשיקט רופען דעם אייגענעם סאַלאָווייטשיק דעם שדכן, ער זאָל זיי געהן מאַכען אַ פארטי מיט די נייע מיליאַנטשיקעס, מיט די אויפגעקומענע אַריסטאָקראַטען, מיט די בראַצקיס. דאָ איז מקוים געוואָרען דאָס ווערטעל: „אַז מע דאַרף יאָבען דעם גנב, נעמט מען איהם פון דער תליה“. סאַלאָווייטשיק דער פערמיטלער האָט זיך ניט געלאָזט צוויי מאָל בעטען, און אַז ער איז געקומען צו די רויטשילדס, האָט מען איהם געבעטען זיצען. ניט געוואָרט ביז ער וועט זיך אַליין זעצען. און אפילו דערלאָנגט איהם אַ פאַפיראָס און פייער צום פאַפיראָס. דאָס איז שוין די טבע פון אַ כתרילעווקער אַריסטאָקראַט: אַזוי וועט ער

נישקע מיט א שניפס. אמת, דער קאפעליש איז שטארק אפגעבא-
רעט, די ווייסע מאנישקע איז ניט איבעריג ווייס און דער שניפס
איז, זאל ער מיר מוחל זיין, עפּיס א מין שמאַטע, וואָס גלאַנצט —
ס'איז אָבער פאַרט א קאפעליש און פאַרט א מאנישקע און פאַרט
א שניפס! היינט לעגט-צו צו דעם א פידושאק, טאקי איין אלטען,
נאָר א קורצען פידושאק, וואָס הענגט אויף איהם א ביסעל פרעמד-
ליד, און הויזען א פאַר, אפילו קורצליכע, דערפאַר אָבער ברייטע,
גאַנץ ברייטע, און קעסטעלדיגע, געווען אמאָל, אין די יונגע יאהרען,
גאָר-גאָר פיינע הויזען — וועט איהר פערשטעהן דעם חלוק פון
איהם ביז זיין טאַטען, עליו השלום. נאָר דאָס אַלסדינג איז בלאַטע
זענען די באָרד און פאות. ווער מיר באָרד? וואָס מיר פאות?
מילא, די באָרד איז נאָך ווי ס'נימט איין. איז ניט קיין באָרד —
איז א בערדעל. א מענש איז ניט מחויב צו טראַגען א בעזעם אויפ'ן
פנים. אָבער פאות? קיין סימן אפילו! אָפּגעשוירען, אונטערגע-
גאַלט און אויסגעקארעניעט מיט'ן וואַרצעל! היינט דאָס רעדען
זיינס! קיין „גוט מאַרגען“ איז נישטאָ, נאָר א רוסישער „איזדראַ-
סטאַיטע“, און ביי'ם אוועקגעהן איז — „דאָסווידאַניע“. ער זאל
זאָגען, אַשטייגער: „איד האָב פאַר איד א גוטען שדוף“ — איז
ניטאָ. וואָס דען? א ביסעל אויף דייטש, א ביסעל אויף פראַנץ-
צוויש און א ביסעל אויף רוסיש: „איד האָב פאַר זיי א פאַרטי —
טשטאָ גיבור אַסאַבענע!“ וואָס דאַרפט איהר מעהר? זיין טאָ-
טע, עליו השלום, פלעגט טראַגען א זאָנטיק, א גרויסען, א רויטען
פאַרעסאַל. איהם שטעהט ניט אָן. ער איז שוין איין אַריסטאָקראַט
מיט א שטעקעל און רופט זיך סאַלאַווויטשיק דער פערמיטלער. רב
שלום שדכן זאל אויפשטעהן און א קוק טהון אויף זיין זוהן, דעם
„פערמיטלער“! ...

בעקומען אזא הויכע מיסיע — אויסצופיהרען א „פאַרטי“
צווישען אַזעלכע צוויי אַריסטאָקראַטישע הייזער, ווי „אונזערע בראַד-
קיס“ מיט „אונזערע רויטשילדס“, האָט סאַלאַווויטשיק דער פער-
מיטלער אָנגעטראָגן א ווייסע מאנישקע, צעקעמט דאָס שטיקעל

זאלט זאגען וואס איהר ווילט, הויכט ביי אייד די צונג אן צו פלעשטשען דער רוח ווייסט וואס!... איידער סאלאווייטשיק איז אריין צו די אויפגעקומענע מיליאנטשיקעס, דאס הייסט, אז ער איז געווען אויף יענער זייט טהיר, איז ביי איהם געווען צוגעגרייט פעק מיט רעד און מיט משלים און מיט פסוקים און מיט גמרא'ס — אהז א שיעור. נאר אז די בראצקיס האבען געגעבען אויף איהם א קוק מיט די אויגען און א פרעג: „וואס דארפט איהר?“ — האבען זיך ביי'ם שרדן געגעבען א בלעטער-איבער די געדאנקען אין קאפ, און פון אלע זיינע פארטיגע רעד מיט די פסוקים, מיט די גמרא'ס, מיט די משלים, איז געווארען א מישמאש — עס האט זיך ניט גע-קלעפט א ווארט צו א ווארט. דאס הייסט, אנגעהויבען האט ער דוקא נישקשה'דיג: „פארהאן א רש"י, מאכט ער: „תעלא בערניה סגיד ליה“ — א פוקס אין זיין צייט, אז מע דארף צו איהם אנקור מען...“ האט מען געגעבען אויף איהם א קוק און א האק איבער: „אקעגען וואס איז דאס געקומען צו רעד?“ „טאקי אקעגען דעם טאקי, וואס מע ווייס ניט וועמענס מארגען ס'איז...“ אט, דאכט זיך, ניט לאנג האט איהר געוואלט, האבען זיי ניט געוואלט, איצט ווילען זיי שוין — שייך זאגען זיי ווילען? זיי חלש'ען, זיי געהען אויס מיט אייד צו טהון, זיי נעמען איין א מיתה משונה! זיי וואלטען מי יודע וואס, אבי...“

— פון וועמען רעדט איהר?

— פון וועמען איך רעד? טאקי פון זיי, טא יעסט, פונ'ם סאמע יחוס, פון דער גילדענער פאהן, פון די גרעסטע, פון די פיינסט-טע, פון די שענסטע — פון „אונזערע רויטשילדס" רעד איך דאך... מעהר האט מען נישט בעדארפט. דער פערמיטלער זאל זיי געווען אפגיסען מיט עסיג, אדער מיט וויטריאל, וואלט זיי, דאכט זיך, געווען ניהא'ער. די בראצקיס, ווייזט אויס, האבען נאך נישט פערגעסען דעם מיאוס'ען אפזאג, וואס זיי האבען אמאל געהאט פון די רויטשילדס, ניט היינט געדאכט, — האבען זיי זיך אפגע-

זיך אייד בלאזען, ווי איין אינדיק — גארנישט צו צוטרעטען! נאָר
קוים בעדאַרף ער פון אייד אַ שטיקעל טובה, אזוי ווערד ער אייד
נידעריגער פון דער ערד און ווייכער פון פוטער, האַטש נעמט לעגט
איהם צו צו אַ געשוויר! אין קורצע ווערטער, מיט אַ פאַר קליינע
הקדמות, האַבען די רויטשילדס אויסדערצעהלט זייער התנצלות פאַר
סאַלאַווייטשיק דעם פערמיטלער, אַז זיי וואָלטען, אייגענטליך,
בשום אופן ניט געוואָלט טהון ניט מיט זייער גלייכע, ניט מיט
דעם, וואָס זיי שטעהט ניט אָן. נאָר אזוי ווי ס'איז פאַרהאָן אַ גמרא
מיט אַ מדרש און מיט, להבדיל, אַ גויש ווערטעל — על כן זאל ער
זיך מטרות זיין צו די נייע, צו די אויפגעקומענע, צו אַט די, וואָס
מע רופט זיי איצט מיט'ן נאָמען „די בראַצקיס“, און ער זאל זיי
זאָגען כך וכך... איהם בעדאַרף מען דאָך די צונג ניט פיקען; ער
איז דאָך אַ איד, וואָס קאָממער ער קאָן...

דער פערמיטלער איז שיער צעגאָנגען געוואָרען פון אזא בע-
נעמונג, פון אזוינע רעד און פון אזעלכע קאָמפלימענטען. שייך
צו זאָגען ער קאָן? אוראי קאָן ער! „ניין, פאַני סאַלאַווייטשיק!
איהר בעדאַרפט רעדען נישט גלאַט, נאָר פערשטעלט“. שייך צו זאָ-
גען פערשטעלט? אוראי פערשטעלט! „ניין, פאַני סאַלאַווייטשיק!
איהר טאָרט ניט זאָגען, אַז דאָס האַבען מיר אייד געשיקט. איהר
בעדאַרפט זיי זאָגען, אַז דאָס איז אייער אייגענער פלאַן, וואָס
וואַכסט פון אייד אַליין. איהר פערשטעהט, צי ניין?“ שייך צו
זאָגען ער פערשטעהט? ווער דען פערשטעהט, אַז ניט ער? —
און סאַלאַווייטשיק דער פערמיטלער האָט אָנגעגורט זיינע לענדען
און איז אין דעם זעלבען טאָג אוועק צו די בראַצקיס, איין אָנגעלאָדער-
נער און איין אָנגעשטאַלענער, געהאַט אזוי פיעל צו זאָגען, אַז ער האָט
גארניט געוואוסט, פון וואָס פריהער. עס האָט זיך איהם אַרויסגעווי-
זען, אַז וויפיעל ער זאל ניט רעדען, וועט זיין ווינציג, און וואָס ער זאל
ניט זאָגען, וועט ניט זיין דאָס, וואָס מע דאַרף. ס'איז אַלע מאָל אזוי,
פון זינט די וועלט שטעהט: אַז איהר קומט אַריין צו אַ גרויסען מענ-
שען, פערפלאָנטען זיך אייד די מחשבות, און אַנשטאָט דעם, איהר

און האט זיי געפלעפט ביידען, די מאדאם מיט דער טאכטער, מיט'ן ערשטען דרעה פון זיינע שווארצע אריסטאקראטישע וואנסילעך און מיט'ן ערשטען שאם פון זיינע אויגען. איצט איז געקומען די צייט אויסצוזאגען — עס איז שוין מעהר ניט קיין סוד — ווער איז דאס די אריסטאקראטישע מאדאם, וואס רעדט אזוי שען רוסיש: „נא משמא נאם וואזדעד, קאגדא או נאם יעסט דיענגי? “ און ווער איז געווען דער טשיקאווע-פראנטעוואטע-אריסטאקראטישער יונגערמאנטשיק, וואס האט געפלעפט די אריסטאקראטישע מאמע מיט איהר אריסטא-קראטישער טאכטער? די מאדאם — דאס איז געווען נישט קיין אנדערע, נאר די מאדאם רויטשילד, און דער יונגערמאן איז נישט מעהר און נישט וועניגער, ווי א זוהן פון די אויפגעקומענע אריסטאקראטען, פון די כתרילעווקער בראצקיס.

נעמענדיג אין אנבעטראכט דאס אלץ, וואס איז דערצעהלט גע-ווארען ביז אהער, וועט שוין ביים לעזער זיין רעכט, ווער ס'איז געקומען צו הילף סאלאווויטשיק דעם שדכן, און עס בלייבט איבער נור איין זאך: צי האט דער גאט פון לעבע עפּים אויפגעטהאן? און צי ס'איז איהם געראטען, סאלאווויטשיק דעם פערמיטלער, די דאזיגע „פארטי“ דורכצופיהרען? און אויב יא — וואס האט ער, סאלאווויטשיק דער פערמיטלער, געהאפט דערביי? און וואו איז פארגעקומען די דאזיגע גרויסארטיגע אריסטאקראטישע חתונה — אין כתרילעווקע, צי אין „פאלעסטינא“ אויף דער דאטשע? אויף די אלע וויכטיגע פראגען בעקומט דער פריינד לעזער א קלארע תשובה אינ'ם קומענדיגען קאפיטעל פונ'ם דאזיגען זומערדיגען ראמאן.

7.

סאלאווויטשיק דער שדכן ארבייט אויף אלע כליים.

מיר מיינען, אז דער פריינד לעזער איז צופריעדען, וואס דער „ער“ און די „זי“ פונ'ם דאזיגען זומערדיגען ראמאן זענען גראד

קיהלט דאס הארץ אצינד און אויסגעלאזט כל חמתם נעבאד אויפ'ן שדכ'ס קאפ :

— מיט וועמען רעדט איהר אונז ? מיט אט די ראסטאווש-טשיקעס, פראצענטניקעס, ליכוויארזשעס, וואס פערמאגען ניט אונז זער מיסט ? — ווי האט דאס א איד א שדכן אזא פאטעפאלנעסט קומען פארלעגען אונז צו טהון מיט אזעלכע „חאץ-דארגעס“ ? ווער זענען זיי, אייערע רויטשילדס ? שוין לאנג איז זייער זיידע גער זעסען מיט א טארבע מינץ אין מארק און געפרוירען, ווי א הונט ? איצט זענען זיי שוין געווארען כלומרשט באנקירען, נעמען וועכסלעך, שינדען די הויט. ניין, ניין ! איהר זאלט גארניט פרובען אפילו אפגענטפערען א ווארט — איהר הערט, וואס מע רעדט צו אייד ? און אז איהר וועט ניט אוועקגעהן באלד מיט גוטען, וועט איהר זיך דערשפיעלען — מע וועט אייד נעמען, איהר הערט צי ניין, און מע וועט אייד אראפלאזען פון אלע טרעפ !

שוין שטעהענדיג פון אונטען, איז דעם שדכן געבליבען נור איבערצו'חזר'ען נאך אמאל די אמאליגע ווערטער זיינע : „מ ע ק א ז נ י ט ו ו י ס ע ז ו ע מ ע נ ס מ א ר ג ע ז ס ' א י ז “ . . . און זיינע ווערטער זענען מקוים געווארען אויף א וואונדערליכען אופן, וואס ניט סאלאווייטשיק דער פערמיטלער, ניט קיינער האט זיך געקאנט דערויף ריכטען. איצטיגס מאל האט זיך אנגענומען דעם שדכ'ס קרוודע דער גאט פון לייעבע. עס האט זיך אריינגעמישט דאס קליינע מלאך'על, וואס הייסט מיט זיין היי-ליגען נאמען „אמור“ און וואס שיסט מיט פערגיפטטיגטע פילען אלע בחורים מיט אלע מיידלעך גלייך אין הארצען אריין. דאס איז געווען אין יענעם הייסען זומערדיגען טאג, ווען ביי אברהמעל דעם קאליישטשיק זענען געפאהרען פון כתרילעווקע קיין „פאלעס-טינא“, אויב דער לעזער קאן זיך דערמאנען, איין אריסטאקראטישע מאדאם מיט א טעכטערעל א יפת-תואר, און צו זיי אויף דער „קא-ליקע“ האט זיך ארויפגעהאפט א טשיקאווע פראנטעוואטע בחור'על מיט א ווייס קאפעלישעל און מיט איין אריסטאקראטיש שטעקעלע

האלטען מיט זיי ערע עלטערען, אנטלאפען און שטילערהייך געשטעלט א חופה. וואלטען זיי דאס, דאכט זיך, געמעגט געדענקען? איז ניין. איצט, אז גאט האט זיי געהאלפען, זיי זענען אליינע געווארען עלטערען, האלטען זיי מלחמה מיט זייערע קינדער. דערפאר, אז זייערע קינדער וועלען, אם ירצה השם, אויס-וואכסען און וועלען ווערען עלטערען, וועלען זיי אויך פערגעסען די אמאליגע צרות און וועלען מלחמה האלטען מיט זיי ערע קינדער. דאס איז א בעזונדער קללה פון גאט, און נור איין אדם הראשון איז געווען א גליקליכער, וואס חוה האט נישט געהאט קיין עלטערען, — און ווייטער איז צרות, מיט דאסאדע, מיט הארצוועה-טיג, מיט אומגליקען, מיט דראמעס, מיט טראגעדיעס אלערליי, וועהר-וועה, אז מע טהוט זיך א טראכט-ארט, וויפיעל אומזיסטע טרערען עס זענען פערגאסען געווארען און וויפיעל יונגע לעבענס-עס זענען דערפון רואנירט געווארען — שטעלען זיך די האר קא-פויך! און נור דערפאר, וואס ס'איז אצינד זומער, דאטשע-סעזאן, אלץ גרינט און געלט און בליהט און וואכסט און ס'איז הייס, און עס ווילט זיך גאר געהן באדען, און וויל מיר זענען בכלל נישט קיין גרויסע מרה-יחור'ניקעס און זענען ווייט פון טראגישע בעשריי-בונגען און טרויעריגע געדאנקען, געהען מיר פערביי און ווילען דער-פון גאר נישט רעדען אפילו. און דערצו איז אין דעם זומערדיגען ראמאן, וואס מיר בעשרייבען דא, צום גליק, אלסדינג צוגעגאנגען אזוי גלאטיג, אזוי פיינטשיק, אז ס'איז געבליבען, דאכט זיך, מעהר נישט, ווי נעמען און שרייבען תנאים, ברעכען טעלער און — מוזל טוב אייך. נאר וואס דען? אז ס'איז געקומען צום שפיץ, האט זיך עס אפגעשטעלט. וואס איז די מעשה? די מעשה איז, וואס אומע-דום מוז זיין א פלעקעל, א ווארעם, וואס דערלאזט נישט. און דאס איז, אייגענטליך, א גליק פאר אונז, שרייבער, מחמת ווען ניט אט דער ווארעם, און ס'זאל אלסדינג געהן גלאט, וואס וואלטען מיר, דיכטער, דעמאלט געהאט צו טהון אויף דער וועלט?

נישט קיין געוועהנליכע בשר-רודם'ס, ווי, למשל, מיר זענען, נאָר אמת'ע אַריסטאָקראַטען, פון דער גאַלדענער פּאַהז, פון די כתר-ר' לעווקער מיליאָנערען און מיליאָרדערען. „ער“ איז אַ בראַצקי פון „אונזערע בראַצקיס“, „זי“ — אַ רויטשילד פון „אונזערע רויט-שילדס“. און דאָס איז דאָך אַ פאַקט, וואָס מע קאָן נישט אַפּליי-קענען, אַז מיר, געוועהנליכע בשר-רודם'ס, זענען אַלע מאָל זעהר נייגעריג צו וויסען דוקא וואָס אין די הויכע פענסטער טהוט זיך, ווי אַזוי לעבט מען ביי די נגידים, ווי אַזוי עסט מען דאָרט, ווי אַזוי טרינקט מען? און אַז אַ מיליאָנערסקע אַריסטאָקראַטישע חתונה האָט פאַר אונז נאָר אַ בעזונדערען אינטערעס, האָטש'אָז מע וויל שמועסען אין תּוֹד אַרײַן — וואָס האָבען מיר דערפּון? נאָר נישט מיט גאָרנישט. נאָר אַזוי האָט אונז שוין גאָט בעשאַפּען — פאַרפּאַלען. מיר קאָנען דעריבער מיט אַ ריינעם געוויסען געהן ווייטער מיט אונזער געשיכטע. נאָר מע דאַרף זיך דערמאָנען אויף אַ ווײַלע איז דעם ערשטען בעגעגעניש פּונ'ם „ער“ מיט דער „זי“ ביי אַבְרָהָמ'לען אויף דער „קאַליקע“, ווי אַזוי דעם יונגען העלד בראַצקי איז דאָס געגאַנגען, טאַקי ממש דורך טהיר און דורך טויער. נישט נור איז די יפּת־תּוואַר, רויטשילד'ס טעכטערעל, געווען פון איהם געפאַנגען, נאָר אפילו די מאַמע איהרע, זאָל געוונד זיין, די מאַדאָם רויטשילד אַלײַן, איז אינגאַנצען געווען אויף זיין זייט און האָט איהם מורא'דיג פּרײַנדליך אויפגענומען און מיט סכנות ליכעליך איינגעלאָדען צו זיך אויף דער דאָטשע: „פּאַזשאַלעסטע, בעז צערעמאָני!“ צו אַזאַ כבוד און צו אַזאַ הצלחה איז לאו כל אדם זוכה. וואָרום מיר ווייסען דאָך, אַז פון זינט די וועלט שטעהט און זינט צווישען מענשען קומען פאַר ראַמאַנען איז פונקט קאפּויר: אַז עס קומט די צייט פון פערליכעבעניש, איז אָדער דער טאַטע, אָדער די מאַמע פון דער יפּת־תּוואַר, אָדער זיי ביידע, שפּאַרען זיך אײַן אַזוי גוואַלדיג, אַז ס'איז זיי נישט צו ריהרען פּונ'ם אָרט! שענער פון אַלץ איז דאָס, וואָס די עלטערען, זאָלען מיר מוחל זיין, האָבען אַלײַן אַמאָל אין דער יוגענד געליעבט און געקעמפּט, מלחמה גע-

טראפען מיט אונזער צווייטען העלד, מיט בראַצקי'ס זוהנדעל, ביי זיינע מחותנים, אין „פאלעסטינא“ אויף דער דאטשע, און דער זעהן, ווי יענער שיסט מיט אויגען אויף דער מאַמעלעכין רויט-שילד, און ווי די מאַדאם רויטשילד שלאָגט מיט איהם בלאַט, חנפה'ט דעם גאָסט אויף וואָס די וועלט שטעהט און האַקט אַזאַ רוסיש, אַז מע קאָן בלייבען אָהן אַ בויך לאַכענדיג! דעם חתן רויטשילד, דאָס הייסט, דעם האַלבען חתן איז ניט געפּעלען דאָס, וואָס די מחותנת'טע רויטשילד איז איהם געוואָרען עפּיס צו בערע-דעוויג, און עס האָט זיך אָנגעצונדען אַ העליש פּייער אין דעם דאָזיגען העלד, און ס'ע האָט איהם געחאַפּט אַ פּערדראָס אויף דעם יונגען בראַצקי, און די ליעבע האָט זיך פּלוצים אין איהם צעברענט און צעפּלאַקערט מיט סכנת נפשות! ניט אַזוי די ליעבע צו דער בלע, ווי די שנאה צו אַט דעם „אויפגעקומענעם“ אַריסטאָקראַט! וואָס האָט יענער צו געהן מיט וויזיטען אין אַזאַ שטוב, וואו ער, רויטשילד, רעכענט זיך „כמעט“ פאַר אַ חתן? ... און בכדי צו מאַכען אַ סוף מיט דער דאָזיגער אונאַנגענעםהער געשיכטע, האָט ער גע-פּועל'ט ביי זיינע עלטערען, אַז מע זאָל זיך אַביסעל צואיילען מיט'ן קנס-מאַל. נאָר ווי איבערראַשט איז מען געוואָרען ביי זיינע עלטע-דען, אַז מע האָט זיי געבראַכט פון דאָרט אַ תשובה, אַז ס'איז נישטאַ וואָס צו רעדען פון קיין קנס-מאַל, איבער ד'ר י' טעמים: ע-ר-ש-ט-ע-נ-ס, איז זומער, און זומער מאַכט מען ניט קיין קנס-מאַל. צו-ו-י-י-ט-ע-נ-ס, איז די בלע נאָך צו-יונג און מע טראַכט נאָך גאַרנישט פון קיין שדוד. און ד'ר י' ט-ע-נ-ס, קאָן זיין, אַז די טעג זאָל זי אַ בלע ווערען טאַקי פון היע מיט איינעם פון די פאלעס-טינער אַריסטאָקראַטען...

אַז דער איינער פון די „פאלעסטינער אַריסטאָקראַטען“ איז אונזער יונגער בראַצקי — דאָס האָט מען נישט געזאָגט. מע האָט עס שוין אַליין בעדאַרפּט פערשטעהן. פאַר די רויטשילדס איז דאָס געווען אַ צווייענדיגער סקאַנדאַל: דאָס, וואָס זייער זוהנדעל בלייבט אָהן אַ בלע — איז איינס. און צווייטענס, וואָס אין דער גאָלדענער

דער „וואַרעם“, וואָס איז געלעגען צווישען אונזערע העלדען, איז נישט נור דאָס, וואָס ער איז אַ בראַצקי און זי אַ רויטשילד, — דאָ איז געלעגען איין אַנדער הונד בעגראַבען: אונזער יפתתואר איז שוין געווען „כמעט“ ווי אַ כלה. טאָקי פאַר איין אייגענעם, פון דער משפּחה, פון די רויטשילדס. אַ זונג איז דאָס אפילו געווען מששט ימי בראשית: ביידע גלייכע מיוחסים, ביידע פון דער גאָלד-דענער פּאָהן און ביידע זיצען זיי אין איין „פּאַלעסטינאַ“, אַ דאָטשע געבען אַ דאָטשע. ביידע האָבען גלייכע נדו'ס (צו עשרת אלפים) און ביידע קענען זיי זיך איינס דאָס אַנדערע דורך און דורך. זי — קענען מיר שוין. מיר האָבען שוין געהאַט דאָס פּערגעניגען זי צו זעהען ביי אברהמלען אין דער „קאליקע“ — אַ בתולה'כין אַ צאָצ-קע, איין אמת'ע יפתתואר. און מיט איהם, מיט'ן חתן, הייסט עס, בעדאָרף מען אייך בעקאָנט מאַכען, אָפּמאַהלען אין עטליכע קורצע שטריכען: אַ בחור כהלכה, פונ'ם געוויסען שניט, אַ „גער-קאָנטשעטער קאָמערטשעסקי“, האָט ליַעב אַ קערטעל און קען זיך מיט דער גאַנצער חבריא פון „שאַנטאַן“, קלאָר אויף אויסוועניג אלע אָפּערעטעס, און דעם גרעסטען ניגון וועט ער אייך אויספייפּען מיט'ן מויל. בייטאָג איז ער שלעפּעריג, ביינאַכט — איין אויסגער-שלאָפענער. דאָס קאָפּעלישעל זיצט ביי איהם אויפ'ן עפּיזן קאָפּ, דאָס רעקעלע, „אַלאַ-קלאַש“, הענגט ווי אויסגעגאָסען, דאָס שטעקעלע דין און טשאַקענדיג, און אַז עס קומט אַריין איז טהעאָטער, אַדער אין צירק, אַדער אין סינעמאַטאָגראַף, געהט עס, ווי צום טאַנץ, בעל-הבתיש, ווי אַ היימישער, ווי איין אלטגעזעסענער. אַט האָט איהר אייך אַ בילד פון איין אַריסטאָ-קראַטישען חתן פון די אמת'ע כתרילעווקער רויטשילדס. מיט דער כלה האָלט זיך אַזאָ חתן קאַלט, סטאַטעמטשנע, אויסגערעכענט, בע-ווייזט זיך ניט אַרויס מיט קיין פּערליעבעניש — דאָס פאַסט פאַר אַ בחור'על פון „אַרץ-ישראל“, ניט פאַר אַ „פּאַלעסטינער“ אַריס-טאַקראַט. אַרויסבעוויזען סימנים פון פּערליעבעניש און פּרעמעני-זיעס צו דער „כלה“ האָט ער ערשט דעמאָלט, ווען ער האָט זיך גע-

גענומען טאכען א שפאציער מיט'ן מאמוזעלעכין רויטשילד, אמאל צופוס, אמאל רייטענדיג אויף פערדלעך און אמאל גאר אין איין אויטאמאביל ווייט-ווייט אין וואלד אריין, — אזוי לאנג, אזוי ברייט, ביז מען איז געוואוירע געווארען אין „ארץ-ישראל“ אויף די דאטשעס, וואס אין „פאלעסטינא“ טהוט זיך, האט מען דאס פארעל גענומען אין די מילער אריין און מע האט אנגעהויבען אונטערצומורמלען... בקיצור, עס איז דערגאנגען אזש צו דער משפחה פונ'ם העלד, צו די בראצקים, און ס'איז געווארען כלומרשט א ויצעקו — זיי ווילען ניט דעם שדוך! האט דאס שוין די רויטשילדס פערדראסען: ווי-באלד, אז איהר ווילט ניט, ווילען מיר אודאיי ניט! האט זיך דאס יונגע פארעל אוועקגעשטעלט: ווילען מיר אבער! און עס האט זיך אפגעשפיעלט איין אריסטאקראטישע טראגיקא-מעדיע, וואו אלע צדדים האבען געוואלט — און אלע האבען זיך געברעקעלט, געמאכט אנשטעלען, ביז מע האט געמוזט אנקומען צו סאלאווייטשיק דעם פערמיטלער, ער זאל אויסגלייכען דעם סכסוך. און אט דא האט זיך ארויסגעוויזען סאלאווייטשיק מיט זיין גאנצן צען כת, וואס ער קאן. ער האט אנגעווענדט אלע מיטלען, דריי טעג געארבייט מיט דער גאל, און האט אויסגעגלייכט אלע צדדים, געדאכט שלום ושלום, השקט ובטח. קודם האט ער אפגעמאכט מיט'ן געוועזענעם חתן א שטיקעל געשעפט. ער האט איהם געגעבען צו פערשטעהן, אז ער קאן מיט זיין געוועזענער כלה'ס ליעבע-בריוולעך מאכען געלד; נישט חלילה זיי פערקויפען צו די גאזעטען. נאך צו דער כלה'ס עלטערען. די רויטשילדס קאנען פאר אזא סחורה מעהר בעצאהלען, ווי צוואנציג קבצנ'ישע גאזעטען אין כתרילעווקע; און דוקא איצט, פאר דער חתונה, איז די רעכטע צייט צו פעהאנדלען די בריוולעך, ווארום טאמער לענט ער עס אפ אויף שפעטער, האפט די סחורה א ריח און זי ווערד אויסגעוועכט... די דאזיגע ווערטער זענען דעם געוועזענעם חתן אריין אין גאז אריין, און מע האט זיך גענומען דינגען פאר די בריוולעך נאך פשוט, ווי מע דינגט זיך פאר עפּיס א מין ארטיקעל, און מע האט די בריוולעך ביי איהם

פאָהן פון די אמת'ע רויטשילדס האפט זיך אריין איין „אויפנע-
קומענער“ אַריסטאָקראַט, „עפּיס“ אַ בראַצקי! דער צווייטער פונקט
איז געווען נאָך אפשר וויכטיגער פונ'ם ערשטען. און פאַר אונזער
אפגענאַרטען העלד, דעם האַלבען חתן רויטשילד, איז דאָס געווען
אַזאָ קלאַפּ, אַז ער איז גרייט געווען אויף אַלס דינג, וואָס ער האט
ווען אַמאָל געלייענט אין די פראַנצויזישע ראָמאַנען. אפילו אויף
אַ דעל! נאָר דערווייל האט ער קיין סעקונדאַנטען צו זיין קאָנקר-
רענט, צו בראַצקי'ן, נישט געשיקט. ער האט בעסער געשיקט זאָגען
דער מאַמע פון זיין „כמעט“ געוועזענער כלה, אַז ער ווייסט, אַז
דאָס שטאַמט פון א י ה ר, און אַז ער וועט דאָס איהר ניט פער-
שווייגען — ער וועט לאָזען אַפּדרוקען אין ביידע כתריִלעווקער גאָ-
זעטען אַלע לייענע־בריוולעך, וואָס ער האט פון איהר טעכטערעל,
אַלע ביז איינעם, — און לאָז איהר געלייבטער חתן וויסען, וועמען
ער נעמט פאַר אַ כלה! ... אַפנים, אַז אין די דאָזיגע לייענע־בריוור
לעך האט זיך עפּיס געפונען, — און דאָס וואָלט געקאָנט זיין אַ
שענער מאַטעריאַל פאַר די כתריִלעווקער גאָזעטען. דער „קאפּער-
ליש“ מיט דער „יאַרמעלקע“ וואָלטען שוין געמאַכט דערפון אַ רעכ-
טען צימעס און וואָלטען עס צעלענט אויף טעלערלעך, — און דאָס
האט דאָך געבאָד דאָס געהערטע כתריִלעווקער פובליקום אַזוי לייענ-
ווי, אַ שטייגער, געהאַקטע גענוגענע לעבערלעך מיט שמאַלץ, אַדער
געפיהלטע העלזלעך אין אַ גוטען לאַקשענעם קוגעל, אַדער קאַלטען
עפעלקוואַס מיט איין אין אַ הייסען זומער טאָג. איז אָבער ניט
בעשערט געווען ניט די גאָזעטען זאָלען האָבען וואָס צו שרייבען,
ניט דאָס געהערטע פובליקום זאָל האָבען וואָס צו לייענען, ווי מיר
וועלען דאָס באַלד געוואוירע ווערען.

* * *

און אונזער צווייטער העלד, דער גליקליכער בראַצקי, האט
זיך דערווייל געטהאָן זיינס: ער איז געוואָרען אַ גאָנץ אַפּטער
גאַסט ביי די רויטשילדס אויף דער ראַטשע, געבראַכט אַלע מאָג
צוטראָגען אַ בוקעט פרישע בלומען מיט אַ האַלב פונט שאַקאַלאַד,

סיש : די מחותנים פון חתנ'ס צד האבען זיך עפּים גע'סור'עט, און צווישען די געסט איז געוואָרען אזא בהלה, אזא סומאטאכע, אז מיר מוזען דא איבעררייסען און איבערלאָזען די פערשלייערטע דאָ-מע אויפ'ן קומענדיגען קאפיטעל, וואָס שליסט די דאָזיגע זומער-דיגע ערצהלונג מיט אַ שענעם „עפּילאָג“ און מיט אַ „נאַטאַבענע“, ווי סע פאסט פאַר אזא אַריסטאקראטישען ראמאַן.

8.

די פערשלייערטע דאמע.

דערפאַר איז גוט צו זיין אַ גביר (אונזער אלטע טענה!) און דערפאַר איז אַ חיות ביי די אַריסטאקראטען, וואָס טאַמער טרעפט זיך עפּים ביי זיי, איז אפגעווישט די ליפּען און פתח שוין — שאַ! ווען אזא מעשה, וואָס האָט זיך געטראפּען אין „פאַלעסטינאַ“, ביי די רויטשילדס מיט די בראַצקיס, טרעפט זיך, די שעה זאָל גאָר ניט זיין, ביי אַ פראַסטען אידען אין „אַרץ-ישראל“, וואָלט זיך איר בערגעקעהרט די גאַנצע וועלט! און דאָ, ביי די אַריסטאקראטען — גאַרנישט! אַז די פערשלייערטע דאַמע איז אַריינגעקומען צו די רויטשילדס אַ מינוט פאַר דער חופּה, איז טאַקי געוואָרען אויף אַ וויילע אַ סומאטאכע, אַ בהלה; עס האָט אָבער לאַנג נישט גענוג מען. מע האָט די פערשלייערטע דאַמע אַריינגעפיהרט אין אַ בע-זונדער חדר, טאַקי דעם חתנ'ס פאַטער און מוטער, די אויפגעקומע-נע בראַצקיס האָבען עס געטהאָן, און מע האָט זי אַ פרעג געגע-בען: „וואָס וויל זי? ווער זי איז און וואָס זי איז — דאָס האָט מען זי ניט געפרעגט. מע האָט זיך שוין אַליין גע-שטויסען, אַז דאָס איז מסתמא דעם ענגען בראַצקי'ס אַ געליעבטע פון פאַר דער חתונה (דאָס ווערד אנגערופען אויף זייער לשון „פּלירט“). ווער פּלירטעוועט ניט היינטיגע צייטען ביי די אַריס-

אָוועקגעקויפט — פאַר וויפּיעל? דאָס איז שוין אַ סוד־זאָך. סאָלאַ ווייטשיק דער פערמיטלער ווינשט זיך עס צו פערדיענען אַלע יאָהר, וואָס דאָס האָט אָפּגעקאָסט, און פאַר נויט — איז אַלע דריי יאָהר, און אַז איהר וועט איהם שטאַרק בעטען — איז אַלע פינף יאָהר... דערנאָך האָט ער גע'פּוועל'ט ביי די בראַצקיס, אַז האַטש זיי האָבען אריבערגעשמיסען די רויטשילדס און זענען אַ סך רייכער פון די רויטשילדס, און וויבאַלד רייכער, זענען זיי דאָך גרעסערע מיוחסים אויך, פון דעסטוועגען זענען זיי, די בראַצקיס, פריהער געקומען מיט אַ וויזיט צו די רויטשילדס אין „פּאַלעסטינאַ" אויף דער דאָטשע, און דאָרטען איז טאַקי געווען דאָס וואָרט, און דערנאָך — דאָס קנס־מאַל, און טאַקי באַלד נאָכדעם האָט בעדאַרפט זיין די חתונה, — האָט זיך געטראָפּען אַ מעשה, אַ צופאַל, וואָס טרעפט זיך איין מאל אין הונדערט יאָהר און וואָס האָט שיער־שיער ניט צעשטעהרט דעם גאַנצען פּלאַן פון סאָלאַוויטשיק דעם שרבו. דער צופאַל איז געקור מען גאָר פון אַ זייט, וואָס ניט סאָלאַוויטשיק, ניט די רויטשילדס מיט די בראַצקיס זענען אין דעם גאָט די נשמה שולדיג. שטעלט אייך פאַר, אַז סאַמע אין דער לעצטער מינוט, ווען אַלע כתרילעוור קער אַריסטאָקראַטען, אָנגעהאַז אין קורצע פּראַקען און ווייסע הענטשקעס, זענען זיך צענויפגעקומען קיין „פּאַלעסטינאַ", צו די רויטשילדס אויף דער חתונה, וואָס האָט אָפּגעקאָסט אַ פערמעגען, צוויי אַרקעסטערן מוזיק האָבען געשפּיעלט, אַ חוץ כתרילעווקער כלי־זמר, און אַלץ איז שוין געווען גרייט צו דער אַריסטאָקראַטישער חופּה, — פּלוצים וואַכסט אויס, מע ווייסט ניט פון וואָנען, עפּיס אַ גרויסאַרטיגע דאָמע, אַ הויכע, אַ שלאַנקע פיגור, אונטער אַ גע־דיכטען שלייכער, אַ שענע צי מיאוסע — דאָס ווייסט מען ניט, נאָר אַז זי איז אַ נקבה — דאָס איז זיכער. און ווי נור די דאָמע אונ־טער'ן שליער האָט זיך בעוויזען, אַזוי איז דער אַריסטאָקראַטי־שער חתן געוואָרען בלאָס, דער כלה איז געוואָרען ניט גוט, טאַקי ממש אויף צו חלש'ען; די מחותנת'טע פון כלה'ס צד איז געוואָרען צעמישט, געבראַכען די הענד און אויפגעהערט צו רעדען אויף רו־

און דער אלטער בראצקי האט געלענט די חתימה מיט זיין אמת'ען נאמען „קופעץ פערווע גילדיע איסאק אראנאוויטש דעמבא“, אז דאס קינד בעדארה זיך געפינען ביי דער מוטער ביז ס'וועט אלט ווערען אכצעהן יאהר, און דערויף בעקומט די מוטער אזוי פיעל און אזוי פיעל אלע יאהר; און אז דאס קינד ווערד אלט אכצעהן יאהר, בעקומט עס פון דעם קופעטשעסקי סין אראן איסאקאוויטש דעמבא, פון חתן הייסט עס, אזוי פיעל און אזוי פיעל, — און דאס אלסדינג דארה זיין בסוד-סודות, און ביידע צדדים זענען צופריעדען, איינס צו דאס אנדערע טארען נישט האבען קיין שום טענות און פרע-טענזיעס — ו ה כ ל ש ר י ר ו ק י י מ .

און דערמיט איז די פערשלייערטע דאמע אוועק אהין, פון וואנען זי איז געקומען, און די צערעמאניע פון דער אריסטאקראט-טישער חופה איז אויסגעפיהרט געווארען אויפ'ן שענסטען אופן: דער קאזיאנער רב האט געהאלטען זעהר א שענע דרשה, געוועהנ-ליך אויף רוסיש, זיך אפגעשטעלט אויף דער אומשולדיגקייט און אויף דער ריינער ליבע פון דעם פארעל, וואס געהען בויען זייער הויז, אזוי ווי גאט האט געבאטען און אזוי ווי אין פסוק שטעהט: „הבן יקיר לי אפרים“. ביים פסוק האבען די אריסטאקראטען אראפ-געלאזט זייערע געזער, און די אריסטאקראטקעס האבען צוגעטראג-גען די ווייסע טיכלעך צו די טרוקענע אויגען, צו בעווייזען, אז האטש זיי ווייסען ניט די טייטש פונ'ם פסוק, נאר דעם פשט פון די ווערטער פערשטעהען זיי גלייך מיט די אריסטאקראטען... און דער-נאך האבען חתן-כלה צעקושט זיך מיט די מחותנים און מיט אלע געסט, און תיכף נאך דער צערעמאניע, אפילו נישט פער-ביסען, נאר אויסגעטרונקען צו גלעזלעך שאמפאניע-רווין, האט זיך דאס פארעל אויפגעזעצט אין א שענעם אויטאמאביל און איז אפ-געפאהרען צו דער באהן אויף דער האכצייטסרייזע, ווי דער מנהג איז ביי די אריסטאקראטען פון דער גאנצער וועלט, און אויך ביי אונזערע כתרילעווקער אריסטאקראטען, וואס טאנצען נאך דער גאנצער וועלט.

טאקראטען? דעריבער האט מען זי נור געפרעגט, וואס וויל, און אז די פערשלייערטע דאממע האט געזאגט, וואס זי וויל, איז מען קיין ברעקעל נישט נתפעל געווארען. מע האט זיך נור אוועקגעשטעלט דינגען מיט איהר, ווארום די פאדערונגען, וואס די פערשלייערטע דאממע האט אוועקגעשטעלט, זענען געווען שוין אביי סעל צו פיעל, די פערשלייערטע דאממע האט געפאדערט איינס פון די צוויי: אדער ס'זאל זיין אויס שדוך מיט די רויטשילדס און אויס חופה, און דער חתן בראצקי זאל חתונה האבען בעסער מיט איהר, מיט דער פערשלייערטער דאממע, אדער אז ניט, זאל ער זי בעוואהר רענען מיט א שטענער פענסיע, ווי עס פאסט פאר אזא אריסטאט קראט, ווי אונזער בראצקי, און א חוץ דעם זאל ער מוחל זיין אוועק לעגען א געוויסען קאפיטאל אויף אויפ'ן קינד'ס נאמען... וואס איז געווען דאס קינד און פון וואס נען האט זיך גענומען אהער א קינד? — דאס האט מען זי אויך ניט געפרעגט. ביי די אריסט טאקראטען איז דאס ניט קיין נאויגע, אז א חתן פאר דער חתונה זאל האבען א געליעבטע, און די געליעבטע זאל האבען פון איהם א קינד, אדער צוויי. אונזערע אויפגעקומענע אריסטאקראטען, די כתרילעווקער בראצקיס, האבען געדאנקט גאט, וואס זי האט נור א יין קינד, ווארום מיט וואס וואלט געווען בעסער, ס'זאל זיין צוויי אדער דריי קינדער? און אביסעל האט מען געהאט פאראיי בעל אויפ'ן זוהן: למאי האט ער ניט דערצעהלט פריהער דעם טאטען אדער דער מאמען, אז ער האט שוין א קדיש? איצט איז אבער נישט די צייט אויף צו זיין ברוגז, די חופה שטעהט, אלץ איז גרייט און פארטיג, און דער עולם קאן נאך אנהויבען זיך צעקרייכען און צעגעהן אהיים, און די אריסטאקראטישע חתונה קאן זיך נאך חלילה ענדיגען מיט א סקאנדאל, — און אריסטאקראטען האבען פיינט סקאנדאלען! האט מען זיך גענומען דינגען מיט דער פערשלייערטער דאממע, א רענדעל אראפ, א רענדעל ארויף — מען איז דורכגעקומען: מע האט איהר בעצאהלט טאקי דא אויפ'ן ארט קאמעסען פון אלע פיער זייטען. און די כליזמר מיט'ן קעסעל-מיט מזומנים ממש, און מע האט איהר ארויסגעגעבען א פאפיער,

דער כתרילעווקער לעזער, וואס איז שוין געוואהנט צו אזעל-
כע נומות אין די כתרילעווקער גאזעטען, איז ווינציג-וואס נתפעל
געווארען סאי פון די שוחטים און סאי פון די פלעשלעך. איז דאך
אבער די וויסטע קאנקורענציע! בעדארף דער ראדיקאלער „קאפע-
ליש“ ארויס אויף מארגען מיט א שארפער „קריטיקע“ אויף דער
„יאַרמעלקע“, אונטער א שרייענדיג קעפעל: „א י ד ע ן — די י
גרעסטע שכורים אין דער וועלט!“

אין דער דאזיגער „קריטיקע“ טהוט זיך דער ראדיקאלער „קא-
פעליש“ א טייטש-אויס מיט'ן גראבען פינגער און א רעכען-אויס:
„שאט! לאמיר נור געהן פאן-אלינקע, ניט געהאפט: דריי טעכ-
טער חתונה מאכען, לאז שוין זיין אפילו ניט אזוי „בהרבה/דיג“,
ווי דער פינסטערער רעדאקטאר פון דער שווארצער „יאַרמעלקע“
זאגט, בעדארף אויך קאסטען היינטיגע צייטען, צום וועניגסטענס,
אזעלכע פינף-זעכס הונדערטער אויף א טאכטער. האבען מיר שוין
א קיימאל'ן פון אכצעהן הונדערטער. היינט לאמיר אקארשט א
רעכען טהון, וואס איז ווערטה א לעדיג פלעשעל פון וויין? וועלען
מיר זאגען: צו דריי קאפיקעס. קומט אויס, אז אויף דער דאזי-
גער חתונה זענען אויסגעטרונקען געווארען נישט מעהר און נישט
וועניגער ווי 60,000 פלעשער וויין! איצט לאמיר געהן ווייטער:
וויפיעל האבען געקאנט זיין מענשען אין „פאלעסטינא“ אויף דער
דאטשע? נו, דריי מנינים. דרייסיג אידען הייסט עס. זעכציג
טויזענד געטיילט אויף דרייסיג — מאכט דאס ניט קיין צוויי
טויזענד פלאש וויין אויף א מענשען?
קומט אויס, הייסט עס, אז די גרעסטע שכורים אין דער וועלט זע-
נען אידען — און דאס איז פאר אונז א נייעס, איין איבערראשענ-
דע נייעס!“

האט זיך אבער די „יאַרמעלקע“ ווינציג-וואס דערשראקען פאר
אזא „קריטיקע“ און איז אויף מארגען ארויס אויך מיט א „קרי-
טיקע“ אויף א „קריטיקע“, און פרעגט ביי'ם „קאפעליש“ א קלאץ-
קשיא, שוין מיט א לשון רבים: „זאגט נור, קלוגע קעפ פונ'ם ליכ-

עפילאג צו דער „פערשלייערטרער דאטע“.

אויף מארגען אין דער פריה, נאך דער חופה-וועטשערע, האט זיך בעוויזען אין ביידע כתרילעווקער גאזעסען א נאטיץ וועגען דער גרויסארטיגער אריסטאקראטישער חתונה אין „פאלעסמינא“.

אין דער דאזיגער נאטיץ איז געווען בעשריבען אלסדינג, נאך וועגען דער מעשה מיט דער פערשלייערטרער דאטע — אפילו נישט קיין ווארט. ביידע כתרילעווקער גאזעסען, סאי דער פראגרעסי-ווער מאדערנער „קאפעליש“, סאי די ארטאדאקסישע „יארמעלקע“, האבען זיך געריסען אויף די גלייכע וועג, זיך גארנישט געקאנט אפלייבען פון דער דאזיגער „קייזערליכער“ חתונה. עס זענען ביי זיי אויסגערעכענט געווארען ביי די נעמען אלע כתרילעווקער אריסטאקראטען, וואס האבען בעהערט די דאזיגע זעלטענע חתונה, מיט א קורצער כאראקטעריסטיק אויף יעדען אריסטאקראט בעזונדער, מיט וואס ער פיינט זיך אויס: ווער מיט זיין גוט הארץ, ווער מיט זיין חכמה, ווער מיט זיין צדקה-געבען און ווער מיט אנדערע מעלות טובות. מע האט נישט פערגעסען אויסרעכענען אויך די מאכלים, וואס מע האט דארטען געגעסען, און די משקאות, וואס מע האט דארטען געטרונקען. דער „קאפעליש“, למשל, איז אריין אין מורא'דיגע התלהבות און האט זיך געגעבען א זאג, אז די שוחטים האבען דאס געהאט וואס צו טהון! אלע דריי שוחטים האבען דריי טאג כסדר געהאלטען אין איין קוילען עופות! און די „יארמעלקע“ האט זיך צעקאכט גאר אויף איין אנדער אופן. די „יארמעלקע“ האט זיך מעהר אפגעגעבען מיט די משקאות, ווי מיט די מאכלים. אז ס'איז געקומען צו די וויינען, וואס מע האט דארטען אויסגעטרונקען אויף דער חופה-וועטשערע, איז זי אריין אין איין עקסטאז און האט א זאג געגעבען בדרך משל, אז פון די לעדיגע פלעשלעך אליין, ווען א כתרילעווקער בעלה-בית פערמאנט עס, וואלט ער געקאנט בהרחבה חתונה מאכען דריי טעכטער, און עס וואלט איהם אליין נאך אויך געבליבען אויף א יאהר צו לעבען!...

נ א ט א ב ע נ ע : אז דאס יונגע פאר איז צוריקגעקומען פון דער האַכצייטסריווע — געזאגט האָבען זיי, אז זיי זענען געווען אין אויסלאַנד, אין איטאַליע, נאָר די כתרילעווקער ליצני-הדור האָבען געשמועסט. אז ס'א ליגען — געווען זענען זיי נאָר אין יעהר-פעץ! — נאָר יעדענפאלס, אז זיי זענען צוריקגעקומען פון זייער האַכצייטסריווע, און דער יונגער בראַצקי, דאָס הייסט, אַראָן איי-סאַקאוויטש דעמבאָ, איז געוואוירע געוואָרען (דעמאלט אין דער בחלה האָט ער נישט געקאָנט וויסען — די עלטערען האָבען איהם נישט געוואלט פערשטעהרען די שמחה), אז זיין פאָטער, דער אלטער בראַצקי, דאָס הייסט, דער פעררע גילדיע קופעץ איסאק אַראָנאָ-וויטש דעמבאָ, האָט אַרויסגעגעבען דער פערשלייערטער דאָמע אַזאָ פאָפיער, — האָט ער זיך געחאַפט ביי'ס קאַפ! ער האָט געשוואויר-רען מיט אַזעלכע שבועות, וואָס מע מעג גלויבען אַ משומד, אז ער געדענקט נישט, האָטש נעמט איהם אַראָפּ דעם קאַפּ, אז די „פער-שלייערטע דאָמע“, לויט איהר הויכער פיגור, זאָל געווען זיין אַמאָל זיין געליעבטע, און אויף וויפיל ער געדענקט, האָט זיין געליעבטע קיינמאָל קיין קינד ניט געהאַט, דאָס הייסט, ער וויל זאָגען, אז ער האָט קיינמאָל ניט געהאַט אַזאָ געליעבטע, וואָס זאָל האָבען אַ קינד... נאָר אויב די „פערשלייערטע דאָמע“ איז די, וואָס ער מיינט, מוז דאָס זיין אַ אינטריגע פון זיין קאָנקורענט, פונ'ם געוועזענעם חתן רויטשילד... נאָר נאָרנישט, גע'חתמ'עט אַ פאָפיער — איז פאַר-פאַלען. בראַצקי ברעכט נישט קיין וואָרט. סיידען אז דער אלטער וועט צומאָכען די אויגען, און דער יונגער וועט איבערנעמען די ירושה — דעמאָלט וועלען מיר שוין זעהן...

און וואָס אַנבעלאַנגט דעם קאָנקורענט, דעם בעלעדריגטען יוני-גען רויטשילד, זאָלט איהר גאָר קיין יסורים ניט האָבען : סאַלאַוויי-טשיק האָט איהם אויך געקריגען אַ כלה, און נאָך וואָס פאַר אַ כלה! טאַקי פון די אויפגעקומענע, פון „אונזערע בראַצקיס“. מאָהלט אייד, שוין אַ סך אַ קלענערע יפת-תואר פון יענער, פון דער רויט-שילד. און ניט נאָר אַ קלענערע יפת-תואר, נאָר טאַקי גאָרניט קיין

טיגען „קאפעליש“, מענשען פון אמת, אז איהר זענט שוין יא אזעל-
 כע קנאקערס און חטאים-זוכער און איהר קאנט האפען יענעם אין
 א גוזמא און מאכען אזעלכע חשבונות מיט אזעלכע געראטענע סטא-
 טיסטיקעס, — פאר וואס זאלט איהר שוין אין איינוועגס ניט נעמען
 א בליישטיפט פאר פיער גראשען און געבען א רעכענ-אויס אויף
 פאפיער, אדער טהון א האפ אויפ'ן קאפ אייער אייגענעם חשבון
 מיט אייער אייגענער סטאטיסטיקע פון די היינער? איהר זאגט
 אין אייער ליכטיגען בלאט, אז אויף דער דאזיגער חתונה זענען
 אויסגעקוילעט געווארען אזוי פיעל היינער, אז אלע דריי כתרילעוור-
 קער שוחטים האבען דריי טעג דורכאיינאנד געהאלטען אין איין
 שעכטען עופות? לאמיר זשע זיך ניט פוילען און קארשט מאכען
 א חשבון-צדק: וואס געדויערט ביי א שוחט קוילען איין עוף?
 העכסטענס, א מינוט. הייסט עס, אז אין א שעה קאן ער אייך אוועק-
 לעגען, מינדעסטענס, 60 עופות. אין א טאג (אויב ער שלאפט
 בינאכט), 12 מאל 60 — איז אזוי גרויס ווי 720 עופות. אין דריי
 טעג — 2160 עופות. אלע דריי שוחטים אינאיינעם בעדארפען
 אוועקלעגען, הייסט עס, אזוי גרויס, אזוי קליין, ווי 6480 עופות!
 אצינד ווילען מיר זיין מילד און געבען אייך צו, אז פון אזא מחנה
 עופות זענען 480 שטיק טרפה געווארען, איין עק — האבען מיר
 נאך אלץ א קיימאל פון 6000 עופות! געטיילט אויף דרייסיג
 אריסטאקראטען, ווי איהר זאגט, נעמט זיך אן אזוי גרויס, ווי צו
 200 היינער אויף א קאפ? וויבאלד אזוי, פרעגט
 זיך א קשיא, האב אייך אכציג שווארצע רוחות, — וואסער מענטש,
 ער מעג זיך זיין דער גרעסטער אריסטאקראט און דער גרעסטער
 זולל-וסובא'ניק, וועט קאנען בייקומען 200 עופות א טאג?...
 איז דאך דאס אבער כתרילעווקע אויף דער וועלט, האבען זיך
 געפונען לצים, וואס האבען זיך אונטערגענומען אויסגלייכען ביי-
 דע צדדים. זיי האבען געזאגט אזוי: „לאזט אונז אראפ אויפ'ן
 וויין, וועלען מיר אייך אראפלאזען אויף די היינער“.

א וואָרט פאַר אַ וואָרט

אַ מענשה שהיה, וואָס מיט מיר אַליון האָט
געטראָפּען, דערצעהלט לכבוד פסח, האָטש
ס'האָט נישט צו טהון נישט מיט פסח, נישט
מיט שבועות, נישט מיט סוכות, און עס קאָן
זעהר שטען דערצעהלט ווערען אין אַ וואָכע־
דיגען מאָג אויך — אַבי מע זאָל נאָר וועלען
הערען.

געשריבען אין יאָהר 1915

יפת-תואר, מע קאן זאגען, טאקי גאר-גאר א מיאוסקייט. דערפאר
אבער האט מען איהם געגעבען א לעגיאָוועק נרו — וואָס טויג
אייד — איהר האט איהם פערזאָרגט! ...

און נאך איין זאך מוז דאָ געזאָגט ווערען, בכדי דער פריינד
לעזער זאל זיין בעפריעדיגט פון אלע זייטען: וואָס פאָר א
ר"ח"ש האט דאָ געהאפּט סאַלאַוויטשיק
דער שדכן ארום און ארום? — פרעגט שוין גאר
ניט! סאַלאַוויטשיק דריקט זיך אויס, אז ער האט דאָ געהאפּט
אזא גראַבס, אז ער האט ניט אזא גוטען פריינד, וואָס ער זאל איהם
ווינשען אזא גליק. „זינט כתרילעווקע איז א שטאָרט, זאָגט ער,
און זינט סאַלאַוויטשיק איז א פערמיטלער, האט נאך קיין איד,
זאָגט ער, אזא רח"ש אפילו אין חלום ניט געזעהן!“ און אויסלאַזען
לאַזט ער אויט אזוי:

— איבעריגענס, צו וואָס טויג אייד, פעטערעל, אריינקריכען
איז יענעמס קעשעני? אפשר זענט איהר בעסער רייד אין א גמילות-
חסד'על אויף א קורצע צייט? איך שמעה איצט אין א פאָר פאָר-
טועם, וועל איך אייד, אם ירצה שם, מיט גאט'ס הילף, אָפגעבען,
און נאך מיט גרויס דאָנק!

א ווארט פאר א ווארט

ניט היינט געדאכט. ניט פאר אייך געדאכט — איך בין אמאל געווען א ראבינער. א ראבינער, נישט קיין רב. דאס הייסט, טאקי א רב, נאר א „קאזינער“...

וואס א „קאזינער רב“ אין דערהיים בעדייט — בעדארף איך פאר מיינע היימישע אידען קיין סך נישט ערקלעהרען. זיי ווייסען שוין אליין. וואס דאס איז פאר א מין חיה. א מעטריקע, א ברית, א חתונה, א גט — דאס איז זיין ארבייט. און ער האט זיך א טאקסע פון טיידט און פון לעבעדיג... אין שוהל קומט איהם דער אויבערזאן. מעשה רב: צו „הנותן תשועה“ שטעהט ער אויף דער ערשטער; און קומט א יום-טוב, א טאבעל-טאג הייסט עס, איז א רייז, אינ'ם צילינדער און ארויס מיט לשון, און דוקא „רשעות“: „גאספא-דא פריחאזשאנע!“ אדער „בלאגאטשעסטייויע בראטיא!“... זאגען, אז מע האט ביי אונז שטארק ליעב א ראבינער — עט! גארניט, מע האלט זיך מיט איהם. עלעהיי א פריסטאוו אדער איין אנדער קנעפעל, א שווארץ יאהר. און דאך ווערד ער געוועהלט אלע דריי יאהר דורך „וויבארעס“ — א מין עלעקשאן, ווי ביי אייך א פרעזידענט, להבדיל. און אויסגעקלויבען ווערד ער דוקא פונ'ם פאלק, דאס הייסט, מע שרייבט אריין א פאפיער צו דער קהילה: „נא אסנא-וואניע פרעדפיסאניא יעווא פרעוואסחאדיטעלסטווא גאספאדינא גובערנאטארא — פריקאזאל...“ אויף אונזער לשון וועט דאס היי-סען כמעט אזוי שען ווי: „דער אדון דער גובערנאטאר הייסט אייך, איהר זאלט אייך צענויפקומען, אידעלעך פארקעס, אין שוהל אריין און אויסקלויבען אייך א ראבינער!“...

דערנאך הויבען זיך אן די „וויבארעס“ קאנדידאטען. אחלקות'ען, בראנפען און חאבאר... דערנאך הויבען אן לויפען דא-

ויהי היום, עפענט זיך איינמאל די טהיר, און עס קומען אריין די שבעה טובי העיר, דער רעכטער שפיענעל, דער סאמע צימעס פון שטאדט, — פיער אידען בעלי־בתים, מע קאן זאגען נגידים: „א גוט מארגען, ראבינער!“ ווער זענען דאס געווען? דריי פון זיי זענען געווען די „טראַיקע“ — אזוי האָט מען זיי א נאָמען געגעבען אין שטערטעל דערפאר, ווייל זיי האָבען תמיד געהאַנדעלט אַלע דריי בשותפות'דיג, אַלע מאל געקריענט זיך, שטענדיג חושד געווען איינס דאָס אַנדערע און געקוקט זיך אין האַנד אַריין — און פון דעסט־וועגען איז מען קיינמאל ניט צעגאַנגען זיך, איבער א פרינציפ פון א ממה־נפשׁ: „איז דאָס געשעפט א גוט געשעפט און מע וועט פערדיענען, פאַר וואָס זאָל איך אויך ניט אַפּלעקען א ביינרעל? אלא וואָס דען, ס'איז איין אומגליק — ווער דו אויך בערגאַבען מיט מיר און ליג אויך אין דער ערד“... וואָס טהוט גאָט? געהען זיך צענויף די דריי שותפים מיט א פיערטען, האַנדלען אַפּ מיט איהם קאַרגער א יאָהר און מע צעפאַטשט זיך, וואָס איז? „זינט גאָט האַנדעלט מיט גנבים, דרעהערס און זשוליקעס, האָט ער נאָך אזא גנב, אזא דרעהער און אזא זשוליק נישט געזעהן!“ אזוי טענה'ן נע־באָד די דריי שותפים אויפ'ן פיערטען. און ער, דער פיערטער, טענה'ט פונקט דאָס אייגענע אויף זיי: „זינט גאָט האַנדעלט מיט גנבים, דרעהערס און זשוליקעס, האָט ער נאָך אַזעלכע גנבים, אַזעל־כע דרעהערס און זשוליקעס ניט בעגעגענט!“ ווער־זשע איז געווען אַט דער פיערטער? דאָס איז געווען א איד דוקא א שטילינקער, א נעבאַכעל, איין אַפּגעפּוצטער, מיט א הדרת־פנים, מיט געדיכטע, שוואַרצע ברעמען, אונטער וועלכע עס האָבען אַרויסגעקוקט א פאַר ממוזר'יש־שמיכלענדיגע אויגען, און געהייסען האָט ער מיט זיין ליגעבען נאָמען „רב נחמן לקח“.

דאָס הייסט, הייסען האָט ער געהייסען נחמן נתן, נאָר גע־רופען האָט מען איהם „נחמן לקח“, דערפאַר, ווייל „לקח“ איז די טייטש ער האָט גענומען, און „נתן“ — ער האָט געגעבען, און אַט דער נחמן נתן האָט אויף זיין לעבען קיינמאל

נאסלעך, מסירה'לעך הייסט עס, אין דער „גובערנסקע פראוולע-ניע“... איז מען מבטל די וויבארעס, און מע הייסט מאכען נייע ווי-בארעס, און וויעדער „נא אסנאוואניע פרעדפיסאניא יעווא פרעווא-סחאדיטעלסטווא“, און וויעדער קאנדידאטען, מחלוקת'ען, פאר טיעס, בראנפען און האבאר — חי געלעבט!

בין איד געווען, את חטאי אני מזכיר היום, א ראבינער אין א קליין שטערטעל. ס'איז נישט קיין סוד, איד קאן אייד זאגען אפילו מיט א סימן: אין פאלטאווער גובערניע. געוואלט האב איד אבער זיין מאדערן, א יוצא מן הכלל, נישט ווי אלע ראבינערס. האב איד אראפגעווארפען פון זיך דאס „קנעפעל“ און גענומען אריינקוקען בעסער אין קהל'שען טאפ אריין, אפגעבען זיך מיט כלל'זאכען, א תלמודתורה, א גמילות'חסדים, א פערלאזעניש, א בוררות, א ריין תורה און גלאט איין עצה.

א פערלאזעניש, א בוררות, איין עצה — דאס האב איד גע'ירש'עט פון מין טאטען און פון מיינע פעטערס. זיי, עליהם השלום, האבען אויך ליעב געהאט, מע זאל זיי „באדערען“ מיט פרעמדע „ביונעס“. פארהאן אלערליי מינים מענשען אויף דער וועלט. פאר האן מענשען אזעלכע, וואס מע קאן זיי ניט באדערען בשום אופן. איהר וואלט זיי געבאדערט — לאזען זיי זיך ניט. און פארהאן וויעדער מענשען אזעלכע, וואס איהר קאנט זיי ארויפקריכען גלייך אויפ'ן קאפ, נישט מיט א מאל, ביסלעכווייז: פריהער אויפ'ן שוים, דערנאך אויפ'ן קאפ און דערנאך מיט די טיעפע קאלאשען אין האר-צען אריין אויף א גאנץ ווינטער.

אט פון דעם מין ראבינערס בין איד געוועזען און האב געהאט, איד מעג מ'ך בעריהמען, א סך אנהענגער און גאנץ הייסע חסידים, וואס האבען זיך נישט געשעמט צו קומען אלע טאג, אנטארט באנעווען א פולען קאפ און אוועקזיצען ביז העט'ווייט אין דער נאכט אריין; ניט אפגעזאגט זיך קיין מאל פון א גלעזעל טיי; פאר פיראסען, פערשטעהט זיך, מיינע; צייטונגען און ביכער — שמועסט מען ניט. מיט איינעם ווארט, אחינו אתה — נאש בראט, און שוין.

גען עמיצער פון זיי, זיך געהאפט ביי'ם קאפ, ביי'ם הארצען:
 „סטייטש-סטייטש! ווי קאן א איד זאגען אזעלכע זאכען? האסען
 אזעלכע שקרים וכזבים?“ עס האט געקאסט מיה די חברה צו בע-
 רהיגען, זיי זאלען פאר גרויס ערגערניש ניט אריינפאהרען זייער
 בעלידבר אין בארד אריין, און דעם ראבינער איז שווער געווען,
 זעהר שווער, ארויסצוקריכען פון דעם דאזיגען פלאנטער, וואס האט
 ארויסגעוויזען, אז ער האט פאר זיך א גוטע קאמפאניע, און אז
 שווינדלערס, גנבים און זשוליקעס זענען זיי אלע פיער, און נאך
 מוסרים אויך דערצו, און אז זיי פערדיענען, מע זאל זיי אלע בע-
 שטראפען. וואס-זשע טהוט מען? ביז איד געפאלען אויף איין עצה
 און רופ מיך אן צו זיי:

— הערט זשע אויס, מיינע ליעבע אידען. מיין פסק-דין איז
 שוין ביי מיר פארטיג אין קאפ כמעט אינגאנצען. נאר וואס דען?
 איד וועל אייך איהם ניט ארויסזאגען ביז איהר וועט ניט איינלעגען
 ביי מיר אלע פיער צו „כהא'ער“, צו פינה-און-צוואנציגער, הייסט
 עס, אז איהר וועט מקיים זיין דעם פסק, וואס איד וועל ארויס-
 טראגען.

— אד! מיט'ן גרעסטען כבוד! — האבען זיך אלע דריי א
 ווארף געגעבען, און נחמן לקח נאך זיי, און מע האט זיך א נעם
 געטהאן אלע פיער צו די קעשענים און מע האט ארויסגעצעהלט
 מיר אויפ'ן טיש איטליכער זיין פינה-און-צוואנציגער, וועלכע איד
 האב צענויפגענומען און פערשלאסען ביי זיך אין טישקעסטעל. און
 דערנאך האב איד ארויסגעזאגט מיין רעזאלוציע בזה הלשון:

„אויסגעהערט די טענות מיט די רעד פון ביידע צדדים און
 גוט אריינגעטראכט זיך אין אייערע עסקים, חשבונות און סכסוכים,
 האב איד געפונען, נאך מיין פערשטאנד און טיעפער איבערצייגונג,
 אז אומגערעכט זענט איהר אלע פיער, און נישט נור אומגערעכט, —
 ס'איז א חרפה, א בזיון, אז אידען זאלען אזוי קאנען האנדלען צווי-
 שען זיך, ווייזען פאלשע חשבונות, שווערען זיך אויף א ליגען און
 אפילו פער'מסר'ען איינס דאס אנדערע... על כן האב איד געפר-

ניט געגעבען, נאר גענומען... און נחמן נתן האט א טבע, אז ער רעדט, מיסט ער אריין אלע מאל, צי מע דארף, צי מע דארף ניט, די צוויי ווערטער: „מחמת דערימאד“.

איז מען דאס געקומען, הייסט עס, צום ראבינער מיט א פער-לאזעניש — ער זאל אויסהערען, הייסט עס, זייערע טענות, טאמער וועט ער געפינען עפּים א מיטעל זיי אויסצוגלייכען אין זייערע פער-פלאנטערטע השבונות. „ווי אזוי איהר וועט געפינען, פאני ראבי-נער, און וואס איהר וועט אפ'פסק'ענען און וואס איהר וועט זאגען, איז געזאגט“...

אזוי האבען בעשלאסען די דריי שותפים, און דער בעל-דבר זייערער, רב נחמן לקח, האט צוגעבאמקעט מיט א נעבאד-פנים, אז ער פערלאזט זיך אינגאנצען אויף מיר: „מחמת דערימאד וואס ער ווייסט, אז ער איז גאט די נשמה שולדיג“. און ער האט זיך אוועקגעזעצט אין א ווינקעלע, צענויפגעלעגט די הענד אויפ'ן האר-צען, ווי א אידנע, צענויפגענומען די געדיכטע ברעמען און געקוקט מיט זיינע ממזריש-שמיכלענדיגע אויגען אויף מיר און געוואַרט, וואס וועלען טענה'ן די שותפים. און אז די שותפים האבען ארויס-געלעגט אלע זייערע טענות ומענות, איז ער אויפגעשטאנען, אויס-געלעצט די געדיכטע ברעמען, נישט געקוקט אויף זיי, נאר די גאנ-צע צייט אויף מיר, טיעף-טיעף, מיט זיינע ממזריש-שמיכלענדיגע אויגען, און ער האט אזוי בריה'ש צעשלאגען אלע זייערע טענות, אז ס'איז אויסגעקומען, אז דרעהערס, שווינדלערס, גנבים און זשור-ליקעס זענען טאקי זיי, די דריי שותפים זיינע, און ער, נחמן לקח, איז א צדיק וישר, און א כפרה-יהינדרעל, איין אמת'ער קרבן: „מחמת דערימאד וואס אלסדינג, וואס איהר האט דא געהערט פון זיי, איז שווא ושר, לא היה ולא נברא, ניט געשטויגען ניט געפלו-גען“... און ער האט אויסגעוויזען מיט טויזענדער ראיות, אז אלע, וואס ער זאגט, איז הייליג, תורת משה אמת...

די גאנצע צייט, וואס דער האט גע'טענה'ט, האבען יענע, די טראיקע, ניט געקאנט איינזיצען. אלע מינוט איז אויפגעשפרונ-

גוט אויסהערען א געשיכטע, מיר זאלען אייד, הייסט עס, דערימאך באצאהלען אייד פאר אייער טרחה חאטש מיט א מעשה?

— אָד! אפילו מיט צוויי מעשיות!

— וויבאלד אזוי, זעצט זיך, רב ראבינער, און זייט אונז מכבד מיט פאפיראסען, וועל איך אייד דערצעהלען א שענע, איין אמת'ע געשיכטע, וואס האט זיך געטראפען מיט מיר אליין טאקי, מחמת דערימאך איך האב פיינט פרעמדע מעשיות.

און מיר האבען פעררויכערט צו פאפיראסען, זיך אוועקגעזעצט אלע ארום טיש, און רב נחמן לקח האט פאנאנדערגעגלעט זיינע געדיכטע ברעמען און, קוקענדיג אויף מיר מיט זיינע ממזריש-שמייכלענדיגע אויגען, האט ער אנגעהויבען פאוואלינקע צו דערצעהלען זיין אמת'ע געשיכטע, וואס מיט איהם אליין האט זיך געטראָפֿען. איך געב אייד זי איבער ווארט אין ווארט, טאקי מיט זיין לשון:

— דאָס איז געווען, איך זאל אייד נאָר ניט זאָגען קיין ליגען, מחמת דערימאך ס'איז שוין א מעשה פון א יאהר מיט א מיטוואך, איך בין נאך דעמאלט געווען א יונגערמאן און געזעסען ניט ווייט פון היע, איז א דאָרף, אויף א סטאנציע פון דער באַהן, געדריעהט געשעפטלעך, געהאלטען א שטיקעל אכסניה, גאנץ פיין פארדיענט געלט. קיין רויטשילד בין איך ניט געוואָרען, נאָר גארנישט, דאָס שטיקעל ברויט האט זיך געשלעפּט, און, ווי דער שטייגער איז, האָר בעז א חוץ מיר זיך געדריעהט ארום וואַקזאַל נאָך אַ מנין אידען, מחמת דערימאך, אז א איד האט פרנסה, איז מען איהם מקנא. מע מיינט, ער זשעברעוועט גאלד, נאָר נישט דאָס איז דער עיקר המעשה. איך וויל אייד נאָר דערצעהלען, אז סאַמע איז רעכטען ברען פון סעזאן, ווען ברויט געהט און וואַגאַנעס לויפען, און די מקחים שטייגען, איז זיך מיישב מיינע און ווערד מיר געלעגען און האט מיר א בוזכר — מזל טוב! מיט מזל זאלט איהר לעבען! וואָס טהוט מען? דאָרף מען מחמת דערימאך פראַווען א ברית, אוועק געוואַרפען אלע געשעפטען. בין איך אוועקעט אין שטאָרט אַרײַן.

נעו, אזוי ווי מיר האבען א תלמוד-תורה אין שטאדט מיט א סך קינדער, וואס געהען נעבאך נאקעט און בארוויס, און שכר-למוד צו צאהלען איז ניטא פון וואנען, ווארום איידער מע רייסט אויס ביי אייד אַמאָל אַ פאַר גראַשען, קומט עס אַן מיט גרינע ווערעס, איז אַ יושר, אַז אַט דער הונדערטער אייערער זאָל געהן אויף דער תלמוד-תורה, און איהר זאָלט געהן אַהיים געזונטערהייט, און אַ דאַנק אייד פאַר דער שענער נדבה — די אַרעמע קינדער וועלען שוין האָבען הויזלעך און שטיוועלעך און אַרבעטנפּות'לעך און וועלען לען גאָט בעטען פאַר אייד און פאַר אייערע קינדער — אַמין".

אויסגעהערט דעם פסק-דיו, האָבען מיינע דריי שותפים (די טראַיקע) נאָר איבערגעקוקט זיך צווישען זיך, געשוויצט און נישט געווען אימשטאַנד אַ וואָרט אַרויסצורעדען. אַפֿנים, אויף אזא פסק האָבען זיי זיך ניט געריכט! לשון האָט בעקומען נאָר זייער בעל-דבר, רב נחמן לֶקח. ער האָט זיך אויפֿגעהויבען, אויסגעגלעט די געדיכטע ברעמען, אויסגעצויגען אַ האַנד, און, קוקענדיג אויף מיר מיט זיינע ממזריש-שמיכלענדיגע אויגלעך, מאַכט ער צו מיר אזוי: — אייד דאַנק אייד, רב ראַבינער, פון אונזער אַלעמענס נאָמען פאַר אייער קלוגען פסק-דיו, וואָס איהר האָט אונז אַרויסגעגעבען. מַחמת דערימאָד וואָס אזוי פסק'ענען וואָלט געקאָנט נור סיידען שלמה המלך... איין זאך האָט איהר נאָר פאַרגעסען זאָגען, רב ראַבינער, וויפיל קומט אייד פסק-נעלד פאַר אייער קלוגען און יושר'דיגען משפּט?

— האָט קיין פאַראַיבעל ניט, איהר האָט נישט געטראָפען די קרעטשמע. אייד בין נישט פון די ראַבינערס, וואָס נעמען פון טוידט און פון לעבעדיג... — אזוי האָב אייד איהם אַפֿגעענטפערט, ווי איין עכטער דזשענטלעמען, און האָב בעקומען פון מיין חבר-ימאָן אזאַ מין ענטפער:

— אויב אזוי, זענט איהר נישט נור אַ חכם אַ ראַבינער, איהר זענט נאָך אַ נקיכפּים'ניק אויף! אפּשר וואָלט איהר געווען אזוי

וואָלט זאָגען, זאָג איד, אַז הונדערט יאָהר זאָלט איהר לעבען, גאט
אליין האט אייד, זאָג איד, צוגעשיקט!¹ קוקט ער אויף מיר און
פארשטעהט ניט. זאָג איד צו איהם: „איהר ווילט, זאָג איד, פאר-
דיענען עולם-הבא און נאך עסען דערצו א ראַסעלפליישעל, וואָס צע-
געהט זיך אין אלע אברים, מיט פרישע חלה, זאָג איד, נאר וואָס
פונ'ם אויווען?“ קוקט ער מיך נאָך אלץ אַז, ווי אַ משוגענעם: —
ווער זענט איהר? וואָס ווילט איהר? דערצעהל איד איהם די גאנ-
צע געשיכטע, וואָסער איין אומגליק, מחמת דערימאָד ס'איז ביי
מיר אַ ברית, ס'איז אלסדינג דאָ, זאָג איד, אַ מוהל און אַ שמש און
אַ סעודה אַ פרישע, זאָג איד, נאר עס פעהלט מיר אַ צעהנטער צו
אַ מנין. זאָגט ער: „וואָס וועט געהט זיך עס אַז מיט מיר?“ זאָג איד:
„עס געהט זיך אַז, מחמת דערימאָד, איד וויל, איהר זאָלט זיין, זאָג
איד, דער צעהנטער צום מנין. איד בעט אייד, איהר'ט פארדיענען,
זאָג איד, עולם-הבא און עסען אַ גוטען וואַרעמעס אויף“... „משוגע
זענט איהר? — מאַכט ער צו מיר — צי חסר דעה? וואָס הייסט,
דער פאָיער וועט דאָ אוועקגעהן און ס'איז ערב שבת, זאָגט ער,
און איד פאָהר, זאָגט ער, פאָדעלאָ“... „וואָס קאָן דאָ זיין? — זאָג
איד — וועט איהר פאָהרען מיט'ן צווייטען פאָיער, און דערווייל,
זאָג איד, וועט איהר זיך קויפען עולם-הבא און געניסען, זאָג איד, פון
אַ סעודת-מצוה, אַ יוד אַ פרישע מיט פארפעלעך, אויף מיר אַזאָ
יאָהר“...

— בקיצור, צו וואָס זאָל איד אייד לאָנג מאַריר זיין, אַז מע
קאָן עס מאַכען בקיצור? איד האָב דעם אידען בייגעקומען. אַפנים,
דאָס ראַסעלפליישעל און די יוד מיט פארפעלעך האָבען געטהאָן זייער
זאָד, מחמת דערימאָד מיין איד האָט זיך אַזש באַלעקט. האָב איד
געגעבען אַ נעם. אוועק ביי איהם דעם טשעמאָדאָנטשיק, און מיר
זענען אוועק ביידע צו מיר אַהיים, און מיר האָבען געפראָוועט אַ
ברית—אויף אלע אונזערע ליבערע געזאָגט געוואָרען. דאָס ראַסעלפליי-
שעל האָט זיך געלאָזט הערען נאָך בשעת'ן שניידען, מחמת דערי-
מאָד ס'איז געווען פארפראָוועט מיט קנאַבעל. אַזאָ ראַסעלפליישעל

איינגעקויפט אלע גוטע זאכען און אראפגעבראכט דעם שוחט, דעם מוהל הייסט עס, מיט זיין גאנצען קלאפערגעצייג, און דעם שמש פון שוהל, מחמת דערימאד וואס איד האב גערעכענט, אז מיט די צוויי בליקדורש און מיט'ן בעל-ברית'ניק, מיט מיר אליין הייסט עס, וועלען מיר שוין געוויס האבען א מנין, און נאך מיט א סטיטשיק. וואס טהוט גאט? איז זיך מיישב איינער פון מיינע דארפסלייט און ווערד חולה, לעגט זיך אוועקעט, קאן נישט געהן צו מיר אויפ'ן ברית, האטש ברענג איהם צו טראגען מיט'ן בעט; און נאך איינער הויבט זיך אויף אין מיטען דרינען און פאָהרט גאר אוועק צו אלדי שווארצע יאהר אין שטאדט אריין, מחמת דערימאד ער האט, זאגט ער, יאָהרצייט, און — וואָס טויג אייך גרויס? — איד בלייב אַהן א מנין, האטש נעם לעג זיך אוועקעט און שטארב! און דאָ איז אַקוראט ערב שבת (פרייטאָג געפעלט מיין אידנע צו פראווען א ברית!), דער שוחט, דער מוהל, הייסט עס, זעצט די נשמה; דער שמש וויינט מיט טרערען — „וואס'ט איהר אונז געשלעפט?“ — ביטער ווי דער טוירט! פאל איד אויף איין עצה און לויף ארויסעט אויפ'ן וואקזאל, מחמת דערימאד טאמער וועט גאט צושיקען, א קשיא אויף א מעשה, עס פאָהרען דורך אזוי פיעל מענטשען! און כּד הוה: איד קום צו לויפען אויפ'ן וואקזאל, נאָרוואָס אָנגעלאפען דער קוריער און האלט שוין אַט-אַט ביים אוועקצוגעהן. איד טהו א קוק, עפּים א פארשוין, א פעמפיק, א בייכיגער הייסט דאָס, מיט א היבשען טשעמאדאן, פליהט א פארשוויצטער און גלייך צום בור פעט — אפנים, עפּים נעמען אין מויל אריין. נאָר וואָס קאָן, משטיינס געזאגט, א איד נאשען פון א גויעשען בופעט אויפ'ן וואקזאל? זוכט ער מיט די אויגען א שטיקעל הערינג, איין איי, די סלינע נעבאָד רינט איהם פונ'ם מויל — א גאטס רחמנות! אז איד טהו איהם ניט א נעם פאר'ן ארבעל: „פעטער! איהר ווילט עפּים גע'ניסען?“ מיין איד האט זיך אזש א ווארף געטהאָן פאר שרעק, ווי איינער רעדט: ווער האט אייך געזאגט, אז איד וויל עפּים גע'ניסען? ... רוף איד מיד אן צו איהם: „ניט דאָס! איד האב אייך גע'

פיש גלייך ווי נאך א תענית, שטארק געלויבט די פיש, ממש ביז'ן הימל אריין, זיך ניט אפגעזאגט בשום אופן פון אביסעל בראנפען פאר די פיש און אביסעל בראנפען נאך די פיש. און אז ס'איז גע- קומען צו דער שבת'דיגער יוד מיט לאקשען, זענען איהם די לאקשען אויך געפעלען און דער צימעס אויך, און אפילו דאס פלייש פון צימעס, א שטיקעל ברוסטען-פלייש, האט ער אויך שטארק געלויבט, פשוט געלעקט די פינגער! „ווייסט איהר, זאגט ער, וואס איך וועל אייך זאגען? — מאכט ער צו מיר פאר'ן בענטשען. — בדיעבד, אז ס'האט זיך שוין אזוי געמאכט, זאגט ער, בין איך גאנץ צופריע- דען, וואס איך בין פארבליבען ביי אייך אויף שבת. איך האב שוין, זאגט ער, לאנג אזוי הנאה ניט געהאט פון שבת, ווי אצינד!“ „אויב אזוי, זאג איך, טהוט עס מיר הנאה. נאך ווארט אויס, זאג איך, איהר וועט ערשט זעהען מארגען, מחמת דערימאך ס'איז שבת, און אויף שבת'דיגע פאטראוועס, זאג איך, איז מיינע א מאדים!“...

— און כך הוה. ס'איז געקומען מארגען, נאכ'ן דאוונען און נאכ'ן קדוש מאכען, אז מע האט אנגעהויבען דערלאנגען די פערביי- סעכצען, די קיכלעך מיט'ן געהאקטען הערינג, מיט ציבעלעקס מיט שמאלץ, מיט'ן רעטאך, מיט די געהאקטע אייער, לעבערלעך און גריווען, און דערנאך ערשט די קאלטע פיש מיט'ן קאלטען שטיקעל ברוסט פון נעכטיגען צימעס, און דערנאך די פעטשע, אדער „פיס- נאנע“, ווי מע רופט עס ביי אייך, מיט די גוטע פענעצלעך מיט קנא- בעל, און נאכדעם דער גאנצער טשאלענט מיט'ן גוטען פעטען היי- סען קוגעל — האט דער אורח גאר נישט געקאנט אפלויבען זיך! זאג איך צו איהם: „דאס איז נאך גארנישט! ווארט אויס, זאג איך, וועט איהר פארזוכען, אם ירצה שם, אונזער וואלכישען בארשט צו דער מלכה-מלכה, וועט איהר, זאג איך, ערשט דעמאלט וויסען וואס הייסט גוט!“ צעלאכט ער זיך גאנץ ברייטליך און מאכט צו מיר: „עמ'נו! וואו וועל איך שוין זיין, זאגט ער, בין אייער וואלכישער בארשט וועט אמאל פארטיג ווערען?“ צעלאך איך מיר אויך נאך ברייטער פון איהם און מאך צו איהם: „מאהלט

מיט פרישען קוילעטש איז טאקי איין אפעטיט פון גאט, און דער-
 צו נאך גוטע געזייערטע אונערקעם, און א פלעשעל ביער, און א
 ביסעל קאניאק פאר'ן עסען, און א גלעזעל ווישניק נאכ'ן עסען —
 וואס אהרט אייד, מיין איד האט מקיים געווען דעם פסוק פון
 ו י א כ ו נאך כאופן אחר. דער שטערן האט איהם אזש גע-
 שוויצט! נאך וואס דען? ביז עפיוס וואס, ביז מע האט זיך אומד-
 געקוקט, ווערד אויס טאג, מיין איד טהוט זיך א חאפ אויף — א
 צרה איז איהם! א שלאק איז איהם! און ער נעמט זיך צום טשער-
 מאדאן. „וואוהין איז? — זאג איד צו איהם. — גאט איז מיט
 אייד! ערשטענס, זאג איד, ווער וועט אייד לאזען אוועקפאָהרען
 פון שבת? און, צווייטענס, זאג איד, זענט איהר דאך ניט דער
 איד, וואָס קאטאָרע איהר'ט זיך לאזען פאָהרען לכתחילה אין שבת
 אריין. איידער שבת האלטען ערגיץ אין מיטען פעלד, איז שוין,
 זאג איד, גלייכער ביי מיר“. אויסקעט ער מסתמא און אכקעט:
 סטייטש, למאי האב איד איהם פארהאלטען? און וואָס האב איד
 געהאט צו איהם? און פאר וואָס האב איד איהם ניט געזאָגט פרי-
 הער? — טענות מיט טענות מיט טענות! זאג איד צו איהם: „ער-
 שטענס, זאג איד, האב איד אייד נישט באַדארפט זאָגען, זאג איד, אַז
 ס'איז ערב שבת. מחמת דערימאָד, זאג איד, וואָס איהר אליין האָט
 גאנץ גוט געוואוסט, אַז ס'איז ערב שבת. און צווייטענס, זאג איד,
 פון וואָנען ווייסט איהר? אפשר איז דאָס אַ באַשערטע זאך פון גאט,
 אַז איהר זאלט, זאג איד, שבת האלטען דוקא ביי מיר און פאָרוו-
 כען מיין ווייב'ס פיש? איד ביז אייד ערב, זאג איד, אַז זינט איהר
 עסט פיש, האָט איהר נאך אַזעלכע פיש, ווי מיין ווייב'ס פיש, זאג
 איד, אפילו איז חלום נישט געגעסען!“... איד האב, וואָס אהרט
 אייד, געוואוסט מיט וואָס מע קאן דעם אידען נעמען. והראיה?
 מיר האָבען אָפגעדאָווענט מנחה, מקבל שבת געווען, געמאכט קדוש,
 און מיינע האָט דערלאָנגט די פיש, האָבען זיך ביי מיין אידען
 צענומען די נעלעכער, די אויגען האָבען ביי איהם בעקומען נאך
 איין אנדער גלאַנץ, — און מיין אורח האָט זיך צוגעחאָפט צו די

בין מחויב געווען על־פי יושר און על־פי מענשליכקייט איהם אויפצו־וועקען, און אז איבער מיר וועט ער האַבען הויזק — ער ווייס נאָך אַליין ניט וויפיעל. הכלל, איך האָב איהם גאָר אומגליקליך גע־מאַכט! הער איך איהם אויסעט גאַנץ פיין און רוף מיך אָן צו איהם: „זאָגט אַלײן, זאָג איך, זענט איהר ניט אַ מאַרנער איד? ערשטענס, זאָג איך, וואָס איז בכלל, זאָג איך, דאָס אײלעניש, וואָס מע אײלט זיך? משטיינס געזאָגט, וויפיעל לעבט דאָס אינגאַנצען אַ מענטש אויף דער וועלט? איז נומער אײנס. והשנית, האָט איהר פאַרגעסען, זאָג איך, אַז הײנט איז דער דריטער טאָג נאָכ'ן ברית, שלײשי למילה היסט עס, אַ קלײניגקײט? בײ אונז איז מען זיך נוהג, זאָג איך, אַז צום דריטען טאָג נאָכ'ן ברית מאַכט מען אַ סעודה נאָך אַ גרעסערע ווי אויפ'ן ברית אַלײן, מחמת דערימאָד וואָס שלײשי למילה, זאָג איך, איז נאָך טײערער פון דער מילה אַלײן... ניט שוין זשע, זאָג איך, וועט איהר וועלען אומזיסט־אומ־נישט, זאָג איך, מיר נעמען און פאַרשטעהרען אַ שמחה?“...

— און כּף הוה. מיין איד האָט זיך שוין ניט געקאַנט אײנהאַל־טען און האָט זיך אַזש צעלאַכט פאַר צרות: „וואָס טויג מיר גרויס, זאָגט ער, איהר זענט אַ רעכטער קלעשטש!“... „לאָז זײן אַזוי, זאָג איך, אַבי אײן אורח!“...

— זיצענדיג ביים וואַרעמעס און גענומען צו ביסלעך לחיים, רוף איך מיך אָן צו איהם: „הערט זשע אויס, מיין ליכער איד, די מעשה דערפון איז אַזוי, זאָג איך. ס'איז אפילו, זאָג איך, נישט אַזוי כּדאי אַצינדערטאָ, זאָג איך, צו רעדען וועגען מילכיגע מאַכלים, מחמת דערימאָד, וואָס מיר האַלטען, זאָג איך, סאַמע בײ'ס פֿלייש, נאָר איך וואָלט, זאָג איך, וועלען האַרבען פון אײך, זאָג איך, וואָס איז אײער מײנונג ווענען קרעפּלעך מיט קעז“... קוקט ער מיך אָן: „אַקענען וואָס, הײסט עס, איז דאָס געקומען צו רעד?“... „אַקע־גען דעם, זאָג איך, וואָס איך וואָלט וועלען, איהר זאָלט פאַרזוכען, זאָג איך, די מילכיגע קרעפּלעך, וואָס מײן ווייב מאַכט, מחמת דערי־מאָד וואָס הײנט אויף דער נאַכט, זאָג איך, איז בײ אונז אַ מילכי־

אייד, לאָז זיך אייד דאַכטען, זאָג אייד, אַז איהר האָט אַ טעות. אויב איהר רעכענט אויפדערנאַכט אוועקפאַהרען, זאָג אייד, זאָלט איהר עס פאַרגעסען תיכף ומיד, מחמת דערימאָד דער וואָס פאַהרט, זאָג אייד, אום שבת, דער זיצט אַ גאַנצע וואָך אין דערהיים."

— און כף הוה. באַלד ווי מע האָט אָפגעמאַכט הדלָה און אָפגעזאָגט די „המבדילס", הויבט מיין איד אַז צו פאָקען זיך אין וועג אריין. רוף אייד מיך אַז צו איהם: „משוגע מיינע שונאים? ערשטענס, ווער וועט אייד אַוועקלאָזען אויף ביינאַכט אין דער וועלט אריין? און, צווייטענס, זאָג אייד, וואו האָט איהר אַ פאָיער?" „סטייטש, זאָגט ער, האָט איהר דאָך מיך געקוילעט!" זאָג אייד: „קיין גרעסערען אומגליק זאָלט איהר נישט האָבען ווייל איהר וועט לעבען! אַ פאָיער וועט איהר האָבען, אים ירצה שם, מאָרגען פאַר טאָג, איהר, זאָג אייד, גרייט אייד בעסער צו, זאָג אייד, אַ מאָגען מיט איין אָפּעטיט, מחמת דערימאָד, זאָג אייד, דער באַרשט לאָזט זיך שוין הערען! אייד וועל אייד נאָך בעטען, זאָג אייד, איהר זאָלט מיר זאָגען דעם אמת, צי האָט איהר ווען געגעסען אזא באַרשט? נאָך דעם ריינעם אמת!" וואָס טויג אייד, ער האָט זיך נעבאָד געמוזט מודה זיין, אַז זינט ער לעבט עסט ער דעם ערשטען מאל אזא באַרשט! און ער האָט שוין גאָר באַקומען חשק נעוואוירע צו ווערען, ווי אזוי מאַכט מען עס אזא מין באַרשט? און פאַר וואָס האָט מען איהם געקרוינט מיט'ן נאָמען „וואַלכישער"? און נאָך אַזעלכע זאָכען. זאָג אייד: „צו וואָס טויג עס אייד? איהר פאַרוכט בעסער, זאָג אייד, אַט דאָס גלעזעל וויין און זאָגט מיר, זאָג אייד, דערויף אייער מבינות. נאָך דעם אמת! דעם ריינעם אמת! מחמת דערימאָד אייד האָב פיינט, זאָג אייד, קאָמפלימענט טען..."

— כף הוה. מע האָט גענומען אַ גלעזעל און נאָך אַ גלעזעל און מע האָט זיך געלעגט שלאָפען, און מיין אורח האָט, וואָס אַהרט אייד, פאַרשלאָפען דעם פאַרטאָגנעדיגען פאָיער און איז אויפגע- שטאַנען ווי אַ צעקאָכטער, מלא גזלֹן, אָנגעפאלען אויף מיר, אַז אייד

פייער: „באצאהלען? פאר וואס באצאהלען?“ „וואס הייסט, זאג איד, פאר וואס? פאר אלסדינג; פאר עסען. זאג איד, פאר טרינג קען, פאר סטאנציע.“ ווערד ער שוין ווייס, ניט רויט, און מאכט צו מיר: „איד פארשטעה אייד ניט, זאגט ער: איהר האט מיך פארבעטען צו זיך, זאגט ער, אויפ'ן ברית, איבערגעהאפט אויף דער באהן. ארויסגעריסען ביי מיר דעם טשעמאדאן פון די הענט, צו געזאגט עולם-הבא...“ שלאג איד איהם איבער און מאך צו איהם: „אמת, אלסדינג אמת; נאר וואס געהט זיך דאס אן צו דעם? דאס, זאג איד, וואס איהר זענט געווען ביי מיר אויפ'ן ברית, האט איהר פארדיענט א מצוה, אבער עסען און טרינקען און סטאנציע — דאס בין איד דאך ניט מחויב, זאג איד, אייד צו געבען אומזיסט! מחמת דערמאך איהר זענט דאך, זאג איד, א איד א סוחר און פארשטעהט. זאג איד, אליין גאנץ גוט, אז פיש קאסט געלט, און וויין האט איהר געטרונקען דעם בעסטען, און ביער אויך, און ווישניק אויך, און דעם צימעס מיט די קוגלען מיט'ן בארשט האט איהר, דאנקען גאט, געלויבט אין טאג אריין, געלעקט די פינגער, און די קרעפלעך, זאג איד, מיט קען האבען אייד אויך גוט געשמעקט. לאז איד, זאג איד, וואויל באקומען. איד פארגין אייד מיט'ן גאנצען הארצען. איהר וועט דאך אבער ניט פארלאנגען, זאג איד, אז מחמת דערמאך וואס איהר האט פארדיענט, זאג איד, א מצוה און געהאט הנאה. זאל א איד צו אייד דערלעגען אי טרחה, אי געלט!“ מוין אידען נעבאך, זעה איד, האט באשלאגען א שווייס, ער האט שיער דעם שלאק באקומען! ער האט גענומען זיך ווארפען, פילדערען, שרייען, גוואלדעווען: „ס'איז סרום! ערגער פון סרום! אזא רציחה איז, זאגט ער, נאך ניט געהערט געווארען אין דער גאנצער וועלט!!! וויפיעל קומט אייד?“ געה איד און נעם א פאפיער מיט א בליי-שטיפט און מאך איהם א חשבון ארום און ארום, פאר עסען און טרינקען און נאכטלעגער, פאר שבת, פאר וויין און פאר ווישניק, און פאר ביער, און פאר בעזונדערע באשטעלטע קרעפלעך מיט קען, אחת לאחת האט זיך צענויפגענומען א קיימאל'ן פון עטליכע און

גע וועטשערע".... ווערד ער אויפגעטראגען, דער אורח, הייסט עס, און רופט זיך אן צו מיר: „איפּע! איך זעה, זאגט ער, איז אייך. אז איהר ווילט מיך פאַרהאַלטען נאָך אויף אַ מעת-לעת! ס'איז פון אייך, זאגט ער, איין עולה! אַ גרויסע עולה!"... און פון זיין קאכען זיך, וואָס ער קאכט זיך, פאַרשטעה איך, אז לאַנג בעטען וועט מען איהם פונדעסטוועגען נישט באדאַרפען, און קריעגען זיך אורדאי נישט, מחמת דערימאָד ס'איז אַ איד מיט איין אַפּעטיט, וואָס האַלט פון דער אכילה... מאָד איך צו איהם אַזוי: „איך געב אייך מיין עהרע-וואָרט, זאָג איך, און טאַמער איז אייך ווינציג, נאָט אייך, זאָג איך, מיין תקיעת כף, אז אַם ירצה שם מאַרגען פאַרטאָג וועק איך אייך אויף צום פאַרטאָגעניגען פאַיעזד — די גאַנצע וועלט מעג זיך איבערקעהרען, אַניט, זאָג איך, זאָל איך אַזוי און אַזוי!"... ווערד ער שוין אַ ביסעלע ווייכער און רופט זיך אן צו מיר: „געדענקט זשע — אַ תקיעת כף!" זאָג איך: „תקיעת כף איז תקיעת כף". און מיינע האָט געמאַכט אַ מילכיגע וועטשערע, וואָס זאָל איך אייך זאָגען, מיט אַזעלכע קרעפלעך, אז דער אורח האָט געמוזט מודה זיין, אז ס'איז אמת: ער האָט אויך אַ ווייב, און זיין ווייב מאַכט אויך קרעפלעך, נאָך ס'איז אַזאַ חלוק ווי פון טאָג צו נאַכט! ווייס איך וואָס — כרחוק מזרח ממערב! — און כף הוה. איך האָב געהאַלטען וואָרט, מחמת דערימאָד וואָס אַ תקיעת כף איז אַ תקיעת כף. איך האָב מיין אורח אויפגעוועקט פאַרטאָג, געשטעלט דעם סאַמאָואַר. ער האָט זיך גענומען פאַקען אין וועג אריין, און טאַקי גאַנץ פֿיין געזעגענען זיך מיט מיר און מיט מיין הויזגעזינד. רוף איך מיך אן צו איהם: „געזעגענען, זאָג איך, וועלען מיר זיך געזעגענען, נאָך פריהער, זאָג איך, דאַרף מען זיך צערעכענען". קוקט ער מיך אן, מחמת דערימאָד ער פאַרשטעהט ניט וואָס איך זאָג. „וואָס הייסט, זאָגט ער, צערעכענען?" „צערע-כענען, זאָג איך, הייסט מאַכען אַ חשבון; איך, זאָג איך, וועל אייך געבען אַ חשבון, וואָס פון אייך קומט, און איהר, זאָג איך, וועט זיין אַזוי גוט און מטריח זיין זיך באַצאַהלען". ווערד ער רויט אַזוי ווי

דורכגעלאזט קיין זאך. און געהט און דערלאנגט דעם רב דעם חשבון, וואָס איך האָב איהם געגעבען. האָט איהם דער רב אויס- געהערט דוקא מיט קאפ און ביז'ן רעכטען סוף. און אז דער איד האָט געענדיגט, רופט זיך אז דער רב : „האָבען מיר אויסגעהערט, הייסט עס, איין צד. אצינד, זאגט ער, וועלען מיר הערען דעם אנדערען צד. וואָס האָט איהר דערויף צו זאָגען?“ רוף איך זיך אז צום רב : „איך פון מיין זייט האָב גארנישט צו צולעגען, מחמת דערימאָד, זאָג איך, וואָס אלסדינג, וואָס דער איד האָט אייך דאָ דערצעהלט, איז כשר וישר, לויטער אמת. נאָר וואָס דען, זאָג איך, איין זאך לאָז ער אייך, זאָג איך, זאָגען אויף זיין אידישקייט : ווען און וואָסער אַ טאָג איז ער געקומען, און וואו האָט ער געהאַל- טען שבת, און צי האָט ער געגעסען פיש און געטרונקען וויין מיט ביער מיט קאַניאַק מיט ווישניק, און צי האָט ער געלויבט דעם וואָל- כישען באָרשט מיט די מילכיגע קרעפלעך, וואָס מיין ווייב האָט געמאַכט?“ ווערד דאָך מסתמא מיין איד נאָך מעהר אויפגעקאַכט, שמיצט זיך און וואָרפט זיך, ממש ער באַקומט אַפּאַפּלעקציע ! בעט איהם דער רב, ער זאָל זיך אזוי ניט קאַכען און ניט זיין אין כעס, מחמת דערימאָד, וואָס כעס איז עבודה זרה, און ער פרעגט איהם איבער נאָך אַ מאָל וועגען די פיש מיט'ן באָרשט מיט די קרעפלעך, און צי ס'איז אמת, אז ער האָט געטרונקען אי וויין, אי ביער, אי קאַניאַק, אי ווישניק ? דערנאָך טהוט ער אז די שפּאַקולען, דער רב, הייסט דאָס, קוקט איבער דעם חשבון פון אויבען ביז אַראָפּ, פיהרט אונטער די אונטערשטע שורה — סע שטימט : עטליכע און דרייסיג רובעל מיט קאַפּיקעס. דערנאָך ציהט ער אויס אונז די פעטשיילע, מיר זאלען, הייסט עס, מקבל קניין זיין, אז מיר וועלען מקיים פסק זיין, און דער רב האָט אַרויסגעגעבען זיין פסק אין קורצע ווערטער : אז דער איד באַדאָרף מיר באַצאהלען כפי החשבון די עטליכע און דרייסיג רובעל מיט קאַפּיקעס, און הוצאות פאר דער נסיעה אַהער און אַהין, און פּסקנעלט דעם רב — דאָס זאָל זיין לחצאין, אויף דער האַלב הייסט עס, חלק כחלק.

דרייסיג קארבען מיט קאפיקעס — איד געדענק שוין ניט אקוראט...
 — דערזעהן דעם חשבונו, איז מיין איד געווארען געל און גרין.
 די הענט האבען איהם געציטערט און די אויגען זענען איהם שיער
 פון קאפ ניט ארויס, און ער האט גענומען שרייען נאך מיט גרע-
 סערע קולות און גוואלדען: „וואו איז ער עס אריינגעפאלען? צוויי-
 שען פעלד-גולנים? גאר קיין מענטשען ניט פארהאנען? קיין גאט
 נישטאָ?“ רוף איד מיך אָן צו איהם: „שאט, ווייבט איהר וואָס,
 רב איד? וואָס דארפט איהר שרייען? זיך אַפּעסען דאָס האַרץ?
 אַמעהר לאַמיר זיך דורכפאַהרען, זאג איד, אין שטעדטעל אַרײַן,
 ס'איז ניט ווייט פון דאָנען, מחמת דערימאָד דאָרט איז דאָ מענ-
 טשען, דאָרט איז דאָ אַ רב, לאַמיר פרעגען דעם רב, וואָס דער רב וועט
 זאָגען, אזוי וועט זײַן.“ דערהערט פון מיר אַזעלכע דבורים, איז דעם
 אידען געוואָרען אַביסעל גרינגער אויף דער נשמה. און וואָס אַהרט
 אײַך — מיר האָבען געדונגען אַ פוהרעל און האָבען אויפגעזעצט זיך
 און אַוועק אין צווייען אין שטעדטעל אַרײַן, און גלייך צום רב.
 — געקומען צום רב, מרעפען מיר איהם אקוראט נאָכ'ן דאוונען.
 ווי ער לעגט צענויף טלית ותפילין. שלום עליכם, עליכם שלום.
 וואָס'ט איהר זאָגען? חאפט זיך אַרויס מיין איד מיט אַ פייער
 און הויבט אָן צו דערזעהלען די גאנצע מעשה פון „א“ ביז „ת“,
 ווי אזוי ער איז געפאַהרען פאַרביי אונזער סטאַנציע, ווי אזוי ער
 האָט זיך אַראָפּגעהאַפט מיט'ן טשעמאָדאָן אויפ'ן וואַקזאַל עפּים
 נעמען אין מויל אַרײַן, אַפילו גאָרניט איז זינען געהאַט קיין ברית
 פליהט אונטער אַט דער איד (ווייזט אָן אויף מיר) און פאַלט צו מיט
 תחנונים, מחמת דערימאָד אזוי ווי ביי איהם איז היינט אַ ברית
 און עס פעהלט איהם אַ צעהנטער צו אַ מנין, על כן האָט גאָט אַלײַן
 אזוי געפיהרט! און דערנאָך ווי אזוי איד האָב אַרויסגעריסען ביי
 איהם דעם טשעמאָדאָן פון די הענט, דערנאָך ווי אזוי ער איז
 געקומען אויפ'ן ברית און געוואָלט פאַהרען ווייטער, האָב איד איהם
 פאַרהאַלטען אויף שבת און אויף שבת-צורנאכטס און אויף זונטאג
 שלישי למילה און אויף מילכיגע קרעפּלעך — חסיצור, ער האָט ניט

אפשר וואלט איהר געווען, זאג איך, אזוי פריינדליך אויסהערען אויך פון מיר א מעשה, און אויך מיט א רב, נאך א סך א קירצערע, ווי אייער מעשה?

און גארנישט געווארט אויף זייער יא אדער ניין, בין איך צוגעטרעטען גלייך צום עסק, און טאקי גאָר אין קורצען.

— דאָס איז געווען — אזוי האב איך אנגעהויבען מיין מעשה — גארנישט לאַנג, און דוקא אין א גרויסער שטאָדט, ערב יום כפור האָט זיך עס געטראָפּען. פאַלט אַראָפּ ווי פונ'ם הימעל אַ איד אַ סוחר, איין אורח, אַ רייזענדער, וואָס פאַהרט אַרום איבער דער וועלט, פערקויפט סחורה און נעמט געלד, האָלט זיך מיט ביידע הענד ביי די זייטען, שפּאַציערט אַרום איבער'ן שוועלחויף, אויף דער אידישער גאָס, און פרעגט זיך שטאַרק נאָך אויפ'ן רב, וואו זיצט דאָ ערגיץ דער רב? — וואָס בעדאַרפט איהר צום רב? — „וואָס איז אייער עסק?“ איינעם, דעם אנדערען, דעם דריטען: וואו זיצט דאָ ערגיץ דער רב? — וואָס דאַרפט איהר דעם רב? — „וואָס איז אייער עסק?“ ... אַהיזאַהער, ער האָט זיך דערפרעגט, וואו דער רב וואוינט. אַריינגעקומען צום רב, האָלט ער זיך נאָך אַלץ מיט ביידע הענד ביי די זייטען, רופט אָפּ דעם רב אויף אַ סוף, פערשליסט זיך מיט איהם בעזונדער אין אַ חדר: „רבי! אזוי און אזוי איז די מעשה, איך בין אַ איד אַ רייזענדער און פיהר מיט זיך געלט, אַ היבשע פותיקא. נישט חלילה מיינס; פריהער גאָט'ס, דער נאָך פרעמדס. ס'איז ערב יום כפור; האָלטען ביי זיך קאן איך עס ניט; איבערלאָזען עס אויף דער סטאַנציע האָב איך מורא — אזא פותיקא! טהוט מיר אַ טובה, נאָט עס אייך, באַהאַלט דאָס ביי זיך איז קאָסטען ביו, אַם ירצה השם, מאַרגען אויף דער נאַכט נאָך יום כפור...“

און נישט לאַנג געטראַכט, נעמט דער סוחר, בינדט אויף דעם זשילעט, און ציהט אַרויס איין פעקעל נאָכ'ן אנדערען די שענע אַסיגנאַציעס, ניט פאַר אייך געראַכט, די אמת'ע רויטע קנאַקע-דיגע הונדערטערס!

— אַרױסגעחאַפּט זיך פּונ'ם רב, ווי פון אַ שווייץ־באַד, נעמט דער איד אַרױס דעם טײַטשער, האַפט אַרױס פון דאַרטען אַ פּופּציגער (צוויי כּה־ה'ערס), טהוט מיר אַ שמיץ אין פנים אַרױן, איד זאָל איהם געבען אויסגאָב. זאָג איד צו איהם: „וואסער אויסגאָב?“ זאָגט ער: „נאָך די עטליכע און דרייסיג, וואָס קומט אײך על פי חשבון“. זאָג איד: „וואסער חשבון? וואסערע עטליכע און דרייסיג? וואָס מײַנט איהר, זאָג איד, איד בין טאַקי אַ פּעלד־גולד? צי אַ משוגע'נער? וואָס הײַסט, איד וועל ביי אײך נעמען געלט? איד חאַפּ אָן, זאָג איד, אַ אידען אויפ'ן וואָקזאַל, אַ ווילד־פּרעמדען, איד קען איהם ניט, איד ווייס איהם ניט, נעם אוועק ביי איהם דעם טשעמאַדאן פון די הענט און פאַרשלעפּ איהם, זאָג איד, מיט גע־וואָלד צו מיר אויף אַ ברית, און פאַרברענג, זאָג איד, מיט איהם אַ שבת, אויף אַלע אידען געזאָגט געוואָרען — וועל איד געהן, זאָג איד, מחמת דערימאָד, און וועל ביי איהם נעמען געלט פאַר דער טובה, וואָס ער האָט מיר געטהאָן, און פאַר'ן תּענוג, וואָס איד האָב פון איהם געהאַט?“... קוקט ער מיך שוין אָן טאַקי מיט אײַן אמת ווי אַ משוגע'נעם און מאַכט צו מיר: „וואָס זשע האָט איהר גע־דרעהט אַ מח? און וואָס האָט איהר מיך געשלעפּט צום רב?“ „אַ מאַדנער איד, זאָג איד, איהר זענט! איד האָב עס געטהאָן, זאָג איד, ניט פאַר קיין זאַך, נאר מחמת דערימאָד, וואָס איד האָב גע־וואָלט, זאָג איד, איהר זאָלט זעהן, וואָס פאַר אַ חכם אַ רב מיר האָב עז — און מעהר גאַרנישט...“

* * *

דערצעהלט די מעשה, האָט זיך מײַן בעל־דבר, רב נחמן לָקח, גאַנץ פֿיין אויפֿגעהויבען, און די איבעריגע דריי שותפים נאָך איהם, גענומען פּערשפּיליען זיך די קאַפּאַטעס, שוין גרייט אוועקצוגעהן. האָב איד מיך ניט געפּוילט, דערלאָנגט זיי נאָך צו פאַפּיראַסען און אנגערופּען זיך צום דערצעהלער:

— האָט איהר מיר דערצעהלט, זאָג איד, אַ מעשה מיט אַ רב.

געקומען מכת דער פוטיקא" ... „וואסער פוטיקא?" „די ממתקים" ...
 „וואסערע ממתקים?" „איד בין געקומען נאכ'ן געלט" ... „וואסער
 געלט?" „מיין געלט... דאס הייסט, ניט מיינס, פריהער גאט'ס,
 דערנאכדעם פרעמדס... איד האב עס אייד געגעבען באהאלטען" ...
 „א י ה ר ה א ט מ י ר געגעבען באהאלטען געלט? ... ווען?" ...
 צעלאכט זיך דער איד, מיינט, אז דער רב טרױבט מיט איהם
 קאטאוועס. פרעגט איהם דער רב: „וואס איז דער געלעכטער?"
 זאגט ער: „דאס ערשטע מאל זעה איד א רב א ליץ" ... געפינט זיך
 שוין דער רב בעלעדיגט. קיינער האט איהם נאך ביז אהער, זאגט
 ער, ניט געקרוינט מיט'ן נאמען ליץ. „זאגט, רב איד, וואס דארפט
 איהר?"

דערהערט אזעלכע דבורים, האט דעם אידען א קלאפ געגע-
 בען, ניט פאר אייד געדאכט, אט'אדא, אונטער'ן לעפעלע.
 „סטייטש, רבי, איז גאטעס ווילען! איהר ווילט קוילען א אידען?
 איד האב דאך אייד אפגעגעבען אינגאנצען מיין געלט, ניט מיינס,
 פריהער גאט'ס, דערנאכדעם פרעמדס! א סימן — איהר האט עס,
 זאגט ער, איינגעוויקעלט אין פעטשיילע, פאר'חתם'עט מיט טרי-
 וואכס, פארשלאסען ביי דער רביצין אין קאסטען, און די שליסע-
 לעך באהאלטען אויף איין ארט, וואס קיין בוראדן זאל ניט וויסען...
 און נאך א בעסערער סימן: עס זענען, זאגט ער, דערביי געווען
 ערות, די פיינסטע בעלי'בתים פון שטאדט!..." און ער פוילט זיך
 ניט, דער איד, און רעכענט אויס די בעלי'בתים ביי די נעמען.
 און אליין בעשלאגט איהם א קאלטער שווייס, און עס נעמען איהם
 אננסטען, בעט א גלאז וואסער.

און נישט לאנג געטראכט, נעמט דער רב און שיקט אוועק
 דעם שמש צו די אויסגערעכענטע פני, די שבעה טובי העיר, די
 סאמע פיינסטע בעלי'בתים פון שטאדט. יענע קומען צו לויפען:
 „וואס איז געשעהן?" „איין אומגליק! א בבלול! א פריטשע-
 פע א איד! ער טענה'ט, אז ער האט מיר יאקבי איבערגעגעבען

דערזעהן אזא סומע געלד, רופט זיך אפ צו איהם דער רב : „האט קיין פאראיבעל ניט, איהר קענט מיר ניט, איהר ווייסט מיר ניט“... „וואס הייסט, איר קען אייך ניט ? איהר זענט דאך עפּים א רב!“... „גוט, איר בין א רב, איר קען אבער א י י ד ניט, ווער א י ה ר זענט און וואס א י ה ר זענט“... אהיו-אהער, זיי דינגען זיך. ער איהם : „איהר זענט א רב!“ דער רב צו איהם : „איר קען אייך ניט“. און דא דער טאג שטעהט ניט, ערב יום כפור ! ס'איז געבליבען, אז דער רב נעמט צו ביי איהם דאס געלד ; נאך וואס דען ? — פאר עדות. ווער זאלען זיין די עדות ? קיין אביוועמען קאן מען דאך נישט פערטרויען. שיקט דער רב רופען צו זיך די פני, די שבעה טובי העיר, די סאמע נגיד'ישע און פינע בעליבתים פון שטאדט, און דערזעהלט זיי : „אזוי און אזוי איז די מעשה. אט דער איר, זאגט ער, האט געלט, א היבשע פותיקא, ניט זיינס, פריהער גאט'ס, דערנאך פרעמדס. וויל ער עס מיר, זאגט ער, געבען באהאלטען ביז איבער יום-כפור. על כן זייט איהר, זאגט ער, עדות, וויפיעל ער האט מיר איבערגעגעבען געלט, בכדי ס'זאל ניט ארויסקומען, זאגט ער, דערנאכדעם קיין שום, איהר פארשטעהט ?“... און דער רב האט זיך מטריח געווען, איבערגע-צעהלט פאר די בעליבתים אין די אויגען דריי מאל די פותיקא, איינגעוויקעלט אין א פעטשיילע, פער'חתמ'עט די פעטשיילע מיט טריוואכס, צוגעלעגט די חתימה : „הרב ומו"צ"/, בעוויזען די בעלי-בתים : „נאט, זעהט, אט דא האט איהר מיין חתימה, און געדענקט זשע, אז איהר זענט עדות !“... די פעטשיילע מיט'ן געלד האט דער רב איבערגעגעבען דער רביצין, זי זאל דאס פערשליסען אין קאסע טען, און די שליסעלעך זאל זי בעהאלטען אין איין ארט, וואס קיין בור אדם זאל ניט וויסען... און מען איז אוועק אין שוהל אריין און מע האט גאנץ פיין געדאווענט און געפאסט, און איבערגעלעבט דעם יום-כפור, געקומען פון שוהל, אפגעפאסט זיך, מע טהוט א קוק — אהא ! ער איז דא ! דער איר, דער סוחר, הייסט עס. „א גוטע וואך“. „א גוט יאהר. זיצט, וואס'ט איהר זאגען ?“ „גארנישט, איר בין

לשנה טובה

א מעשה פון פארצויטען, דערצעהלט פון א
איד א חסיד פאר א סך אידען, פאָהרענדיג
אין וואַגאַן, און איבערדערצעהלט מיט זיין
לשון.

געשריבען אין יאָהרען 1915 — 1918

א גאנצע פותיקא ערב יום כפור אויף צו באהאלטען, און איהר זענט יאקבי דערביי געווען עדות!..."

האבען זיך די בעלי-בתים איבערגעקוקט צווישען זיך, ווי איידער רעדט: „אט דא וועט מען עס אפלאקען א ביינדעל!“ א קלייד-ניגקייט, אזא פותיקא! דער יצירהרע פון געלד! און זיי זענען אנגעפאלען אויפ'ן אידען: „איבע! ווי שעמט איהר איידער ניט אין אייער ווייטען האלץ אריין אויסטראכטען אויף אונזער רב אזא מיאוסען בלבול?..."

דערזעהן אזא מעשה, האט דער איד אפגעלאזט הענד און פיס — עס האט איהם א נעם געגעבען דער קראם, ניט פאר איידער געראכט — אט-אט חלש'ט ער! האט זיך אויפגעהויבען דער רב, צוגעגאנגען צום קאסטען, ארויסגענומען די פעטשילע מיט געלד און אונטערגעטראגען דעם אידען:

— גאט איז מיט אייד! נאט! אט איז אייער געלט! נעמט עס אייד אפ און צעהלט עס נאר אקארשט איבער, ווי עס געהר צו זיין, פאר די דאזיגע אידען אין די אויגען. די חתימה, ווי איהר זעהט, איז ניט געריהרט, דער טריוואכס גאנץ, אלץ ווי עס דארף צו זיין!

א נייע נשמה האט מען געבאד אין דעם אידען אריינגעזעצט. די הענד האבען איהם אזש געציטערט, און טרערען האבען זיך איהם געשטעלט אין די אויגען.

— צו וואס האט אייד געטויגט, רבי, נעמען א אידען און טרייבען מיט איהם לצנות? אזא לצנות?!

— כ'האב אייד נאר געוואלט באווייזען — ווער אונזער רע שטענע בעלי-בתים זענען...

לשנה טובה

— נעמען, לאז זיך אייך דאכטען, נעמען אלע ביי אונז, ביז'ן ארון הגדול! און אפילו דער ארון הגדול אליין בכבודו ובעצמו, ס'זאל אייך צו קיין שאנדע ניט זיין, נעמט אויף, אז מע גיט איהם... וואס? איהר גלויבט ניט? איהר לאכט? לאכט געזונטערהייט!... שוין? איהר'ט זיך שוין אויסגעלאכט? אצינד רוקט אייך קארשט צענויף, מיינע ליעבע אידען, וועל איך אייך דערצעהלען א מעשה בון פארצייטען. די מעשה האט זיך געטראפען ניט מעהר און ניט וועניגער ווי מיט מיין זיידען, עליו השלום, אין יענער גוטער צייט, בעת מלך איז געווען דער ערשטער ניק... וואס ווינקט איהר צו מיר? וואס'ט איהר זיך דערשראקען? איהר האט מורא, אז די ערליים, וואס זיצען מיט אונז אין וואגאן, וועלען פארשטעהן וואס מע דבר'ט? א מכה וועלען זיי ביי מיר פארשטעהן! איכ'ל רעדען פארשטעלט, און דארט, וואו מע באדארף, — גאר אויף לשון קודש — גבי איהר זאלט נאר הערען מיט קאפ און ניט האבען א טבע איבערשלאגען יענעם אין מיטען.

בקיצור, ויהי בימי אחשורוש — דאס איז געווען, לאז זיך אייך דאכטען, אין דער צייט, ווען ס'האט געוועלטיגט א ו נ ז ע ר ע נ ס עלטער-זיידע, נאך וועמען א ו נ ז ע ר ע ר איז א נאמען, דער זכות מעג איהם ביישטעהן אויף יענער וועלט און אקעגען קומען דארט, פאר די טובות, וואס אונזערע אחינו בני ישראל האבען פון איהם געהאט דורך זיינע גזירות טובות ישועות ונחמות — אמן. א לאנגע צייט האבען אונזערע זיידעס, און דער נאך אונזערע טאטעס, נישט געקאנט פארגעסען דעם דאזיגען ארון הגדול, האבען זיך געאכעט פונ'ם שלאף און דערמאנט איהם אלע מאל צום גוטען — אזוי גוט איז זיי געווען! דאס גאנצע לעבען איז געהאנגען ביי איטליכען אויפ'ן שפיץ נאך, און געלעבט היינט מיין נאך

און מיין זיידע אַנשעל איז געווען, לאַז זיך אייך דאַכטען, אַ
איד אַ נגיד און אַ מיוחס, און דעם רבינ'ס אַ חסיד, און אַ גבאי אין
שוהל, און אַ תקיף ביי נאַטשאַלסטווע. אַז מע שמועסט כלל־וַלַךְ!
„גוואַלד, רב אַנשעל, ראַטעוועט אַ שטאַדט! גיט עפּים אַיין עצה!“
הערט זיי אַוויס דער זיידע און מאַכט צו זיי: „וואָס קאָן איד
אייה, קינדערלעך, העלפען? סײַדען איב'ל מיד אַראַפּהאַפּען צום
רבי'ן זאָל לעבען, און וואָס ער זאָל לעבען וועט זאָגען, דאָס וועלען
מיר טהוּן“. און אומר ועושה — דער זיידע האָט פּיינט געהאַט
לאַנגע מחזקות. פּוילען זיך איז ביי איהם גיט געווען, און איז
הוצאות איז אויך גיט געווען קיין מניעה — אַ שטאַדט קאָן אַוויס־
טראַגען. עס האָלט ביי צרכי צבור, מע דאַרף ראַטעווען אַ שטאַדט,
איז עפּים פאַרהאַן תּירוּצים?... און ער האָט זיך אויפגעזעצט, דער
זיידע אַנשעל הייסט עס, זומער איז דאָס געווען, אין די רעכטע
היצען, האָט זיך אַפּגעזעגענט מיט דער גאַנצער שטאַדט און איז
אַוועק גלייך צום רבי'ן. געקומען צום רבי'ן, הויבט ער איהם אָן צו
דערצעהלען אַ מעשה: אַיין אומגליק, אַיין ערל אַ נקיטפּים/ניק, וואָס
נעמט גיט. טהוט דער רבי אַ קוק אויף איהם מיט אַיין אויג
און אַ מאַך מיט דער האַנט, ווי אַיינער רעדט: מע דאַרף גיט רעדן
דען ווייטער, ער ווייסט שוין. פון וואָנען ווייסט ער? — דאָס פרעגט
אַ נאָרר. זיי ווייסען שוין!... וואונדערט זיך דער זיידע, נאָר ער
שווייגט און וואַרט, וואָס וועט זיין ווייטער? אין אַ מינוט אַרום
רופט זיך אַז דער רבי: לֹשֶׁן טוֹבָה תְּכַתְּבוּ וְתַחַתְמוּ...
וואונדערט זיך דער זיידע נאָך מעהר: וואָס פאַר אַ סמיכות־הפרשה?
ס'איז נאָך אין רעכטען זומער, נאָך ווייט צו ראַיט־השנה, ווי קומט
עס אַיצטער צו „לשנה טובה“?... נאָר פרעגען דעם רבי'ן קשיות
פרעגט מען גיט. וואַרט ער. און שוין פאַר'ן אַפּגעזעגענען זיך רופט
זיך אָן דער רבי צום זיידען מיט אַ זיפּץ: הער זשע אַוויס, אַנשעל
(זיי זאָגען דאָך אַלעמען „דו“). נעם און פאַהר, זאָגט ער, אַהיים
בשלוּם און זאָלסט זאָגען דער שטאַדט, זאָגט ער, אַז איד האָב זיי
געזאָגט „לשנה טובה תכתבו ותחתמו“. און אַז דו וועסט קומען

אינ'ם זכות און מיט'ן חסד פונ'ם אַדון הקטן, פונ'ם „קנעפעל“, דאס הייסט, דורך דעם, וואס דאס „קנעפעל“ פלעגט נעמען אויף דער יד, און דערצו נאך פאַרוועקען די דגים ערב שבת מיט אַ גלע-זעל יי"ש, האבען אידען געקאנט דערווילע אַטעמען פראַנק און פריי, האַנדלען און וואַנדלען און לעבען ווי גאט אין אַדעם.

ויהי היום — און וואו אַ ויהי איז דאך אַ צרה — טרעפט זיך אַ מעשה: וימת פרעה מלך מצרים — לעגט זיך אַוועקעט דאָס „קנעפעל“ און מאַכט אַ שטאַרב, ויקם מלך חדש — און עס קומט אראפּ צו אונז אין שטאַרט אַ ניי „קנעפעל“, אַ חמו, אַ רשע, אשר לא ידע את יוסף — וואס נעמט נישט, חאָטש געב איהם אַ קרענק! האָט מען איהם געפרובט נתנ'ען אַ גרעסערע מטבע — ער נעמט ניט! גאר אַ גרויסע מטבע — ער נעמט ניט! געוואָלט איהם מכבד זיין מיט דגים — ער געהט ניט! אַ שמועס געגעבען פון אַ גוט ביסעל משקה — ער טרינקט ניט! אַז מע שמועסט אַ „נקי-כפים'ניק“, איז דאך ניט שייך! און טאַמער בעט מען איהם מיט רחמים — טופעט ער מיט די פיס, טרייבט אַרויס און טהוט דערנאָכדעם מעשים אשר לא יעשו: אַ פראַטאַקאַל נאך אַ פראַטאַקאַל, אַ שטראַף נאך אַ שטראַף, אידען לאָזט ער ניט האַנדלען, מלמדים לאָזט ער ניט קנעלען, און דערזעהט ער אַ יונג ווייבעל — רייסט ער איהר אראפּ דעם פאַריק, אַ יונגען מאַן — שערט ער איהם אָפּ אַ פאה, „אַזוי, זאָגט ער, טהוט דער אַדון הגדול אויף“... און קוועלט, טרייסעלט זיך פון זיין אייגענער חכמה, ווערד צעשמאַלצען פאַר געלעכטער!... פערדריסט דאך עס, און סע ברענט, נאר מען קאן גארנישט מאַכען. וואָס טהוען אידען? דאָס, וואָס אַלע מאַל: ויאנחו בני ישראל — אידען זיפצען נעבאָד שטילער-הייד און מע מאַכט איין אסיפה און נאך איין אסיפה, חבה נתחכמה — לאַמיר עפּים צוטראַכטען, ווי אַזוי ווערד מען פטור פונ'ם דאָזיגען חמו ימח שמו? איז געבליבען, מע זאָל געהן צו מיין זיידען רב אַנשעל עליו השלום, אַזוי טאַקי האָט ער געהייסען, דער זיידע מיינער, און דאָס בין איך טאַקי נאך איהם אַ נאָמען.

זיידע איז אויסער זיך פון די פערדלעך, האט ער מסתמא פארבעטען אזא מקח, אז דעם זיידען איז געווארען נישט גוט, ממש עס איז איהם פינסטער געווארען איז די אויגען! נאך ס'איז עפּים א תירוץ? פּקוח-נפש — ראטעווען א שטאדט מיט מענטשען! אידען האבען פארקויפט, פארעצט דאס לעצטע שבלעצטע! און מיין זיידע האט גענומען דינגען זיך פאר די שפּאַקעס, א רענדעל אראפ, א רענדעל ארויף — ער איז שוין, לאז זיך אייך דאכטען, פון די שפּאַקעס ניט אפגעטראטען און האט אוועקגעקויפט די שפּאַקעס און גענומען די שפּאַקעס און איינגעשפּאַנט די שפּאַקעס אין א שענער קארעטע. און איז אוועק מיט די שפּאַקעס גלייך אין יענעם מקום, אקוראט ווי דער רבי האט אנגעזאגט, נישט געלאזט פאלען א האר, און אז ער איז געקומען מיט די שפּאַקעס אין יענעם מקום אריין, — דאס איז שוין געווען ראש חודש אלול — האט ער אויסגערוהט זיך דריי טעג מיט דריי נעכט, און גענומען דערנאך שפּאַצירען מיט די שפּאַקעס אלע אין דער פריה תיבה ומיד נאכ'ן דאוונען און אויף דער נאכט, בין מנחה למעריב, און פאוואלדי, נישט געחאפט, טריט ביי טריט, דריי מאל היו און צוריק, פארביי דעם פאלאץ פונ'ם מלכות — אלסדינג, ווי דער רבי האט געהייסען, ניט געמינערט א האר.

הקיצור המעשה, ער פאהרט, לאזט זיך אייך דאכטען, א טאג, ער פאהרט צוויי, ער פאהרט דריי — גארנישט מיט גארנישט! ער הויבט שוין אז אריינפאלען אביסעל אין א מרה-שחורה: וואס וועט זיין דער תכלית? נאך צופיעל מהרהר זיין טאר מען אויך נישט. אז דער רבי זאגט, איז מסתמא ניט אומזיסט. און כך הוה: איינ-מאל, שפּאַצירענדיג אזוי פארביי דעם מלך'ס פאלאץ מיט די שפּאַ-קעס, דערוועהט ער, ווי עס קומט איהם אקעגען פון דווארעץ ארויס עפּים א גרויס „קנעפעל“, אפנים, איין אטיוטאנט פון די אטיר-טאנטען, און שטעלט איהם אפּעט און פייפט עפּים מאדנע איהם גלייך אין פנים אריין, און באטראכט די שפּאַקעס, ווי א רעכטער מבין, פון אלע זייטען, און טהוט איהם א פרעג: „הער נאך, דו,

אהיים, זאגט ער, זאלסטו אפּווארטען ביז'ן גרויסען יאָרד, און זאלסט אַרויסגעהן, זאגט ער, אויפ'ן יאָרד און זאלסט קויפּען אַ פאַר סוסים, אבער מן המוכחר, פון די בעסטע הויסט עס! שפּאַקעס זאלען זיי זיין! און זיי זאלען זיין, זאגט ער, ביידע גלייך, ווי א צוויילינג, ווי איין מאמע האָט זיי געהאַט, עס טאָר נישט זיין קיין פלעק אויף זיי, קיין שפּרינקעלע. און דו זאלסט, זאגט ער, נעמען ד' שפּאַקעס און זאלט זיי איינשפּאַנען, זאגט ער, אין אַ קארעטע, אין אַ שענער קארעטע, וואָס שענער איז בעסער, און דו זאלסט אַוועק פאַהרען מיט זיי, זאגט ער, אין יענעם מקום אַריין, וואו דער אַדון הגדול זיצט... מיט אַ „פ“ הויבט זיך אַז יענע שטאָדט... און אַז דו וועסט קומען, זאגט ער, אין יענעם מקום, זאלסטו דעם ערשטען טאג, זאגט ער, אַפרוהען, דעם אַנדערען טאָג אַפרוהען, און דעם דריטען טאָג, זאגט ער, אויך אַפרוהען, און אַז דו וועסט זיך אַפּריר הען, זאלסטו, זאגט ער, נאכדעם אין דער פריה, באַלד נאכ'ן דאוונען, און פאַרנאכט, ביז מנחה למעריב, מאַכען אַ שפּאַציער מיט די שפּאַצ קעס פאַר'ן פּאַלאַץ פונ'ם מלכות, און זיצען זאלסטו אין דער קארעטע ווי אַ ש'ררה, וואָס פאַהרט זיך דורך גלאַט אַזוי לשם פאַרגעניגען... והיה — און ס'וועט זיין, זאגט ער, אַז מע וועט זיך אַפּשטעלען און פרעגען: „וואָס ווילסטו פאַר די פערדלעך?“ זאלסטו זאגען: „איד האַנדעל נישט מיט קיין פערד“... און פאַהר, זאגט ער, בשלום אַהיים, וח', זאגט ער, יצליח דרכך“...

און כד הוה. ס'איז געקומען די צייט פונ'ם גרויסען יאָרד, ווי דער רבי האָט פאַראויסגעזאגט, איז דער זיידע אַרויס אויפ'ן יאָרד, דערוועגט ער אַ ציגיינער מיט אַ פאַר שפּאַקעס, אבער שפּאַצ קעס אשר לא שפּאַקו אבותינו! קיין גרויסער מכין אויף פערד איז מיין זיידע נישט געווען, נאר זייער אויסזעהען — איינס אין איינס, ווי איין מאמע האָט זיי געהאַט, און אַחו אַ פלעק — אַלסדינג, ווי דער רבי האָט געזאגט! דערוועגט די פערדלעך, איז שוין דער זיידע דע, לאַז זיך אייך דאכטען, פון זיי נישט אַפּגעטרעטען. ער איז צוגעזאָ- טען געווארען! דער ציגיינער, אַפנים, האָט פאַרשטאַנען, אַז דער

און ווי נאך דער ארון הגדול האט דערזעהן די שפאקעס, אזוי האט ער שוין ניט געקאנט מעהר אפטרעטען פון די שפאקעס. א מין כח איז געלעגען אין די דאזיגע שפאקעס! א שעה כסדר האט ער זיך געשפיעגעלט אין די שפאקעס, באוויזען די שפאקעס לכל שריו ועבדיו — דעם גאנצען הויף. הכלל, ער האט זיך נאך ניט געקאנט זאט אנקוקען אין די שפאקעס — ממש ותדבק נפשו!... און דער זיידע שטעהט אלץ פון דער ווייטען און קוקט זיך צו און שווייגט. ער האט באלד דערקענט נאכ'ן פאטרעט ווער דאס איז... נאך נאך נישט, לא קם ולא זע, א בשר ודם גלייך מיט אלע... דערנאך געהט ער צו. דער ארון הגדול הייסט עס, גלייך צום זיידען, און ווי נאך ער האט א קוק געגעבען אויף איהם, איז איהם שוין פארקיהלט גע-ווארען, דעם זיידען הייסט עס, אלע געבליטען. און אז ער האט דערהערט זיין קול, א קול פון א לעמפערט, איז איהם דורכגעלאפען א פרעסטעל איבער'ן לייב. „וויפיעל ווילסטו פאר די פערדלעך?“ ענטפערט איהם דער זיידע, קוים'קוים וואס ער רעדט, און פיהלט, אז דאס קול ציטערט איהם און אין מויל איז איהם טרוקען: „איד פארקויה ניט קיין פערד. נאך אויב, זאגט ער, דעם האר זענען געפעלען די פערדלעך, און אויב איד האב, זאגט ער, געפונען לייט זעליגקייט אין די אויגען פון מיין האר, און מיין האר וועט ניט זיין אויף מיר אין גרימצארן, לאזען, זאגט ער, אריינגעפיהרט ווערען מיינע שפאקעס אין די שטאלונגען פון מיין האר — דארט, זאגט ער, איז זייער ארט“... מעהר האט ער ניט געקאנט ארויסרעדען קיין ווארט, מחמת דער ארון הגדול האט אויף איהם געגעבען א קוק, איז איהם פרחת נשמתו געווארען! און ווער שמועסט, אז דער ארון הגדול איז צו איהם צוגעגאנגען נאך נעהענטער און געגעבען צו איהם א רעד מיט זיין געמבע, איז פון איהם שיער ניט געווא-רען, פונ'ם זיידען אנשעל, א גל של עצמות. „הער זיך איין, זאגט ער צום זיידען, אפשר ווילסטו פון מיר א טובה'לע? זאלסטו, זאגט ער, זאגען בעסער גלייך, אהן חכמות, אהן אידישע אויבער-הסברות,

וואס ווילסטו פאר די פערדלעך? — אקוראט ווי דער רבי האט געזאגט! טהוט איהם א טיטאכע דאס הארץ, דעם זיידען הייסט עס, און ער ענטפערט איהם אפ, ווי דער רבי האט איהם אנגעזאגט: „איד האנדעל נישט מיט קיין פערד“. קוקט איהם יענער אן מיט א בעזען קוק: „ווי קומט צו דיר אזעלכע שפאקעס?“ שווייגט ער שוין, דער זיידע, ווייסט נישט וואס צו ענטפערען, ווארום וועגען דעם האט דער רבי נישט געזאגט גארנישט... ווערד יענער נאך מעהר בעז און רופט זיך אן צו איהם: „אפשר האסטו זיי גע'גנב'עט?“ ווערד דעם זיידען שוין גאר קאלעמוטנע אויפ'ן הארצען, און ער טראכט זיך: „הלאוי זאל זיך עס גוט אויסלאזען“. נאר רעדען קאן ער נישט. ביז גאט האט איהם אריינגעגעבען א זינ, ער זאל א זאג טהון צום אמיוטאנט: „אדוני פריץ! די שפאקעס זענען מיינע שפאקעס. איד האב זיי געקויפט, זאגט ער, ביי א ציגיינער אויפ'ן יאריד. איד האב, זאגט ער, עדות, — א גאנצע שטאדט מיט איר דען!“... ענטפערט איהם דער אמיוטאנט: „עדות האסטו? מע קען אייערע עדות“... און ער נעמט וויעדער א מאל פייפען און אבער א מאל באטראכטען די שפאקעס, און רופט זיך אן צום זיידען: „דו ווייסט? דעם מלך זענען געפעלען דיינע שפאקעס!“.. רופט זיך אן צו איהם דער זיידע: „אין וואס איז די מניעה? אויב די שפאקעס זענען געפעלען דעם מלך, קאנען דאך מיינע שפאקעס זיין זיינע שפאקעס“...

ווי קומט דאס, דער זיידע זאל פאלען אויף אזא זאך — וואס פרעגט איהר? אז ס'איז באשערט, גיט דער אויבערשטער אריין א שכל, ובפרט אז ער איז געווען, ווי איד האב שוין געזאגט, א איד א חכם, האט ער פארשטאנען, אז דער רבי האט איהם אנגעזאגט שפאצירען פארביי דעם מלך'ס פאלאץ, איז מסתמא געווען דערביי א קוק, ווי איהר וועט עס באלד געוואוירע ווערען...

הקיצור המעשה, מע האט גענומען די שפאקעס און מע האט גאנץ פיין אריינגעפיהרט די שפאקעס אין הויף אריין, איז צארסקי דווארעץ הייסט עס, און געוויזען די שפאקעס פאר'ן אדון הגדול.

הגדול געהט, ער געהט איהם נאך. דערנאך זעצט זיך דער אדון אוועק.
בעט דעם זיידען אויך זיצען, זיצט ער. איז ער איהם מכבד מיט א
ציגאיער, ער זאל רויכערען, רויכערט ער — לא קם ולא זע! דערווייל
קומט אריין „זי“, די מלכה הייסט עס — רייך, איינגעטונקען אין זייד
און אין סאטעט, פון אויבען ביז אראפ דימענטען און בריליאנטען
און די טהייערסטע שטיינער, וואס שעמערירען אין די אויגען!
און שוין איז זי, ווי די מלכה שבא, אין איהר פנים נישט אריינצו-
קוקען! דערוועגן א אידעל זיצט אויבערן צעלעגט און רויכערט
א פאפיראס, פארדריסט עס איהר מסתמא און זי קוקט אויפ'ן אדון
הגדול מיט תרעומות, ווי איינער רעדט: „וואס טהוט דא אט דאס
אידעל?“... נאך דער זיידע אנשעל — ס'זאל איהם אנהויבען צו
אהרען! א מענטש איז געווארען אזא תקיף — וועמען האַרנט ער?
רויכערט ער זיין ציגאיער און קוקט נישט אפילו אין איהרע ד'
אמות! זי אבער לאזט פון איהם קיין אויג ניט אראפ, ממש דורס
מיט'ן קוק... פארשטעהט עס, אפנים, דער אדון הגדול, אז זי איז
ניט צופריעדען מיט'ן גאסט, נאך ער מאכט זיך ניט וויסענדיג,
טהוט א ווארף אויף איהר מיט די אויגען און טהוט זיך א זאג
צו איהר אין גוטען מוט: „דושינקא, טשא!“ — מען זאל דער-
לאנגען טיי, הייסט עס. שווייגט זי. זאגט ער נאך א מאל: „דו-
שינקא, טשא“. שווייגט זי וויעדער. פוילט ער זיך ניט און טהוט
א טופ מיט'ן פוס און א ברום ארויס שוין אויף דער העכסטער
אקטאבע: „דושינקא, טשא!...“ האבען אלע פענסטער גענומען
קלינגען! א קלייניגקייט? מורד במלכות!... און עס האט ניט
געדויערט אזוי פיעל, ווי איך דערצעהל אייך, האבען זיך א שאט
געגעבען אמיטאנטען און גענעראלען, און ס'איז בעשאפען געוואר-
רען אין איין כהרף עין, לאז זיך אייך דאכטען, א סאמאואאר א
זודיגער ווי א גזלן, און איינעמאכטסען אלערליי מיט פרישע איי-
ערביינעל מעדני מלך, און טאקי געקאכטע אייער, ווייל מע ווייס
דאך אין צארסקי דווארעץ אויך, אז איין עהרליכער איד וועט קיין
אנדער זאך ניט עסען א חוץ „איינער“. און דער מלך בעט איהם,

אהו דריידלעך און אהו קונצען, אניט, זאגט ער, וועט דיר קאסטען טייערער!

נו, ווי פארשטעהט איהר, מיינע ליעבע אידען, וואס האט בשעת מעשה זיך געטראכט דער זיידע אנשעל עליו השלום? אוראי איז איהם פארקיהלט געווארען דער מאמעס מילך פון אזעלכע דבורים! נאר אזוי ווי דער זיידע אנשעל איז געווען, ווי איר האב אייך שוין געזאגט, איין אבירלעך, לא קס ולא זע, נעמט ער זיך אן מיט כח, לאז זיך אייך דאכטען, און רופט זיך אן צום אדון הגדול:

„אדוני, זאגט ער, קעניג! איר שווער דיר בהן שלי, אז איר מיין נישט דערביי קיין שום מיין, זאגט ער, מיט קיין שום אויבער קעפלעך, און איר בין ווייט, זאגט ער, פון חכמות, פון אויבער הסברות, דריידלעך און קונצען, און איר פארלאנג ניט, זאגט ער, פון מיין האר קיין שום טובות. נייערט, זאגט ער, דער כבוד איז ביי מיר ווערט אונגאנצען, און די גרעסטע טובה וועט פאר מיר, זאגט ער, זיין דער זכות, וואס מיינע שפאקעס וועלען פון היינט אן שמעהן מיט די פערד פון מיין האר, און מיין האר וועט טהון רייטען אויף זיך...“ אוראי איז דער אדון הגדול געווען געריהרט פון אזא מין געשפרעך, און ער האט שוין גענומען רעדען א סך ווייז כער, איין אנדער לשון, מיט איין אנדער שפראך, מיט אנדערע דבורים — ס'איז גאר לא זו הרדף! און ער הויכט זיך אויף, דער מלך, ארויף איז פאלאץ אריין, און דער זיידע אנשעל גאד איהם, לא קס ולא זע — גלייך ווי גארנישט, נאר די קנעכלעך, לאז זיך אייך דאכטען, טרייסלען זיך איהם, און דאס הארץ — טיקטאק! טיקטאק! — ווי א זייגער, א ווערטעלע אויסצורעדען — בחצרות מלכים, אין צארסקי דווארעץ! אז אומעטוב, וואו מע טהוט א ווארף מיט איין אויג, איז נאר גאלד און נאר זילבער, און אלסדינג איז גע-שניצט פון סאמע עלפענביון. אויבען קרישטאל, אונטען מירמעל-שטיין, און ביי די זייטען ברושטיין, עכטער ברושטיין, וואס געהט אויף לוקעציבעקס און אנטופקעס. דעם זיידען אנשעל האט זיך אזש דער קאפ פארדרעהט פון אזא עשרות, נאר ער האלט זיך! דער אדון

ניט, און „קנעפעל“ — דאס מיינט מען, זאגט ער, דעם אדון הקטן, וואס דו שטעלסט אוועקעט אין יעדער שטאדט, ער זאל אכטונג נעבען אויף דיין מלוכה. גיט ער, זאגט ער, אכטונג און אין עטליכע יאהר ארום ווערד ער איין עושר. פון וועמען? — געוויינטליך, פון אירען. ווארום אירען, זאגט ער, זענען שוין געוואהנט געווארען. אזוי ווי, זאגט ער, א איד דארף דאוונען אלע סאג, אזוי, זאגט ער, ווייס א איד, אז א פריץ דארף נעמען און א איד דארף געבען. סע שטעהט, זאגט ער, ביי אונז געשריבען: „נתבעים למשכן ונותנים נתבעים לעגל ונותנים“... און — זאגט איהם ווייטער דער זיידע מיט'ן לשון פון פסוק: — ה' חילות להראות את חסדך לעבדך — ביזטו שוין געווען אזוי גוט און האסט מיד, זאגט ער, אויסגעהערט ביז אהער, וועסטו שוין בעווייזען דיין גענוד צו דיין קנעכט און אויסהערען מיד שוין ביז'ן סוף“.

„הנה, זאגט ער, זיי ווייסען, אדוני קעניג, אז נעמען, זאגט ער, נעמט מען ביי דיר אין דער מלוכה אומעדום, פון הודו ביז כוש. נישט נעמען נעמט ניט ביי דיר נאר א קאליקע, וואס האט ניט קיין הענט... און אפילו דער, זאגט ער, וואס האט שוין גאר קיין הענט ניט, הייסט זיך אויך, זאגט ער, מע זאל איהם אנידערלעגען אויפ'ן טיש, און אדרבה, זאגט ער, פארקעהרט, ס'איז גאר קיין עולה ניט. יעדער מענטש דארף לעבען. סע שטעהט ביי אונז, זאגט ער, געשריבען „והי אחיד עמך“, מאכט רש"י: נעחאי סאבאקא נע ברעשע“...

— וואס קוקט איהר זיך איבער? ביי אייך קומט עס אויס פריקער, א איד זאל אזוי רעדען מיט א קייסער? איז ווי איהר ווילט אייך. איך בין דערביי ניט געשטאנען — דאס פארשטעהט א מינדסט קינר. האב איך דאס אבער געהערט דערצעהלען פון מיין טאטען עליו השלום, און מיין טאטע האט דאס געהערט פון זיין טאטען, און איך פארזיכער אייך, אז מיין טאטע איז קיין ליגנער נישט געוועזען, און מיין זיידע אנשעל אוראי ניט... הקצור, דער זיידע האט זיך גאנץ פיין אפגעזעגענט און איז אוועק פונ'ם מלך.

ער זאל עסען און טרינקען און זיך וואויל מאכען. פרענט איהם אויס בעת מעשה, ווער ער איז? און וואס איז זיין טהועכץ? און צי האט ער פרנסה? און וואס מאכען עפּים די אידעלעך פון זיין מדינה? אלסדינג וויל ער וויסען, און די גאנצע צייט בסכר פנים יפות. ענטפערט איהם דער זיידע אַנשעל, לאז זיך אייך דאכטען. על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, און אז ס'איז געקומען צו דעם, וואס מאכען עפּים די אידען, טראכט ער זיך: „אַצינד איז אַ שעת־הכושר צו צוטרעטען צום עצם עניו. אַצינד וועל איך איהם זאגען. יעבור עלי מה!“... און ער נעמט און לעגט אַוועק פאַר'ן אַדון הגדול. לאז זיך אייך דאכטען, אַ מענה־לשון (דער זיידע אַנשעל האט גע־קאנט!) — כּד וכה, אַדוני קעניג, אַזוי איז די מעשה: „דיינע אידען. זאגט ער, האבען זיך ניט וואס צו באַקלאַגען. נישט מעהר, זאגט ער, אויב דעם מלך איז גוט אויפ'ן האַרצען און אויב איך האב גע־פונען לייטזעליגקייט אין די אויגען פון מײן האר און אויב, זאגט ער, מײן האר וועט ניט זיין אין גרימצאַרן אויף זיין קנעכט, וועל איך דיר, זאגט ער, זאגען דעם גאַנצען אמת. הנה זיי וויסען, אַדוני קעניג, אַז ביי דיר אין דער מדינה פיהרט זיך, ברור השם, גאַנץ נישקשה'דיג, און די אידען לעבען מיט'ן חסד פונ'ם „קנעפעל“. איז דאס קנעפעל, זאגט ער, אַ קנעפעל, איז מהכתיתי. און טאַמער חלילה ניט — איז, זאגט ער, זעהר ביטער. אט איז ניט לאנג אַראפגעקומען צו אונז אַ קנעפעל, זאגט ער, איז ער אַ נקי־כפים'ניק, קייען מיר פון איהם די ערד! ס'איז נאך ביי דיר אין דער מלוכה אַזעלכער, זאגט ער, קיין מאַל ניט געווען, מע זאל אויספאָהרען די גאַנצע מדינה לארכה ולרחבה. אַ קנעפעל אַ נקי־כפים'ניק — דאס איז אַ מכה אשר לא כתובה בתורה!“... קוקט אויף איהם דער אַדון הגדול און רופט זיך אַן צום זיידען: „איך וועל דיר זאגען דעם אמת — דו רעדסט עפּים אַזוי פאַר־שטעלט, אַז איך הויב ניט אַן צו פאַרשטעהן, וואס הייסט עס ביי דיר אַ נקי־כפים'ניק און וואס הייסט עס ביי דיר אַ „קנעפעל“?... רופט זיך אַן דער זיידע: „נקי־כפים'ניק הייסט אַ פריץ, וואס נעמט

וועט זיין א נקי'כפ'ים/ניק, וואס נעמט ניט, און א גוי, וואס ער
 נעמט ניט — איז איין אומגליק!..." און אזוי האט דער רבי פאר-
 טייטשט דעם פסוק פון דער תוכחה, און דער עולם איז געווען נתפעל,
 ממשי געלעקט די פינגער! פארשטאנען האט דאס, לאז זיך אייך
 דאכטען, קיינער ניט, אויסער דעם זיידען און א חוץ די גאר נאָהענטע
 מקורבים... און ווי גאר ס'איז אוועק דער שבת, איז דער זיידע אַנ-
 טעל אוועק אַהיים, קוים-קוים געקומען אויף ראש-השנה אַהיים.
 ז' לאז זיך אייך דאכטען, אז דעם ערשטען טאג ראש-השנה אויף
 יער נאכט, בעת אידען געהען פון שול און זאָנען איינער דעם אַנ-
 דערען א גוט יום-טוב, לשנה טובה תכתבו ותחתמו לאִלתר לחיים
 ולשלום — איז אַרויס א קלאַנג אין שטאָדט, אז דאס „קנעפעל“
 דער המן ימח שמו וזכרו, איז אַראָפּ, און אויף זיין אָרט איז אַראָפּ-
 געשיקט געוואָרען פון דארטען, פון אויבען, א נייער אָרון בפקדה.
 א גוי א חכם, א פקח, און א גוטער, א דימענט פון א גוי — ער
 נעמט! איין שטיקעל חסרון האט ער געהאט (וואו האט איהר גע-
 זעהען א מענטשען אַהן א חסרון?), וואס עס האט זיך אַרויסגעוויזען
 דערנאכדעם, אז ער איז שוין געווען אַביסעל צו א שטארקער נע-
 מער... ער האט שוין גענומען פאר יענעם אויך... ממש פון טויט
 און פון לעבעדיג!... נאָר ווי די מעשה איז — א ראש השנה האָבען
 אידען געהאט א פרייליכען, און א סוכות נאָך א פרייליכערען, און
 ווער שמועסט שמחת-תורה — איז גאר געווען ליהודים! א סברה,
 אז דער אָרון בפקדה, דאס נייע קנעפעל הייסט עס, האט געמאַכט
 א כוסה און געהאַפט א טענצעל גלייך מיט אלע אידען... מיר דאכט,
 אז מיר זענען שוין געקומען צו דער סטאַנציע? זייט מיר! און
 האט מיר!...

לא זיך אייך דאכטען, גלייך צום רבי'ן, אפגעגעבען דין וחשבון פון דער נסיעה. עס איז שוין געווען אחת לאחת ערב ראש השנה. נע- קומען צום רבי'ן, האט זיך דער זיידע אנשעל אוועקגעשטעלט (פאר'ן רבי'ן שטעהט מען) דערצעהלען אלסדינג, ווי אזוי און וואס און ווען. לאזט זיך אויס א מעשה, אז ס'איז אומזיסט די טרחה, וואס דער זיידע אנשעל האט איהם דא אזוי פיעל דערצעהלט, ווארום ער האט דאס אלסדינג געוואוסט פריהער, דער רבי הייסט עס, אי, למאי האט ער איהם געלאזט רעדען? ווארום ס'איז ניט קיין דרך- ארץ איבערשלאגען א אידען אין מיטען — זיי זענען גרויסע בעלי דרך-ארץ... דערפאר אויף מארגען, אז ס'איז געקומען צום טיש, שבת נאכ'ן דאוונען, און דער רבי האט געהאלטען ביי „זאגען“, איז ער זיך מיישב, דער רבי הייסט עס, און שטעלט זיך אויף א פסוק, גאר ניט פון דער סדרה — ווער-וואס? ער האט זיך גאר אוועקגעשטעלט, לאז זיך אייך דאכטען, אויף א פסוק פון דער תוכחה! האט דער עולם געשמוינט, געווען אויסער זיך: „ס'איז פארהאנעט — אזוי האט דער רבי אנגעהויבען מיט צוגעמאכטע אויגען, ווי דער שטייגער איז, — ס'איז פארהאן ביי אונז אין דער תוכחה א קללה, וואס מע קאן ניט פארשטעהן דעם פשט פון די ווערטער בשום אופן ואופן: „ישא ה' עליך גוי — גאט וועט אויף דיר אנשיקען א גוי, אשר לא תשמע לשונו — וואס — וואס דו וועסט ניט פארשטעהן זיין לשון... איז דאך אין פלוג א קשיא — וואס איז דאס פאר א קללה? נאך א מאל: א גוי, וואס דו פאר שטעסט ניט זיין לשון! געשיקט זיך עס? מילא, אז א גוי, להבדיל, פארשטעהט ניט אונזער לשון — דאס איז על-פי דרך הטבע, דערויף איז ער דאך א גוי! אבער אז א איד זאל ניט פארשטעהן וואס דער גוי רעדט צו איהם — וואס איז שייך? וואו איז דא א זאך, וואס א איד זאל ניט פארשטעהן? מוזען מיר לערנען דעם פשט אזוי: ישא ה' עליך גוי — גאט וועט אנשיקען אויף דיר א גוי, אשר לא תשמע לשונו — וואס דו וועסט ניט קאנען מיט איהם זיך אויפ-רעדען, דאס הייסט, ער

פון פסח ביז סוכות

א וואונדערליכע מעשה, דערצעהלט פון א
אידען, א פערברענטען שאכמאטיסט, אין א
ווארעמער געזעלשאפט, איינמאל אין א קאל-
טער ווינטער-נאכט, נאך א פרעהליך קערטעל
און טאך א גוטען צובייסען.

געשריבען אין יאהר 1915

פון פסח ביז סוכות

ס'איז שוין געווען ווייט נאך האלבע נאכט. ווינטערציט איז דאס געוועזען. די וועטשעריןקע האט זיך געענדיגט. דער טיש האט געזאגט, אז דער עולם האט געהאפט א זאט. די גרינע טישלעך זענען געווען צעשריבען מיט'ן קריידעל און פערווארפען מיט אפגעשפיעלטע קארטען. פון וועלכע עס קוקען ארויס טיז מיט מלכים און רייצען זיך: „אצינד זענען מיר דא!“... זענען זיך נאך א מאל שפילען א ווינט, א פרעפערענאס אדער איין יאקע — וואלט געווען ווי געוואונשען. האט מען זיך אבער געשעמט פאר זיך אליין — ס'איז שוין געווען צו שפעט. איז מען געזעסען גלאט און גערויכערט, געטרונקען שווארצע קאווע און גערעדט לשון-הרע. ביז ס'איז אויסגעגאנגען ווערטער, האט איינער אריינגעווארפען א ווארט ויער גען שאך. נאך איהם — נאך איינער און נאך איינער. דערמיט האט מען געוואלט פעראינטערעסירען איינעם א פערברענטען שאכמאט-טיסט מיט'ן נאמען רובינשטיין.

רובינשטיין איז א מסוכנ'ער שאכמאטיסט. צוליעב שפיעלען א שאך איז ער גרייט געהן צופוס צעהן מיל, ניט עסען, ניט טרינקען, ניט שלאפען א נאכט — א געפעהרליכער שאך-שפיעלער! פון זיין שאך-שפיעלען געהען ארום מאסען אנעקדאטען: (1) אז ער שפיעלט מיט זיך אליין גאנצע נעכט אין שאך. (2) אז ער האט זיך דריי מאל גע'גט מיט'ן ווייב איבער'ן שאך. (3) אז ער איז שוין איין מאל פערפאלען געווארען אויף דריי יאהר צוליעב'ן שאך. מיט איינעם ווארט, וואו רובינשטיין, דארט איז שאך, און וואו שאך, דארט איז רובינשטיין. און רובינשטיין האט ליעב, אז מערעדט פון שאך, ווי א גוטער שכור האט ליעב, אז מערעדט פון א גלעזעל משקה... אז מען טהוט א קוק אויף רובינשטיין'ען, איז דאס ערשטע ווארפט זיך אין די אויגען זיין אומגעלומפערט גרויסער שטערן. א גרויסער

— אז איך בין, מיינע דאָמען און העררען, אַ פאַרברענטער שאַד־שפּיעלער און אז אונזער גאַנצע פאַמיליע, הייסט עס, זענען שאַכמאַטיסטען פון דער נאַטור — דאָס באַדאַרף איך אַיך ניט דערצעהלען. דאָס ווײַסט איהר אַלײן. דער נאָמען רובינשטיין לאָזט זיך אַביסעל הערען אויף דער וועלט, און איך וואָלט אַ בעלז געווען, אדרבה, איהר זאָלט מיר באַווײַזען אַ רובינשטיין, וואָס זאָל ניט זיין קיין שאַד־שפּיעלער.

— אַט ווייס איך אַ רובינשטיין, אײן אַגענט. ער קומט צו מיר אריין אַלע וואָד. איז אַ חוץ „סטראַכאוואַניע זשיזני“ ווייס ער ניט קיין זאך. אַ טשיסטע בהמה!

דאָס האָט אַריינגעשטעלט איינער פון די געסט, אַ יונגערמאַן מיט אַ שפּיצעכייגען קאַפּ און מיט גאָלדענע ברילען, וואָס האָלט זיך פאַר אַ חכם און וויצעלט זיך: נאָר רובינשטיין איז געבליבען רוהיג. ער האָט דורכגענומען דעם יונגענמאַן מיט זײַנע גרויסע שוואַרצע קאָלטע אויגען און האָט אַ זאָג געגעבען מיט זײַן באַסאַר ווע שטימע:

— מסתמא איז ער ניט פון אונזערע רובינשטיינס. אײן אמת'ער רובינשטיין איז אַ שאַכמאַטיסט. דאָס איז אזוי נאָטירליך, ווי ס'איז נאָטירליך, אז דוקא אַ שוטה זאָל ליעב האָבען זאָגען וויצען... אײן אמת'ער רובינשטיין איז געווען מײן זיידע ראובן רובינשטיין, וואָד רום ער איז געווען, מיינע העררען און דאָמען, דער אמת'ער שאַכמאַטיסט. ביי איהם האָט באמת געמעגט די גאַנצע וועלט זיך אײַ בערקעהרען, בעת ער האָט געהאַלטען אין מיטען אַ שאַד. צו איהם איז מען געפאָהרען פון דער וועלט שפּיעלען אַ פאַרטייע — פריצים, גראַפען, שררות! האָטש געווען איז ער נישט מעהר ווי אַ זויגער מאַכער, אײן אַרעמער בעל־מלאכה, נאָר אַ גוטער בעל־מלאכה, אַ קינסטלער אין זײַן פאך. און ווייל דער עיקר איז ביי איהם געווען שאַד, האָט ער געהאַט צרות, ניט קיין פרנסה, און קײַם־קוים דורכ־געקומען מיט'ן שטיקעל ברויט.

און א ברייטער, א קיילעכיגער, איך מיון איין אויסגעבוניגנער, א בולט'ער. אויגען אויך משונה גרויסע, קיילעכיגע, שווארצע, נאך קאלטע אויגען. אליין איז ער א טרוקענער, א דארער, נאך א קול האט ער ווי א גלאק, איין אמת'ע א באסאָווע שטימע. דאָרט וואו רובינשטיין איז — הערט מען נאך רובינשטיין'ען, ווייטער קיינעם ניט...

דערהערט, אז מע רעדט פון שאך, האט רובינשטיין פער-קנייטשט זיין געקנייטשטען שטערן, מיט איין אויג בעטראכט די שווארצע קאָווע, וואס ער האט געטרונקען, געוואלט טרעפן מיט וואס זי שמעקט: מיט זייף אדער מיט שווענקאכטס... און א זאג געגעבען צו קיינעם ניט און צו אלעמען, און זיין באסאָווע שטימע האט געדונערט ווי א קלויסטער-גלאק:

— מיינע דאָמען און הערערן! אויב איהר ווילט א שענע געשיכטע פון א שאך-שפיעלער, זעצט זיך אוועק אלע אטא-דא, וועל איך אייך דערצעהלען א מעשה פון פארצייטען.

— א געשיכטע פון א שאך-שפיעלער? א מעשה פון פארצייט-טען? — האט זיך אנגעהאפט די בעל-הבית'טע, וואס האט מורא געהאט, די געסט זאלען זיך ניט צעקריכען. — אויסגעצייכענט! זאג פעליטשקען, זי זאל צומאכען דעם פארטעפיאן און אליין שלים צו, זיי מוחל, די טהיר און געב אהער נאך א צוויי-דריי שטוהלען. זיצט, איך בעט אייך, זיצט, דער הערר רובינשטיין וועט אונז דערצעהלען א געשיכטע פון א שאך-שפיעלער, א מעשה פון פאר-צייטען.

און רובינשטיין האט בעטראכט די נאך-וואָס פעררויכערטע סיגאר, וואס דער בעל-הבית האט איהם מכבד געווען, פון אלע זייטען, געוואלט, אפנים, אפשאצען וויפיעל זי קאסט, און האט זיך פערקרימט און פערקנייטשט דעם גרויסען שטערן, גלייך ווי ער וואלט וועלען זאגען: „הם... זעהן זעהט עס אויס ווי א סיגאר, נאך א טעם האט עס פון א בעזעם“... דערנאך איז ער צוגעטרעטען צו זיין געשיכטע בזו הלשון:

זיידען און שפיעלט אין שאך — דאס האט קיינער נישט געוואגט.
ווארום וועמען וועט דאס איינפאלען אזא זאך? ...!

און וואס טויג אייך, מיינע דאמען און הערדען, דער שררה.
האטש ער האט געשפיעלט ניט שלעכט, מען קאן זאגען — גאנץ גוט
געשפיעלט, האט ער פונדעסטוועגען געהאפט פונ'ם זיידען
א מאט נאך א מאט, און וואס מעהר ער האט פארשפיעלט, אלץ
מעהר האט ער זיך געהיצט, און וואס מעהר ער האט זיך געהיצט,
אלץ מעהר האט ער פארשפיעלט. און דער זיידע — איהר זאלט זאך
גען, א ריהר אויפ'ן פנים — גארנישט! גלייך ווי דאס שפיעלט ער —
איך ווייס אלליין ניט מיט וועמען... האט דאס דעם ארון מסתמא גוט
פארדראסען, וואס זאלט איהר קלעהרען? פארשפיעלען וויל קיינער
ניט, ובפרט נאך ביי וועמען? — ביי א אידען!... נאך זאגען קאן
ער נישט, און ס'איז נישטא וואס צו זאגען, אז יענער שפיעלט פארט
גוט! ווי זאגט איהר: אז ער יכול'ט, איז דאך ניט שייך! און
דאס דארפט איהר וויסען, מיינע הערען און דאמען, אז איין אמת'ען
שאך-שפיעלער אינטערעסירט דאס שפיעלען אלליין א סך מעהר פונ'ם
געווינען, אדער פונ'ם פארשפיעלען. ביי איין אמת'ען שאכמאטיסט
איז נישטא קיין שפיעלער, נאר ס'איז דא א שפיעל — איך ווייס
ניט, אויב איהר וועט דאס פארשטעהן.

— שווימען קאנען מיר ניט, אבער מיר פארשטעהען שוויי-
מען. — האט אריינגעשטעלט דער יונגערמאן דער וויזלינג, און
ווי אלע מאל — נישט דארט וואו מע דארף; און רובינשטיין, דער
פערברענמער שאכמאטיסט, האט איהם דורכגענומען מיט די קאל-
טע אויגען און א זאג געגעבען: „יא, מע זעהט, אז איהר פאר-
שטעהט שווימען“... דערנאך האט עד א ציה געגעבען דעם סיגאר
און דערצעהלט ווייטער:

— און אזוי ווי אלסדינג אויף דער וועלט האט א סוף, מיינע
דאמען און הערדען, האט זייער שפיעלען אויך געהאט א סוף. דער
מאגנאט איז אויפגעשטאנען, זיך פארשפיעלט אויף אלע קנעפ, דער-
לאנגט דעם זיידען צוויי פינגער און געזאגט צו איהם אזוי: „הער

ויהי היום, טרעפט זיך א מעשה, מיינע העררען און דאמען.
עס פאהרט צו צום זיידענ'ס שטיבעל א גרויסארטיגער טאראנטאס
מיט צוויי פאך ברענענדיגע סוסים „נאשפיץ“, און סע שפרינגט
ארויס פון טאראנטאס א פריץ, א מאגנאט מיט צוויי באדיענערס,
באהאנגען פון אויבען ביז אראפ מיט ארדענס און מעדאליען — א
שררה! — און איז אריין מיט איין אימפעט: „וואו איז דא ערגיץ
דער איד ראובן רובינשטיין?“ האט זיך דער זיידע, זאל מיר מוהל
זיין, תחילת אביסעל ווי דערשראקען. ער איז אבער באלד געקומען
צו זיך און איז ארויס מיט לשון: „איד ביז דאס דער איד ראובן
רובינשטיין — מיט וואס קאן איד דיענען?“ איז דאס דעם שררה
געפעלען און ער רופט זיך אן צום זיידען: „אויב, זאגט ער, דו
בויט דאס דער איד ראובן רובינשטיין, פריידט עס מיך זעהר.
היים, זאגט ער, שמעלען דעם סאמאוואר און געב אהער דאס ברע-
טעל, וועלען מיר מאכען א שאד. איד האב געהערט זאגען, זאגט
ער, אז דו שפיעלסט גוט אין שאד, און אז דיר האט נאך קיין מאל
קיינער קיין מאט ניט געגעבען.“ אזוי זאגט צו איהם דער
מאגנאט (געווען, ווייזט אויס, א ליכעהאבער פון שאד), און
זעצט זיך אוועק מיט'ן זיידען שפיעלען אין שאד, איין
פארטיע נאך דער אנדערער, איין פארטיע נאך דער אנדערער.
דערווייל איז פארטיג געווארען דער סאמאוואר, און מע האט דער-
לאנגט טיי, געוועהנליך, אויף א טאץ, מיט איינגעמאכטס און אלער-
ליי פארבייסעכצען — וועגען דעם האט שוין די באכע געזארגט,
האטש אין בייטעלע איז ניט געווען א גראשען — און אין דרוי-
סען, ביי'ם טאראנטאס, האט זיך צענויפגעזאמעלט די גאנצע
שטאדט. א קלייניגקייט — ביי ראובן זייגערמאכער אזא מאגנאט!
אורא זענען אין שטאדט געווען אלערליי רעדעכצען. דער האט גע-
זאגט, אז דער שררה איז פון דער גובערניע, געקומען מיט א רע-
וויזיע, איין „אביסעל“, פאלש גאלד... דער האט געזאגט, אז מסתמא
איז דא א מסירה'לע, א דאנאסעל, א בלבל, א „דיעלא“... אריינ-
צוגעהן אינוועניג און א קוק טהון, ווי דער שררה זיצט מיט'ן

ויהי היום, מיינע העררען און דאָמען, אין אַ צייט אַרום — וויפיעל ס'איז אוועקגעגאנגען צייט קאָן איד איד נישט זאָגען. איד ווייס נאָר, אַז ס'איז געווען ערב פסח איז דעמאלט געווען, און אויף יום־טוב איז ביי'ס זיידען נאָך נישט געווען גאַרנישט, קיין שטיקעל מצה אפילו. קינדערלעך, קיין עין־הרע, אַ סך, ווער עס דאַרף אַ העמדלעך, ווער אַ שטיוועלעך — שלעכט! זיצט ער נעכאָך איינגעבויגען אין דרייען מיט'ן גלעזעל אין אויג און פאַרקעט זיך ביי אַ זייגערעל, וואָס האָט זיך אוועקגעשטעלט און וויל נישט געהן, און טראכט זיך: מאין יבא עזרי? — פלוצים עפענט זיך די טהיר און עס קומען אַריין צוויי זשאנדארען, און גלייך צום זיידען: „פאַ-זשאַלאַטיע!“ פליהט איהם דורך אַ מחשבה (דער זיידע איז גע-ווען אַ מענטש מיט מאָדנע געדאַנקען): אפשר איז דאָס פונ'ם גור בערנאָטאָר? אַ קשיא אויף אַ מעשה — טאָמער וויל ער איהם באַ-פריעדיגען, גליקליך מאַכען? האָט זיך דען נישט געטראָפען ווי-פיעל מאָל, אַז דורך אַ צופאַל, איבער אַ קלייניגקייט, זאָל אַ פרייז נעמען אַ אידען און אַפשיטען מיט גאָלד, גליקליך מאַכען איהם מיט קינדער און קינדס־קינדער? ... לאָזט זיך אויס, מיינע דאָמען און העררען, אַז עס הויבט זיך נאָר נישט אָן — מע האָט איהם גע-בעטען מחילה, ער זאָל זיך מטריח זיין און עולה רגל זיין קיין... טרעפט, וואוהיין? — אַזש קיין פעטערבורג! וואָס — וויסען זיי אַליין נישט! זיי האָבען באַקומען, זאָגען זיי, נאָר וואָס אַ פאפיער פון פעטערבורג, שטעהט אין פאפיער געשריעבען: „ג י ע מ י ע ד - ל י ע ג נ א ד א ס ט א ו ו י ט י ע ו ו ר ע י א ר ו ב י נ א ר ו ב י נ ש ט י י נ א ו ו ס א נ ק ט פ ע ט י ע ר ב ו ר ג“ — די רגע, הייסט עס, זאָל מען צושטעלען דעם אידען ראובן רובינשטיין קיין פעטערבורג! ... מסתמא מוז דאָ עפּים זיין. „זיי זיך מודה, בחור, וואָס פאַראַ שפיצעל האַסטו אַפגעטהאָן?“ שווערט זיך מסתמא דער זיידע, אַז ער ווייסט נישט פון קיין פּוּתֶר און פון קיין חלום, אַז ער האָט זיין גאַנצען לעבען, זאָגט ער, קיין פליעג אויף דער וואנט נישט אָנגעריהרט. די גאַנצע שטאָט, זאָגט ער,

זשע אויס, ראובן רובינשטיין, דו האסט מיד, זאגט ער, געשלאגען, און איד מוז מודה זיין, זאגט ער, אז דו ביזט דער בעסטער שאכר מאטיסט, ניט נור אין מיין גובערניע, נאר אין'ם גאנצען לאנד, און אפשר אין דער גאנצער וועלט, און איד שעץ מיד, זאגט ער, גליקליך, וואס איד האב געהאט די עהרע און דאס פארגעניגען צו שפיעלען מיט'ן גרעסטען שאך-שפיעלער פון דער וועלט. זיי זי- כער, זאגט ער, אז דיין נאמען וועט פון היינט אן ווערען נאך גרעסער ווי ער איז געווען. איד וועל עס איבערגעבען, זאגט ער, די מיניסטארען. איד וועל דאלאזשען אין הויף"...

דערהערט אַזעלכע דבורים: „מיניסטארען“... „דאלאזשען אין הויף“... רופט זיך אן דער זיידע צום שררה: „ווער זשע ביזט דו, אדוני פריץ?“ צעלאכט זיך דער פריץ, שטעלט ארויס די ברוסט מיט מעדאליען און מאכט צום זיידען: „איד בין דער גובערנאטאר“... ווערד שוין דעם זיידען אביסעל קאלעמוטנע; ער זאל גע- ווען וויסען, ווער סע שפיעלט מיט איהם, וואלט ער אנדערש גע- שפיעלט... נאר פארפאלען! צוריק האפט מען ניט.. דערווייל האט דער גובערנאטאר זעהר פריינדליך אפגעזעגענט זיך און איז אוועק צום טארנאטאס, אויפגעזעצט זיך און פאשאל!

פארשטעהט זיך, אז ערשט דעמאלט האט די גאנצע שטאדט באפאלען דעם זיידען: „ווער איז דאס געווען?“ און אז מען איז געוואוירע געווארען, אז דאס איז דער גובערנאטאר, האט מען נאך מעהר געשטוינט: — „וואס האט דא געטהאן דער גובערנאטאר?“ און אז דער זיידע האט זיי איבערגעגעבען, אז דער גובערנאטאר איז געקומען נאר לשם שאך, — האבען זיי אויסגעשפיגען דריי מאל און אויסגע'בטל'ט אלע ביזנעס חלומות אויף די שונאים'ס קעפ, און מען איז זיך צעגאנגען, גערעדט, גערעדט, און פארגעסען. און דער זיידע האט אויך פארגעסען. דער קאפ איז איהם געלעגען ערגיץ אנדערש, אין א נייעם שאך, און אנב ראגות פרנסה אויך. א איד מוטשעט זיך, הארעוועט, זוכט א שטיקעל ברויט.

איבערגעבען אייד, מיינע דאָמען און העררען, אלסדינג, וואָס דער זיידע איז אויסגעשטאָנען אין דער דאָזיגער נסיעה, וואָלטען מיר באַדארפט זיצען מיט אייד אָט דאָ ניט איין נאָכט, נאָר דריי נעכט, איז אַ שאַד — מע וואָלט די צייט בעסער געקאָנט אויסנוצען אויף שפּיעלען אַ שאַד... אין קורצען קאָן אייד אייד נאָר זאָגען, אַז פאַרצויגען האָט זיך די נסיעה אויף דעם גאנצען זומער, פון פסח ביז סוכות, וואָרום דער עטאָפּ ווערד איינגעטיילט, מיינע העררען און דאָמען, אין פונקטען, און איז יעדען פונקט, וואו דער עטאָפּ שטעלט זיך אָפּ, האָט מען די געטריבענע פאַרהאַלטען אַ מאָל אויף אַ וואָך, אַ מאָל אויף צוויי וואָכען, און אַ מאָל אויף נאָך מעהר, ביז עס האָט זיך צענויפגעשטעלט אַ נייע פאַרטיע פון גנבים און בראַדיאָגעס, האָט מען זיי געטריבען ווייטער. און אפילו, אַז מען איז שוין נאָך גרויסע צרות, פלאָגען און מאַטערנישען געקומען אינ'ם גליקליכען סאַנקט פעטערבורג, מיינט איהר, אַז דאָ האָט שוין גענומען אַ סוף? האָט איהר אַ טעות! ערשט דאָ האָט מען גענומען דעם זיידען און איינגעשפאַרט אין „קאַמענע מעשאַק“ — אַ מין חדר'על אַ פינס-טערס, וואו מע קאָן ניט זיצען, ניט ליגען, ניט געהן און ניט שטעהן...

— דאָרט דאָרף זיין נוס צו שפּיעלען אין שאַד — האָט אַריינגעשטעלט דער יונגערמאַן דער וויצלינג.

— און זאָגען פוילע וויצען! — האָט רובינשטיין דער שאַכמאַ-טיסט צוגעגעבען און גענומען דערצעהלען ווייטער: — דאָ, אין דעם „קאַמענע מעשאַק“, האָט זיך דער זיידע שוין מיט איין אמת אָפּ געזעגענט מיט'ן לעבען, אויסוועניג געזאָגט ודוי, געזאָגט פאַר זיך דעם מלאך-המות און געפיהלט, אַז אַט-אַט געהט איהם אויס די נשמה, נאָך איידער מע וועט איהם נעמען צום משפט, און ער האָט דעם אמת זאָגענדיג, געבעטען אויף זיך דעם טוידט, איין שטיקעל האָפענונג האָט ער נאָך געהאַט אויף דער שטאָדט, ער איז געווען זיכער, אַז די שטאָדט שווייגט ניט. עס וועלען זיך געפינען שתדלנים, אידען גרירים, וואָס וועלען כלאַפּאַטשען, זוכען פראָטעסט

וועט פאר איהם געהן שווערען! ... הערט מען דאך איהם אין טראַק און
 מע הייסט איהם הולד'ן, מיט'ן עטאפ הייסט עס, וואָרום ווי באלד אַז
 מע שמועסט לשון „דאָסאַוויס“ — צושטעלען, ווי קאָן זיין אַנדערש.
 אַז ניט מיט'ן עטאפ און ניט געקאוועט אין קייטען? און נאָך „ניע-
 מיעדלעננאָ“ דערצו! דער פשט איז. אַז וואָס פריהער איז בעסער.
 און נישט לאַנג געטראַכט, מיינע דאַמען און העררען, האָט
 מען גענומען דעם זיידען, נישט געוואָרט אויף כבוד, נאָר גלייך גע-
 קאוועט הענט און פיס און מיט אלע גנבים צוגלייך האָט מען איהם
 גענומען פיהרען מיט'ן אמת'ען עטאפ. און וואָס יענע יאָהרען האָט
 ביי פאַני'ן געהייסען „געהן מיט'ן עטאפ“ — דאָס באַדאַרף איך
 אייך נישט דערצעהלען. ווער ווייס עס נישט, אַז איין ערעלעך
 מענש געהט מיט'ן עטאפ, דערלעבט ער נישט צו קומען? אַז קיין
 באַהנען זענען נישט געווען, קיין שאַסעען נישט געווען, איז מען
 געפאלען ווי די פליעגען. העכער האַלב זענען אויסגעשטאַרבען
 אויפ'ן וועג, און די איבעריגע זענען געקומען אויסגעמוטשעט, צע-
 בראַכענע וויסעטע קאַליקעס. צום גליק אַבער, איז מיינ זיידע גע-
 ווען אַזאַ קאַמפלעקציע, ווי איך, דאָס הייסט, אַ טרוקענער, אַ ביי-
 נעריגער, נאָר אַ איד אַ פונדאַמענטאַלער. דערצו איז ער געווען
 אַ מענטש אַ דענקענדער, אַ פרומער און אַ פילאַזאָף. איין מאָל
 שטאַרבט אַ מענטש, האָט ער געזאָגט, ניט צוויי מאָל, און אויב ס'איז
 איהם באַשערט, זאָגט ער, נאָך צו לעבען אויף דער וועלט, וועט
 ביי איהם קיינער דאָס לעבען ניט אַוועקנעמען... פאַר וואָס האָט
 ער עפּים גערעדט אַזוי פון לעבען און טוידט? ווייל מע האָט
 אַרויסגעזעהן, אַז דאָ שמעקט מיט גנאָט, מיט סיביר און אפשר מיט
 נאָך ערגערס... ער האָט ניט נאָר אַפּגעזעגענט זיך מיט ווייב און
 קינדער און מיט דער גאנצער שטאַדט אויף אייביג — ער האָט
 געבעטען אַ „מעבר'יבוק“, געוואַלט זאָגען ודוי... האָט מען איהם
 געטרייסט, די גאנצע שטאַדט איז איהם געגאנגען באַגלייטען (איין
 אמת'ע לוי!) און טרערען זענען פאַרגאָסען געוואָרען אַהן אַ
 שיעור און אַהן אַ מאָס! ...

קארעטע און פאשאַל. וואוהין? — דאָס פרעגט ער שוין גאָר ניט. צום משפט? לאַז זיין צום משפט. אויפ'ן עשאַפּאַט? לאַז זיין אויפ'ן עשאַפּאַט. אַבי איין עק זאָל עס האַבען!... און ער שטעלט זיך שוין פאַר דעם משפט, ווי אזוי מע האָט איהם געבראַכט פאַר'ן „סענאַט“ און מע זאָגט איהם: „ראובן רובינשטיין! זיי זיך מודה!... ענטפערט ער דעם סענאַט: „איך בין זיך מודה, אַז איך בין אַ איד, און איין אַרעמער זייגערמאַכער, און לעב נאָר פון מיינע הענט, און איך האָב קיין מאָל ניט גע'גנבה'ט, קיינעם נישט באַ'שווינדעלט און ניט באַלעדיגט, און גאָט איז מיין עדות, און אויב איהר ווילט מיר פייניגען, פייניגט, נאָר פריהער נעמט צו ביי מיר די נשמה — זי איז ביי אייך אין די הענט!“... אזוי טענה'ט זיך אויס דער זיידע מיט'ן סענאַט אין דער מחשבה, און די קארעטע פאַהרט צו צו עפּיס אַ מויער און מע הייסט דעם זיידען אַראָפּ — געהט ער אַראָפּ, און מע פיהרט איהם אַריין פריהער אין איין חדר, דערנאָך אין נאָך אַ חדר, און מע הייסט איהם זיך אויסטהון. אויס-טהון איז גאנצען ביז צום העמד! פארשטעהט ער ניט, וואָס דאָס בעדייט. נאָר אַז אַ זשאַנדראַר הייסט זיך אויסטהון, קאָן מען, ווי זאָגט איהר, קיין חזיר ניט זיין... דערנאָך הייסט מען איהם אויס-טהון, מיינע דאָמען און העררען, זייט מיר הונדערט מאָל מוחל, דאָס העמד אויף — טהוט ער אויס דאָס העמד אויף, און מע פיהרט איהם אַריין אין אַ באַד אַריין, — אַבער אַ באַד, שוין איין מאָל אַ באַד! — און מע וואַשט איהם, און מע רייבט איהם, און מע שווינקט איהם, און מע טהוט איהם אַן און מע פאַהרט מיט איהם ווייטער, און מע פאַהרט און מע פאַהרט און מע פאַהרט... טראַכט ער זיך: „רבנו של עולם! וואָס וועט דאָ זיין מיט מיר?“... און ער וויל זיך דערמאָנען אין די געשיכטעס, וואָס ער האָט אַמאָל ווען געלייענט פון שפּאַניען און פון פאַרטוגאַל, און קאָן זיך ניט דער-מאָנען וואו האָט ער עס געלייענט אזא פאַל, אַז איידער מע פיהרט אַ פאַרברעכער אויפ'ן עשאַפּאַט, פיהרט מען איהם פריהער אין באַד אַריין... און ווי ער טראַכט אזוי, מיינע העררען און דאָמען.

ציעס, און אז מע וועט דארפן שמירען, וועט מען שמירען. בכדי ארויסצושלעפן איין אומשולדיגען אידען פון איין אומגליק, א בלבול... און דער זיידע האט קיין טעות ניט געהאט, מיינע העררען און דאמען. פונ'ם ערשטען טאג אז, וואס מע האט איהם אוועק גענומען, און דעם גאנצען זומער נאכדעם האט די גאנצע שטאדט געארבייט מעשים! מען איז געווען ביי אדוואקאטען, מע האט גע- זוכט פראטעקציעס, מע האט געשמירט — ממש מע האט געשאטען מיט געלט; עס האט אבער נישט געהאלפן קיין שמעי'שאל.

געלט האט מען גענומען, נאך צוואגען עפּים טהון פאר'ן זיידען איז געווען אונמעגליך, און זיי האבען געגעבען צו פארשטעהן מיט א שכל, פאר וואס ס'איז אונמעגליך. למשל, אזוי: א גנב אדער איין אנדער פארברעכער קאן מען מיט געלט גרינג ארויסנעמען. פאר וואס? דערפאר ווייל מע ווייסט, אז ער איז א גנב, וואס האט גע'גנבה'ט א פאר פערדלעך, אדער א פארברעכער, וואס האט אונטער געצונדען א שטוב, אבער אזא נפש, ווי רובינשטיין, האבען זיי גע'זאגט, וואס גע'גנבה'ט האט ער נישט, און אונטערגעצונדען, זאגען זיי, אויך ניט, — ווער ווייס וואס פאר א פארברעכער ער איז? אפשר א פאליטישעסקי — דאס הייסט, א פאליטישער? ... און יענע יאהר רען א „פאליטישער“ איז געווען א סך ערגער, ווי א פארברעכער, וואס האט אויסגעקוילעט א גאנצע גובערניע! ... געהן בעטען פאר א פאליטישען איז שוין געווען א סכנה! ... דאס ווארט „פאליטיש“ טשעס קי „האט מען נישט געטארט ארויסלאזען אין דער הויף, נאר שטילערהייט, אין דער פינסטער... האטש אפילו, ווי קומט ראובן רובינשטיין דער זיגערמאכער צו א „פאליטישעסקי“? נאך א קשיא אויף א מעשה — א איד א חקרו, א פילאזאף! ...

נאך, מיינע העררען און דאמען, ווי געזאגט, אלסדינג אויף דער וועלט האט א סוף. געקומען אויך דער טאג, וואס די טהירען פון דעם געפענגעניש האבען זיך געעפענט, און צוויי זשאנדארען, אנגעוואפענט פון קאפ ביז פיס, זענען אריינגעקומען און גענומען דעם זיידען, קוים-קוים א לעבעדיגען, אריינגעזעצט איהם אין א

טען שאכמאטיסט, וואס דער קייסער וויל איהם זעהען... דער זיידע
 רובינשטיין וואלט שוין געקאנט ענטפערען! נאר דא האט דער קיי-
 סער א מאד געגעבען מיט דער האנט, נענערטלעך האבען זיך א ווארף
 געגעבען, און די זעלבע זשאנדארען האבען דעם זיידען ארויסגע-
 פיהרט אין הויף אריין, און פון הויף האט מען איהם שוין געלאזט
 פריי, נאר אנגעזאגט, אז ער זאל די רגע פאָהרען א היים, וואָרום
 דא טאר ער ניט זיין... ווי אזוי ער איז אהיים געקומען — דאס
 פרעגט ניט. אבי ער איז ארויס א לעבעדיגער. און געקומען א היים
 איז ער אקוראט אויף סוכות. מיינע דאמען און הערען! איד האב
 געענדיגט...

פאהרט די קארעטע צו צו א הויף מיט אייווערנע שטאכעטען מיט גאלדענע שפיצען, און אויף יעדען שפיץ איין אדלער, און מע לאזט איהם דורך פארביי גענעראלען מיט גאלדענע עפאלעטען און מיט מעדאליען, און מע זאגט איהם אָן, ער זאל זיך ניט שרעקען, אז מע וועט איהם פארשטעלען פאר'ן קייסער, און אז ער זאל קוקען גלייך. ניט רעדען קיין איבעריגע ווערטער, ניט באקלאגען זיך אויף קיין זאך, און נאר ענטפערען אויף יא — יא און אויף ניין — ניין. און איידער ער האט צייט געהאט א טראכט געבען וואו ער איז אין דער וועלט, איז ער שוין געשטאנען אין א צעמאהלטען זאל מיט פרעכ-טיגע בילדער און גאלדענע שמוהלען, און גלייך אקעגען איהם איז געשטאנען א הויכער מאן מיט באקענבארדען... דער מאן מיט די בא-קענבארדען (דאס איז געווען דער קייסער ניקאלאי פערווע) האט דעם זיידען דורכגענומען מיט'ן קוק, און צווישען זיי איז פארגעק-מען אטרוואס פאר א געשטרעך:

ד ע ר ק י י ס ע ר : ווי אזוי רופט מען דיר?

ד ע ר ז י י ד ע ר ו ב י נ ש ט י י ז : ראובן שאלימאוו רוב-בינשטיין.

ד ע ר ק י י ס ע ר : ווי אלט ביזט דו?

ד ע ר ז י י ד ע ר ו ב י נ ש ט י י ז : זיבען און פופציג.

ד ע ר ק י י ס ע ר : וואו האסטו זיך אויסגעלערענט שפיע-

לען אין שאך?

ד ע ר ז י י ד ע ר ו ב י נ ש ט י י ז : עס געהט ביי אונז

בירושה.

ד ע ר ק י י ס ע ר : מע זאגט, אז דו ביזט דער ערשטער

שאכמאטיסט ביי מיר אין לאנד.

דערויף האט דער זיידע רובינשטיין געוואלט איהם ענטפערען:

„הלואי וואלט איך בעסער ניט געווען דער ערשטער שאכמאטיסט

ביי דיר אין לאנד“... וואלט דאך איהם דער קייסער מסתמא גע-

פרעגט: „וואס איז די מעשה?“... וואלט איהם שוין דער זיידע

אועקגעלעגט א צעטעל, אז ניט אזוי באהאנדעלט מען א באריחמ-

שמואל שמעלקים
און זיין יובילעאום

געשריבען אין יאָהר 1908

שמואל שמעלקים און זיין יובילעאום

אלע מיינע ליעבע קלוינע מענטשעלעך
פון כתרילעווקע ווידמע איך דאס
דאזיגע קלוינע ביכעלע.
ד ע ר פ ע א ס ע ר.

ה ת נ צ ל ו ת פ ו נ' מ מ ח ב ר .

נישטאָ אויף דער וועלט אזא שלעכטס, וואס זאל ניט אַרויס-
קומען אַמאָל דערפון קיין טובה. זעהט: האָט גאט בעשאַפֿען
פּיאָווקעס, וואָס נורען אַרויס די נשמה — נוצט מען זיי צו
א חולה. ביענען, וואָס בייסען זיך — ברענגען האָניג. שפּאַנישע
פליעגען, וואָס פּער'אָיר'ען די וועלט — זענען גוט צו א געשוויר.
אַדער נעמט מייז. דאָכט זיך, וואָס קאָן שוין זיין ערגער פון אזא
מין שרץ. ווי מייז? פון דעסמווענען, לאַמיר דאָס, ליעבער פריינד,
ביידע פערמאָגען, וואָס די וועלט ברענגט-אויס א יאָהר אויף מיי-
זענפֿעלכלעך! פון די מייזענפֿעלכלעך מאַכט מען הענטשקעלעך.
די הענטשקעלעך טהוען אַן שענע מיידלעך אויף זייערע קליינע
הענטלעך. די שענע מיידלעך קומען זיך צענויף אויף א באַל, א
חתונה אָדער אזוי א שמחה. אויף זיי פערקוקען זיך פיינע בחורים.
די פיינע בחורים פערליעבען זיך, שמעלען א חופּה, האָבען קינדער.
די קינדער וואַכסען אויס, ווערען גרויסע בחורים און שענע מייד-
לעך. און אזוי ווייטער און ווייטער...

אַקעגען וואָס איז דאָס געקומען צו רעד? טאַקי אַקעגען מיר
אַליין מיט מיינ שלאַפֿקייט. געווען, ניט פאַר אייך געדאַכט, מע
קאָן זאָגען, א חולה מסוכן. זיך אַפּגעוואַלגערט אין בעט, ערניץ

לעזער, וואס האבען געהאט געדולד מיד צו לייענען פינף און צוואנציג יאָהר דורכאיינאַנד...

זעהט מען דען ניט אַרויס דערפון בעשיינפערליך, אַז מיר האָבען אַ גרויסען גאט, וואָס מיט איין האַנד שטראָפט ער, מיט דער אנדערער היילט ער? איי, די קשיא: צו וואָס טויג עס מיר? אַמעהר, שטראָף מיד ניט און הייל מיד ניט! דאָס איז קיין קשיא ניט. קשיות פרעגט אַ נאָר. איך האָב נור געוואָלט דערמיט אויסברענגען, אַז אַ מאָל קאָן מען פונ'ם גרעסטען אומגליק אויך האָבען אַ שטיקעל נוצען.

נאָך אַזא מיין התנצלות וועט דער גוטער לעזער געוויס קיין טענה ניט האָבען צום פערפאַסער, טאַמער זענען די בילדער אַרויס אַ מאָל בלאָס, אַ מאָל צו קורץ און אַ מאָל טאַקי פשוט שוואַכליך. מעהר האָב איך מיר דיר אַצינד גאָר ניט וואָס צו רעדען. איך וויל דיר, לעזער, אַ גוטען אַפעטיט צום לעזען, און מיר געזונד און כח צו שרייבען ווייטער, האַטש נאָך אַ יאָהר פינף-אָון-צוואַנציג, אויב נישט מעהר. וואָרום אויב ס'איז אמת, וואָס די דאקטוירים זאָגען, אַז איך בין קראַנק און דאַרף מיד קורירען, קעהר זיך דאָס אַז נור מיט'ן זינדיגען גוף, אָבער נישט מיט דער כשר'ער נשמה. מעגסט מיר דעריבער גלויבען אויף נאמנות, אַז איך וויל ערשט אַנהויבען צו שרייבען און צו שרייבען...

ש ל ו ם - ע ל י כ ם.

נערווי (איטאַליע), 25-טען אָקט. 1908.

איז א שטערטעל ניט ווייט פון כתרילעווקע, אין באראנאוויטש, גוטע צוויי חדשים. מילא, קראנק זיין איז שלעכט, וואס זאלט איהר קלערען? איך האב געהאט א רבי'ן, האט ער געהאט א רביצין, פלעגט זי זאגען אזוי: איידער איין וואך אין קרענק, איז שוין גלויכער צוויי יאהר אין געזונט... (א מאדנע איד'נע מיט מאדנע געדאנקען!) מיר האט אבער דאס קראנק-זיין אליין ניט אזוי דער-לאנגט, ווי דאס, וואס די דאקטוירים האבען מיר שטרענג פערבא-טען דריי זאכען: רעדען, לעזען און שרייבען. גוטע דריי זאכען! ווער סע פערשטעהט דעם טעם, וואס הייבט פאר א שבור ניט טרינקען, פאר א לינגער ניט רעדען און פאר א פרוי ניט א קוק טהון אין שפיעגעל, — דער וועט ריכטיג אפשטעלען מיין יאגע. דער פאפיערענער יצר-הרע און דער שטן פון טינט און פער-דער האבען געארבייט מעשים. זיי האבען אבער אויסגעפיהרט א מכה. צופיעל אויגען האבען געקוקט אויפ'ן קראנקען. האט זיך דער קראנקער מיישב געווען און געזאגט צו זיך אזוי: שרייבען קאנט איהר מיר פערבאטען, אבער דענקען? טראכטען? קלערען ווער קאן מיר פערוועהרען?

אח איך האב גענומען דענקען, טראכטען און קלערען און שוין פון סיוושטען איז דער מחשבה. פון די מחשבות האבען ביס-לעכווייז אנגעהויבען זיך וועבען בילדער, פריהער בלאס און נאכ-דעם אלץ מעהר אנויכטיג און בולט'דיג. און אזוי זענען בעשאפען געווארען ביי מיר אין געדאנק א גאנץ בינטעל מעשיות פון כתריל-עווקע, פון מאזעפעווקע, פון סטרישטש און פון אנדערע מקומות. — „גדיע יעורעיאם זשיט דאזוואליענא“... די אלע מעשיות האב איך מיר גאנץ פיין איינגעפאקט ביי מיר אין זכרון און אריבערגעפער-קעלט זיך מיט זיי איבער דער גרעניץ אהער, אין דעם געטליכען ווארעמען לאנד איטאליע, וואו מע קאן איז מיטען ווינטער פריי-פאציערען אין הוילע ארבע-כנפות און חנוכה-ליכטלעך בענטשט מען ביי אפענע פענסטער, און דא וועל איך זיי שוין, אם ירצה שם, זייט זיכער, בעארבייטען און געבען איינציגווייז פאר מיינע

און געשריבען אין די בלעטער. וואס, אייגענטליך, איז געווען דאס
 ושריבען, איז שווער צו זאגען, ווארום אין יענער צייט האבען איהם
 די בלעטער נאך נישט געהאט געדרוקט. צי דאס איז געווען מחמת
 שלעכטיגקייט, צי איבער איין אנדער זאך, נאך די בלעטער האבען
 געהאלטען אין איין שטילשווייגעניש, און דער נאמען שמואל שמעל-
 קים איז נישט געווען דערמאנט אפילו אין בריעפקאסטען. ביז דער
 אויבערשטער האט זיך מרחם געווען אויף איהם איין מאל אין א
 שענעם פריהמארגען. — טאקי אט יענעם פריהמארגען, וואס ווערד
 דא בעשריבען — און דער נאמען שמואל שמעלקים איז געווען
 שווארץ אויף ווייס אפגעדרוקט אויפ'ן בלאט מיט גרויסע, ליכטיגע,
 פיערעקעכיגע אותיות. געהענדיג אהיים צוריק פון דער פאסט
 מיט'ן בלאט אין דער האַנד, האט אונזער העלד געשפרייזט איבער
 דער בלאטע, געשפרונגען פון איין סטעזשקע אויף דער אנדערער,
 בעווייזען קונצען, אז מע קאן טהון צוויי מלאכות: ליינענע א בלאט
 און זוכען א וועג אין דער כתרילעווקער בלאטע. פון אזעלכע קונ-
 צען האט ער אריינגעטיאפקעט נישט אין איין קאליעזשע, זיך פער-
 שפריצט און אויסגעשמירט ווי א רוח. דאס אלץ איז אבער געווען
 גארנישט אקעגען דעם, וואס ער האט געהאלטען ביי זיך אין האַנד,
 און עס האט איהם געטראגען ווי אויף פליעגלען אהיים צו בעוויי-
 זען זיין ווייב חנה'ל, אז ער, שמואל שמעלקים, שמעהט אפגעדרוקט
 אויפ'ן בלאט. אויסגעשמירט ווי א שד, דאס היטעל פעררוקט, די
 פאלעס צעלאזט און שטארק פערשוויצט, איז אונזער העלד אריי-
 געפאלען מיט איין אימפעט צו זיך אין שטוב אריין:

— חנה, וואו ביזט דו?

חנה איז דעמאלט געווען נאך גאר א יונג ווייבעל, סך-הכל
 מיט איין קינד אויף די הענד און מיט'ן אנדערען אויף דער צייט.
 דערזעהען דעם מאן אזא פערשמירטען, אזא פערשוויצטען און אזא
 צעטראגענעם, האט זי זיך געגעבען א לאז צו איהם און א פרעג
 געטהאן:

— נאט איז מיט דיר, שמואל?

קאפיטעל א.

חנה. מע האט מ'ד אפגעדרוקט!

וויפיעל די נאכ'פסח'יגע זון האט ניט געווארעמט און וויפיעל דער ווינט האט ניט געבלאזען — עס איז זיי ביידען ניט געראטען טאכען א טאלק מיט דער כתרילעווקער בלאטע. עס האט זיך אויס'געוויזען, אז זי לאכט פון זייער באכע:

— אומזיסט אייער טרחה, אייער ווארעמען, וואס איהר ווא'רעמט, מיט אייער בלאזען, וואס איהר בלאזט. אויב איד וועל אייך אויסטריקענען, וועל איד אייך אויסטריקענען אפשר הלואי ארום תמוז, אין די גרויסע היצען, דעמאלט, ווען א הונט פאכט מיט דער נשמה און א קאץ זוכט א סיהל ווינקעלע אויפ'ן בוידעם...

אזוי האט זיך געוויצעלט די כתרילעווקער בלאטע (אין כהרי' לעווקע וויצעלען זיך אלע, אפילו די בלאטע), און די כתרילעווקער האבען פערקאטשעט די פאלעס, זיך געקליגט, געזוכט מיטלען אויף אויסצוטריקענען א סטעזשקעלע, אוועקגעלעגט א שייטהאלץ אדער א צוויי ציגעל און געשפרונגען, ווי די מזיקים, אפטמאל אריינגע'שפרונגען מיט א פוס אין א קאליעזשע, פערשפריצט דאס פנים אי זיך, אי יענעם, און גענומען שעלטען, מע ווייסט ניט וועמען, מיט טוידטע קללות:

— א חלירע זאל קומען אויף דיין טאטענס קריש מיט דריי מיתה'משונה'ס ביז די זון וועט אונטערגעהן!

איינער פון די חכמים, וואס האבען זיך גע'בריה'ט איינ'מאל אין א נאכ'פסח'יגען פריהמארגען ארויסצוגעהן טרוקען פון דער כתרילעווקער בלאטע, איז געווען דער העלד פון אונזער ער'צעהלונג, שמואל שמעלקים. בכדי איהר זאלט ווערען מיט איהם גיך בעקאנט, שטעל איך אייך איהם פאר אין קורצע דבורים. שמואל שמעלקים איז א יונגערמאן א משכיל, א טאטענס א קינד, רבי יאסי דעם נגיד'ס איידעם. אין יענער צייט איז ער נאך גע'זעסען אויף קעסט, געזעסען און געלערענט און געלייענט ביכלעך

— וואס זשע האסט דו אונז באדארפט אפשטעלען?
 — איך האב אייך נאָר געוואלט ווייזען, אז... אז מע האט
 מיך אָפּגעדרוקט! אָפּגעדרוקט!...
 אזוי ענטפערט זי אונזער גליקליכער העלד מיט אַ שיינענדיג
 פנים און טיפּפּקעט ווייטער. און די כתרילעוועס קוקען זיך איבער,
 קנייטשען מיט די פלייצעס און וויצלען זיך, ווי דער שטיינער איז:
 — אַלע בייע וויסטע חלומות!
 — מע האט איהם אָפּגעדריקט!
 — מע האט איהם צוגעדריקט!
 — מע האט איהם איינגעפרעסט!
 — איינגעזאָלצען!
 — איינגעזייערט!
 — פארמאָרענירט!
 — חאַ-חאַ-חאַ!

* * *

עס איז שוין געווען טיעף איז דער נאכט, און שמואל שמעלקים
 איז נאָך אַלץ געלעגען ביי זיך אויפ'ן געלעגער מיט אָפּענע אויגען.
 ער האט זיך געפיהלט, ווי אַ העלד, ווי אַ מענש, וואס האט אָפּגע-
 טהאן עפּים אַ גרויסע, אַ וויכטיגע זאַך, וואס האט איהם ווי אַפּ-
 געטיילט פון אַלע זיינע בעקאנטע אין כתרילעוועקע, אויפגעוויבען
 איהם הויך, העכער מיט אַ קאפּ פון אַלע כתרילעוועקער. אַ קלייניג-
 קייט — ער, שמואל שמעלקים, שטעהט אָפּגעדרוקט אויפ'ן בלאַט,
 און זיי ניט!... און ער קוקט אויף זיי פון אויבען אַראָפּ, מיט רחמנות.
 ער שטעלט זיך פאַר, אז אַט שטעהט ער אויף אַ הויכען באַרג, און
 אונטען, אונטער'ן באַרג, שטעהט גאַנץ כתרילעוועקע און האַרבט זיך
 איין. ווי ער דרש'עט זיי, ווי ער פרעדיגט זיי הויכע שענע גע-
 דאַנקען פון מענשליכקייט, פון געטליכקייט און פון אייביגקייט,
 און וואָס ווייטער וואַכסט ער אַלץ העכער און העכער, און מלאכים
 לאָזען זיך אַראָפּ צו איהם פונ'ם הימעל, האַפען איהם אויף אויף

— חנה, מע האט מיר אפגעדרוקט, חנה!

חנה האט זיך שטארק דערשראקען. אין איין אויגענבליק האט זי אוועקגעזעצט דאס קינד, געחאפט א גלאז וואסער און צוגעלאפען צום מאן:

— א דונער איז מיר! וואו האט מען דיר אפגעבריהט, וואו?

— נישט אפגעבריהט, נאר אפגעדרוקט, אטאידא.

אזוי האט איהר שמואל געענטפערט מיט א גליקליכען שמייכל, אונטערגעטראגען איהר דאס בלאט און מיט שיינענדיגע אויגען א ווייז געטהאן אויף דעם ארט, פון וואנען עס האט ארויסגעשיינט, ווי גינגאלדענע שטערען, מיט גרויסע לויטערע פיערעקעכירגע אותיות: „שמואל שמעלקים“!

יענעם טאג איז נישט געווען, דאכט זיך, אויף דער גאנצער וועלט, פון כתרילעוועקע ביז אויף יענער זייט אמעריקא, נאך איינער אזא גליקליכער, ווי שמואל שמעלקים. נישט געקוקט אויף דער בלאטע, נישט געהערט חנה'ס פראטעסט: „וואוהין וועסט דו געהן אין אזא טוואן?“ — האט אונזער העלד זיך אוועקגעלאזט מיט'ן בלאט איבער דער שטאדט, אפגעשטעלט כמעט יעדען בעזונדער, דערצעהלט, אז דאס געהט ער פון דער פאכט, נאר-וואס בעקומען דאס בלאט — „אמא, זעהט איהר?“...

מיט די ווערטער טראגט ער אונטער יעדען גלייך אונטער דער נאז דאס בלאט מיט די גרויסע לויטערע פיערעקעכירגע אותיות: „שמואל שמעלקים“. די כתרילעוועצע האבען, ווי עס שיינט, ניט רעכט פערשטאנען שמואל שמעלקים' גרולה. זיי האבען געמיינט, אז דארט שטעקט עפּים א נייעס, א מלחמה, א שרפה, א מגפה. אדער אזוי עפּים א נייע גזירה אויף אידען. און האטש מע האט קיין צייט ניט, מען איז פערטאערעאמט מיט דאגות-פרנסה, נאר דארבען נייעס — מהבית, מיט'ן גרעסטען כבוד!

— אנו, ליינען אומיסטנע, וואס שרייבט מען דארטען ביי דיר אין בלאט?

— אט דא איז מיטען דער בלאטע זאל איך אייך ליינענען?

און קליינע חדר-יונגלעך מיט אונטערנענעצטע נעזלעך שטעלען זיך אויס אַקעגען איהם און בעטראכטען איהם מיט גרויס נייעריג-סייט, ווי אַ עלעפאַנט, און אז מע רופט איהם אויף צו דער תורה און ער קלינגט דעם-מפּטיר, ווי אַ גלאַק, זינגט די ברכות, ווי אַ סאָ-לאַוויי, דעמאלט — אַחא! — קוקען אַרויס פון אויבען, פון דער ווייבערשער שוהל, ווייבערשע געז מיט ווייבערשע אויגען. אויף די געז זעה איך אַנגעצייכענט קנאה, און איז זייערע אויגען לייען איך :

— האָט ער עס איינגעהאַנדעלט אַ מציאה, רב יאָסי דער נגיד, פאַרשטעהרט זאָל עס איהם נאָר ווערען, רבונן של עולם! ... פאַר קלאָר קאָן איך איך ניט זאָגען : צי ס'איז מקוים גע-

וואָרען די ווייבערשע ברכה, צי איבער איין אַנדער זאך, נאָר דער שלום-בית ביי רב יאָסי דעם נגיד אין שטוב איז גיך פערשטעהרט געוואָרען. רב יאָסי דער נגיד האָט זיך אַרומגעקוקט, אז די מציאה, וואָס ער האָט איינגעהאַנדעלט, איז נאָר ניט אזא מציאה. דאָס הייסט, אזוי אפילו, אויבער-אויף, וואָס קאָן ער האָבען צו זאָגען אויף זיין איידעם? מהבתי, אַ יונגער מאַן אַ געראַטענער; נישט מעהר אַט דאָס, וואָס ער גיט זיך אָפּ מיט די נאַרישקייטען, „שרייבט אויף די גאַזעטען“ גאָר, עפּים מעשה קבצן... און דער שוועהר האָט זיך אַנגעבלאָזען אויף דער שווער, און די שווער האָט געפּייר-ערט אויף דער טאַכטער, און די טאַכטער האָט בעהאַלטען דאָס פנים איז קישען און שטילערהייט געוויינט...

און די שטאָרט? וואָס זאָלט איהר קלערען? כתרילעווקע איז, ברוד־השם, איין ערטעל פון סאַמע חכמים, קלוגע קעפּ, פראַק-טישע מענשען. זיי האָבען ניט אַנדערש געקוקט אויף דעם נגיד'ס איידעם, ווי אויף אַ קאַליקע, אַ בעל־מום, אַ מענש מיט אַ „געבאַרע-נעם חסרון, ניט דאָ געדאַכט“...

אוראי ווען שמואל שמעלקים זאָל ניט זיין רב יאָסי דעם נגיד'ס איידעם, וואָלט איהם דאָס שרייבען אויף די גאַזעטען אָפּ-געלאָפּען ניט אזוי גלאַט. נאָר ווייל ער איז רב יאָסי דעם נגיד'ס איידעם, האָט דער עולם געוויצעלט זיך איבער איהם הינטער די

זייערע ברייטע פליעגלען און טראגען איהם אוועק ווייט-ווייט פון
כתרילעווקע, און... ער ווערד אנשלאפען.

קאפיטעל ב.

ער שרייבט אויף די גאזעטען, און כתר-
לעווקע חכמה'ט זיך.

ליעבער פריינד! דאס, וואס איך האב דיר דא דערצעהלט
אין קאפיטעל א, האב איך דיר דערצעהלט א מעשה, וואס האט זיך
געטראפען מיט פינף און צוואנציג יאהר צוריק. איבערלעבען פינף
און צוואנציג יאהר אין אידישקייט אין כתרילעווקע איז נישט קיין
פינף און צוואנציג שלום-עליכם'ס אפשטעקען, און נישט קיין פינף
און צוואנציג אייער-בייגעל אויפעסען, און אפילו נישט קיין פינף
און צוואנציג פייגעלעך אויסשיסען... ניט אומזיסט האט זיך אונ-
בעמערקט אריינגע'גנבה'ט צו אונזער העלד אין בערדעל אריין א
היבש ביכעל זילבער און אויף זיין ברייטען ווייסען שטערן האבען
זיך אויסגעלעגט טיעפע קנייטשען — גאר ניט דער שמואל
שמעלקיס, וואס אמאל.

אמאל איז דאס געווען א יונגערמאן א צאצקע, פון די, וואס
מע קויפט זיי אין כתרילעווקע פאר געלד. מע זוכט זיי מיט ליכט
און מע דינגט זיך פאר זיי מיט'ן שדכן, ווי מע דינגט זיך פאר
איינ אכס, און אז מע דינגט זיך אויס, גיט מען זיי אוועק א שענע,
איינ עהרליכע אידישע טאכטער, מיט היבשע עטליכע קערבלעך נדן,
מיט עטליכע יאהר קעסט, און מע האלט זיי, ווי א ציערונג אין שטוב,
ווי איין אבן-טוב, ווי א שיינדעלע אין דער משפחה, גוטע פריינד
זאלען אנקוועלען און שונאים זאלען צעפיקעט ווערען. דעם ערשטען
שבת נאך דער התונה פיהרט מען דעם געקויפטען איידעם מיט פא-
ראד אין שוהל אריין, די נייע בגדים אויף איהם קנאקען, די שטיי-
וועלעך סקריפען. דער שוועהר בעזעצט איהם אויבער-אין אין מזרח
זייט, מיט'ן פנים צום עולם. פיינע בחורים מיט אויסגעגלעטע פאות

זי ניט, און דאָס, וואָס געפינט זיך אין אַ הויף, האָט זי אויך ניט...
 דערפאַר איז זי כמעט העכער האַלב געדעקט מיט אַייזען, און די
 אנדערע האַלב מיט שערבלעך, אַזוי, אז זי האַפט דעם אָפּבליק פון
 אַ מענשען, וואָס כּי"ע האָט איהם אַנגעטהאָן אַ היטעל, געשמוקעוועט
 פון צווייערליי מאַטעריעס. היינט האָט זי, די דירה הייסט עס,
 צוויי גאַנקעס, איינעם פון פאַרענט און איינעם פון הינטען; דאָס
 הייסט, עס ווענדט זיך, ווי אַזוי איהר קוקט. קוקט איהר פון
 דער זייט, איז דאָ דער פון־פאַרענט און דאָרט דער
 פון־הינטען. קוקט איהר פון יענער זייט, איז דאָרט
 דער פון־פאַרענט און דאָ דער פון־הינטען.
 אויף קיין זאך האָבען די כתרי־לעוועס ניט אַזוי מקנא געווען
 רב יאָסי דעם נגיד'ס יורש, ווי אויף דער דירה מיט די צוויי
 גאַנקעס.

— באַשערט אַ מענטשען אזא גוטס !

— עס וועט ביי איהם האָבען אַ קיוב, ביי דעם לאַמטערענ-

שיסער !

— פון אסתר־תענית ביז פורים.

— דין אַ סוחר !

— שמעיה בעל־פרנסה !

— איציקעל בעל־תכלית !

— און דער קאָפּ איז איהם גאָר ווייס איך וואו !

— אין יעהופעץ אויפ'ן יאָריד.

— ערגיץ אין די בלעטער דאָרטען...

אַזוי האָט זיך דער עולם געוויצעלט, געשלייפט די צינגלעך
 און ביסלעכקייטן גענומען דעם נגיד'ס יורש צו דער אַרבייט, און
 דוקא מיט גוטע, מיט אַ חניפה'לע, אַ טובה'לע, אַ נמילות־חסד'לע,
 אַ געשעפטלע, אַ הלואה'לע — מהכתיתי, פאַר וואָס ניט ? אַזוי לאַנג,
 אַזוי ברייט, ביז שמואל שמעלקים האָט אַנגעוואָרען די גאַנצע
 ירושה און איז געוואָרען, אויף דער כתרי־לעוועקער שפּראַך, „נקי“,
 ריין ווי אַ טעלער, אַ כתרי־לעק גלייך מיט אַלע כתרי־לעוועקער...

אויגען, געוויינליך, און עס זענען געפלויען שארפע, שפיציגע ווערטלעך :

- א מענטש האט זיך אריינגענומען א משוגעת אין קאפ !
- ניט דא געדאכט !
- ניט אקעגען נאכט דערמאנענדיג !
- נעבאד א ביסעל ניט דערשפיצט, וואס איז ער שולדיג ?
- נישט קיין ביסעל, נאר א סך.
- בלשון אשכנז ווערד עס אנגערופען, אפנים, לעקישעוואטע ?
- ווי אזוי זשע וועט עס הייסען אויף אונזער לשון ?
- שומה בן פיקהאלץ.
- אדער לאמטערענשיסער בן פדהצור.
- און אפשר נאר שמינדער בגעץ ? . . .

קאפיטעל ג.

ש מ ו א ל ש מ ע ל ק י ס ו ו ע ר ד א כ ת ר י ל ע ק .

נאר דאס, וואס איז כתרילעווקע קאן זיך ערלויבען זיין איידעם אויף קעסט, איז ניט ערלויבט א יונגען מאן, וואס איז שוין א בעל-הבית אליין פאר זיך. רב יאסי דער נגיד, זאל זיין א מליץ-יושר, איז שוין לאנג אויף דער אמת'ער וועלט. זיין ווייב, זאל זיך מיהען, האט זיך כערבענקט נאכ'ן מאן און איז אויף אוועק אהיה פון וואנען קיינער איז נאך צוריק נישט געקומען, און אונזער העלד, שמואל שמעלקים, איז אריינגעטראטען אין דער וועלט אריין, געווארען א סוחר, איבערגענומען דעם שוועהר'ס קראם אין כתרילעווקע, א קראם פון שניט און פון באקאליי און פון צעלניק און פון בויגעל-מילך, און די דירה האט ער גע'ירש'עט פונ'ם שוועהר, די גרעסטע דירה אין כתרילעווקע. דאס איז אזא מין דירה, וואס ס'איז כדאי, זי זאל ווערען בעשריבען. שטעהן שטעהט זי, די דירה הייסט עס, אין מיטען מארק, סאמע אין דער רעכטער בלאטע. קיין הויף האט

קאפיטעל ד.

מזל-טוב! שמואל שמעלקים איז

א בעל-יובל.

נישטא קיין אייביגע זאך אויף דער וועלט. אזוי שמועסען די אויפגעקלעהרטע, די פילאזאפען. אלסדינג, זאגען זיי, ענדערט זיך אויף דער ערד: מענשען ווערען פערעלטערט און שטארבען אוועק. הייזער ברענען אפ. שטעדט ווערען חרוב און איבעראר נייעס אויפגעבויט. פון א ים ווערד א טריקעניש, פון דער טריקעניש ווערד א ים, און אזוי ווייטער און ווייטער.

פאר אויפגעקלעהרטע לייט, פאר פילאזאפען, נעמען מיר אראפ דאס היטעל. לאזען זיי אבער קיין פאראיבעל ניט האבען — זיי זענען נישט בעקענט מיט דער כתרילעווקער בלאטע. אלסדינג אויף דער וועלט ענדערט זיך, נאך נישט די כתרילעווקער בלאטע. אזוי ווי מיט פינף און צוואנציג יאהר צוריק, פונקט אזוי שטעהט זי אויך איצט פערטיעפט און פער'עקשנ'ט, פיהרט א שטרייט מיט די שטראהלען פון דער זון און וויל נישט אויסטריקענען פאר קיין געלד נישט. שוין איבערגעלאפען דער תמוז מיט די הייסע טעג און מיט די הייסע נעכט, ווען גאנץ כתרילעווקע שלאפט מיט ווייבער און מיט קינדער אין דרויסען. שוין אוועק דער תשעה באב, ווען אידען קאנען זיך פערגינען אזא לוקסוס, ווי געהן אין מיטען גאס אין די זאקען — און די בלאטע שטעהט נאך אלץ מיט איהר פראכט און גלאנץ, און די כתרילעוועס, פערקאטשעט די פאלעס, קלינען זיך נאך אלץ, זוכען מיטלען, ווי אזוי אויסצוטרייט טען א סטעזשקעלע, לעגען אוועק א שייטהאלץ אדער א צוויי ציגעל און שפרינגען, ווי די מזיקים, האפען זיך אריין אפטמאל מיט א פוס אין א קאליעזשע, פערשפריצען דאס פנים אי זיך, אי יענעם, און שעלמען. מע ווייסט ניט וועמען, מיט טודטע קללות:

„משלנו“ — הייסט דאָס דארטען, און מיט אַ פאַטש אין פלייצע זאָגט מען איהם : „אחינו אתה“. און ווי באַלד „משלנו“ און מיט אַ פאַטש אין פלייצע „אחינו אתה“ — איז שוין דעמאלט אַן אַר און וועה ! ...

גע'פטר'ט די קראַם מיט'ן ביסעל געלד, האָט זיך אונזער שמואל שמעלקים בעקענט מיט'ן כתרילעווקער דלות און מיט אלע זיינע תריו'ג בעהעלפערס. נישט מיט אַ מאָל, געווענהליך, נאָר פאָוואַלינקע, ביסלעכווייז האָט ער זיך געקאָטשעט באַרג אַראָפּ, ביז ער איז געקומען צו דער מדרגה פון אַנקומען צום גביר פון שטאָדט רב נתן קורח, פערזעצען ביי איהם די דירה מיט די צוויי גאַנקעס, זיין לעצטען מאַיאַנסטעק. יענער טאָג איז געווען, קאָן מען זאָגען, תשעה-באב ביי שמואל שמעלקים אין שטוב. ווי אַ שאַטען האָט ער אַרומגעשפּאַנט פון איין ווינקעל צום אַנדערען. די קינדער האָבען זיך בעהאַלטען. שטילערהייך האָט חנה געשלאָנגען די טרע-רען, און דערזעהען דעם מאַן, ווי ער איז פער'חושכ'ט, האָט זי גע-מאַכט אַ פרייליך פנים און איהם אויסגערעדט דאָס האַרץ :
— דו ביזט נישט דער איינציגער. גאנץ כתרילעווקע ליגט פאַר'משכונ'ט ביי אַם דעם בלוט-זויגער.

און אַז דער מאַן איז אַוועקגעגאַנגען צום גביר רב נתן קורח, האָט זיך ערשט דעמאלט חנה אַוועקגעזעצט וויינען אויף ביידע אויגען : „ווען אימער טאטע-מאמע זאָלען איצטער אויפשטעהן...“

נאָר אונזערע לעזער ווייסען, אַז מיר האַלטען נישט פון קיין קלאַגליעדער און האָבען נישט ליעב קיין טרערען, דעריבער הייפּען מיר איבער אַ גאַנצע עפאָכע פון פינף-און-צוואַנציג-יאהריגע צרות, און געהען אַריבער גלייך צום לעצטען אַקט פון אונזער טראַגיק-קאמעדיע.

יובילעאום ? ! . . . קיין מאָל האָט שמואל שמעלקים ניט געדענקט פון קיין יובילעאום, קיין מאָל אפילו אין חלום ניט געזעהען אזא זאך. מע מוז מודה זיין, אז אונזער העלד האט מיט זיין ארעמער פערער אין דעם משך פון די פערגאַנגענע פינף און צוואנציג יאָהר קיין שטערען פון הימעל נישט געחאָפּט און קיין חידושים ניט אויפגעטאָן. איין שבת דארפֿען מיר איהם אָבער נאָכזאָגען: ער האָט געטהאָן זיין אַרבייט געטריי און מיט לעבֿער שאַפֿט, ווי די בייען, וואָס טראָגט איהר חלק האָניג אינ'ם גרויסען בינענטאָק אַריין. קיין מאָל האָט ער זיך נישט געפרעגט קיין קשיא: צולעב וואָס ער לעגט זיך אַזוי אַוועק פאַר כתרילעווקע און פאַר די קליינע מענשעלעך? איך זאָל וויסען, אז דאָס וועט ניט זיין קיין בעלעדיגונג, וואָלט איך איהם פערגליכען צו אַ קוה, וואָס זויגט איהר קעלבעל גאָר נישט צו פרעגען קיין קשיות, לכאִוי זי טהוט עס... קיין כבוד האָט ער פון זיין שרייבען קיין מאָל ניט ערוואָרטעט. פון קיין לויז האָט ער קיין מאָל נישט גע'חלומ'ט. צו דעם, וואָס ווערד אָנגערופֿען „קריטיק“, האָט ער קיין מאָל ניט זוכה געווען, אויב מיר זאָלען נישט רעכענען די „הוימישע קריטיק“ פון די כתרילעווצעס, וואָס זענען אין כעס סכנות, אז מע „בעשרייבט זיי אויף די גאַזעטען“. זיי האָבען בעסער לעב רעדען פון דער גאַנצער וועלט, איידער די גאַנצע וועלט זאָל רעדען פון זיי. זיי האָבען בעסער לעב חזק מאַכען פון יעדען בעזונדער, איידער עמיר צער זאָל חזק מאַכען פון זיי. אָט אזאַ טבע איז שוין ביי זיי פון קדמונים. דעריבער האָבען זיי איהם געבעטען מיט גוטען, ער זאָל זיי ניט „אַרויסשטעלען אויפ'ן בלאַט“, וואָרום עס „וועלען זיין בזיונות“... עס האָבען זיך געפונען אויף אַזעלכע, וואָס האָבען איהם אפילו געגעבען אַנצוהערעניש, גערעדט פערשטעלט, בלישו סג'נהור: אז טאַמער וועט ער זיך דערוועגען אַנדיהרען זייער נאָמען, „וועלען פליהען פעטש“ — און אויף פעטש איז אַ כתר־לעווקער דוקא אַ בטוח. אין כתרילעווקע — איך האב עס אייה, דאָכט מיר, שוין לאַנג בעמערקט — ווערען מעהרסטענמילס גע-

— א חלירע זאל קומען אויף דיין טאטענס קריש מיט דריי מיתה משונה'ס ביז די זון וועט אונטערגעהן!

און אט זעהען מיר איצט, אין פינף און צוואנציג יאהר ארום, אין א שענעם פריהמארגען וויעדער אונזער העלד שמואל שמעלקים, ווי ער טראפקעט וויעדער אין דער זעלבער בלאטע, וואס מיט פינף און צוואנציג יאהר צוריק; וויעדער בריה'ט ער זיך ארויסצוגעהן טרוקען פון דער כתרילעווקער בלאטע, און וויעדער איילט ער זיך פון דער פאסט מיט א בלאט אין די הענד, און וויעדער איז ער פער-שוויצט און פרייליך-צעטראגען.

וואס האט איצט אזעלכעס פאסירט מיט איהם, וואס זיין גע-קנייטשטער שטערן שיינט אזוי, און וואס אויף זיין פערעלטערט, פער'חושב'ט פנים שפיעלט אזא צופריעדען גליקליך שמייכעלע? — עס האט זיך געטראפען אזעלכעס, וואס ער האט זיך אויף דעם קיין מאל נישט געריכט. א נס האט זיך געטראפען, לעזער, א נס: עמיצער, א גוטער פריינד אהן א נאמען, האט זיך דערמאנט און געגעבען צו וויסען אין בלאט, אז היינטיגען טאג איז געווארען פינף און צוואנציג יאהר זינט שמואל שמעלקים איז ארויס אויפ'ן פעלד פון דער אידישער ליטעראטור מיט זיינע בעשרייבונגען פון כתרילעווקע.

„מיר ווייסען ניט — אזוי שרייבט דער אונבעקאנטער פריינד אין בלאט — מיר הויבען נישט אן צו וויסען, ווער איז אט דער שמואל שמעלקים און וואס ער איז. מיר ווייסען נור, אז פינף און צוואנציג יאהר כסדר ליגט א מענש אין א זומפ, וואס הייסט כתרילעווקע, און הערט נישט אויף אונז בעקאנט צו מאכען מיט די דארטיגע משונה מאדנע בראים, ווי ער רופט זיי אן: די „קליינע מענשעלעך“...“

און נאך א סך אזעלכע זיסע ווערטער שרייבט דער אונבע-קאנטער פריינד אין בלאט, און לאזען לאזט ער אויס מיט א מזל-טוב צו שמואל שמעלקים און מיט א ברכה צו זיין פינף און צוואנ-ציג יאהריגען יובילעאום...

שפרונגען, אויפגעפענט די טהיר און אריינגעלאזט א פריהען גאסט, קאפעל דעם אדוואקאט.

— ברודר-הבא, א גאסט, וואס עפיש אזוי פריה ?

ניט איהם און ניט זיין ווייב חנה'ן איז געפעלען דער דאזיגער פריהער וויזנט פון קאפעל דעם אדוואקאט. קאפעל דער אדוואקאט איז אזוי זיך אפילו א גאנץ וואהל מענשעל, נאר איין זאך, וואס ער האט א הינטיש פנים, און וואס ער רעדט א ביסעל אונטער דער נאז און האפט אזוי, אז עס מאהלט זיך אייד אויס, אז ניט ער רעדט, נאר ער האווקעט.

— האור-האור-האון ! איהר ווייסט דאך, אז איך בין נישט מעהר, ווי איין אדוואקאט... מיינ פרנסה... מע זאגט מיר געהן — געה איך. רב נתן קורח האט אייד געלאזט בעטען, איהר זאלט איהם אפרייניגען די דירה, האור-האון... אט איז דער איספאלני-טעלנע ליסט אטא, מיט דער פראדאזשנע אטא, מיט דער וואדא-וואדעניע, מיט די אלע איבעריגע שפארנאלען, נא אסאנאוואניע סטא טרידצאט פיאטאי סטאטי טאמא דיעסיאטאווא טשאסטי פערוואי סוואדא זאקאנאו גראזשדאנסקיד, האור-האור-האון...

אט אזוי האט זיך אויסגעהאווקעט קאפעל דער אדוואקאט און איז אוועק זיין וועג, גאר נישט געוואלט אויסהערען די ברכות, וואס שמואל שמעלקים' ווייב האט מכבד געווען דעם רוצח, דעם גולג, דעם בלוט-זויגער רב נתן קורח, און נישט געוואלט זעהען די שטילע טרערען אויף איהר שלים-שליים-מזל'דיגען לעבען, אז אד און וועה, ווען איהר טאטע-מאמע זאלען איצטער אויפשטעהן...

אויף דעם געוויין האבען זיך אויפגעהאפט אלע קינדער, די גרעסערע און די קלענערע. געוואהר געווארען, אז מע ווארפט זיי ארויס מיט די בעבעכים אין דרויסען ארויס, האבען די עלטערע בעקומען ווייסע טוידטע אויסגעצויגענע פנים'ער, און א טראפען בלוט, מיט שטומען וועהטאג בעטראכט די אומגליקליכע טאטע-מאמע, און די קלענערע — די זענען געשטאנען אין איינע העמדלעך

שעפטען און סכסוכים ליקווידירט דורך פעטש :

— פיטש-פאטש — אזוי זאגען זיי — איז א קורצער פסק און
א מזומנ'ע מטבע.

און פלוצים קומט איין אונבעקאנטער פריינד איז בלאט און
דערמאנט דער וועלט, אז ער, שמואל שמעלקיס, איז א בעל-יובל,
און ווען ? גראד היינט, ווען ער האט געהאט א בייזען, א פינ-
סטערען פריהמארגען, וועלכער ווערד בעשריבען אט דא, איז קאד-
פיטעל ה.

קאפיטעל ה.

א וויסטער פריהמארגען .

כתרילעווקע האט נאך ניט אויפגעוואכט רעכט פון איהר זיסען
שלאף, און די גליקליכע כתרילעוועס זענען נאך געווען געפענטעט
אין דעם כשוף פון דער זומערדיגער נאכט, נישט געקאנט אפרייסען
זיך פון די גאלדענע חלומות : א ריח פון פריש ברויט... איין
אראמאט פון געפילטע פיש מיט ציבעלעס און מיט פעפער... גאנ-
צע לונג-אוו-לעבערס, נארוואס פון דער יאטקע... נייע שמעקענ-
דיגע שיק פונ'ם שוסטער... גאנצע הויזען פונ'ם שניידער... א
גרויסער מארק... א יאדיר... קונים א סך... פדיון... פרנסה... —
אט וואסערע גוטע זאכען דער נוטער בעל-החלומות שיט אויף
כתרילעווקע פון זיין מילדער האנד. איין עבירה, וואס גאנץ פריה
געהט אויף גאט'ס זון אויף כתרילעווקער הימעל און טרייבט ארויס
דעם עולם אויף דער שלאכט — זוכען ברויט פאר די הונגעריגע
ווייב און קינדער !

— סטוק ! סטוק ! סטוק ! — האט זיך דערהערט א קלאפ
אין טהיר, און שמואל שמעלקיס האט זיך אויפגעחאפט, אראפגע-

קאפיטעל ו.

דער גרעסטער גביר אין כתרילעווקע —
רב נתן קורח.

איד מיין, אז ער דארף אייך זיין בעקאנט, וואָרומ ווער קען
 ניט רב נתן קורח? ער האט דאך א שם „אויף דער גאנצער
 וועלט“. אלע ווייסען, און ער אליין בעריהמט זיך דערמיט, אז
 ער איז שוין כמעט דרייסיג יאהר ניט אַרויסגעגאנגען מפתח ביתו.
 ווער עס דארף, דער טרעפט צו איהם. און דארפן דארף צו איהם
 יעדער, ווער עס האט וואס צו פערזעצן. אמאל, אין די יונגע
 יאהרען, פלעגט מען צו איהם טראָגען פער'משכונ'ען אלסדינג, וואס
 האט א ווערטה, למשל: יא בגד, א לייכטער, א סאמאוואר, א
 שטויסעל, א קווארט, איין עטרה, א מגילה, אפילו א פאר'איאהר
 ריגער לולב איז אויך געווען א סחורה. איצט, אויף דער עלטער,
 האט ער געווארפען איין אומ'חן אויף די אלע זאכען, פיינט געקריגען
 „דוויזשימאסט“ (מטלטליו) און גיט זיך אפ נור מיט „אימושטשע-
 סטווע“ (הייוער). אלע ווייסען, אז ער מאכט ניט קיין אנדערע
 געשעפטען, א חוץ הייוער. ס'איז א סברא, אזוי שמועסט דער
 עולם, אז גאנץ כתרילעווקע ליגט ביי איהם „במשכנתא“. און, ווי
 דער שטייגער איז, פליהען דארטען שטעכווערטלעך מיט ליצנות
 אויפ'ן גביר'ס אפעטיט צו הייוער.

— טאָמער ווייסט איהר, וואס וועט ער טהון איבער הונדערט

און צוואנציג יאהר מיט אזוי פיעל הייוער?

— ער וועט זיי נעמען מיט זיך אויף יענער וועלט.

— ער וועט זיי איינזאָלצען אין זאלץ.

— ער וועט זיי פאר'משכונ'ען ביי'ם מלאך המות.

— איך זעה, אז איהר ווייסט קיינער ניט דעם סוף פון אונזער

גביר רב נתן קורח.

— וואס זשע שווייגסט דו, אז דו ווייסט?

און נעצימערט. ווי די לעמעלעך. זייערע גרויס-אפענע אויגען האָר
בען געזאָגט :

— איהר מיינט, אז ווייל מיר געהען נאָקעט און באַרוויס,
ווייסען מיר שוין גאַרנישט ניט ? ...

נאָר דאָס יונגסטע און דאָס ליכטסטע, די געבאלעוועטע מי-
זינקע, ריזעלע, אַ קינד אַ גאָלד מיט אַיין אונטערגעשטעקט העמ-
דעל און מיט אויסגעבויגענע פעסעלדיגע פיסעלעך, קאָטשעט זיך
ווי אַ קאָטשקעלע, רעדט צום פאָטער אויף אַ מאַדנער שפראַך :

— העמט מעמי קאָפּעטילע אי קייפי טיעטי פעטעלי.

אויף אונזער לשון הייסט עס :

— אז דו וועסט מיר געבען אַ קאָפּעקעלע, וועל איך מיר קויפּען

אַ קאָנפּעקטילע.

אַ קינד אַ טרייסט ! אַ קינד אַ נחת ! ... שמואל שמעלקים
טאָפט אין אלע קעשענים און קאָן נישט געפינען קיין קאָפּעקע, און
ער קאָן נישט צוועהן דעם צער פונ'ם קינד ערגער ווי פון אלע
איבעריגע קינדער, און אַ שוואַרצער שאַטען פערשפרייט זיך אויפ'ן
פנים, אַז פרישע קנייטשען אויפ'ן שטערן, און אַ טיעפער שווע-
רער זיפּץ רייסט זיך אַרויס ניט ווילענדיג פונ'ם האַרצען.

— אויף די שונאימ'ס קעפּ ! — זאָגט צו איהם חנה זיין ווייב,
רעדט איהם אויס דאָס האַרץ : — נאָרעלע, דער הימעל צו דער ערד
איז נישט געפאלען... און זי שיקט איהם אַפּ צום גביר רב נתן
קורח, טאָמער וועט ער זיך אָפּבעטען נאָך אַ מאָל האַטש אויף אַ
קורצער צייט, ביז דער אויבערשטער וועט רחמנות האַבען...

— אויפ'ן עשאַפּאָט וואָלט איך דיר ליכעכער געגאָנגען...

אזוי זאָגט שמואל שמעלקים שטילערהייד זיך אין באַרד אַרײַן,
רוקט אַן דאָס היטעל און לאָזט זיך געהן צום גביר רב נתן קורח.

רב נתן קורח האָט זעהר אַ סימפּאַטיש אויסזעהן. מיר שטע-
לען זיך אַבער אָפּ נור אויף די אויגען זיינע. איין אויג איז ביי
איהם איין אויג. אַ געוויינליך אויג. ווי ביי אַלע מענשען איין
אויג. דאָס הייסט, אַ געוויינלעך מיט אַ שוואַרצאַפּעל, ווי עס גע-
הער צו זיין. דאָס אַנדערע אויג איז ביי איהם שוין נור שוואַרצ-
אַפּעל אליין. אַהן אַ סימן פון ווייסעכעל. דאָס דאָזיגע שוואַרצ-
אַפּעלדיגע אויג האַלט ער שטענדיג צוגעמאַכט, אַ חוץ דעמאָלט,
ווען עס האַנדעלט זיך וועגען געלד. הויבט איהר אָן רעדען פון
געלד, אזוי עפענט זיך ביי איהם אויף דאָס שוואַרצאַפּעלדיגע אויג
און עס הויבט אָן אַרבייטען, דאָס הייסט, עס דרעהט זיך אין עס
שעמערירט מיט אַ שרעקליכער גיכקייט! עס איז כמעט גאָר אונ-
מעגליך דעמאָלט צו קוקען איהם גלייך אין פנים אַרײַן. אין עס
בייט זיך איבער ביי איהם דאָס גאַנצע געשטאַלט. דאָס פריהער-
ריגע „סבר פנים יפות“ ווערד פערשוואַונדען אינאיינעם מיט'ן
שטענדיג זיס-לאַקערעדיגען שמייכלע, און אויפ'ן אַרט פון דעם
ליעכהאַרציגען זיסען גביר רב נתן קורח וואַכסט אויס אַ חייה, און
עס גלויבט זיך אייך אַנטלויפּען וואָס גיכער און וואָס ווייטער...
פון דעם, וואָס מיר האָבען געשמועסט ביז אַהער וועגען אונזער
געליעבטען גביר, קאָן דער לעזער מיינען, אַז רב נתן קורח איז
חליה אַ איד אַ „בערדעטניק“, דאָס הייסט, אַ מענש אַהן קינדער.
מוזען מיר פערחאַפּען און געבען צו וויסען דער וועלט, אַז מיט זיין
ערשטער ווייב חיה-חיה האָט ער טאַקי ניט געהאַט קיין קינדער.
געווען איז זי, זאָל מיר מוחל זיין, אַ גרויסע מיאוס'קייט, און איז
געשטאַרבען ביי איהם פון שרעק: ער פלעגט זי, זאָגט מען, אָפּט
אונטערשלאָגען... דערפאַר אַבער, אַז זי איז געשטאַרבען, האָט ער
פאַר איהר מטה צעטיילט אַ סך צדקה, געדונגען אַ שטענדיגען קדיש
נאָך איהר נשמה און האָט תיכף ומיד חתונה געהאַט און גענומען
דוקא אַ יונג קינד, בלוט און מילך, מיט'ן נאָמען קריינדעל, און מיט
איהר האָט איהם דער אויבערשטער געבענשט פונקט איז אַ יאָהר
אַרום מיט אַ בן זכר. דעם דאָזיגען בן זכר האָט ער אַ נאָמען גע-

— ער וועט האבען דעם אייגענעם סוף, וואס יענער קורח איז

חומש.

— איינגעזונקען ווערען, הייסט עס, מיט אלע מאיאנטקעס ?

פון דער לעצטער המצאה קוועלט דער עולם אזוי שטארק, אז ממש מע קאטשעט זיך פאר געלעכטער. און רב נתן קורח טהומ זיך זיינס : ער פערלייט געלד אויף הייזער און נחלאות און ווערד וואס א יאהר רייכער מיט א פאר הייזער און מיט א פאר קלייטען. אויסער דעם, איז זיך רב נתן קורח זעהר א פיינער בעלי-חבית און בטבע זעהר א סימפאטישער מענטש. ער האט א כלל — אויפגע-מען יעדען איינציגען פריינדליך, אזוי ווי אונזערע חכמים האבען אונז געלערענט : „ ב ס ב ר פ נ י ס י פ ו ת “, דאס הייסט, מיט א ברייטען ברוד-הבא און מיט א „פאר וואס זיצט איהר ניט ?“. אז איהר קומט אריין צו איהם, ווייסט ער גאר ניט, וואו ער זאל אייך אנדערזעצן. ער טראגט אייך אונטער צוויי שטוהלען מיט א מאל און פרעגט אייה, אפשר וועט איהר טרינקען א גלעזעל סיי ? נאר באלד טהומ ער זיך א האפ :

— ארווא, ניטא ווער ס'זאל שטעלען דעם סאמאואאר... אפשר

וועט איהר נעמען א ביסעל איינגעמאכטס ? ארווא ! די דיענסט האט צוגענומען די שליסעלעך ! . . . זיצט, פאר וואס זיצט איהר ניט ? וואס זשע הערט זיך עפּים נייעס ?

רב נתן קורח האט זעהר ליעב, מע זאל איהם דערזעהלען נייעס. און וואס איז דער חידוש ? א מענטש געהט נישט ארויס מפתח ביתו שוין כמעט דרייסיג יאהר ! און אז מע דערזעהלט איהם נייעס, האטש דאס נייעס מעג שוין האבען א בארד, הערט ער זיך צו, קוקט זיך איין, שאקעלט מיט'ן קאפ, שמוצערט מיט די ליפען, ווערד נתפעל, גלייך ווי ער הערט דאס דעם ערשטען מאל אויף זיין לעבען, ביז עס קומט צו געלד... נאר דא מוזען מיר זאגען א פאר ווערטער וועגען רב נתן קורח'ס אויסזעהען, דעמאלט, האפען מיר, וועט זיין פארטרעט זיין פאלקאמער.

— א כפרה האָט געמעגט ווערען דער היינטוועלט־יגער זוהן פאַר זיין אַלטען טאטענס נאָגעל פונ'ם מינדסטען פינגערעל נאָד איידער ער האָט דערוועהן די ליכטיגע וועלט! — אַט אַזוי בענשט כתרילעוו־קע רב נתן קורח'ס קדיש דריי מאָל אַ טאָג, און, ווי אויף צו־להכעיס, וויל די ברכה ניט מקוים ווערען.

איצט, אַז איהר האָט זיך בעקענט אַ ביסעל נעהענטער מיט דעם דאָזיגען ליעבהאַרציגען פאַרשוין און מיט זיין ליכטיגען קדיש, וועט אייד קיין חדוש ניט זיין, וואָס אונזער העלד שמואל שמעלקים האָט אויסדערוועהלט בעסער צו געהן אויפ'ן עשאַפּאָט. ער האָט גע־וואוסט פאַראויס, אַז ס'איז אַרויסגעוואָרפֿען זיין געהן מיט זיין רעדען מיט זיין בעטען. רב נתן קורח וועט איהם אויפנעמען מיט'ן ברייטען ברוד־הבא, וועט איהם בעטען זיצען, וועלען מכבד זיין מיט טיי אָדער מיט איינגעמאַכטס, אויספרעגען ביי איהם, וואָס הערט זיך עפּים נייַעס... ער, שמואל שמעלקים, וועט זיצען ווי אויף הייסע קויהלען, וועט זיך אויפֿבינדען און פֿערכינדען עטליכע מאָל דאָס האַלומיכעל. ער וועט זיך בעת־מעשה פֿיהלען, ווי אַ מענש, וואָס קלויבט זיך באַדען, שטעהט שוין אַ נאָקעטער און האָט מורא צו שפּרינגען אין וואַסער אַרײַן. וועט ער זיך אָננעמען מיט די לעצטע כחות און וועט געבען אַ זאָג:

— איך האָב צו־נ־אייד, רב נתן, אַ בקשה, מכח'ן פּראָצענט, הייסט עס...

ער וועט נאָך נישט ענדיגען זיין בקשה, וועט זיך ביי רב נתן'ען אויפֿעפענען דאָס שוואַרצאַפֿעלדיגע אויג און עס וועט אָנ־הויבען קאָכען:

— ניין, ניין! אַלסדינג יא, נאָר דאָס ניט! וואָס פאַר אַ מאַדע — ניט צאָהלען קיין פּראָצענט! פּראָצענט איז געלט, און געלט איז ניט שמעלט — פּחע! דיין שוועהר איז געווען, זאָל מיר מוהל זיין, אַ „קאָפּיעטשניק“, געזשעברעט, געפּראָצעט, צוליעב וועמען? צוליעב אַט די דאָזיגע שמויגערס, די לאַמטערענשיסערס, וואָס דרוקען אויף די בלעטער און ווייסען נור טרענצלען געלט.

געבען נאך זיינע ביידע זיידעס : רב יוסף און רב איצי. האבען זיך די צוויי נעמען צענויפגעגאסען און ס'איז אויסגעקומען יאסעפ-איצי : מיט דער צייט איז פון יאסעפאיצי במילא געווארען „יא-סעפיץ“. און אט אזוי איז ער שוין פערבליבען עד היום הזה. עס איז איבעריג צו זאגען, אז יאסעפיץ איז געוואכסען א תכשיט, ווי געוויינליך, ביי א גביר, אין אזא גוטס. עס איז נור נויטיג צו בעמערקען, אז א חוץ אלע מעלות, וואס ער האט גוט געלערענט אידיש און רוסיש און א ביסעל דייטש און פראנצויז און ליטיין און געלייענט טורגעניעוו און דארווייז, איז ער נאך דערצו געווען א שטילע טויב און א ווילדער שווייגער. מע קאן זאגען כמעת, אז איז כתרילעווקע האט איהם נאך קיין בן-אדם ניט געהערט רעדען, א חוץ דעמאלט, ווען רב נתן קורח פלעגט זיך צעקאכען מיט'ן שווארצ-אפעלדיגען אויג איבער געלך און אויסשרייען אויף א קול : „יא-סעפיץ, וואו ביזט דו?“ דעמאלט וואכסט אויס יאסעפיץ, מע ווייסט ניט פון וואנען. יאסעפיץ איז שוין א בחור צו לייטען און עס שיט זיך איהם שוין א בערדעל. אין די הענד האלט ער צוויי ביכער, קורגעניעוו און דארווייז.

— יאסעפיץ, וואס זאגסט דו דערויף? ...

יאסעפיץ שנייצט אויס די נאז מיט צוויי פינגער, ווישט זיך אפ מיט דער פאלע און ענטפערט קאלט ווי אייז :

— ס'איז גאר נישטא וואס צו רעדען! ...

דאס איז די איינציגע פראזע, וואס כתרילעווקע האט ווען גע-הערט פון דעם דאזיגען פיינעם בחור, און אלע האבען גאנץ גוט געוואוסט, וואס אין דער פראזע שטעקט, ווארום ווי שלעכט דער אלטער קורח זאל ניט זיין, קאן מען דאך ביי איהם א מאל האטש עפּים פועל'ען. האט ער אבער אריינגערופען דעם תכשיט, מיט איהם זיך איין עצה האלטען : „יאסעפיץ, וואס זאגסט דו דערויף?“ און יאסעפיץ האט א זאג געטהאן קאלט : „ס'איז גאר נישטא וואס צו רעדען!“ — דעמאלט מענט איהר שוין זיין זיכער, אז עס וועט אייך ניט העלפען קיין שמע ישראל...

„מיין יובילעאום?!“... — אזוי טראכט זיך שמואל שמעלקים מיט טרערען אין די אויגען און פערנעסט אין דער מינוט דעם גביר רב נתן קורח מיט דעם אדוואקאט קאפעל, און ער איז זיי מוחל די שפיכות-דמים, און איז מוחל אלעמען פאר אלע פינף און צוואנציג שווערע ביטערע יאָהרען, פאר אלע קלעפּ פון גאט און פון לייטען, — אלסדינג איז פערנעסען געווארען אצינד! און שמואל שמעלקים בריה'ט זיך שוין ניט, זוכט שוין ניט קיין סטעזשקעס; ער שפּריווט איבער דער כתריִלעווקער בלאַטע, גלייך ווי אויף דער בעסטער בריק, און לייענט די ליעבע זיסע ווערטער פונ'ם אונבעקאנטען פריינד, וואס האט דערמאנט דער וועלט, אז ס'איז פארהאן ערגיץ א שמואל שמעלקים, וואס איז היינט א בעל-שמחה, א בעל-יובל, א יובילאר, — און ער פיהלט ניט די ערד אונטער זיך, און ער האפט זיך צופ בלאט נאך א מאָל, און זיינע אויגען פאלען אויף א נייעם נאָמען אינ'ם זעלבען בלאַט — גראַף ל. נ. טאַלסטאָי. אַלאָ, צוויי יובילע-אומס, צוויי יובילארען: גראַף לעוו ניקאָלאָו-וויטשע טאַלסטאָי פון יאסנע פאליאנע און ער, שמואל שמעלקים פון כתרי-לעוו סע! חא-חא-חא!

און ער צעלאכט זיך ניט ווילענדיג צו זיך אליין: ווי קומט ער, אזא קליין ווערעמעל, קענען א וויזילטהיער? ווי קומט ער, דאס קלענסטע שטערענדעל, קענען דער גרויסער פלאַמענדיגער וונד, וואס בעשיינט די גאַנצע וועלט? און פון דעסטוועגען — אט זעהט איהר דאך — שטעהט זיין נאָמען, שמואל שמעלקים, אינאיינעם מיט'ן ריעזיגען גלית הפלשתי פון דער וועלט, מיט'ן גראַף טאַלסטאָי!...

און (א, זינדיגער מענש!) עס האַפען איהם אונטער זיינע געדאַנקען און טראַגען איהם אַוועק, ווי אלע מאָל, ווייט אין הימעל אריין, אינ'ם עולם הדמיון, און ער פרעגט זיך: „לאַמיר זעהען, פאר וואס ניט?... און לאַמיר שמועסען דאָס אייגענע וויעדער אַ מאָל צוריק — פאר וואס טאָקי ניט?... שוין זשע איז ער, דער אונבעדיי-“

פלעכטען קערבלעך, און קומט צו פראצענט, איז פחע! יאסעפיץ, וואו ביזט דו, וואס זאגסט דו דערויף?

וועט זיך בעווייזען יאסעפיץ מיט טורגעניעווען און מיט דאָר-ווינען, וועט אויסשנייצען די נאָז מיט צוויי פינגער, וועט זיך אָפּ-ווישען מיט דער פאלע און אַ זאָג טהון:
— ס'איז גאָר נישטאָ וואָס צו רעדען!...

אט אַזוי וועט זיך אויסלאָזען זיין ווייזט צו רב נתן קורח מיט אומזיסטע בלוטצאָפּעניש, אומזיסטע בזיונות, און דאָך געהט ער צו איהם, ווי אַ פער'משפט'ער צום טוידט. נאָר געהענדיג האַפט ער זיך אַראָפּ פריהער אויף דער פאַסט און בעקומט דאָס גוטע בלאַט און דערזעהט די גוטע בשורה, ווי מיר ווייסען שוין, און ער בלייבט שטעהן אין מיטען גאס און לייענט נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל, און גלויבט ניט זיינע אויגען, און שפּאַנט ווייטער.

* * *

יא. דאָס איז געווען אַ וואונדערליכער, זעלטענער פריהמאָרגען, וואָס האָט זיך אָנגעהויבען מיט שוואַרצע וואַלקענס און געענדיגט זיך מיט אַ לויטערער זון. דאָס איז געווען אַ פריהמאָרגען, וואָס האָט זיך אָנגעהויבען מיט אַ „איספּאַלניטעלנע ליסט" און אויסגעלאָזט מיט אַ „יובילעאום".

קאפיטעל ז.

ש מ ו א ל ש מ ע ל ק י ס א ו ז ג ר א פ ט א ל ס ט א י .
„יובילעאום"...

דאָס דאָזיגע זיסע וואָרט האָט זיך שטיל אַריינגעשליסען, ווי אויף בוימעהל, צו אונזער העלד אין האַרצען אַריין, האָט איהם געוואַרעמט, ווי אַ גוטער וויין, ווי אַ באַלזאָם צו די ביינער, און אַ ביסעל ווי פער'שכור'ט.

דעם, להבדיל, גרויסען-גרויסען לעוו טאלסטא? ... פאר וואס ניט?
און לאמיר שמעסען דאס אייגענע וויעדער א מאל צוריק: פאר
וואס טאקי ניט? ... און פון דער מחשבה צו דער מעשה איז דאך
ביי אונזער העלד, אזוי ווי ביי אלע כתרילעוועס, נישט מעהר ווי
איין שריט — און עס שטעלט זיך איהם שוין פאר אין דער מחשבה
א קאכעניש, פונקט ווי מיט'ן נראף טאלסטא: א געוואלד, א רעש,
א געפילדער, עס טהוט זיך חושד:

— מזל-טוב! שמואל שמעלקים איז היינט א בעל-שמחה!

— א גוט יום-טוב! שמואל שמעלקים איז היינט א יובילאר!
אין שטאדט איז געווארען ליהודים! ששון ושמחה! די קרע-
מער האבען צוגעשלאסען די קלייטען, מלמדים האבען צעלאזט די
חדרים, אלע, פונ'ם רב ביז'ן שמש, פונ'ם שוחט ביז'ן בעל-עגלה,
האבען זיך צענויפגעזאמעלט, געקומען צו איהם אין שטוב אריין
איהם אפגעבען מזל-טוב. נאר עפיים ברעקעלט מען זיך און מע
שווינקעלט זיך, גלייך ווי זיי וואלטען זיך פערענטפערען:

— מיר האבען גאר נישט געוואוסט, הייסט עס, אז ס'איז היינט
אזא טאג. דאס הייסט, מיר האבען געוואוסט, פאר וואס זאלען מיר
ניט וויסען? נאר מיר האבען אלץ געווארט, הייסט עס, ביז ס'וועט
קומען די צייט... ביז'ן יובל אריין, הייסט עס...

נאר וואס איז דאס געווארען פלוצים אזא שטופעניש מיט אזא
קועטשעניש מיט א שושקעריי? אהא! דער גביר רב נתן קורח
אליין מיט זיין כבוד איז אויך געקומען צו שמואל שמעלקים דעם
יובילאר אין שטוב אריין מיט א שיינענדיג פנים, און — א נס איז
געשעהען, א נס בתוך נס! הערט א מעשה: צוויי אויגען ביי איהם,
מענשליכע צוויי אויגען! וואו איז אהינגעקומען דאס שרעקליכע
שווארצאפעלדיגע אויג?

— העכער דרייסיג יאהר — אזוי זאגט רב נתן קורח צום גאנצ-
צען עולם מיט זיין זיס-לאקרעצדיג שמייכלע — העכער דרייסיג
יאהר, אז איך געה ניט ארויס מפתח ביתי, נאר צוליבע אזא טאג,
הע-חע, האב איך מיר מיישב געווען, ווי זאגט ער, פארט א מענטש,

טענדער שמואל שמעלקיס. נישט כמעט דאס זעלבע אין דעם קליין-
נעם פינסטערען כתרילעווקע, וואס טאלסטאני פאר דער גרויסער
ליכטיגער וועלט? טאלסטאני, די גרויסע פלאמענדיגע זון, האט בע-
לייכט מיט איהר מורא'דיגען פייער די גאנצע ערד, און ער, דאס
קליינע שטערענדעל, האט ער דען ניט בעלייכט מיט זיין קליין
פייערעל א קליין שווארץ פינטעלע אויף דער ערד, וואס מע רופט
דאס כתרילעווקע? ווער איז געווען דער ערשטער, וואס האט גע-
געבען צו וויסען דער וועלט, אז ס'איז גאר פארהאן ערגיץ א כתר-
לעווקע, און אז אין כתרילעווקע איז פארהאן א בלאטע, און
און אז איז דער בלאטע טיאפקען ארום מאדנע מינים נפשות,
קליינע מענשעלעך, וואס קוועטשען און וואס דריקען אין
וואס פרעסען און וואס פרעסען איינס דאס אנדערע מחמת הונגער
און מחמת פינסטערניש און מחמת נויט און מחמת איינגשאפט
און מחמת עפוש? ווער איז געווען דער ערשטער, וואס האט בע-
ווייען, וואס פאר פערלען עס וואלגערען זיך אט דוקא אין דער
דאזיגער בלאטע, אט דוקא אינ'ם דאזיגען פינסטערניש, אט דוקא
אין דעם דאזיגען ענגשאפט און דעם דאזיגען עפוש?"...

קאפיטעל ח.

עס שיטען זיך מזל-טוב'ס און מתנות,
ווי פון א ראזשעק.

און שפרייזענדיג שוין מיט גאנץ ברייטע שפאן איבער דער
כתרילעווקער בלאטע מיט אזעלכע געדאנקען, פרעגט ער ביי זיך
אליין א קשיא, א כתרילעווקער קשיא:
— וואס וואלט גאט געהערט, למשל, ווען די היגע קליינע
מענשעלעך זאלען מאכען אין כתרילעווקע א טארעראם מיט זיין
יובילעאום פונקט אזוי ווי דארט, להבדיל, די אומות העולם מיט

און גאנצע שטיקער מאטעריע, און גאנצע קעפלעך צוקער, און פער'ת-חתמ'עטע פלעשעלעך כרמל-וויין, און קאסטענס מיט געפעס, און קעסטלעך מיט זילבער, און א שווערע מאססיווע גאלדענע פערער האט איהם יאסעל דער גאלדשמיד, א איד א יאדישלווער און מיט גראַבע ליפען, אונטערנעטראָנען און זאָגט צו איהם מיט א הייזעריג קול :

— זעה טהור... זעכס און פופציגסטע פרופ... עובר לסוחר... מע קאן זי פארזעצן...

און נאכדעם הויבען אן געהן „וויגרישנע בילעטען“, און פאָ-קעטען האַבען זיך געגעבען אַ שאַט, ווי פון איין אַרבעל, וואָס איז דאָס? דאָס איז געלד, מעות מזומנים!
און דער עולם שמעהט און הערט, און קיינער וואונדערט זיך ניט, גלייך ווי עס דארף אזוי צו זיין... און ער קוקט זיך אַרום, זוכט מיט די אויגען חנה'ן. וואו איז זי ערגיץ? אַט איז זי מיט די קינדער, זי שמעהט און בעמראַכט די האַנטיכער מט די טישטיכער מיט'ן איד בערינגען בעל-הבתישקייט, און ער טראַכט זיך : „די האַנטיכער מיט די טישטיכער זענען ביי איהר טייערער פון ווייס איד וואָס... אַ פרוי בלייבט אַ פרוי“... און ער בעגעגענט זיך מיט איהרע אויגען, וואָס זענען נאָך אַלץ פול מיט ליכטשאַפט, און עס דאַכט זיך איהם, אַז זיי זענען נאָס.

— חנה, דו וויינסט? איצטער וויינסט דו?

— חלילה!... אדרבה!... מיינע טאטע-מאמע זאָלען איצטער אויפשטעהן...

און שטילע מילדע טרערען קייקלען זיך אויף איהר צעקנייטשט, נאָך אַלץ נאָך שען געזיכט, נאָך דאָ קומט אַן דאָס יונגסטע, דאָס ליכטסטע און דאָס שענסטע, ריזעלע די מיזינקע, מיט איהר שפראך:

— העט מיט קאפּעטילע אי קיימי טיעטי פעטעלי.

און פאטער און מוטער צעלאַכען זיך, און אַלע קינדער לאַכען. נאָר פלוצים ווערד אַ טומעל מיט אַ פאטשעריי אין טיש:

וואס שרייבט אזעלכע גוטע זאכען, חע-חע, שוין פינה און צוואנ-
ציג יאהר, קומט איהם, כלעבען, א יישר-כח מיט א מתנה, חע-חע...
און ער דרעהט זיך אויס מיט'ן פנים צוריק :

— יאסעפיץ, וואס זאנסט דו ?

וואכסט אויס יאסעפיץ, מע ווייסט ניט פון וואנען, שנייצט
אויס די נאז מיט צוויי פינגער און ווישט זיך אפ מיט דער פאלע.

— ס'אז גאר נישטא וואס צו רעדען!...

נאכדעם ציהט ארויס דער גביר רב נתן קורח א ווייסען בויגען
פאפיער פון בוזעס-קעשעני און דרעהט אויס דאס פנים צום בעל-
היובל :

— נא דיר און בלייב דיר ביי דיין דירה מיט די צוויי גאנקעס,

וואס דארף איך זיי ? איך האב גענוג, חע-חע... יאסעפיץ, וואס
זאנסט דו ?

— ס'איז גאר נישטא וואס צו רעדען...

און דער עולם הערט, און קיינער וואונדערט זיך ניט, גלייך ווי
עס דארף אזוי צו זיין... נאר ווער שמעהט עס הינטער'ן גביר'ס
פלייצים און העהעקעט איהם אונטער ? עפּים זעהר א קענטליכער
פארשוין ! שוין זשע איז דאס קאפּעל דער אדוואקאט ? וואו איז
אהינגעקומען זיין הינטיש פנים ? און ער האווקעט גאר נישט, און
ער האפט שוין ניט אזוי, און ער רעדט ווי א מענש :

— אט האט איהר אייך צוריק אייער פראדאזשנע אטא, מיט

דער וואדאוואלדעניע אטא, מיט די אלע איבעריגע שפארגאלען.
נא אסנאוואניע סטא טרידצאט פיאטאי סטאטי טאמא דיעסיאטא-
ווא טשאסטי פערוואי סוואדא זאקאנאו גראזשדאנסקיך...

און דער עולם הערט און קיינער וואונדערט זיך ניט, גלייך

ווי עס דארף אזוי צו זיין... און בחורים קומען אן, און מיידלעך קר-
מען אן, דעפוטאציעס, מיט דעפוטאציעס, מיט דעפוטאציעס ! ווער
מיט א לארבער-קראנץ, און ווער מיט איין אדרעס, און ווער מיט
א שיר, פערפאסט פון נאך גאר א יונגען משורר אין כתרילעווקע.
היינט מתנות — א בארג מיט מתנות : טישטיכער און האנטיכער.

מיט זיין שכל־הישר און מיט זיין כח־הדבור, אז טאלסטאָי דאָרף נאָך הייצען די הרובע ביי שמואל שמעלקים, וואָרום דער גראַף טאלסטאָי, אז מיר זאלען וועלען גוט בעטראַכטען, האָט זיין איי־גענס האַטש אַ יאָסנע־פּאַליאָנע, און ער, שמואל שמעלקים, וואָס האָט געהאַט ביז אַהער? דלות האָט ער געהאַט, איך בעט אייך איבער אייער כבוד, דלות!

פּלוצים הערט זיך אַ קול פון די בעלי־בתים:

— גענוג אייך שוין, יונגע צאוצקעס, צו שלויפען די צינגל־לעד און אַרויסווייזן אייער בריה'שאַפט! מע ווייסט, אז איהר קאנט רעדען, מע ווייסט! צייט מע זאָל זיך נעמען צו אַ תכלית. אידען! לאַמיר קאַרשט געבען אַ טראַכט, וואָס זאָל מען טהון מיט'ן ביסעל מזומנ'ס?

שטעהט אויף איינער אַ פיינער בעל־הבית:

— מע דאָרף איהם פאַרזאָרגען מיט פרנסה, מיט אַ געשעפט, עפענען אַ קראַם, פון שניט און פון צעלניק און פון באַקאַליי און פון זאַליאָז...

שטעהט אויף נאָך איינער, אויך אַ פיינער בעל־בית, און טהוט

זיך אַ זאָג:

— אַ קראַם טויג ניט. אַ וויינשענק. דאָס בעסטע איז אַ וויינ־

שענק.

— ניעדוויזשימאַסט! — שרייט נאָך איינער, אַ בעל־הבית

מיט אַ גרילצענדיגער שטימע. — הייזער! הייזער דאָרף מען איהם קויפען, און לאָז ער זיך זיצען און שרייבען.

— אַ מאַיאָנטעק! — שרייט נאָך איינער גאַנץ הויך. — אַ

מאַיאָנטעק! אַ אימעניע מיט אַ הויף און מיט אַ סאָזשעלקע און מיט אַ וואַלד, אַ סאַסנאווע וואַלד!

— סאַסנע איז בלאַטע! — שרייט איינער נאָך העכער. —

דעמב! דעמב איז געלט!

— בחמה! — ווערד איינער שיער ניט צעריסען שרייענדיג —

וואָס טויג איהם געלט? נעזונט — דאָס איז דער עיקר!...

— שא! שאט! שטיל זאל זיין! לאזט הערען, וואס מע רעדט!
 — ווער רעדט?
 — איד רעד!

קאפיטעל ט.

וואס טהוט מען מיט אזוי פיעל געלד?

ווער איז דער איד? דאס איז נחמיה, איין ארעם-בחור, א שטיקעל עזות-מחוצה-פנים, האלט א דרשה לכבוד דעם בעל-היובל. איין אנדערס מאל וואלט אזא שייגעץ, אזא קבצניק, אפילו נישט געוואגט עפענען א מויל פאר קיין עין הרע אזא איין עדה מיט מענשען. נאר איצט, איז אזא טאג...

און נחמיה דער ארעם-בחור, דער עזות-מחוצה-פנים, רעדט פאר פייער און פאר וואסער, לעגט די נגידים ארצה און הויבט די ארעמע לייט העכער הייזער, און דעם יובלאר — ביז'ן הימעל. און דער עולם הערט און שווייגט, און קיינער וואונדערט זיך ניט, גלייך ווי עס דארף אזוי צו זיין... און תיכף נאך נחמיה'ן שטעהט אויף חיים, און נאך חיים'ען שטעהט אויף בן-ציון, אלע יונגע לייט, און אלע רעדען, איינער שענער פונ'ם אנדערען, איטליכער וויל זיך אויס-פיינען פאר'ן עולם מיט זיין צינגעל און מיט זיינע קענטענישען. איינער א בחור מיט א פעטשיילע און מיט א שענעם חתוך-הדבור האט זיך אוועקגעשטעלט און דערמאנט דעם עולם, אז היינט יום-טוב'ט די וועלט, אייגענטליך, צוויי ימים טובים, צוויי יובילעען. און ער פערגלייכט דעם גראף טאלסטאי צו, להבדיל, שמואל שמעל-קיס: אזוי ווי דער, אזוי יענער האט תמיד אין זינען געהאט נור טובת-הכלל; אזוי ווי דער, אזוי יענער האט קיינמאל קיין הנאה ניט געהאט פון זיינע ווערק... שטעהט אויף נאך איינער, א בחור מיט גרויסע ציהן און מיט א שטארקען בארימטאן, און ווייזט אויף

האבען זיך דאס טאקי צענויפגעקלויבען די כתרילעווקער לייט צו פיערען זיין יובילעאום?"...

און ער קוקט זיך גוט איין, און ער דערקענט צווישען עולם קאפעל דעם ארוואקאט, שוין וויעדער מיט'ן הינטישען פנים, און נאך א סך בעקאנטע פארשוניגען דערקענט ער. און עס ווערט איהם קשה איין זאך: וואס זיצט עפנים זיין ווייב חנה מיט די קינדער אין דרויסען אויף צענויפגעווארפענע בעבעכיס, האלט דאס פנים אין די הענד, שאקעלט זיך און וויינט? ... ער שמעלט זיך אפ און הערט זיך איין און דערהערט זונה'ס קול. ווי זי יאמערט:

— זעהט, אידישע קינדער, און נעמט אייך אראפ א מוסר, אויף וואס איך בין איבערגעקומען, רב יאסי דעם נגיד'ס טאכטער! ... טאטע-מאמע זאלען איצט אויפשטעהן! ...

בעלי-בתים קוקען זיך איבער, שמוצערען מיט די ליפען. וויי-בער שאקלען מיט די קעפ, ווישען זיך די אויגען מיט די פארטיכער. איינער א איד א בעל-הבית שמעהט אקעגען קאפעל דעם ארוואקאט און טענה'ט מיט הענד עפנים זעהר געשמאק און אביסעל פערשמעלט. אויף כתרילעווקער לשון:

— אט אזוי ווי דו קוקסט מיך אן, נעם איך צווישען יא און ניין און צעפאטש דיר פאוואלינקע די הינטישע מארדע דיינע, דו כלב שבכלבים, דו מסור, דו יאבעדניק, דו פארקויפטע נשמה! נעבאך א רחמנות אויף קאפלען! וואס קאן ער ענטפערען אויף אזעלכע מארדע דבורים? ער טרעט אפ צוריק, קוקט אויפ'ן עולם און האווקעט זיך אפ, ווי ווייט ער קאן:

— האוור-האוור-האו! וואס וויל ער, אידישע קינדער? ... אג-געפאלען, טאמער ווייסט איהר וואס? ... וואס בין איך שולדיג? מין פרנסה, האוור-האו... מע שיקט מיד, געה איד... דער סראק האט שוין לאנג פראסטראטשעט נא אסנאוואניע סטא טרידצאט פיאמאי סטאטי טאמא דיעסאטאווא טשאסטי פערואי סוואדא זאקאנאו גראזשדאנסקי, האוור-האוור-האו...

און ער אליין, דער בעל-יוכל, איהם פרעגט מען גארניט. ער קוקט זיך איבער מיט'ן ווייב, מיט חנה'ן. חנה שטעהט, בעטראכט די טישטיכער מיט די האנטיכער מיט'ן איבעריגען בעל-הבתישקייט, און ער טראכט זיך: „א פרוי איז דיר קיין קאטאָוועס ניט! דאָ האַנדעלט זיך ווענען אַ מאַיאָנסעק, און זי קוועלט אָן פון די טיש-טיכער מיט די האַנטיכער!“ און זייערע אויגען בעגעגענען זיך, און עס דאכט זיך איהם, אז חנה'ס אויגען, וואָס זענען נאָך אימער פול מיט ליעבשאפט, זענען נאָס. און ער וויל זי פרעגען: „נארעלע, וואָס וויינסט דו? פרעהען דאָרף מען זיך, ניט וויינען!“... און דאָס יונגסטע, דאָס ליעבסטע און דאָס שענסטע פון אלע, רייזעלע די מי-זינקע, קאטשעט זיך צו איהם, ווי אַ קאטשקעלע:

— העמט מעמט קאפעטילע אי קיפּי טיעמט פּעמעלי...

קיין מאָל האָט דאָס דאָזיגע העטימעטירלשון ניט געהאַט אַזאָ חזו, ווי איצטער, אין דער מינוט, און עס גלוקסט זיך איהם לאַכען, ווי ער האָט נאָך אויף זיין לעבען קיין מאָל אַזוי ניט געלאַכט...

קאפיטעל י.

דער סוף פון דער קאמעדיע.

שוועבענדיג אין אַזעלכע ליכטיגע הימלען, שפּאַנט אונזער העלד, דעם גראַפּ טאַלסמאַ'ס קאַללענאָ, מיט'ן בלאַט אין דער האַנד און קומט-צו אונבעמערקט אַלץ נעהענטער צו זיך אַהיים, און דער-זעהט פון דער ווייטען ביי זיין שטוב מיט די צוויי גאַנקעס אַיין איינגעלויף פון מענטשען, אידען מיט ווייבער און קליינע קינדער... און ער וואַכט אויף, ווי פון שלאָף, און ער פרעגט ביי זיך: „שוין זשע איז דאָס אמת, ניט קיין חלום, ניט קיין פאַנטאַזיע, אַט דאָס אַלץ, וואָס ער האָט געזעהען ביז אַהער אין דער מחשבה? שוין זשע

אויסגעמוטשעט איז ער געווען פונ'ם דאָזיגען וואונדערליכען פריה-מארגען.

גרויסארטיג, מאַיעקטעטיש און ווי מיט אַ איראָניש שמייכע-לע קוקט אַראָפּ פונ'ם קיהלען הימעל די סוף־זומערדיגע זונן אויף דער שטאַדט כתרילעווקע מיט איהר בלאַטע מיט איהרע קליינע מענשעלעך, וואָס טיאָפּקען זיך אין דער דאָזיגער בלאַטע, און אויפ'ן אַרויסגעוואַרפענעם געזינדעל, וואָס וואַלגערט זיך מיט די בעבעכים אין דרויסען, און אויף אַלע, וואָס דרעהען זיך דא אַרום, היצען זיך, אַמפּערען זיך, שעלמען זיך און זענען גרייט דורס זיין, איינשלינגען איינס דאָס אַנדערע איבער'ן גראַשען, איבער'ן גראַשען, איבער'ן גראַשען!...

גאַנץ אַליין, ווי אַ ווילד פרעמדען, זעהען מיר זיצען אויף איין אַרויסגעשליידערט בענקעל דעם העלד פון דער דאָזיגער קאָמעדיע. נישט מיר זעהען, ער זאָל וויינען. נישט מיר הערען, ער זאָל בע-קלאַנגען זיך אויף עמיצען. נאָר זיינע טיעף־טרויעריגע איבערגעצוי-גענע אויגען קוקען אויפ'ן עולם מיט אַ פרעגענדיגען בליק, גלייך ווי ער וואַלט וועלען וויסען, אויב ס'איז ניט קיין חלום אָט דאָס אַלעס, וואָס ער זעהט אַט־דאָ און וואָס ער הערט אַט־דאָ?...

— זאָגט נור, גוטע, לייעכע מענשען, איז דאָס נישט קיין חלום?...

ניין. ס'איז ניט קיין חלום...

ליידער איז דאָס ניט קיין חלום!...

און ער ווישט זיך מיט דער קאפּאָטע די גרויסע קאָלטע טראַ-פענס שווייס, וואָס קיילען זיך פון זיין שטאַרק געקנייטשטען שטערן.

דער זייטיגער עולם מישט זיך אריין, טרעטען און אלע אויפ'ן אדוואקאט מיט'ן הינטישען פנים; אלע רעדען, אלע שרייען, אלע פילדערען, און אלע מיט הענד, און אלע אויף קאפלען. און אונזער העלד קוקט זיך איין, און עס זעהט אויס פון דער ווייטע, ווי א טיטשקע הינט האבען בעפאלען איינעם א הונט, אלע האווקען, און קאפעל האווקעט זיך אפ... נאר פלוצים וואכסט אויס א נייער פאר שוין, גאוורילענקא דער פריסטאוו, א בעשעפעניש מיט א גראבען בויד, ווי א קעסעל-פויק. אז ער געהט, טרייסעלט זיך דער בויד, און רעדען רעדט ער זעהר געזונד אידיש, נאר ער ווארפט אריין פון יוצא וועגען א מאל א רוסיש ווארט אויף:

— גאספאדא! גאספאדא! אין שוהל אריין! דארט וועט איהר זיך רייסען, דארט וועט איהר זיך בייסען, דארט וועט איהר רעדען גערגערגער, ניט אידא. פאזשאלאיטי וואן, גאספאדא!
דער עולם ווארפט אוועק קאפלען, רינגעלט ארום דעם פריסטאוו און מע רעדט מיט הענד און אלע אינאיינעם:

— סטייטש, וואשע בלאגאראדיע!

— אזא רציחה, פאני!

— פאני, היתכן?...

— הישמע כזאת?...

* * *

.

מאר גרויס טומעל האט, אפנים, קיינער ניט בעמערקט אונזער יובילאר, מחמת אז ער האט געוואלט צוגעהן נעהענטער צו זיין אומגליקליכער חנה'ן און צו זיינע פערגליווערטע קינדער, וואס האבען אויסגעזעהן ווי ארויסגעראטעוועטע פון א שרפה, האט ער זיך בע-דארפט רעכט דורשטופען דורכ'ן עולם. און אז ער האט זיך שוין דורכגעשטופט דורכ'ן עולם, איז ער נישט צוגעגאנגען ניט צו זיין אומגליקליכער חנה'ן, ניט צו זיינע פערגליווערטע קינדער. ער האט נאר געזוכט מיט די אויגען איין ארט, וואו אוועקצוזעצן זיך, — אזוי מיער האט ער זיך געפיהלט, אזוי אפהענדיג אין אזוי

וועלוועל גאמבעמא

געשריבען אין יאָהר 1903

וועלענע גאמבעטא

א.

גאמבעטא איז געווען א איד, וועלענעל איז געווען א איד; גאמבעטא איז געווען א בלינדער אויף איין אויג, וועלענעל איז געווען א בלינדער אויף איין אויג; גאמבעטא איז געווען איין אדוואקאט, וועלענעל איז געווען איין אדוואקאט. דער גאנצער חסרון איז, וואס יענער גאמבעטא איז געזעסען אין פאריז, און דער גאמבעטא — איז כתרילעווקע. און אפשר איז דאס גאר א מעלה, ניט קיין חסרון? ווארום לאמיר זיך ניט נאָרען, וואס וואָלט געטהאָן, למשל, דער פאריזער גאמבעטא איז כתרילעווקע? און וואס וואָלט געטהאָן דער כתרילעווקער גאמבעטא אין פאריז? א סך גלייכער, וואס דער פאריזער גאמבעטא איז געבליבען זיצען אין פאריז, און דער כתרילעווקער גאמבעטא איז געבליבען זיצען אין כתרילעווקע און זיצט דארטען אפשר עד היום הזה.

ערשטענס, האט ער ביי אונז א גאנצע פון דעם גרעסטען קאפ-מענש; ער זאל ניט זיין קיין איד, וואָלט ער געווען, זאגט מען, א מיניסטער; און מיר דאכט זיך, אז ס'איז א סך געזינטער, אז מען זאגט אויף א מענשען, אז ער וואָלט געקאנט זיין, איידער אז ער איז שוין, ווארום אז יענער איז שוין, איז ער שוין, און דער וואס איז נאך ניט, קאן נאך זיין; ער האט ביד, הייסט עס... והשנית, האט ער ביי אונז גאנץ שטען פרנסה און דוקא בכבוד. דאס הייסט, ניט אלע מאָל בכבוד, ווארום א מאָל מאכט זיך, מען האט בזיונות אויף, נאר מיט וועמען מאכט זיך ניט קיין בזיונות? ווער קאן זיך דאס בעריהמען, אז ער האט אויף זיין לעבען נישט געהאט קיין אומכבוד? וואו איז דאס דער חכם און דער בריה, וואס קאן מאַכען אזוי, אז ער זאל קיינמאָל פון קיינעם קיין בזיון נישט האָבען? איד דער שוין ניט פון פעטש; קיין מענש אויף דער וועלט איז ניט בעוואהרענט פון איין אומגעריכטען פאטש... פאר וואס איז מיר

חול'המועד-פסח אין שוהל פאר זיינע חברים בעריהמט, אז ער האט זיך פערשריבען אין דער ביבליאטעקע אויף לייענען ביכער, אין איהם אויסגעקומען צו זאגען בזה הלשון:

— איד קאז אייך אַנזאגען אַ בשורה, קינדער, אז איד בין שוין איין אַבאָנעמענט.

האט זיך אנגערופען איינער פון די איבעריגע בחורים:

— וואס הייסט דו ביזט איין „אַבאָנעמענט“?

מאכט ער:

— איד האב מיר פארשריבען אין דער שטאדט-ביבליאטעקע.

מאכט צו איהם יענער:

— הייסט דאך דאס, אז דו ביזט איין „אַבאָנענט“, ניט „אַבאָ-
נעמענט“.

מאכט ער:

— למאי נפקא מינה? „אַבאָנענט“, צי „אַבאָנעמענט“?

מאכט צו איהם יענער:

— ס'איז אַ גרויסע נפקא מינה; ס'איז אַזאָ חילוק, ווי, למשל,

פון בניד ביז בוניד, אדער ווי פון יככה ביז יבבה; אַבאָנענט הייסט אַבאָנענט, און אַבאָנעמענט הייסט אַבאָנעמענט.

און דערביי האט יענער בעוויזען מיט דער האַנד, וועלכס הייסט „אַבאָנענט“ און וועלכס הייסט „אַבאָנעמענט“; דאָס הייסט, אייגענטליך, האט ער מיט דער האַנד גארנישט אויסגעוויזען, נאָר געמאַכט האָט ער מיט איהר, אַזוי ווי מע מאַכט, למשל, דעמאָלט, ווען מע וויל געבען עמיצען גוט צו פערשטעהן, וועלכס הייסט „מאַסיוו“; דערביי טהוט מען אַ רעכטען קוועטש מיט דער האַנד און מע זאגט, אַז מאַסיוו ווערד אַנגערופען אַ זאָד, וואָס איז מאַסיוו... און אַזוי ווי יענער בחר האָט פון די הענד ניט פערשטאַנען דעם חילוק צווישען „אַבאָנענט“ ביז „אַבאָנעמענט“, האָט ער איר בערגע'חזר'ט נאָך אַ מאָל דאָס אייגענע:

— אַצינד הער איד אייד אַלעמען פאַר דריי פּיטאַקעס, וואָרום

איד בין מיר אַליין איין אַבאָנעמענט.

גראד געקומען אויף די געדאנקען פעטש? ווייל די דאזיגע מעשה הויבט זיך אן מיט פעטש, און ווען ניט קיין פעטש, וואלט וועלוועל ניט געווען בלינד אויף איין אויג, און וואלט נישט געווען קיין אדוואקאט, און וואלט ניט געהייסען „וועלוועל גאמבעטא“, און איך וואלט ניט געהאט וואס צו שרייבען, דער דרוקער וואלט ניט געהאט וואס צו דרוקען, און איהר וואלט ניט געהאט וואס צו ליי-ענען. אצינד, אז גאט האט געטהאן א נס און ס'איז געווען פעטש, האט מען וועלוועל ארויסגעזעצט איין אויג, איז ער געווארען איין אדוואקאט, און מע האט איהם א נאמען געגעבען „גאמבעטא“, און איך האב, ברור השם, וואס צו שרייבען, און דער דרוקער האט וואס צו דרוקען, און איהר האט וואס צו לייענען, — געלויבט זאל זיין דער נאמען פון דעם, וואס לעבט אייביג און אויף אלע מאל, אמן.

ב.

איך ווייס, וויבאלד איהר הערט, מע רעדט פון פעטש, פון אידישע-פעטש, אזוי קומט איך אויפ'ן זינען א שוהל, גבאים, אתה הראית... ווארום וואו דען קאנען אידען שלאגען זיך, אז ניט אין קיין מקום קרוש? ווען דען קאנען אידען פאטשען זיך, אז ניט שמחת-תורה צו די הקפות? עס קאן זיין, אז איהר זענט אפשר גערעכט, נאך איצטיגס מאל האט איהר דוקא ניט געטראפען (ניט אלע מאל טרעפט איהר!). ס'איז געווען ניט אין שוהל, נאך אין פאר-ליש, ניט אום שמחת-תורה, נאך חול'המועד-פסה, און ניט פאר אתה הראית, נאך פאר איין ווארט „אבאנענט“...

פארהאן א ווארט „אבאנענט“ און פארהאן א ווארט „אבאנע-מענט“; אבאנענט הייסט א פערשריבענער (אויף א בוך, א ציי-טונג, א בילעט, וכדומה), און „אבאנעמענט“ איז די טייטש „דאס זיין פערשריבען“. האט זיך בעדארפט טרעפען אזוי, אז עפנים איי-נער א בחור'על (דאכט זיך, אז אפרים-יוסעף-משה-בערס) האט זיך

ג.

פון דער דאזיגער מעשה מיט'ן אויג פערשטעהט איהר, אז דאס איז געווען אין דער צייט, ווען די השכלה איז כתרילעווקע האט שוין געגרייכט אזוי ווייט, אז מע האט שוין געקאנט רעדען פון אזעלכע ענינים בפרהסיא. איין עק — אויס בוידעם, אויס קער לער, אויס אונטער'ראווען, אויס בעהאלטען זיך אין פערבארגע-נע ערטער און זינדיגען דארטען שטילערהייד מיט יצחק בער לע-ווינזאהן, מיט מאפו און מיט סמאלענסקין. אפענטליך, אידישע קינדער! בפרהסיא, כתרילעווקער בחורימ'לעך, פרעהט זיך! מע האט אייך ארויסגעלאזט אויף גאט'ס וועלט! מזל טוב אייך, טהיר און טהויער זענען פאר אייך אפען! לויפט, ווייסע-חברה'ניקעס, גיכער, פערחאפט ערטער, נאר שאנעוועט אייך, זייט וואוילע קינדער, ווא-רום אט'אט רוקט זיך און א חמארע, אט פערמאכט מען די "חדרים" סאמע אונטער אייער נאז; איהר וועט קלאפען, און מע וועט אייך ניט עפענען; איהר וועט שרייען, און מע וועט אייך ניט הערען; די האר וועט איהר אויף זיך רייסען און וועט זאגען: חבל על דאברין — געווען אמאל יאהרען, אי, יאהרען!

סאמע אין די דאזיגע יאהרען האט אונזער רב וועלוועל גע-נאשט פון דער ציוויליזאציע א סך ביכער און א סך פרעמדע ווער-טער (ער האט געוואוסט כמעט דאס גאנצע ווערטערבוך אויף אויס-וועניג), און דערביי איז ער געבליבען, און ווען עס זאל זיך איהם ניט געווען ברעפען דאס אומגליק מיט'ן אויג, וואלט ער, ווי א סך אנדערע בחורים, אפשר געפאהרען שטוריערען, וואלט געענדיגט דאך-טאר אדער יוריסט און ער וואלט געווען אפשר א מפורסם אין דער וועלט. נאר אזוי ווי עס האט זיך איהם געטראפען יענער אומגליק מיט'ן אויג, האט ער זיך אפגעשטעלט אויף דעם ארט, וואו ער האט געהאלטען, און מחמת ער איז געווען פארט א מענש פון ביכער און פון פרעמדע ווערטער, און א הענטעל האט ער געהאט א שענס, און א קעפעל האט ער געהאט א שארפס, האט ער זיך גענומען צו „אד-

— אבאנענט! — פערריכט איהם יענער וויעדער א מאל.
 — למאי נפקא מינה?
 — וויעדער א מאל למאי נפקא מינה?
 — ווער בעט דיר, זאלסט מיר פארריכטען?
 — אז דו זאגסט שלעכט, פארריכט איך דיר.
 — פון וואנען ווייסט דו, אז איך זאג שלעכט? טאמער פאן?
 קעחרט?

— ווארום איך ווייס.
 — זאג איך, אז דו ווייסט ניט.
 — זאג איך, אז דו ביסט איין עס-הארץ.
 — זאג איך, אז דו ביסט איין עזות-פנים.
 — זאג איך, אז דו ביסט א פארכוטש און האסט א טאטען א
 שמאצער וואס אן א פערטער א גנב!
 — זאג איך, אז א ר...

מעהר האט מען נישט געקאנט האפען, וואס האט דער גע-
 זאגט און וואס האט יענער געזאגט, מחמת עס זענען געפלו-
 גען פעטש פון ביידע צדדים; מענשען זאלען זיך ניט געווען אריי-
 לעגען, וואלטען זיי זיך אפגעביסען איינס דאס אנדערע די נעזער;
 נאר מחמת מענשען האבען זיך אריינגעלעגט, האט יענער דעם אפ-
 געריסען נאר א האלבע קאפאטע, און דער יענעם האט אומגע-
 דערלאנגט מיט'ן עלענבויען אין אויג אריין, האט יענער געגעבען
 א מאדנעם געשריי און איז געפאלען חלשות, האט מען איהם גע-
 נומען מינטערען, און אז מע האט דערזעהן, אז ס'איז אויפגעלאפען
 איין אויג, איז געווארען א גרויסער גוואלד און מע האט געבראכט
 דעם דאקטאר, האט דער דאקטאר געזאגט, אז ס'איז פארפאלען דאס
 אויג, איז דער גוואלד געווארען נאך גרעסער. סטייטש, איין אויג!
 ארויסגעזעצט איין אויג! אויג היינט, אויג מארגען — יענער איז
 געבליבען אהן איין אויג. און דער דאזיגער „יענער“ דאס איז
 געווען וועלוועל.

ניט. מען קאן זיי פערגלייכען צו דעם געוויסען סאָרט „פערביסענע“ הינד, וואס פאלען אָן אויף אייך תמיד פון הינטען, טהוען אייך אַ חאָפּ ביי דער ליטקע, לאָזען אייך בלוט אָדער זיי רייסען אָפּ אַ פאלע, פערבויגען דעם עק — און אַ גוטען טאָג.

ד.

ניין, נישט פון דעם מין איז געווען וועלוועל גאמבעטא. ער איז געווען איין אַרוואַקאָט, און זיין אַרוואַקאָטור האָט ער געפיהרט מיט זיין אייגענער סיסטעם. זיין סיסטעם איז בעשטאַנען אין ציהען, אַפציהען, פערציהען, אַוועקציהען; און וואס מעהר געצויגען, אַפגעצויגען, פערצויגען און אַוועקגעצויגען — איז אַלץ בעסער (פאַר איהם, געוויינטליך). היינט האָט ער ליעב געהאַט פאַפיערען אַ סך, אַ פאַפיער און נאָך אַ פאַפיער, אַ פאַפיער אויף אַ פאַפיער — אַזוי פיעל פאַפיערען, אַז איר בער די פאַפיערען האָט מען דעם עסק קיינמאָל ניט אַרויסגעזעהן נאָר פאַפיערען.

— וואָס הערט זיך, רב וועלוועל, מיט מיין עסק?
— וואָס זאָל זיך הערען? מע באַדאַרף דערלאָנגען נאָך איין פאַפיער, וועט שוין זיין גוט.

— פאַר וואָס זשע דערלאָנגט איהר ניט דאָס פאַפיער?
— איך קאָן ניט דערלאָנגען דאָס פאַפיער, ביז איך וועל ניט אַרויסנעמען אַ פאַפיער, אַז איך האָב אַיינגעגעבען די פאַפיערען.
— פאַר וואָס זשע נעמט איהר ניט אַרויס דאָס פאַפיער?
— אַט דאָס שמועסט מען דאָך, אַז איך באַדאַרף אַיינגעבען אַ פאַפיער, אַז איך וויל אַרויסנעמען אַ פאַפיער, אַז איך האָב אַיינגעגעבען די פאַפיערען.

— אַ מעשה אַהן איין עק מיט אייך, רב וועלוועל!
— לוינט אייך ניט? טאָ זוכט אייך איין אַנדער אַרוואַקאָט, אַ בעסערען פון מיר.

וואקאטור". דורכגעקוקט רעכט דעם נייעם „שלחן-ערוך", אויסגע-
לערענט דעם גאנצען „סווארדזאקאנאו" אויף אויסוועניג און אויפ-
געהאנגען א צעמפל ביי דער טהיר:

Повѣренный по дѣламъ

און אויסגעמאהלט א טינטער מיט א לאנגער פען — א סימן,
אז דא שרייבט מען, און דאס איז געווען הייליג, מחמת רעדען האט
מען דא נישט גערעדט, נאר געשריבען און נאר געשריבען.

דאס פאפיער, וואס וועלועל האט אנגעשריבען, איז געווען
אזוי גוט, אז מע זאל אויספאהרען וועלטען, וועט מען בעסער ניט
אנשרייבען; אזוי האט געזאגט וועלועל אליין און אזוי האבען גע-
זאגט ביי אונז אלע די, וואס האבען א שטיקעל ידיעה אינ'ם ענין
פון שרייבען. פאר זיין שרייבען האט מען זעהר מורא געהאט, גע-
ציטערט אימת מות, מחמת אז ער האט גענומען די פען אין האַנד
און האט אנגעהויבען שרייבען, האט זיך ביי איהם געגאסען ווי פון
א פאס. ער האט מיט זיין שרייבען אנגעשפארט אומעטום, וואו
איהר ווילט — צום גוכערנאסאָר, צום מיניסטער, און וואו ניט?
דערפון קאנט איהר חלילה מיינען, אז מיין וועלועל איז געווען א
מוסר אדער א יאבעדניק? אסור! פארהאן אלערליי מוסרים מיט
אלערליי יאבעדניקעס אויף דער וועלט, און מעהר ווי אומעטום זע-
נען זיי, ניט אויסגערעדט זאל זיין, פארהאן ביי אונז, ביי אידען,
הייסט דאס: איינער מסר'ט דעם אנדערען דערפאר, וואס יענער
האט ביי איהם צוגענומען פרנסה, און איינער מסר'ט דעם אנדערען
צוליעב דעם, ער זאל ביי יענעם צונעמען פרנסה... איינער מסר'ט
דעם אנדערען דערפאר, וואס יענעם איז צו גוט, און איינער מסר'ט
דעם אנדערען דערפאר, וואס איהם אליין איז נעכאך ניט גוט...
און וויעדער איז פארהאן אזעלכער, וואס שרייבט אן אויף יענעם
א מסירה'לע גלאט אזוי, אהן א שום סיבה און אהן א שום טעם,
פון הימליכקייט וועגען; ער איז, פערשטעהט איהר מיד, א בעלז
אנסוקען, וואס וועט זיין דערפון... די דאזיגע אלע מינים מוסרים,
וואס מיר האבען אויסגערעכענט, חתמ'נען קיינמאל זייער נאמען

דער היפּד פון יענעם דאקטאָר אין יעהופּעץ, וואָס איך בין געווען ביי איהם, ניט היינט געדאַכט, מיט מיין ווייב זאָל לעבען. מיין חיה־עטעל, דארפֿט איהר וויסען, איז אזוי אויך גענוג גערווען, היינט שטעלט אייך פאַר, אַז דער חכם הייסט זיך בעווייזען די צונג און טהוט אַ מאָד מיט דער נאָז, טהוט אַ טאָפּ דעם דופּק און אַ מאָד מיט דער נאָז, זיצט די גאַנצע צייט ווי אַ חתן — ער זאָל דאָס אַרויסלאָזען אַ וואָרט, און פּלוצים פּערגלויסט זיך איהם אַ פּרעג טהון ביי איהר:

— וואוהין רעכענט איהר פאָהרען אויפ'ן זומער?...

מיין חיה־עטעל האָט מעהר נישט בעדארפֿט: זי איז געוואָרען אַויס מענש און האָט מיך אָנגעהויבען צו טרייבען, מיר זאָלען שוין פאָהרען וואָס גיכער קיין אויסלאַנד — אין די „וואַרעמבעדער“, און אַז איך האָב זי אַ פּרעג געטהאָן, וואָס איז אזוי דאָס גיכקייט? איז זי אויף מיר אָנגעפאלען און געזאָגט, אַז זי זעהט שוין לאַנג, אַז איהר לעבען איז ביי מיר ווערטה אַ דרייער, אַז איך וויל, אַז זי זאָל חלילה שטאַרבען, און נאָך כדומה אַזעלכע ווערטער האָט זי מיר געזאָגט, ווי דער שטייגער איז פון אַ ווייב, אַז זי וויל דערגעהן דעם מאָן די יאָהרען — און אַלץ איבער איהם, איבער'ן דאקטאָר פון יעהופּעץ... נאָר שאַט! איך האָב אָנגעהויבען פון אַדוואַקאטען און בין אַרויף אויף דאקטוירים. לאַמיר זיך אומקעהרען צוריק צו אונזער אַדוואַקאט וועלוועל גאמבעטא.

ה.

נאָך איין זאך איז געווען אין וועלוועל'ס סיסטעם — עדות. צו יעדען ענין איז ביי איהם געווען עדות און עדות אויף עדות. אינ'ם שכל פון עדות האָבען געשטעקט צוויי זאכען: ערשטענס, האָט מען צוליעב די עדות געקאָנט ציהאָן, אָפציהען, פּערציהען און אוועקציהען וויפיעל ער האָט אַליין געוואָלט, וואָרום צווישען אַ סך

נאָר ס'איז בלאַטע. יענער וועט זיך ניט זוכען קיין אַנדער אַדוואַקאַט, און וועלדעל וועט ברענגען פאַפּיערען, און ציהען וויר פּיעל עס וועט זיך לאָזען, וואָרום ער איז פאַרט דער בעסטער פון אלע אַדוואַקאַטען אין כּתּרילעווקע. יאָסעל דער אַדוואַקאַט האָט נאָר אַ צינגעל אַ שאַרפּס, אי דאָס — ביי זיך אין דער הייב; דאָר טען — גאַרנישט... מענדעל קראַפּאָן — דאָס איז דאָס איין עס-האַרץ, אַ ביזי-בזיון פאַר'ן סודיא; ער שמיצט איהם גאַנץ אַפּט די פּראַשעניע אין פנים אַרײַן: שטיוועל, זאָגט ער, דאַרף ער פּוצען, ניט קיין פּראַשעניעס שרייבען... כּאַלאַווײטשיק איז אַפּילו יא אַ שטיקעל קענער, כּלומר'שט געענדיגט, זאָגט ער, דריי קלאַסען. איז ער אַ זשוליק, אַ פּראַסטער גנב. איין ירחמיאל איז אַ לײַטשישער מענש, איז ער אַבער אַ גאַנצער פּרוץ און אַ שווייגער; די וועלט האָט פּיינט אַ מענשען, וואָס שווייגט; די וועלט האָט ליעב אַ מענ-שען, וואָס רעדט, כּפרט איין אַדוואַקאַט כּעדאַרף זיך לאָזען רעדען. וואָס דאַרפּט איהר איין אַדוואַקאַט — אַפּילו אַ דאַקטאָר; דאַכט זיך, אין פּלוג, וואָס געהר זיך אָן אַ צונג מיט אַ דאַקטאָר? פון דעסטוועגען איז אויך אַיינגענעהמען, אַז ער לאָזט זיך רעדען. אַט איז פאַרהאָן ביי אונז וויפּיעל דאַקטוירים, האָט קיינער ניט אַזוי פּיעל פּראַקטיקע, ווי דער שוואַרצער דאַקטאָר האָט, וואָרום דער שוואַרצער דאַקטאָר, אַז ער קומט צום חולח, פּרעגט ער ביי איהם אַוים ניט נאָר, וואָס ער האָט נעכטען געגעסען, נאָר איטליכס ברע-קעל טאַפּט ער ביי איהם אַוים: פון וואָנען ער איז, און וויפּיעל ער איז אַלט, און צי איז ער אַ בעווייבטער, און וויפּיעל קינדער האָט ער, יונגלעך צי מיידלעך, און וואָס צאָהלט ער דיר-הגעלד, און פאַרוואָס ברענט די לאַמפּ אַזוי פּינסטער, און למאי האָט דאָס קליינע קינד אַזא גרויסען פּופּיק, — זאָגט אַייד, וואָס איהר ווילט, ס'איז אַ מחיה! אַזא דאַקטאָר, אַז ער קומט צו געהן, ווערד ליכטיג אין שטוב און פּרייליך אויפ'ן האַרצען; דער חולח אַליין פּיהלט זיך אַ סך בעסער ווי פון דעם בעסטען רעצעפּט; וואָס דאַרף ער אַ רע-צעפּט, זאָגט ער, אַז דער דאַקטאָר איז מיר אַליין אַ רעצעפּט? פונקט

נעמען אויף זיך פיהרען אייך דעם דאזיגען עסק וועל איך אויך
ניט...

שלאג איך איהם מסתמא איבער און פרעג ביי איהם:

— פאר וואס?

ענטפערט ער מיר:

— איך וויל נישט. קוים איז יענער געווען ביי מיר, פאסט מיר

ניט.

הויב איך דאך איהם אן איינרעדען:

— מילא, וואס יענער איז געווען; למאי אט בין איך אויך?

הקצור, אזוי לאנג אזוי ברייט, ביז איך רעד איהם איבער און

ער נעמט אן דאס עסק און ווערד מיין אדוואקאט.

נאכדעם הויבט זיך אן — א חתונה מיט די עדות. ער אליין
שטעלט צענויף די עדות פון ביידע צדדים און פיהרט דאס געשעפט
פון איינעם צום אנדערען אזוי קונציג, אזוי בריה"ש, אז די עדות
צווישען זיך מוזען סוף-כל-סוף זיך צעקריעגען, אויסוידלען איינס
דאס אנדערע גאנץ בעל-הבתיש, און פאר וואס זאל מען זיך טאקי
ניט פאטשען אויך? אט דעמאלט האט ער ערשט וואס צו טהון —
א פרישע פראקטיקע. די צעקריעגטע און צעפאטשטע עדות האבען
דאך, געוויינטליך, זייערע עדות, וואס זענען געווען בשעת פאטשען
זיך, און וויבאלד זיי קומען זיך צענויף צו וועלוועל „סוואד-זאקאן“.
מוזען זיי זיך סוף-כל-סוף צעקריעגען זיך, אויסוידלען איינס דאס
אנדערע און צעפאטשען זיך — וויעדער א פראקטיקע פאר וועלוועלען.

ו.

איין חסרון האט געהאט וועלוועל גאמבעטא (איהר האט א מאל
געזעהן א מענשען אהן א חסרון?): ער האט נישט געקאנט הויזען
מיט קיין ווייב. א ווייב האט מיט איהם מעהר נישט געקאנט אפ-
זיין ווי א יאהר, העכסטענס — אנדערהאלבען.

ערות מוז זיך מאַכען, אז איינער ווערד נישט געזונד, איינער פאַהרט אוועק און איינער האָט גלאַט פּערגעסען, אז מע רופט איהם אַרויס פאַר איין ערות, און, צווייטענס, האָט ער מיט די ערות גופא גע- פיהרט אַ פאַליטיקע, אַ משונה-מאָדנע פאַליטיקע, וועלכע פאַליטקע.

נאָר דאָ מוז איך אַפּטרעטען אויף אַ וויילע פון די ערות און אויסזאָגען אַ סגד (צווישען אונז וועט דאָך עס מסתמא בלייבען?). אז אונזער וועלוועל האָט צום מיינססען געפיהרט עסקים פון ביידע צדדים, דאָס הייסט, ער האָט בעוווּזען אַ קונץ, אז ער האָט געקאָנט זיין איין צייט אַרוואַקאָט פון ביידע צדדים, סע פערשטעהט זיך, אז איינער פונ'ם אַנדערען האָט נישט געמאַרט וויסען, און איטליכער צד האָט גערעכענט, אז וועלוועל — דאָס איז זיין צד.

איהר ווילט וויסען, ווי אזוי ער האָט דאָס געמאַהן? גאַנץ פשוט! שטעלט איך פאַר: איהר זענט געקומען צו וועלוועלען מיט אַ בקשה, ער זאָל איינגעבען אויף מיר אַ פאַפּיער, אז איך האָב אייך דאָס און דאָס. האָט ער קודם כל צוגעוואָגט, אז ער וועט מיך גאָט ווייס וואָס, סיביר אליין איז אַ הונד קעגען דעם, וואָס מיר קומט דערפאַר! און בשעת-מעשה פיערט ער אויף מיר מיט סכנות נפשות: סטייטש, סטייטש, איך זאָל אַזעלכס טהון! ער זאָל זיך, זאָגט ער, זעהן מיט מיר, וואָלט ער מיר געזאָגט אזוי און אזוי! — איך מוז זיך, זאָגט ער, זעהן מיט איהם, איך וועל איהם,

זאָגט ער, אומיסטען שיקען רופען, דעם דאָזיגען פאַרליעז!...

אזוי זאָגט אייך וועלוועל און שיקט מיך רופען און מאַכט צו מיר אזוי:

— וואָס זאָגט איהר אויף דעם שייגעז? (ניט איך, וועלוועל זאָגט דאָס). לא די ער האָט אייך אזוי געזידעלט, וויל ער נאָך אויף אייך איינגעבען אַ פאַפּיער! ער איז ביי מיר געווען, האָב איך איהם מסתמא געזאָגט, אז איהר זענט גערעכט, ניט ער, וואָס-זשע דען? איהר קענט דאָך מיר, אז איך בין נישט קיין מענטש פון דעיפה, און

אריין „קלייטען“ — האַטש בראַק זי ווי לאַקשען, זי וויל איהם
ניט קענען!

סע פערשטעהט זיך, אַז כתרילעווקע האָט זיך ניט בענוגענט
מיט אַזאַ תירוץ; וואָס מיר קלייטען? ווער מיר קלייטען? דאָ
קעהר זיין איין אנדער סוד, מסתמא אַזאַ מין זאך, וואָס פאַסט ניט
אויסצואַגען... און עס האָבען אָנגעהויבען געהן אין שטאַרט מעשיות
מיט מעשיות מיט מעשיות! און די מעשיות, וואָס מע האָט דער-
צעהלט, האָט מען דערצעהלט איינער דעם אנדערען בסוד, אין אוי-
הער אַריין, און בשעת-מעשה האָט מען זיך אַרומגעקוקט, צי ס'איז
נישטאָ קיין ווייבער דערביי, און מע האָט זיך געשטיקט פאַר גע-
לעכטער.

— וואָס פאַר אַ געלעכטער אויף אויף? — זאָגען די ווייבער. —
דערצעהלט אונז, לאַמיר אויף לאַכען.
די דאָזיגע ווערטער רופען אַרויס ביי די מאַנסבילען נאָך אַ
גרעסערען געלעכטער. דעמאָלט ווערען די ווייבער שוין אַביסעל ביין
און הויבען אַז מיט כעס:
— זעה-נאָך, ווי דער נאָר שטופט זיי! זאָגט שוין אויס, וואָס
איז דאָס פאַר אַ וויסטער געלעכטער אויף אויף?
אַט דעמאָלט הויבען די מאַנסבילען ערשט אַז צו לאַכען, האַל-
טען זיך ביי די בייכער, ממש מע קאָטשעט זיך פאַר געלעכטער!

ז.

בקצור, וועלוועל גאמבעטא האָט זיך אָפגע'גט מיט יאָסי'ס
טאכטער (בריינדעל האָט זי געהייסען, זי האָט חתונה געהאַט דאָס
אנדערע מאל און איצט איז זי אין אַמעריקע), און איז לאַנג קיין
אַלמז נישט געזעסען און האָט געבראַכט צו פיהרען אַ ווייב פון
אַ קליין שטערטעל, אויף אַ מיידעל, אָפגעלעבט מיט איהר אַקעגען
אַ יאָהר און האָט זיך שטילערהייט מיט איהר אָפגע'גט און איז

דערפון איז צו פערשטעהן, אז וועלכעל האט געהאט ניט איי-
נע, נאר עטליכע ווייבער. איהר מיינט, עטליכע מיט א מאל? חס
וחילה! אזוי ווייט „קולטורנע“ איז כתרילעווקע נאך ניט, אז א
איד זאל זיך דארט פערגינען, ווי כדומה אין לייטישע שטעדט, וואו
אידען טהוען נאך אנדערע און האבען א ווייב, און נאך א ווייב,
און נאך א ווייב; כתרילעווקער אידען דאנקען גאט, אז זיי קאנען
אויסהאלטען איין ווייב. זיי זאגען, אז איין ווייב קאן אויך מאכען
גרוי און אלט, אויב זי האט א שענעם גוסט און איז בעקאנט מיט'ן
שניידער און מיט דער מאדיסטקע; און ווער שמועסט, אז זי מיינט,
אז זי קאן א ביסעל „צימבלען אויפ'ן טאפשטאן“, אויב זי האט נע-
לייענט אויף איהר לעבען נאך איין ביכעל און געווען צווייידריי מאל
אין טהעאטער און קאן שפיעלען אין „סטוקעלעקע“ און אין „טערטעל-
מערטעל“, — דעמאלט איז שוין אז אד און אז וועה דעם מאן! ער
מוז שוין אין זינען האבען ווינטער א ישורפיקס האטש איין מאל
אין וואך, און זומער א דאטשע, און דעם זעהן אין גימנאזיע, און
דער טאכטער א סטודענט, — הקצור, ס'איז א רחמנות אויב'ן מאן,
א צערבעלייחיים, מיר קאנען איהם גארנישט העלפען, סידען מיט
א קרעכץ... אין לאמיר זיך אקארשט אומקעהרען צוריק צו אינזער
וועלכעלען מיט זיינע ווייבער.

דאס ערשטע ווייב זיינס איז געווען טאקי א אונזעריגע, פון
כתרילעווקע, הייסט דאס, יאסי דעם לעכטציהערס א טאכטער, א
מיידעל גלייך מיט אלע מיידלעך, א בעליהבתיש קינד, מענשען האר-
בען שטארק מקנא געווען יאסי'ן אויפ'ן שידוך: מיט אזוי ווינציג
גרוז נעמען א חתן א „קענער“, דעם „סווארזאקאן“ אליין! צום
סוף האט זיך אויסגעלאזט, אז יאסי'ס טאכטער האט באלד נאך
דער חתונה אנגעהויבען זאגען, אז זי וויל מיט איהם ניט „לאבען“.
פאר וואס? זי האט מורא!... וואס האט זי מורא? זי האט מורא,
ער זאל ניט אויסלאדען די קלייטען, וואסערע קלייטען?
וועמענס קלייטען? און וואס געהר זיך דאס אן מיט איהר?
נאר געה טענה מיט א נקבה! זי האט זיך אריינגענומען אין קאפ

דאס איז נומער איינס. וועשנית, האט זי גערעדט מיט א קוויטש און מיט א ניגון, ווי פון „אקדמות“, אויסגעמישט מיט „כגוונא“, און אויסגעלאזט אלע מאל מיט איין „אי-וויי“ און מיט א לאנגע „ני?“ און מיט א געלעכטער פון א פאוע, בעוויזען בשעת-מעשה די אריינגעשטעלטע צייהן און געטרייסעלט מיט'ן שליוער, — האט דאס טאקי געהאט דעם זיבעטען חז. אויף חרושים איז מען געגאנגען קוקען אין כתרי'לעווקע אויף דער ווארשעווער „יפהפיה“ מיט די אריינגעשטעלטע צייהן און הארכען, ווי זי גראגערט און ווי זי קוויטשעט און ווי זי זינגט, און זיך האלטען ביי די זיי-טען פאר געלעכטער. מע דארף נישט קיין טהעאטער, האבען זיי געזאגט... איין עבירה, כלעבען, וואס זי האט זיך אין כתרי'לעווקע לאנג נישט געהאלטען — סך הכל איין זומער; ווארום ס'איז געקומען ארום יום-טובים-צייט, האט ער זיך מיט איהר גע'גט, און זי איז אוועקגעפאהרען צוריק קיין ווארשא — און פון דעמאלט אן האט שוין וועלוועל גאמבעטא מעהר נישט חתונה געהאט און איז פערבלי-בען איין אלמן עד היום הזה.

אפשר ווייסט איהר פון זיינעטוועגען א שידוך?

אָוועקגעפּאָהרען קיין בערדיטשעוו און האָט געבראַכט צו פיהרען פון דאָרטען אַ גאַנצע „מאַראַם מיט אַ הוט“, געמאַכט מיט איהר ווייז-טען. אַיינגעפיהרט ביי זיך אַ שטוב מיט מעבעל, מיט זשורפיקסען, מיט יונגעלייט, וואָס שפּילען אין „סטוקעלעקע“ און אין „טערטעל-מערטעל“; עס האָט אַבער ניט געהאַלפּען ניט די שטוב, ניט דאָס מעבעל, ניט די „סטוקעלעקע“ מיט'ן „טערטעל-מערטעל“. — אין אַ שענעם פריהמאָרגען זענען זיי אָוועקגעגאַנגען צום רב און מע האָט געשריבען אַ גמ, און די „דאַמע מיט דער הוט“ אין אָוועק צוריק קיין בערדיטשעוו.

אַז וועלכעל גאַמבעטאָ איז נאָך דער מעשה אָוועקגעפּאָהרען חתונה האָבען נאָך אַ מאָל, האָבען די כתרילעווקער לצים, די וואָס האָבען לייעב חוזק מאַכען פון דער גאַנצער וועלט, איהם גע-געבען אַיין עצה: וואָס דאָרף ער פּאָהרען חתונה האָבען, ברענגען דאָס ווייב און נאָכדעם גט'ען זיך? אַמעהר לאַז ער דאָרטען מאַכען אויפ'ן אָרט אַ חתונה מיט אַ גמ אינאיינעם.

דערויף האָט זיי וועלכעל געענטפּערט, אַז אַזעלכע חכמים ווי זיי אינ' טאַקי זעהר ווינציג אויף דער וועלט, ס'איז איהם נאָר אַ חרוש, וואָס זיי געהען אַהן שטיוועל... און נאָך כדומה אַזעלכע שטעכווערטער האָט ער זיי אַריינגעזעצט, אַז זיי האָבען נישט גע-וואוסט, ווי אַזוי אָוועקצוגעהן פון איהם, — און אַליין איז ער אָוועק-געפּאָהרען קיין וואַרשא און געבראַכט פון דאָרטען עפּים אַ מין שלאָק מיט אַריינגעשטעלטע צייהן און מיט אַ מאַדנעם שלייער אויפ'ן קאַפּ און מיט אַ מין משונה מאַדנע לשון, וואָס אין כתרילעוו-קע האָט מען אַזעלכס נאָך נישט געהערט קינמאָל. דהיינו?

ערשטענס, האָט זי גערעדט גיך. שייף זאָגען גיך? איידער זי האָט אַרויסגעלאָזט דאָס ערשטע וואָרט, זענען שוין פינף-זעכס ווער-טער געפּלויגען אויף צופריהער, איינס איבער דאָס אַנדערע, מורא געהאַט, מע זאָל חלילה ניט פערשפּעטיגען, און איידער זיי זענען אַרויסגעפּלויגען פונ'ם מויל, זענען שוין געשטאַנען גרייט צעהן אַנדערע ווערטער אויף אַרויסצופליהען.

באמצעות קונגו

מקור

לא, לא
צוה

פאקט

טוב

מכש

71

bib

על

oil

oil

Baycrest Centre

for Geriatric Care

THIS BOOK MAY BE KEPT 21 DAYS

and may be renewed once, if no application has been registered for it.

A fine of 4 cents a day is charged, if the book is kept after the last date stamped below. No book will be issued while a fine remains unpaid.

FORM # 215-1132

--	--	--

